FRA KARLO KARIN

REDOVNIČKE ŽUPE
I
ŽUPNICI REDOVNICI

PREMA SADAŠNJEM CRKVENOM PRAVU

ZAGREB 1939

FRA KARLO KARIN

REDOVNIČKE ŽUPE
I
ŽUPNICI REDOVNICI

PREMA SADAŠNJEM

CRKVENOM PRAVU

ZAGREB 1939

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL
U ZAGREBU

Br 4242

PREČASNOM DEKANATU
rimokat. bogoslovskog fakulteta

Zagreb.

Na podnesak toga uglednog Dekanata od 12 svibnja 1939 broj 360 priopćuje ovaj nadbiskupski duhovni stol, da je prema želji redovne sjednice toga fakultetskog savjeta od 11 svibnja o. g. ovaj nadbiskupski duhovni stol sporazuman s time, da budu profesori toga fakulteta — ocjenjivači disertacija — censores deputati.

U Zagrebu, dne 19 svibnja 1939.

Generalni Vikar:
(M. P.) Dr. Fr. Salis v. r.

DEKANAT RKT. BOGOSLOVSKOG FAKULTETA UNIVERZITETA KR. JUGOSLAVIJE
U ZAGREBU

Broj: 601 - 1939.

U smislu propisa čl. 232. O. U. U. odnosno čl. 40 Uredbe katoličkih bogoslovskih fakulteta u Zagrebu i Ljubljani P. br. 19793 od 17 maja 1935. godine izdaje se od strane dekanata Rkt. bogoslovskog fakulteta dozvola (imprimatur) za štampanje ove disertacije.

U Zagrebu, dne 22 svibnja 1939.

Dr. Janko Šimrak,
o. g. dekan.
(Pečat Fakulteta)

PROVINCIJALAT FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE U SARAJEVU
Br. 913/39.

IMPRIMATUR

Sarajevo, 26. svibnja 1939.

L. S.

U Provincijalovu zastupstvu:
Fr Josip Markušić

Kratki životopis pisca

Karin Anto fra Karlo rođen je od oca Mije, željezničara i majke Mare r. Radak-Santić 1 III 1910 u selu Gornjoj Ravnoj, župe Busovača u Bosni. Gimnazijske nauke je svršavao u nadbiskupskoj gimnaziji u Travniku (5 razr.) i završio u franjevačkoj gimnaziji u Visokom (6—8 razr.) s maturom. Stupio je u franjevački red (1928) i studirao teologiju na franjevačkoj bogosloviji u Sarajevu (8 semestara) i na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (6 semestara), gdje je diplomirao (1937). Radi daljnjega studija crkvenog prava i rada na doktorskoj disertaciji boravio je u Fribourgu (Švicarska), gdje je radio (14 mjeseci) u bibliotekama i slušao čuvenog profesora B e r u t t i-a. Po povratku položio je na bogoslovskom fakultetu zagrebačkog univerziteta usmeni doktorski ispit iz opće teologije i iz pravno-povjesne grupe (1938/39). Promoviran je po odobrenju i uspješnoj javnoj obrani ove disertacije za doktora teologije na univerzitetu u Zagrebu 1939.

Predgovor

Kanonsko-pravna literatura poslije publikacije crkvenog Zakonika od 1917 godine obiluje komentarima i samostalnim djelima o redovničkom pravu; postoje također samostalna djela o župničkom pravu uopće. U tim djelima, kao i drugim općim komentarima, dotiču se i pitanja o pravu redovnika u dušobrižničkoj službi. Međutim, nemamo dosad samostalnog djela, koje bi sistematski i zasebno obrađivalo pitanja redovničkog župskog prava, pitanja redovničkih župa i redovnika u dušobrižničkim službama. Pri izboru upravo ove teme za disertaciju, koju sam imao p o d n i j e t i Teološkom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u svrhu postignuća doktorata, ta je činjenica, uz praktičnu važnost predmeta, najviše uticala.

Svrha je prema tome, ovoga rada: iznijeti i protumačiti u sistematskoj cjelini zakonske norme sadašnjeg prava o redovničkim župama te o redovnicima u dušobrižničkim službama. Kako se ove norme ne mogu razumjeti ni protumačiti, a da se ne uzimaju u obzir starije pravo i starija pravna vrela, prirodno je da sam morao o tom voditi računa, te se često i opširnije pozabaviti ranijim pravom; no to je ipak uvijek učinjeno jedino s ciljem, da se nađe smisao postojećih norma kodificiranih u novom crkvenom Zakoniku, koji, kako je poznato, i sam upućuje na starija vrela i starija tumačenja (kan. 6).

Neka mi je slobodno iskoristiti ovu priliku da srdačno zahvalim svima onim, koji su mi bilo kojim načinom pomogli pri izradi ove moje disertacije.

Na prvom mjestu dugujem zahvalnost Mons. Dru Franji Hermanu, profesoru kanonskog prava na Sveučilištu u Zagrebu, koji me je svojim stručnim uputstvima i ljubeznim savjetima u cijelom radu vodio, što je s njegove strane iziskivalo mnogo vremena i ustrpljivosti, tim više što je naš saobraćaj, radi moga boravka u inozemstvu, morao biti pretežno pismenim putem.

Zahvaljujem također i p. o. Dru Kristoforu Berutti-u, profesoru kan. prava na sveučilištu u Fribourgu, kao i mom prijatelju p. o. Dru Vitomiru Jeličiću, profesoru kan. prava na Papinskom sveučilištu Antonianumu u Rimu, koji su mi učinili mnogo usluga, napose u pogledu izbora i dobavljanja stručne literature.

Fribourg, 20. lipnja 1938.

Bibliografija

A. Izvori

Acta Apostolicae Sedis, Commentarium Officiale (A. A. S.)
Acta Sanctae Sedis, Romae 1865—1908

Benedicti Papae XIV Bullarium (4 tomi), Venetiis 1778.
Bullarium Romanum, edit. Tauriensis, Augustae Taurinorum 1857—1867.

Codex iuris canonici, Editio Gasparri cum fontibus annot., Romae 1917.
Codicis iuris canonici Fontes, Vol. I.—IX., cura et studio Gasparri-Serédi, Romae 1923—1939, napose Vol. IV., Romae 1926 i Vol. VI., Romae 1932.
Collectanea ad usum secretariae S. C. Episcoporum et Regularium auctore A. Bizzari, Romae, 1863 et 1885.
Collectanea S. C. de Propaganda Fide², Vol. I—II, Romae 1907.
Concilii Tridentini, Canones et decreta, Accedunt S. Congregationis Card. Conc. Trid. interpretum declarationes et resolutiones, ed. Schulte-Richter, Lipsiae 1853.
Corpus iuris canonici, edit. Lipsien. 1879—1881, secunda anastatica, a Ae. Friedberg, Lipsiae 1928.

Decreta authentica Congregationis sacrorum Rituum, Romae 1898—1912.
Denifle-Chatelain, Chartularium Universitatis Parisiensis, Tom. I, Parisiis 1889.

Fermendžin E., Acta Bosnae, Zagreb 1892.

Jelenić J., Izvori za kulturnu povijest bos. franjevaca, Sarajevo 1913.

Lemmens, Bernardini Aquilani chronica Fratrum Minorum observantiae, Romae 1902.

Mercati A., Raccolta di concordati, Roma 1919.
Mandić D., Acta Franciscana Hercegovinae I, Mostar 1934.

Nedić F., Monumenta privilegiorum Provinciae Bosnae Argentinae, Vukovarini 1886.

Prva sinoda nadbiskupije zagrebačke, Zagreb 1925.

Thesaurus resolutionum S. C. Concilii ab anno 1718, Romae 1843—1908.

Conspectus historicus, topographicus et statisticus Provinciae Ordinis Fratrum Minorum Bosnae Argentinae anno 1935, Beograd 1936.

Schematismus Vrhbosnensis, Sarajevo, 1932.
Schematismus almae Provinciae missionariae Albaniae, Sarajevo, 1908.
Schematismus almae Provinciae Croatiae, Zagreb, 1925.
Schematismus almae Provinciae Sloveniae s. Crucis, Ljubljana, 1927.

Theiner A., Vetera Monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia, Romae - Zagabriae 1863—1875.

B. Literatura

Anonymus, Circa il rendiconto del parroco religioso al Vescovo, u: Il Monitore ecclesiastico, 38 (1926), str. 335 sl.

Anonymus, Disquisitio circa ius Ordinarii visitandi ecclesias regularium, Ad Claras Aquas 1936 [Ex: Acta Ordinis Fratrum Minorum LV (1936), 17-20, 96-98].

Aichner-Friedle, Compendium iuris ecclesiastici[10], Brixinae 1905.

Barbosa Aug., De officio et potestate Episcopi, Lugduni 1665.
— De officio et potestate parochi, Lugduni 1655.

Bargiliat Michel, Droits et devoirs des cures et de vicaires paroissiaux d'après le nouveau Code, Paris 1920.

Batinić M. V., Nekoliko priloga k bosanskoj povijesti, u: Starine Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, knjiga 17.
— Djelovanje franjevaca u Bosni i Hercegovini, Zagreb 1881—1887.

Belaj F., Katoličko crkveno pravo, Zagreb 1901, 2 izd.

Bernier P., De patrimonio paroeciali, u: Revue de l'Université d'Ottawa VI (1936), str. 81, sl., 159 sl.

Bernier P., De patrimonio paroeciali (dissertatio ad lauream), Quebeci 1938.

Berutti Chr., Institutiones iuris canonici, Vol. III (De religiosis), Torino 1936.

Bierbaum M., Bettelorden und Weltgeistlichkeit an der Universität Paris (Texte und Untersuchungen zum literarischen Armuts- und Exemptionsstreit des 13. Jahrhunderts (1255—1272), Münster i. Westf. 1920.

Blat A., Commentarium textus Codicis iuris canonici, Lib. II De personis, Romae 1919., 2 ed. 1921.

Blat A., Jus de religiosis et laicis juxta Codicis ordinem, Romae 1938.

Bucceroni, L. Ferraris Promptae bibliothecae supplementum, IX, Romae 1899.

Bouix D., Tractatus de parocho[3], Parisiis 1880.
— Tractatus de regularibus, Tom. II, Parisiis 1857.

Bouuaert-Simenon, Manuale iuris canonici, Gandae-Leodii 1926.

Cappello F., De visitatione Ss. Liminum, Ratisbonae 1913.
— De vicario substituto, u: Periodica de re morali, canonica, liturgica XIX (1930), str. 1 sl.
— Summa juris canonici, 3 Vol. Romae 1928, 1930, 1936 (2 izd.).

Carmignani C., Il piccolo codice dei parroci regolari, Arezzo 1927.

Chelodi I., Ius de personis iuxta Codicem iuris canonici[2] a Bertagnoli Ern., Tridenti 1927.

Claeys Bouuaert, De vicarii substituti constructione ac munere, u: Ius Pontificium VII (1927), str. 72 sl.

Cocchi G., Commentarium in Codicem iuris canonici, 2 izd., De personis, Taurinorum Augustae 1927, De religiosis (Vol. IV), 3 ed. Romae 1933.

Conditio iuridica paroeciarum in Bosnia a franciscanis administratarum (Pro manuscripto)

Conspectus historicus, topographicus et statisticus Provinciae Ordinis Fratrum Minorum Bosnae Argentinae anno 1935, Beograd 1936.

Conte a Coronata P. M., Institutiones iuris canonici, Taurini, Vol. I., 1928, Vol. II 1931.
— De locis et temporibus sacris, Aug. Taurinorum 1922.
— De moderatore et cappellano in fidelium associatiobus praesertim in Tertio Ordine franciscali, Ius Pontificium IX (1929), str. 38 sl. 219 sl.

Conte a Coronata P. M., Manuale practicum iuris disciplinaris et criminalis regularium, Taurini 1938.

Corradus P., Praxis beneficiaria, libri quinque, Venetiis 1699.

Crnica A., Kanonsko pravo katoličke Crkve, Svez. I, Split 1937.

Creusen, Religieux et religieuses d'après le droit ecclésiastique, Louvain 1930.

Čapkun P., Postanak i pravno stanje franjevačkih župa u Bosni i Hercegovini, Nova Revija XVI (1937), str. 105—111, 184—196.

Dalla Costa Angelo, Zakon czarkovni, Mneczi 1778, 2 sv.

De Luca J., De parocho et parochiis, Neapoli 1748.

Echevarrieta A., Vicario sustituto, u: Sal Terrae, Santander 1934, str. 1045.

Eichmann E., Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici, 2 izd. Paderborn 1926; 3 izd. Paderborn 1929—1930., 4 izd. Paderborn 1934.

Engel L., Collegium universi iuris canonici ed. 5, Salisburgi 1770.
— Manuale parochorum, Venetiis 1681.

Ernst H., Pfarrer und Pfarramt nach dem Codex Juris canonici, Regensburg 1932.

Fagnani Prosp., Commentaria in secundum librum decretalium, Venetiis 1742.

Fanfani Lud., De iure parochorum ad normam Codicis iuris canonici[2], Taurini-Romae 1936.
— De iure religiosorum, Taurini-Romae 1925.

Ferraris L., Prompta bibliotheca canonica, iuridica, moralis, theologica, Romae-Neapoli 1844—1855. (cfr. Bucceroni).

Fuchs V., Der Ordinationstitel von seiner Entstehung bis auf Innozenz III, Bonn 1930.

Garcia J.-Bayon, Vicario sustituto, u: Ilustracion del Clero 1935, str. 318.

Gavranović B., Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881 godine, Beograd 1935.

Giraldi M., Additamenta ad tractatum Barbosae: De officio et potestate parochi, Romae 1831.

Gospić O. Z., Pravno stanje franjevačkih župa u Jugoslaviji, u: Nova Revija XIV (1935), str. 191—201, 302—311.
Goyeneche S., Consultationes, u: Commentarium pro Religiosis III (1922), str. 271.
Greiderer, Germania Franciscana, Oeniponte 1777.
Grentrup Th., Ius missionarium, Vol. I, Steyl Holandiae 1925.
Gross-Schueller-Novak, Udžbenik crkvenog prava katoličke Crkve, Zagreb 1930.

Hagen A., Pfarrei und Pfarrer nach dem Codex Iuris Canonici, Rottenburg a. Neckar 1935.
Heimbucher M., Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche (3 izd.), Paderborn I sv. 1933, II sv. 1934.
Hilling N., Das Personenrecht des Codex Iuris Canonici, Paderborn 1924.
— Die allgemeinen Normen des Codex Iuris Canonici, Freiburg im Br. 1926.
— Das Sachenrecht des Codex Iuris Canonici, Freiburg i. Br. 1928.
Hinschius P., System des kath. Kirchenrechts, Berlin 1869—1897.
Hohenlohe K., Grundlegende Fragen des Kirchenrechts, Wien 1931.
Holzapfel H., Handbuch der Geschichte des Franziskanerordens, Freiburg im. Br. 1909.

Jansen J., Ordensrecht, Paderborn 1931, 3. izd.
Jelenež Ph., Iura specialia Provinciae bosnensium et Custodiae hercegovinensium Franciscanorum..., Djakovae 1883.
Jelenić J., Kultura i bosanski franjevci, Sarajevo 1912—1915.
— Problem dolaska franjevaca u Bosnu i osnutka bosanske vikarije, u: Nova Revija V (1926), str. 363.
Jeličić V., Postanak i razvoj redovničkih župskih nadarbina, u: Franjevački Vijesnik XLI (1934), str. 77 sl.
Jeličić V., Duhovni pomoćnici, njihova prava i dužnosti, u: Franjevački Vijesnik XLV (1938), str. 66—73, 162—169, 186—205.
— Sv. Stolica prema bosanskim franjevcima, u: Spomenica franjevačke klasične gimnazije u Visokom, Beograd 1932.

Kušej R., Cerkveno pravo katoliške Cerkve[2], Ljubljana 1927.

Larraona A., Commentarium Codicis, can. 497, u: Commentarium pro religiosis, V (1924), str. 417 sl.
Lemmeyer I., Die juristischen Personen der kath. Kirche, Paderborn 1929.
Lucchi G., Le Fabbricerie nel diritto canonico, Torino-Roma 1934.

Many S., Praelectiones de locis sacris, Parisiis 1904.
Marković G., Le parrochie francescane in Dalmazia, Zara 1885.
Melo A., De exemptione regularium (dis.), Washington 1921.
Michiels G., Principia generalia de personis in Ecclesia, Lublin-Brasschaat 1932.
Mocchegiani P., Iurisprudentia ecclesiastica, Ad Claras Aquas 1904—5.
Monacelli F., Formularium legale practicum fori ecclesiastici, Venetiis 1706—1709.
Mörsdorf K., Die Rechtssprache des Codex Iuris Canonici, Paderborn 1937.

Naputak o upravljanju crkvenim dobrom I. zagrebačke sinode, Zagreb 1925.
Nebreda E., Quaestiones selectae de iure administratico ecclesiastico, u: Commentarium pro religiosis VII (1926), str. 191 sl., 261 sl., 317 sl.
Nebreda E., De loci Ordinariorum iuribus circa pia legata donationesve tum religiosis tum eorum ecclesiis etiam paroecialibus facta, Romae 1926.
Novak, Propisi o crkvenoj građevnoj dužnosti (u Hrvatskoj i Slavoniji) Zagreb 1908.

Odar A., Škof in redovništvo, u: Bogoslovni Vestnik XV (1935), str. 217 sl., XVI (1936), str. 32 sl., 110 sl.
Othmer C., Quaestio de tempore adventus Fratrum Minorum in Bosnam deque fundatione eorum Vicariae, Romae 1931.

Piontek C., De indulto exclaustrationis necnon saecularisationis, Washington 1925.
Pistocchi M., De re beneficiali iuxta canones, Taurini 1928.
— De bonis ecclesiae temporalibus, Taurini 1932.
Pöschl A., Die Inkorporation und ihre geschichtliche Grundlagen, u: Archiv für kath. Kirchenrecht 107 (1927), str. 44—177, 497—560; 108 (1928), str. 24—86.
— Die Entstehung des geistlichen Benefiziums, u: Archiv für kath. Kirchenrecht 106 (1926), str. 363—471.

Raia S., De parochis, Roma 1921.
Reiffenstuel A., Ius canonicum universum, Maceratae-Venetiis 1763, 6 sv.
Rossi J., De paroecia iuxta Codicem iuris canonici, Romae 1923.
Rupčić B., Entstehung der Franziskanerpfarreien in Bosnien und der Herzegowina und ihre Entwicklung bis zum Jahre 1878, Breslau 1937.

Sabatini G., Del patrimonio ecclesiastico, Catanis V. Muglia 1934.
Sagmüller J. B., Lehrbuch des kath. Kirchenrechts[4], Freiburg im Br. 1914.
Sartori C., Enchiridion canonicum[5], Vicetiae 1935.
Schäfer Th., Compendium de religiosis ad normam Codicis iuris canonici, Münster 1927. Ed. II, 1931.
Schmalzgrueber F., Jus ecclesiasticum universum, 7 Vol., Romae 1843.
Schäfer Th., Pfarrer und Pfarrvikare nach dem Codex iuris canonici, Münster, 1922.
Schröder Sebast., Die Verwaltung des Ortskirchenvermögens, Paderborn 1935.
Sipos, Enchiridion iuris canonici, Pecs 1936, 3 izd.
Suso Mayer H., Die nicht inkorporierte Klosterpfarrei, Archiv für kath. Kirchenrecht 112 (1932), str. 468 sl.
Stocchiero J., De iurisdictione vicariorum paroecialium, Ius Pontificium XI (1931), str. 150 sl., 221 sl.

Thomassinus Lud., Vetus et nova Ecclesiae disciplina circa beneficia et beneficiarios, Venetiis 1739.

Vermeersch-Creusen, Epitome iuris canonici, I tom ed 5, Bruggis-Bruxellis 1933; II tom. ed. 4, 1930. 5 ed. 3 Vol. Mechliniae-Romae 1937.
V. J. (Jeličić), Odredbe C. Z. o upravljanju i stjecanju imovine kod redovnika, Franjevački Vjesnik XXXV (1928), str. 16 s., 49 sl., 70 sl.

— Dekanske vizitacije i kan. 631 crkvenog zakonika, Franjevački Vjesnik XXXVI (1929).
Vromant G., De bonis Ecclesiae temporalibus, Parisiis-Louvain 1927, 3 ed. 1935.
— De regimine paroeciarum et quasi-paroeciarum religiosis sodalibus concreditarum, u: Ius Pontificium XIII (1933), str. 274—285.
— Ius missionarium de personis, Louvain 1935, 2 ed.
Waddingus L., Annales Minorum, Vol. VI, Quaracchi-Firenze 1931—33.
Wernz Fr., Ius decretalium, tom. II, Romae 1906.
Wernz-Vidal, Ius canonicum, Tom. II De personis, Romae 1928.
Wernz-Vidal, Ius canonicum, Tom. II De personis, Romae 1928.
— — — Tom. III De religiosis, Romae 1933.
— — — Tom. IV De rebus, Romae 1935.

Časopisi

Acta Ordinis Fratrum Minorum, Romae 1881 sl.
Antonianum, Romae 1925 sl.
Apollinaris, Romae 1928 sl.
Archiv für katolisches Kirchenrecht, 1857 sl. (Archiv für KR.)
Bogoslovni Vestnik, Ljubljana 1921 sl.
Commentarium pro religiosis, Romae 1920 sl. (Comm. pro rel.)
Ephemerides theologicae Lovanienses, Brugis 1924 sl. (Ephem. th. Lov.)
Franjevački Vijesnik, Visoko.
Glasnik biskupije đakovačke, Đakovo 1863 sl.
Il monitore ecclesiastico, Romae 1889 sl.
Ius-Pontificium, Romae 1921 sl.
Katolički List, Zagreb 1850 sl.
Nova Revija, Makarska 1921 sl.
Periodica de re morali, canonica, liturgica, Romae 1911 sl.
Vrhbosna, Sarajevo 1881 sl.

Uvod

Kad se još u početku Kristove Crkve pojavilo redovništvo, redovnici se nisu bavili dušobrižničkim radom. Uostalom, gotovo sva briga za duhovne potrebe vjernika bila je u biskupskim rukama; svećenici su bili samo pomoćnici[1]. Pa i kad se uveo župski sistem u crkvenoj unutarnjoj upravi i crkvenom životu, nisu redovnici u tom sudjelovali. Prvi organizirani redovi bili su po svojoj glavnoj svrsi kontemplativni. Njima je bio glavni cilj vlastito posvećenje, a ne posvećenje drugoga, bilo u kojem području rada[2]. Stoga u početku redovnici nisu ni primali crkvenih redova. No već u 9 stoljeću počinju i ovi tako zvani monasi vršiti dušobrižničke poslove i službe, napose propovijedaju vjeru u nevjerničkim zemljama, a bilo je pojedinačnih slučajeva da su takovu misiju po želji sv. Otaca Papa neki redovnici već prije vršili, kao na pr. u Britaniji sv. Augustin monah, u Njemačkoj sv. Bonifacije[3], u Velikoj Moravskoj sveti Ćiril i Metodije.

[1] Vidi: kan. 30 Apost. u prijevodu Dionizija Malog (u Pithoeo-vu izdanju Corpus iuris canonici); isto u Mansi D., Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, t. I., Venetiis 1767. sl., col., 35; Thomassinus, Vetus et Nova Ecclesiae disciplina, Pars I, lib. 2, cap. 21, n. 4. Isp. također: Bouix, Tract. de iure parochorum, str. 16 sl.; Odar, Škof in redovništvo, Bogoslovni Vestnik XV (1935), str. 217 sl.; Holzapfel H., Handbuch der Geschichte des Franziskanerordens, Freiburg im Br. 1909, str. 235; Bierbaum M., Bettelorden und Weltgeistlichkeit an der Universität, Paris, Münster 1920, str. 245 sl.

[2] Tako redovi sv. Benedikta, sv. Bazilija; sr. Schäfer, Compendium de religiosis, ad normam iuris canonici, str. 54 sl. Nije nam nakana da ovdje iznosimo povjesni razvoj redovništva, kao ni njegovo sadašnje stanje. O tome u najnovijoj literaturi postoji odlično djelo Heimbucher M., Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche, 3 izd., Paderborn 1933—1934. Tu su opisani počeci redovničkoga života uopće, povijest pojedinih redova i redovničkih kongregacija. Na str. 50—60 nalazi se literatura o redovima i kongregacijama podijeljena u razne grupe. Dopune se nalaze u sv. II, str. 648—670. Na odnosnim je mjestima također literatura o pojedinim redovima i kongregacijama.

[3] Sr. Grentrup Th., Ius missionarium, Tom. I, Steyl Hollandiae 1925, str. 103 Heimbucher, nav. dj., I, str. 139 sl. o misijskoj djelatnosti irskih monaha, kao sv. Patrika, sv. Kolumbana itd.; str. 272 o misijskoj djelatnosti monaha sv. Benedikta i njihovom radu u širenju kršćanstva.

Od ovoga vremena redovnicima se poklanjaju crkve da u njima vode duhovnu brigu za vjernike; štoviše, i sami grade nove crkve u tu svrhu. S ovom je činjenicom povezano spajanje župa sa samostanima — tzv. inkorporacije.

Od 13 vijeka nastaju novi redovi, kojima je jedna od glavnih zadaća aktivni život: pomaganje bližnjega djelima milosrđa i ljubavi; duhovna briga za vjernike; poučavanje i propovijedanje Evanđelja[4]. Cilj, očito različit od onog starih monaha, jer se ne ide samo za unutarnjim vlastitim posvećenjem, nego i za korišću drugih, naročito u duhovnim potrebama[5]. Kako je u tu svrhu nužno u prvom redu dijeljenje Sakramenata, a djelitelji sv. Sakramenata treba da prime sv. redove, to od toga vremena nije nikakova rijetka pojava da su samostani ujedno župnički domovi, samostanske crkve ujedno župske crkve, a redovnici dušobrižnici. I u novim prilikama daljnjih vremena sve se više osjećala ne samo korist nego i potreba da se redovnici primaju dušobrižničkih službа, posebno oni redovnici kojima je aktivni život jedna od

[4] Grentrup, na nav. mj.; Heimbucher, nav. dj. I, str. 25 sl.; posebno o redu sv. Dominika str. 516—523, o franjevačkom redu str. 771—794.

[5] Pod redovničkim se staležom u današnjem pravu (kan. 487) razumijeva: trajna forma zajedničkog života kojim vjernici, osim općih dužnosti primaju na se vršenje evanđeoskih savjeta po zavjetima poslušnosti, čistoće i siromaštva. Za redovnički je stalež, prema tome, bitno zajednički život, radi čega se stari pustinjaci ne mogu smatrati redovnicima u današnjem smislu; zatim obdržavanje evanđeoskih savjeta polaganjem zavjeta. Polaganje zavjeta danas je bitno za redovnički stalež, premda u sebi nije bitno, nego je dovoljno samo obdržavanje evanđeoskih savjeta, kako se vidi iz starih redova.

Zavjeti koje redovnici polažu ili su svečani ili obični. Redovnici koji polažu svečane zavjete zovu se strogi redovnici, a redovi gdje se takovi zavjeti polažu, zovu se strogi redovi (ordo regularis). Redovi gdje se polažu samo obični zavjeti zovu se redovničke družbe (congregatio religiosa).

Red, odnosno redovnička kongregacija nazivaju se izuzetim (religio exempta), ako su direktno podvrženi sv. Stolici a izuzeti ispod vlasti mjesnih ordinarija ili biskupa. Svi su strogi redovi izuzeti, a od redovničkih kongregacija izuzeti su redemptoristi i pasijonisti (vidi kan. 488, st. 2; 615); sr. Heimbucher, nav. dj. str. 12.

Red je duhovnički, ako većina njegovih članova primaju crkvene redove; inače je red lajički (kan. 488 st. 4). Tako je lajički strogi red na pr. red Milosrdne Braće; lajička redovna kongregacija je na pr. kongregacija Aleksijanaca.

Obzirom na način života ili posebni cilj, tijekom povijesti nastale su razne vrsti redova, koji se prema tim kriterijima dijele u posebne grupe, kao: monaški redovi (u Zakoniku spominju se u kanonu 491), ordines monastici, ordines monachales, kojima pripadaju stari redovi, kao Antonijanci, Benediktinci sa svim svojim ograncima, Kartuzijanci itd. Oni imaju janci, Basilikao posebnu svrhu vlastito posvećenje po službi Božjoj i tjelesnom radu. — Prosjački redovi (ordines mendicantium, mendicantes) jesu redovi koji se odriču svakog vlasništva, tako da ga ne može posjedovati ne samo pojedinac nego ni zajednica. No tridentski sabor je, u sjednici 25 od 3 decembra

glavnih svrha. Redovnici su se rado odazivali pozivu Crkve i potrebama vjernika.

Prirodno je da je ovo faktično stanje moralo nužno slijediti i zakonodavstvo koje se odnosilo na redovnike u takovoj službi i uređivalo njihove obveze i pravni položaj. Srećemo ga već u Gracijanovu dekretu[6] i zbirkama dekretala[7], koje u tom pogledu donose brojne ustanove; tridentski se sabor (1545—1563) istim predmetom bavi ex professo[8], a kasnije zakonodavstvo još više[9]. I novi crkveni Zakonik, u vezi sa starim pravom, ne samo da donosi norme o redovničkim župama i redovnicima u dušobrižničkoj službi, nego, štoviše, opominje i one redovnike koji nisu dušobrižnici i kojima nije povjerena takova služba da se pripravno odazivaju pozivu biskupa ili župnika kad ih trebaju u duhovnim potrebama vjernika; jednako preporuča biskupima i župnicima da se rado posluže pomoću redovnika[10].

No uza sve to, bilo ih je koji su osuđivali ovu stranu redovničke aktivnosti te učili kako je redovnički život nespojiv s dušobrižničkom službom[11]. Ne piše bez razloga Bouix: „Inter varios ex infenso in regu-

1563, odredio da svi redovi u zajednici mogu posjedovati i imati vlasništvo, izuzevši jedino franjevce observante i kapucine. Prvi su prosjački redovi u povijesti franjevački i dominikanski, kasnije su došli drugi. — O drugim vrstama redova vidi Heimbucher, nav. dj. I, str. 26—33; Odar Škof in redovništvo, Bogosl. Vestnik XV (1935), str. 218 sl., XVI (1936), str. 33—34. Redovnički stališ i kanonsko redovničko pravo bilo je u nas priznato i u državnom području u čl. XXVIII austr. konkordata od god. 1855 (vd. Mercati, Raccolta di concordati, Roma 1919, str. 827).

Crnogorski konkordat (1886) i srpski (1914) nemaju u tom izričite odredbe, dok je u osnovi jugoslavenskog konkordata (1935) bilo sadržano priznanje redovništva od strane države u čl. XII (vd. Projekat jugosl. konkordata, Beograd, 1937, str. 62).

[6] C. 21—36 Causa 16, q. 1; c. 1—7 C. 16, q. 2.

[7] C. 2 X 1, 10; c. 10 X 3, 13; c. 15 X 2, 26; c. 12, 31 X 3, 5; c. 2, 5, 8 X 3, 35; c. 1—4 X 3, 36; c. 1—9 X 3, 37; c. 3, 21 X 5, 33; c. 24, 28 in VI 1, 6; c. 5, 32 in VI 3, 4; c. un. in VI 3, 18; c. 2 in Clement. 3, 4; c. unic. in Clem. 1, 5 itd.

[8] Trid. Sess. 25 de regular. c. 11; Sess. 7 de reform. c. 6 i 7; Sess. 14 de reform. cap. 10 i 11; Sess. 24 de reform. c. 13 i 15.

[9] Vidi adnotacije kard. Gasparrija na kanone 296, 630—631, 456, 1425.

[10] Kanon 608: § 1. Curent Superiores ut religiosi subditi a se designati, praeserptim in dioecesi in qua degunt, cum a locorum Ordinariis vel parochis eorum ministerium requiritur ad consulendum populi necessitati, tum intra tum extra proprias ecclesias aut oratoria publica, illud, salva religiosa disciplina, libenter praestent.

§ 2. Vicissim locorum Ordinarii ac parochi libenter utantur opera religiosorum, praesertim in dioecesi degentium, in sacro ministerio et maxime in administrando sacramento poenitentiae.

[11] O tome više u Prvom poglavlju naše rasprave.

lares animo exortos errores haud ultimo recensenda loco est opinio illa, qua contenderunt non pauci (Jansenianae praesertim sectae) scriptores, ablegandos prorsus ab exercitio curae animarum parochialibusque muniis religiosos: alienum id a proprio status regularis fine: nec nisi ex abusu introductum, ut a regularibus parochiae quamplurimae, imo et dioeceses regerentur. Quam doctrinam hodierni etiam nonnuli auctores amplexati, subversim ex hac regularium in munia parochialia immixtione hierarchiam ecclesiasticam truncatamque eximiam parochiarum institutionem lamentantur. Est autem opinio haec omnino erronea ac reiicienda"[12].

Crkva, bez sumnje, ima više od svih u vidu redovničku disciplinu, pa kad ona ipak smatra da dušobrižničke službe nisu nespojive sa redovničkim zvanjem, onda bi samo to moralo za svakoga biti dosta. Kada Crkva zove redovnike da surađuju u velikom djelu spasavanja duša u dušobrižničkoj službi, tko može i smije tome da prigovara? Uostalom, ako redovnici mogu predobivati duše za Krista u poganskim i nevjerničkim zemljama; ako oni u krajevima gdje nema civilizacije mogu voditi dušobrižništvo; ako to nije nespojivo sa redovničkim zvanjem među primitivnim narodima: zašto bi to onda bilo nespojivo u kulturnim zemljama gdje je uvedena redovna hijerarhija?[13]

S druge strane, treba svakako priznati da dušobrižnički život nije bez teškoća za redovnika. No nije on skopčan s manje teškoća ni za svjetovnog svećenika. Naprotiv! I te teškoće i pogibelji ne uklanjaju se tvrdnjama da se duhovna služba ne smije povjeravati redovnicima, nego treba tražiti načina, kako će se one ukloniti i svladati. Inače ćemo takovim dokazivanjem doći do zaključka da nitko ne može vršiti dušobrižništva, jer je ono za svakoga skopčano s opasnostima.

Vršenje dušobrižništva od strane redovnika daje nekada povoda nesuglasicama između mjesnog ordinarija i redovnika, odnosno njihovih poglavara[14]. Nećemo se prevariti ako ustvrdimo da je tim nesuglasicama glavni razlog nepoznavanje pravnih propisa koji se odnose na župnike redovnike i redovničke župe. Odatle s obje strane presizanje u tuđa prava: redovnici naglašujući previše svoju egzempciju od vlasti mjesnog ordinarija, a mjesni ordinarij misleći da neke tačke redovničke egzempcije — koja redovnicima pripada i u dušobrižničkoj službi — umanjuju njihovu vlast, koju imaju prema svjetovnim župnicima i svjetovnim župama.

[12] Bouix, Tract. de iure regularium, Tom. II, Parisiis 1857, str. 9.

[13] Sr., Carmignani, Il piccolo Codice dei parroci regolari, Arezzo 1927. Str. XI.

[14] Vidi: Odar, Škof in redovništvo, na nav. mj.; Hüfner A., Das Rechtsinstitut der klösterlichen Exemption, Archiv f. KR. 1906, str. 302—318; 629—651; 1907, str. 71—86; 270—284; 462—479; 599—636. Vidi također Melo, De exemptione regularium, Washington 1921, naročito str. 6—26.

To je razlog koji i inače stvara nesuglasice između mjesnih ordinarija i redovnika i ako ne vrše dušobrižničkih služaba.

Sve su to praktični razlozi koji bi sami dostajali da se ovaj predmet obradi sa znanstvene strane.

Norme o redovničkim nadarbinama, kao i o redovnicima — dušobrižnicima, nalaze se razbacane na više mjesta u Zakoniku. Nadalje, ispravno shvaćanje tih norma pretpostavlja poznavanje njihovog historijskog razvoja, kao i historijskog razvoja redovničkih službi uopće. Radi toga nam je cilj da svrstamo te norme u jednu sustavnu cjelinu, da pronađemo i izložimo njihovu unutarnju pravnu vrijednost, opseg i smisao, a to sve u svijetlu historijskog razvoja, uzevši u pomoć noviju i stariju kanonističku literaturu do koje nam je bilo moguće doći. Posebno ćemo se — u Dodatku — osvrnuti na pravni položaj redovničkih župa u dijecezama naše države, a naročito u Bosni i Dalmaciji. Kako pak o tome već imamo napisanih zasebnih djela (monografija)[15], ne smatramo potrebnim da se podrobnije tim pitanjem bavimo.

Što se napose tiče literature za našu raspravu, držimo vrijednim spomenuti da smo općenito upućeni na kanoniste koji se bave tumačenjem zakonskih tekstova, kako poslije publikacija crkvenog Zakonika od 1917 godine, tako i na kanoniste koji se bave tumačenjem tekstova u dekretalima odnosno dekreta tridentskog sabora i kasnijih rješenja rimskih oblasti. Osim toga, u našu raspravu ulazi pitanje inkorporacija kao posebna historijska činjenica. Za nas je ona samo toliko važna ukoliko se nužno pretpostavlja za poznavanje i tumačenje zakonskih tekstova, pa bi radi toga prelazilo opseg naše radnje, ako bismo podrobnije zalazili u to pitanje. Radi toga se osvrćemo samo na nekoliko značajnijih činjenica koje se naročito odrazuju u zakonodavstvu. Kratko i sažeto je o tome kod nas pisao V. Jeličić u časopisu Franjevački Vijesnik[16]; za naš je predmet dovoljno na to samo upozoriti. Inače postoji u tom pitanju u Njemačkoj ogromna literatura; posebno se njim bavio Ul. Stutz[17], zatim Werminghoff[18], u novije vrijeme H. Brunner[19], W. Zodinek[20] i dr.

[15] Rupčić B., Entstehung der Franziskanerpfarreien in Bosnien und der Herzegowina und ihre Entwicklung bis zum Jahre 1878, Breslauer Studien zur historischen Theologie, Neue Folge, Bd. II, Breslau 1937; Čapkun P., Postanak i pravno stanje franjevačkih župa u Bosni i Hercegovini, Nova Revija XVI (1937), str. 105—118; 184—196; Gospić O. Z., Pravno stanje franjevačkih župa u Jugoslaviji, Nova Revija XIV (1935), str. 191—201, 302—311; Marković G., Le parocchie francescane in Dalmazia, Zara 1885.

[16] Postanak i razvoj redovničkih župskih nadarbina, Franjevački Vijesnik XLI (1934), str. 77 sl.

[17] Die Eigenkirche als Element des mittelalterlich-germanischen Kirchenrechts, Berlin 1895; Eigenkirche, Eigenkloster, Real-Encyklopedie für protest. Kirche und Theologie, 3 Aufl., Bd. 23, str. 364 sl.; Geschichte

Gore spomenute napomene razlogom su da smo se u našim raspravama najprije osvrnuli na pitanje spojivosti dušobrižničke službe s redovničkim zvanjem, na mišljenje Crkve o tom predmetu i na stanovište kanonskog prava kako današnjeg tako i starijega.

Smatrali smo najzgodnijim da sva ova pitanja obradimo u šest poglavlja, koja opet dijelimo na više paragrafa.

des kirchlichen Benefizialwesens von seinen Anfängen bis auf die Zeit Alexander III, Berlin 1895 itd.

[18] Geschichte der Kirchenverfassung Deutschlands im Mittelalter, Hannover und Leipzig 1905.

[19] Deutsche Rechtsgeschichte, 2 Aufl., München und Leipzig 1928.

[20] Die rechtliche Stellung der klösterlichen Kirchen, insbesondere Pfarrkirchen, in den ehemaligen Diözesen Salzburg und Passau, und ihre Entwicklung bis zum Ausgang des Mittelalters, Passau 1929.

Prvo poglavlje

Odnos dušobrižničke službe prema redovničkom staležu

Predmet rasprave traži da se u prvom redu osvrnemo na pitanje odnosa dušobrižništva uopće, a dušobrižničke ili konkretnije župske službe napose, prema redovničkom staležu: da li je naime dušobrižništvo uopće, a napose dušobrižnička, odnosno župska služba spojiva s redovničkim staležom? Može li redovnik kao takav primiti i vršiti župsku službu, i može li se vršenje takove službe uskladiti s njegovim zvanjem, s njegovim redovničkim dužnostima? Pa ako je ta služba po sebi spojiva s redovničkim zvanjem, ne brani li je redovnicima kanonsko pravo, odnosno: kakovo je stajalište kanonskog prava u tom pitanju?

U nekoliko ćemo odjelitih paragrafa pretresti ovo pitanje, koje nije u našoj raspravi nipošto bez interesa. Stvar ćemo obraditi promatrajući je ne samo u svijetlu današnjeg kanonskog prava nego i u njezinom povjesnom razvoju.

No prije svega moramo tačno odrediti pojam dušobrižništva uopće, a onda pojam dušobrižničke službe, zatim pojam župe uopće, a redovničke napose.

§ 1 Pojam dušobrižništva i dušobrižničke službe

Dušobrižništvo u najširem smislu riječi znači vlast voditi duše prema njihovom posljednjem cilju. Bog je čovjeku postavio svrhunaravni cilj, dao mu sredstva za postignuće toga cilja, navlastito nauku i sakramente. Crkvi je pak jedinoj povjerio da čuva Kristov nauk i dao joj vlast da dijeli sakramente. Prema tome je i dušobrižništvo: vlast poučavati u kršćanskom nauku i dijeliti sakramente. Barbosa jednostavno kaže: „Cura animarum nihil aliud est, quam potestas Sacramenta administrandi"[1]. No samo podjeljivanje sakramenata ne obuhvata čitavo

[1] Barbosa A., De officio et potestate parochi, Lugduni 1655, p. 8, n. 47.

dušobrižništvo. Sakramenti su uistinu glavna i bitna, ali ne jedina sredstva za postignuće spasenja duša. Potrebna je i nauka, a nju nepokvarenu čuvati i autoritativno tumačiti može samo Crkva, koja je tu misiju primila od Krista. Uz to je potrebna vlast za vođenje zajednice vjernika zakonodavstvom ili čuvanjem postavljenog reda. Tako u pojam dušobrižništva ulazi i crkvena poglavarska vlast u svom cijelom opsegu (potestas regiminis ili potestas iurisdictionis[2].

Od dušobrižništva treba razlikovati dušobrižničku službu. Dušobrižnička je služba ona crkvena funkcija s kojom je skopčano pravo i dužnost izvršivanja dušobrižništva nad određenim vjernicima. Taj pojam prema tome, u sebi uključuje pojam crkvene službe s jedne strane[3], a pojam dušobrižništva s druge strane. Ne može dakle biti dušobrižničke službe, ako ona nije ustanovljena bilo Božjom bilo crkvenom odredbom, i ako ne nosi sa sobom sudjelovanje u crkvenoj vlasti bilo reda bilo jurisdikcije. Dužnost vršenja dušobrižništva proizlazi iz primitka same službe, u kojem se očituje kao neki ugovor — quasi-contractus. Zato je obveza koja iz toga proizlazi, obveza pravednosti — obligatio iustitiae[4].

Valja razlikovati potpuno i nepotpuno dušobrižnoštvo (cura animarum plena i cura animarum partialis). Potpuno dušobrižništvo sadržaje ne samo vlast poučavanja i dijeljenja sakramenata nego također i vršenja jurisdikcije u izvanjem pravnom području (fori externi). Djelomično je dušobrižništvo vlast promicati duhovno dobro vjernika poučavanjem kršćanskog nauka u katehezama i propovijedima, dijeljenjem sakramenata i čuvanjem postavljenog pravnog poretka, ali bez zakonodavne i sudske vlasti (potestas oeconomica — gospodarska vlast). Kadgod u našoj raspravi govorimo o dušobrižništvu, razumijemo ovu drugu vrstu, koja pripada župnicima i vršiocima župničke dužnosti (župskim vikarima).

Nakon ovih napomena možemo da označimo dušobrižničku službu župnika u užem smislu. Prije Zakonika do godine 1917, kanonisti su pojam župnika kao i oznake koje taj pojam sačinjavaju izvodili iz pravnih

[2] Sr. kan. 196. Taj pojam uzimamo u užem smislu, naime kao nepotpuno dušobrižništvo — cura animarum partialis, — jer potpuno dušobrižništvo pripada samo papi i biskupima te njima po službi jednakima, t. j. ordinarijima (kan. 198).

[3] Kanon 145; vidi Bouix, Tractatus de parocho, str. 178 sl.; Barbosa, na nav. mj.

[4] Sr. Bouix, Tractatus de parocho, 3 izd., Parisiis 1880, str. 172; A Coronata, Institutiones iuris canonici, Vol. I, Taurini 1928, str. 546; Fanfani, De iure parochorum ad normam Codicis iuris canonici, 2 izd., Taurini-Romae 1936, str. 3 i 89.

vrela u kojima nije bio precizno označen[5]. Zakonik je u kanonu 451 § 1 dao legalnu definiciju župnika, pa je tim jasno odredio pojam dušobrižničke službe[6].

Zakonik u spomenutom kanonu kaže: „Parochus est sacerdos vel persona moralis cui paroecia collata est in titulum cum cura animarum sub Ordinarii loci auctoritate exercenda". Drugim riječima: župnik je svećenik ili moralna osoba zakonski određena da po stalnoj svojoj službi ima dužnost i pravo vršiti dušobrižništvo nad određenim vjernicima pod vlašću mjesnog ordinarija[7]. Pojam župnika, kako je ovdje određen, ujedno nam razjašnjuje pojam dušobrižničke službe uopće. Stoga je potrebito da gornju definiciju kratko razjasnimo, tim više što se u kasnijem našem raspravljanju ovaj pojam stalno pretpostavlja.

U starom pravu, kako je spomenuto, nije u zakonskim tekstovima bilo nikakove definicije župnika. Nauka kanonista davala je razne definicije, koje se bitno jedna od druge nisu razlikovale, a u biti se poklapa u is definicijom kako ju daje novi Zakonik. Obično se uzimalo da je župnik svećenik ili moralna osoba, premda u starom pravu svećenički red actu nije bio uvjet za župnika[8]. Moralne su se osobe smatrale habitualnim župnikom, kao i danas. Bouix daje ovu definiciju: „legitime deputatus ad ministrandum ex obligatione et proprio nomine verbum Dei et sacramenta certo dioecesanorum numero, qui ab eodem vicissim sacra recipere aliquatenus teneantur"[9]. Wernz ovako definira: „Parochus nunc communiter intelligitur presbyter legitime deputatus, cui vi officii sive muneris stabilis iure proprio competit obligatio et potestas exercendi universam curam animarum certi numeri fidelium regulariter intra ultimam et determinatam divisionem sive partem territorii alicuius dioecesis degentium, qui vicissim ab eodem presbytero sacra recipere aliquatenus tenentur"[10]. Kanonisti su uostalom radije izabrali bitne uvjete za župnika nego davali definicije. A ti bitni uvjeti su isti kao u današnjem pravu.

[5] Sr. Bouix, nav. dj. str. 166 sl.; Rossi J., De paroecia iuxta Codicem iuris canonici, Romae 1923, str. 64 sl.

[6] Izraz „parochus" za župnika udomaćio se u crkvenoj terminologiji istom u razdoblju od tridentskog sabora ovamo, iako je već prije bio posve udomaćen izraz „parochia", koji je u najstarije vrijeme označivao dijecezu, a kasnije dio dijeceze. Novi Kodeks usvojio je termin u obliku „paroecia". Vidi o tome Bouix, uav. dj. str. 5 i sl.; Wernz-Vidal, Ius canonicum, Vol. II, De personis, Romae 1928, str. 770. Prije se župnik zvao: sacerdos proprius, plebanus, curatus, rector, dioecesani presbyteri, parochiarum presbyteri, presbyteri qui praesunt ecclesiis, presbyter qui praeest parochiae, presbyteri plebium itd.

[7] Sr. Wernz-Vidal, na nav. mj.

[8] Vidi c. 8 in VI 3, 4; c. 2 in VI 3, 6.

[9] De parocho, str. 175.

[10] Ius decretalium, tom. II, Romae 1906, n. 821.

Župnik je svećenik ili moralna osoba. Da župnik — koji ima dužnost na aktualno vršenje dušobrižništva — mora biti svećenik, to je odredba u današnjem pravu koju je lako shvatiti. Za župnika ne može biti valjano imenovana osoba, koja već nije primila svećenički red, jer se radi o vršenju dušobrižništva; to napose ističe i kanon 154[11]. Župnikom može biti i moralna osoba, ali tako da joj se ne povjerava vršenje dušobrižništva, nego se postavlja vršilac župničke dužnosti (vicarius, kan. 471 § 1) u pravilu na prijedlog odnosne moralne osobe, te ovaj vrši u stvari dušobrižničku službu u župi (kan. 471 § 2).

Moralna osoba zadržava samo pravni naslov (titulus) župnika. U starom pravu bilo je pitanje da li se moralna osoba može pravno smatrati župnikom sporno. Općenito se to nijekalo[12]. Međutim, kad sada Zakonik i moralnu osobu uzima u definiciju župnika, jasno je da se moralna osoba kojoj se župa povjerava mora pravno smatrati župnikom (habitualnim)[13].

Da se netko u strogom smislu može smatrati župnikom, treba da mu je župa[14] predana „in titulum". Kanonisti se razilaze u tumačenju šta ovaj izraz na ovom mjestu znači[15]. U najstarije vrijeme titulus je označivao crkve u kojima su određeni svećenici, odnosno klerici postavljani sa stalnom službom. Odatle nazivi titulati, intitulati itd.[16], za razliku od drugih klerika koji nisu imali stalne crkve i zvali se: vagi, acephali[17]. Dok su apsolutna ređenja bila zabranjena, svi su se klerici redili na određeni titul ili određenu službu, od koje su dobivali prihode za uzdržavanje. Iako je zabrana apsolutnih ređenja u 13 vijeku dokinuta, ipak je ostao propis da se klerici ne rede bez titula, ali ovaj je izraz sada poprimio drugo značenje, naime on znači vrelo prihoda iz kojega će se klerik moći uzdržavati[18]. U tome smislu uzima se izraz u kanonu 451 § 1, naime da označuje podjelbu samosvojne službe na stalno ili neodređeno vrijeme (kan. 454 § 1, 460 § 1) da se ona vrši obvezatno u svoje ime i redovnom vlašću (iure proprio i iure ordinario), a ne u zamjenu za nekog drugog, te da pri tom ima pravo radi vršenja svoje službe na prihode

[11] „Officia quae curam animarum sive in foro externo sive in interno secumferunt clericis nondum sacerdotio initiatis conferre valide nequeunt."
[12] Vidi Rossi, nav. dj. str. 65 sl.
[13] Vidi kanon 452.
[14] O pojmu župe govor je dolje u §-u 3.
[15] Sr. A. Coronata, nav. dj. str. 546, bilj. 1.
[16] Vidi Mörsdorf K., Die Rechtssprache des Codex Iuris Canonici, Paderborn 1937, str. 240; vidi i kanon 1168.
[17] Odatle na pr. i današnji pojam titula ili titularnih crkava, na pr. kardinalske u Rimu i kler koji služi u tim crkvama kao vezan stalno na službu.
[18] Vidi kanon 979—982; sr. Fuchs V., Der Ordinationstitel von seiner Entstehung bis auf Innozenz III, Bonn 1930, str. 10, 70 itd.

za pristojno uzdržavanje[19]. Titulus ipak ne uključuje samosvojnost službe kao svojinu u smislu vlasništva na neku stvar nego on znači samo trajni posjed na koji nekom pripada pravo: „iusta causa possidendi quod nostrum non est"[20].

Bit župske službe stoji u obvezi na vršenje dušobrižništva („cum cura animarum"). U tome je uključena također i vlast za vršenje, koja je samim pravom skopčana s tom službom. Župnik vrši dušnopastirsku službu u svoje ime, kao redovni pastir[21], ali ipak u zavisnosti od mjesnog ordinarija. Istina je da i mjesni ordinarij vrši svoju službu zavisno o papi, ali zavisnost župnika o mjesnom ordinariju Zakonik naročito ističe da tim izdvoji neke zablude o vlasti župnikovoj. Ne upuštajući se potanje u raspravu o tome, spominjemo samo to kako je već u 4 vijeku krivo naučavano da su župnici božanskim pravom postavljeni kao neposredni pastiri duša. Zastupnici te nauke zovu se prezbiterijanci ili parokisti. I kasnije se ova zabluda ponavljala u raznim oblicima[22]. Naučavali su je Viklif, Hus, Luter, Kalvin i janzenisti[23]; ovi posljednji učili su da župniku pripada pravo na vršenje dušobrižništva u njegovoj župi nezavisno od biskupa. Zakonik je riječima „sub auctoritate Ordinarii loci" htio izdvojiti i zabaciti ove zablude za sva vremena.

Župska nadarbina nije isto što i župska služba, kao što nije isto crkvena služba (kan. 145) i crkvena nadarbina (kan. 1409). No ipak je služba bitni elemenat nadarbine. K tome dolazi za pojam nadarbine drugi elemenat, naime pravo na prihode iz imovine koja je pripojena službi (kan. 1409). Oba bitna elementa spaja kao formalni elemenat ustanovljenje od strane nadležne crkvene vlasti (vd. kan. 1418: Erectio beneficiorum fiat per legitimum instrumentum, in quo definiatur locus ubi beneficium erectum est, et describantur dos beneficii ac jura et onera beneficiarii). Prema tome, pojam crkvene službe prescindira od pojma dotacije[24].

Iz toga lako dolazimo do pojma župske nadarbine. Taj pojam uključuje s jedne strane župsku službu kao bitni elemenat i unutarnji, a k tome, isto bitni, ali vanjski elemenat, pravo na prihode iz imo-

[19] Sr. Hagen A., Pfarrei und Pfarrer nach dem Codex Iuris Canonici, Rottenburg a/N 1935, str. 39.
[20] Reiffenstuel A., Ius canonicum universum, Maceratae-Venetiis 1760, lib. II, tit. 26, n. 127; A. Coronata, nav. dj. str. 546.
[21] Bouix se protivi da se taj izraz upotrebljava za župnika, jer da pastore znači upravljati (regere), što u Crkvi pripada samo Papi i biskupima, tj. uopće onima, koji imaju redovnu vlast u vanjskom sudu. Tractatus de parocho, str. 142 sl. Većina pak kanonista usvajaju naziv iz navedenih razloga; sr. kan. 216 § 1, 467 § 1.
[22] Vidi slijedeći paragraf.
[23] Sr. Bouix, nav. dj. str. 81 sl.; Dictionnaire de Theologie catholique, III, col. 2430 i sl.
[24] Vidi Wernz-Vidal, Ius canonicum, tom. II, str. 161, n. 138.

vine koja je vezana sa službom. Sve one nadarbine s kojima je vezano dušobrižništvo zovu se kuratne nadarbine (beneficia curata, kan. 1411 st. 5), pa je tako i župska nadarbina kuratna nadarbina.

Nekad se pak naziv župske nadarbine uzimao s čisto materijalne strane, u vezi naime s historičkim razvojem i formalnom oznakom nadarbine, pa se tim nazivom običava označivati izravno samo pravo na materijalne prihode, ili, štoviše, same prihode uzevši ih u posve materijalnom smislu[25]. Mi ove pojmove u daljnjem raspravljanju već pretpostavljamo kao poznate i spominjemo ih samo jer se s njima tijekom rasprave često susrećemo.

Kanonsko pravo poznaje i druge službe koje sa sobom nose gotovo jednaka prava i dužnosti što ih imaju župnici, a da njihovi nosioci ipak nisu župnici u izloženom smislu. Nosioci tih službа zovu se župski zamjenici (vicarii paroeciales). Župski zamjenici vrše župničku službu, ali župa im nije podijeljena „in titulum", kao što je to kod župnika, pa ne vrše službe u svoje ime nego kao zamjenici, „titulo vicarii" (kan. 197). Takovi su: zamjenici habitualnog župnika, tj. moralne osobe kojoj je župa povjerena „in titulum" (kan. 471); zamjenici župnika na upražnjenoj župi (kan. 472—473), zamjenici otsutnog župnika (kan. 474), zamjenici nemoćnog župnika (kan. 475), zamjenici ili pomoćnici prezaposlenog župnika (kan. 476—477). Jednaku službu kao ovi župski zamjenici vrše svećenici u misijskim područjima gdje nema pravih župa[26]. Sve su ove dušobrižničke službe pravno izjednačene župskim službama (kan. 451 § 2).

No pojam je dušobrižničke službe po sebi širi od pojma župničke službe, kako se lako može zaključiti iz gore rečenog. Ima naime i drugih službа s kojima su skopčani pravo i dužnost izvršivati dušobrižništvo u većem ili manjem opsegu, pa se i one mogu nazvati dušobrižničkim službama. Takove su službe: ravnatelja crkava (kan. 479—486), kapelana (duhovnika) u raznim vjerskim družbama, ustanovama i udruženjima (kan. 528, 529, 698), a donekle se ovamo mogu ubrojiti i službe redovničkih poglavara u duhovničkim redovima (kan. 514). O ovim ćemo posebno govoriti — ukoliko to spada na naš predmet — na drugom mjestu[27].

Nakon što smo u kratkim potezima izložili pojam dušobrižništva i dušobrižničke službe, treba da vidimo da li je dušobrižništvo i dušobrižnička služba spojiva s redovničkim zvanjem.

[25] Vidi Wernz-Vidal, nav. dj. str. 166, n. 141; također Hilling, Das Personenrecht des Codex Iuris Canonici, Paderborn 1924, str. 85—86.
[26] Kanon 451 § 2 st. 1; 297; sr. dekret Kongregacije konzistorijalne od 1 augusta 1919, A. A. S. XI (1919), str. 346; kan. 216 § 3.
[27] Vidi dolje Četvrto poglavlje.

§ 2 Spojivost dušobrižničke službe s redovničkim staležom

O spojivosti redovničkog staleža s dušobrižništvom uopće, razumijevajući taj pojam u gore izloženom smislu, nije nužno mnogo raspravljati. Pogotovu kad imamo pred očima cijelu crkvenu praksu od najstarijih vremena do danas, a s druge strane bit redovničkog staleža kao i pojam dušobrižništva. Razlikujemo naime dušobrižništvo od dušobrižničke službe, kako smo gore naveli.

Još odavnina, čim se je redovnički život ustalio i organizirao, redovnici su se zaređivali za svećenike. Kad je u Crkvi nastala praksa ređenja za stanovitu crkvenu službu, naročito župsku, susrećemo običaj takovog ređenja i kod redovnika. Šesti kanon kalcedonskog sabora (451 g.) prepostavlja ređenje redovnika, pa je svaki samostan imao bar po jednog zaređenog redovnika, koji je nad redovnicima u samostanu vršio dušobrižništvo[28]. No iz raznih pisama i odredaba sabora od 4 vijeka dalje možemo razabrati da je onda postojala i struja koja nije odobravala tu praksu. Iz pisma pape Siricija taragonskom biskupu Himeriju jasno se vidi papino mišljenje, da su redovnici po svom načinu života upravo pozvani na duhovničku službu, te on izrazuje želju da se redovnici primaju u kleričko zvanje: „Monachos tamen, quos morum gravitas, et vitae ac fidei institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari et optamus et volumus"[29]. Iz drugih brojnih odluka, koje navodi Gracijan[30], vidi se jednaka praksa Crkve i njezino shvaćanje u ovoj stvari, pa ne držimo potrebnim o tome mnogo govoriti.

Važnije je za našu stvar pitanje sposobnosti redovnika za dušobrižničku, napose župsku službu. Poznato je da ih je bilo koji su u 13 vijeku, kad su se pojavili prosjački redovi, iz mržnje napadali redovnike radi navodnog neobdržavanja siromaštva u svoj njegovoj strogosti, a naročito im se predbacivalo da su si uzurpirali župnička prava, koja da im nikako ne pripadaju. Prvi je ovakove napadaje iznio Guillelmus a Sancto Amore u poznatim djelima: De periculis novissimorum temporum, De Pharisaeo et publicano i Collationes Sacrae Scripturae[31]. Na obranu prosjačkih redova ustali su naročito sv. Toma

[28] Sr. Hefele, Conciliengeschichte, 2 izd., II, 510; kod Gracijana c. 1 Dist. 70; Jeličić V., Postanak i razvoj redovničkih župskih nadarbina, Franjevački Vijesnik, XLI (1934), str. 77 sl.
[29] Kod Gracijana c. 29 c. 16, q. 1; Migne, Patrol. lat. 13, 1144 (cap. 13).
[30] c. 22—35, C. 16, q. 1.
[31] Guillelmus a S. Amore bio je sigurno već od godine 1247 profesor na teološkom fakultetu u Parizu i kanonik belvacenski (vidi pismo Inocenta IV od 3 septembra 1274, Denifle-Chatelain, Chartularium Universitatis Parisiensis, Tom. I, Parisiis 1889, n. 174). U to vrijeme vodila se borba

Akvinski[32] i sv. Bonaventura[33]. U svojim obranama dokazivali su da si redovnici nisu uzurpirali nikakovih tuđih prava, nego da vrše dušobrižničke pa i župničke službe zakonito, na to pozvani i odobreni bilo po biskupima ili po Apostolskoj Stolici. Međutim su mrzitelji redovnika, da ne bi ostali posramljeni, pošli još dalje pa pokušali dokazivati da im takovo pravo nije mogao dati nijedan biskup, pa ni rimski papa, jer da župsko pravo pripada župnicima po božanskoj ustanovi. Iako je već 1255 godine papa Aleksandar IV osudio zablude Gvilelma a Sancto Amore, ipak su se one i dalje širile, a podržavali su ih i naučavali naročito profesori sorbonskog univerziteta, među njima posebno Ioannes de Poliaco[34]. Poznije je iste zablude osobito oštro zastupao kancelar Sorbone Gerson, koji je time postao preteča janzenizma. Janzenije je te zablude pre-

između svjetovnog klera i prosjačkih redova, franjevaca i dominikanaca, o katedrama na sorbonskom sveučilištu (vidi o tome: Bierbaum, nav. dj. str. 241 sl.; Heimbucher, nav. dj. I, str. 698 sl. te tamo navedenu literaturu o tom predmetu). Mada je ta borba završena već 1255 godine (bula Inocenta IV „Quasi lignum vitae" od 14 aprila 1255, Denifle-Chatelain, nav. dj. n. 247), prenijela se ona na drugo područje, gdje je Guillelmus a S. Amore imao vodeću ulogu. Godine 1255 publicirao je on svoje djelo „De periculis novissimorum temporum" (kritično izdanje priredio je Bierbaum u spomenutom djelu, str. 1—36), gdje je svom žestinom udario na prosjačke redove, njihov način života, osobito siromaštvo, njihovo bavljenje dušobrižničkim poslovima itd., te ih usporedio s Albigenzima i Katarima tako da je tim kanio ugroziti njihovu egzistenciju (vidi Bierbaum, nav. dj. str. 255). Papa Aleksander IV povjeri to djelo na ispitivanje komisiji od trojice kardinala te bulom „Romanus Pontifex" od 4 oktobra 1256 (Denifle-Chatelain, nav. dj. n. 288) osudi ga riječima: „Tamquam iniquum, scelestum et execrabilem, et institutiones ac documenta in eo tradita utpote prava falsa et nefaria de fratrum nostrorum consilio auctoritate apostolica reprobamus et in perpetuum condemnamus, districte praecipientes..." Guillielmus a S. Amore bude lišen katedre na pariškom sveučilištu i bi mu zabranjen boravak u Francuskoj (Denifle-Chatelain, nav. dj. n. 314, 315). On se povuče u svoj rodni gradić u burgundskom kraljevstvu, gdje je napisao „Liber de Antichristo et eius ministris". Umro je 1272 godine. Sva njegova djela izdana su 1632 godine pod naslovom: Magistri Guillelmi a Sancto Amore Opera omnia, Constantiae 1632. Ali je kralj Ljudevit XIII, mada je djelo bilo štampano, pod smrtnu kaznu zabranio rasprodaju, pa ga je tako vrlo teško naći.

[32] Contra impugnatores Religionum, De perfectione vitae spiritualis, Contra pestiferam doctrinam retrahentium homines a Religionis ingressu, Contra impugnantes Dei cultum.

[33] Quaestio de paupertate, Quare Fratres Minores praedicant et confessiones audiunt, Apologia pauperum. Opera omnia, Ad Claras Aquas 1898.

[34] Osudio ga je papa Ivan XXII. Vidi c. 2 Extravag. comm. V, 3.

uzeo kušajući dokazati jednakost između biskupa i župnika[35]. Rašrili su ih janzenisti, kao Simon Vigor, Van-Espen, Ioannes Bapt. Thiers, te je napokon uz njih pristao i sam luvenski univerzitet[36]. Papa Pijo VI u svojoj znamenitoj buli „Auctorem fidei" od 28. augusta 1794 osudi među ostalim janzenističkim naukama i ovu: „Regula quae statuit universe, et indiscriminatim, statum regularem, aut monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura, cumque vitae pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticae hierarchiae, quin ex adverso pugnet cum ipsius vitae monasticae principiis,

falsa, perniciosa, in sanctissimos Ecclesiae patres, et praesules, qui regularis vitae instituta cum clericalis ordinis muneribus consociarunt, iniuriosa, pio, vetusto probato Ecclesiae mori, Summorumque Pontificum sanctionibus contraria: quasi monachi quos morum gravitas, et vitae, ac fidei institutio sancta commendat, non rite, nec modo sine religionis offensione, sed et cum multa utilitate Ecclesiae clericorum officiis aggregentur"[37].

Uostalom iz gore spomenutih mjesta, što ih navodi Gracijan, bjelodano se vidi da nikada u crkvenom pravu nije bilo takove zabrane. A Inocent III u svom dekretalu „Quod Dei timorem"[38] izričito ističe: „et per antiquos canones etiam monachi possunt ad ecclesiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari..."[39]. Iz ovoga se dovoljno vidi mišljenje, a i praksa Crkve, glede sposobnosti redovnika za dušobrižničku, pa i župsku službu.

To je očevidno i iz samih pojmova dušobrižničke i župske službe s jedne strane i biti redovničkog staleža s druge strane. Bit redovničkog staleža stoji u izvršivanju triju evanđeoskih savjeta kojima se teži za

[35] U djelima: Petrus Aurellius i De iuribus curatorum; sr. Bouix, nav. dj. str. 81 i sl.; vidi također Raia S., De parochis, Roma 1921, str. 4—5.

[36] Bouix, na nav. mj.

[37] Gasparri P., Codicis iuris canonici Fontes, Vol. II, n. 475, str. 709, Prop. damn. LXXX. U istom tekstu citirano je gore spomenuto pismo pape Siricija Himeriju Taragonskom biskupu, c. 13.

[38] c. 5 X 3, 35.

[39] Sr. tumačenje kod Fagnani P., Commentaria in tertium librum Decretalium, Venetiis 1742, ovoga mjesta.

kršćanskom savršenošću[40]. Na bit redovničkog staleža ne spada način izvršivanja i opsluživanja tih savjeta. To neki redovi nastoje da postignu djelima ljubavi prema bližnjemu, drugi kontemplativnim životom, treći opet poučavanjem mladeži itd. Sve je to za redovnički stalež kao takav sporedno. Da pak izvršivanje evanđeoskih savjeta nije nespojivo s dušobrižničkom, pa ni župskom službom, jasno je samo po sebi; ono se ne protivi vršenju ni jednog evanđeoskog savjeta. Da se ne protivi savjetu čistoće, vidi se iz toga što je i svjetovni kler obvezan na čistoću. Ne protivi se ni obdržavanje savjeta poslušnosti, jer se župska služba može vršiti i u ovisnosti prema vlastitim poglavarima, kao što je može i primiti samo u ovisnosti od njih. Ne protivi se vršenju savjeta siromaštva, jer redovnik vršeći dušobrižničku službu ne mora imati vlasništva niti samosvojne uporabe stvari i imovine, kao što snagom te službe ne mora ni stjecati za sebe[41].

Stanovište ćemo kanonskog prava vidjeti u 4 paragrafu ovog Poglavlja. Prije toga valja izložiti pojam župe uopće i pojam redovničke župe napose.

§ 3 Pojam župe uopće, redovničke župe napose

Izraz župa (parochia, paroecia) imao je u starijem pravu[42] više značenja, a ima ih i u novijem. Prije Zakonika se uzimao najmanje u četiri razna smisla[43], a tako i u Zakoniku. Štoviše, izgleda da u Zakoniku ima i jedno novo značenje. Župa označuje:

a) Tačno mjesno omeđeno područje na kojem borave vjernici upućeni ili dodijeljeni jednom određenom svećeniku, koji nad njima po svojoj službi vrši dušobrižništvo. U Zakoniku se taj smisao nalazi u kanonima: 92 § 1, 216 § 3, 460 § 2, 462 st. 2, 464 § 2, 468 § 1, 469, 476 § 2 i 5, „intra paroeciae fines" u kan. 1182 § 2 a ne „in commodum paroeciae". Prema nekim kanonistima župi ovako shvaćenoj, tj. kao teritorijalnom dijelu dijeceze, pripada juridička sposobnost, smatraju je dakle moralnom osobom. Izgleda

[40] Za bit redovničkog staleža kao takovog ne traže se po sebi zavjeti koji se danas prema crkvenom pravu traže radi stabilnosti redovničkog života; to se jasno vidi iz toga što u prvo vrijeme Crkve tih zavjeta nije bilo, nego je bila dovoljna samo professio vitae religiosae seu monasticae. Bitno je opstr. 2, bilj. 5. služivanje evanđeoskih savjeta — poslušnosti, siromaštva i čistoće. Vidi gore

[41] Vidi o tome opširnije kod Bouix, Tractatus de iure regularium, Parisiis 1857, Tom. II, str. 10 i sl.

[42] Wernz Fr., Ius decretalium, Tom. II, n. 821, str. 667 (tit. 39 § 1); vidi također Fanfani, De iure parochorum, str. 2. On taj smisao župe naziva materijalnim.

[43] Wernz, na nav. mj.

međutim da se to ne može dokazati ni iz odredaba Zakonika ni iz starijeg prava[44].

b) Nadalje izrazom župa označuje se: skup vjernika koji borave na tačno omeđenom teritoriju i kojima je — s obzirom na dušobrižništvo — na čelu vlastiti svećenik, koji tu vrši dušobrižništvo snagom službe što ju ima[45]. U tom smislu dolazi župa (paroecia) u Zakoniku na pr. u kan. 476 § 1, 2269 § 1.

Zakonik traži da se svaka dijeceza razdijeli na tačno omeđene teritorijalne dijelove, od kojih svaki treba da ima svoju crkvu, određene vjernike, i vlastitog svećenika koji na tom teritoriju vrši dušobrižništvo (kan. 216). Prije Zakonika u nekim krajevima postojao je običaj da se župe ustanovljuju ne samo po teritorijalnom razgraničenju, nego i po osobnom, tj. prema narodnostima, obredu vjernika, jeziku itd. Odatle je nastalo razlikovanje teritorijalnih i osobnih župa. Zakonik zabranjuje osnivati osobne župe bez posebnog indulta Sv. Stolice, a župe koje su već takove da se ne mijenjaju bez pristanka Sv. Stolice (kan. 216 § 4).

Župa uzeta u ovom smislu nije u crkvenom pravu moralna osoba, iako je to negdje prema građanskom pravu, jer taj skup vjernika nije nikakovo udruženje vjernika za postignuće nekog zajedničkog cilja, nego samo spada na isto upravno područje[46].

c) Izrazom župa naziva se također crkva koja okuplja oko sebe određene vjernike i u kojoj svećenik po službi vrši dušobrižništvo. Tako na pr. kan. 1236 § 2, u usporedbi s prethodnim kanonima. Naprotiv, terminom „ecclesia" označivala se župa u gore navedenom smislu, a još

[44] Sr. Hagen, Pfarrei und Pfarrer nach dem Codex Iuris Canonici, str. 24 i sl. Vidi također autore na tom mjestu citirane.

[45] Vidi Wernz, na nav. mj.

[46] Hilling, Die allgemeinen Normen des Codex Iuris Canonici, Freiburg i. Br. 1926, str. 44; Michiels, Principia generalia de personis in ecclesia, Lublin — Brasschaat 1932, str. 358. — Pod moralnom osobom u kanonskom pravu razumije se sve ono što je po odredbi crkvene javne vlasti subjekt prava i dužnosti, a različito je od fizičkih osoba (vidi Michiels, nav. dj. str. 309). Fizičke su osobe po naravnom pravu subjekt prava i dužnosti. Sve drugo što je subjekt prava i dužnosti može to biti samo po odredbi nadležne vlasti radi posebne svrhe. U Crkvi su takovi subjekti, zvani moralne osobe, dvojaki: zborne (kolegijalne) moralne osobe i nezborne (nekolegijalne) ili zavodi (instituti) (kan. 99). Zborne moralne osobe sačinjavaju fizičke osobe udružene u posebnu svrhu. Nezborne su osobe organizacije ili ustanove koje se ne sastoje od fizičkih osoba ali kojima se nekom pravnom fikcijom daju izvjesna prava i dužnosti, kao što su na pr. crkve, sjemeništa, nadarbine, bolnice, ubožnice itd. (kan. 99, 1489). Nije nam nakana da ovdje izlažemo znanstvenu teoriju o moralnim osobama. Za našu stvar dovoljno je spomenuti samo to da crkv. pravo župi kao skupu vjernika ne daje značaja moralne osobe, ni zborne.

češće župski beneficij. Tako u dekretalima Grgura IX u trećoj knjizi na bezbroj mjesta susrećemo upotrebu izraza „ecclesia"[47].

d) Izraz napokon rabi za oznaku s l u ž b e kao takove ili, još bolje, ž u p s k e n a d a r b i n e. Na pr. u kanonima 451 § 1, 452, 453 § 2, 454, 455 § 2 st. 3, 458, 459, 1423 § 2, 1425, 1427 § 1, 1429 § 2, 2150 § 1 itd.

e) Zakonik nam, kako rekosmo, dopušta još jednu novu upotrebu toga termina: župa mu znači i posebno juridičko tijelo različito od župske nadarbine, ali ipak ne identično sa župskom crkvom kao moralnom osobom, kao što ni s imovinom crkve (fabrica ecclesiae), kako bi to neki htjeli, pa i tumače da se u tom smislu upotrebljava izraz „p a r o e c i a" na pr. u kanonima 533 st. 4, 1182 § 2, 1208 § 1, 1209 § 1 itd. Za nas ta juristička osoba znači neku skupinu, masu imovine koja je određena izravno za dobro župljana kao takovih, ali vlasnik te imovine za nas nije ni crkva kao juristička osoba, ni sastojbina crkve (fabrica ecclesiae), nego jedna nova pravna osoba. U ovom smislu razumijevamo kanone 1208 § 1, 630 § 3, 1356, 1181. Ovdje to mišljenje tek spominjemo, a na drugom mjestu ćemo ga nastojati dokazati i utvrditi[48].

Stvarna opstojnost jedne župe u pravnom smislu iziskuje sve ove elemente koje smo gore izbrojili, tj. da postoji: određeni teritorij s vjernicima, crkva, dušobrižnička služba i sa službom redovito skopčana imovina iz koje će se dotični svećenici uzdržavati. Svi ti elementi nalaze se u organiziranoj župi, ali se svaki od njih razlikuje, iako nose isto ime. Treba da se u Zakoniku iz konteksta pronađe koji se smisao na kojem mjestu upotrebljava: da li se misli župska nadarbina, ili teritorij, ili vjernici ili, napokon, crkvenopravna uredba, tj. posebna pravna osoba kao nosilac posebnih imovinskih i drugih prava.

Ipak treba posebno naglasiti da su samo četiri bitna elementa što sačinjavaju župu u smislu kanona 216 § 1, i to: određeni teritorij, određeni vjernici, zasebna crkva i vlastiti dušobrižnik. Prema tome župska nadarbina ne spada na bit župe. Župa se može ustanoviti i onda kada ona ne može biti ili nije nadarbina[49]. No ipak župska služba u pravilu je ujedno i nadarbina.

[47] Na pr. c. 4, 6, 8, 10, 11, 13 X 3, 4; c. 5, 7, 9, 10, 13 X 3, 5 itd. U dekretima se tridentskog sabora na pr. u Sess. 24 de reform. cap. 13 u izrazu „ubi parochiales ecclesiae certos non habent fines" upotrebljava za oznaku teritorija, a u Sess. 21 de reform. cap. 5 u tekstu „uniones perpetuas quarumcumque ecclesiarum parochialium, et baptismalium, et aliorum beneficiorum curatorum, vel non curatorum... etiamsi dictae ecclesiae vel beneficia essent generaliter..." isti izraz „ecclesia" upotrebljava se za oznaku župske nadarbine. Slično zapažamo u mnogim odlukama kongregacija poslije tridentskog sabora. Tako uopće je upotrebljavan izraz „ecclesia" za „paroecia" i obratno. Sr. Hagen, nav. dj. str. 22 sl.; Mörsdorf, nav. dj. str. 162 i 232.

[48] Vidi dolje Poglavlje drugo, § 8.

[49] Vidi R o s s i, De paroecia, str. 60.

Nakon što smo izjasnili pojam župe i njezine bitne elemente, treba da odredimo pojam r e d o v n i č k e ž u p e (p a r o e c i a r e l i g i o s a). Što se dakle ima razumijevati pod redovničkom župom po sadanjem crkvenom pravu? Moramo odmah naglasiti da se glede pojma redovničke župe sadanje pravo ne razlikuje od prijašnjeg. Radi kratkoće ćemo se ograničiti na izlaganje novog prava, tim više što nema nikakove veće razlike od starog. U opaskama ćemo navesti odnosne odredbe starog prava da se mogne ustanoviti bitna identičnost sa sadanjim pravom.

U kanonu 1411 st. 2, gdje se radi o raznim vrstama nadarbina, razlikuje Zakonik redovničke nadarbine i svjetovne. Kao redovničke označuje one koje spadaju na redovnike — „a d s o l o s c l e r i c o s r e l i g i o s o s s p e c t a n t" — a svjetovne one koje spadaju na svjetovne klerike. U kanonu 1425 § 2 kao redovničku župu — koja prema tome pripada redovnicima — smatra Zakonik onu koja je punopravno ujedinjena samostanu — „p a r o e c i a f i t r e l i g i o s a". Razlikovanje župa na svjetovne i redovničke ne dolazi prema tome od toga da li njima činjenično upravljaju svjetovni svećenici, odnosno redovnici, nego iz prirode same nadarbine: da li naime njima po pravu treba da upravljaju svjetovni svećenici, odnosno klerici, ili samo redovnici. Zato starije pravo, a s njim u suglasju i Zakonik, označuje redovničkim nadarbinama one koje pripadaju samo redovnicima i koje se samo njima imaju podjeljivati[50].

Mogu da postoje župe kojima redovnici upravljaju, a da ne spadaju po pravu na redovnike te da nisu u smislu kanona 1425 § 2 punopravno ujedinjene redovničkim moralnim osobama: samostanu, provinciji, redu itd. O takovim župama govori Zakonik u kanonu 456 i naziva ih: redovnicima povjerene župe — religiosis concreditae"[51]. Iz samoga konteksta kao i iz usporedbe s kanonom 471, očito je da na tom mjestu nije govor o župama ujedinjenim sa samostanom, nego isključivo o onim kojima redovnici upravljaju s naslova župnika[52]. Iz usporedbe kanona 1425 § 2 sa kanonom 1411 st. 2 nedvojbeno je izraženo da su one župe redovničke koje su punopravne ujedinjene s redovničkom moralnom osobom i da spadaju na redovnike. Nisu pak u strogo pravnom smislu one župe redovničke koje s redovničkim ustanovama, moralnim osobama nisu punopravne ujedinjene, nego su samo redovnicima na upravu povjerene, pa njima upravljaju ne titulo vicarii (kan. 471)[53], nego

[50] c. 5 de praeb. in VI 3, 4; cap. un in VI 3, 18; Trid. Sess. 25 de regul. cap. 11, 22; sr. također Sess. 14 de reform. c. 10; kanon 1411 st. 2; 1425 § 2.

[51] Taj izraz na ovom mjestu sigurno označuje župe koje nisu redovnicima, odnosno njihovim moralnim osobama ujedinjene. No čini se da terminologija nije dosljedno provedena, na pr. u kan. 472 st. 2, 475 § 1, jer se tu mogu — štoviše i moraju — shvatiti i župe redovničke i župe redovnicima povjerene.

[52] Sr. kan. 454 § 5, 630 § 1, 631 § 1, 471 § 3.

[53] Vidi prethodnu bilješku. F a n f a n i, nav. dj., str. 5, naziva očito u širem smislu redovničkim župama sve one „quae a religiosis gubernantur".

titulo parochi. Zato za ove posljednje ne vrijede pravni propisi o redovničkim župama — paroeciae religiosae — ukoliko im se eventualno neki od njih izričito ne primijeni[54]. Radi toga se strogo pravno ne mogu smatrati i zvati redovničkim one župe kojima redovnici samo upravljaju, nego samo one kod kojih na upravu redovnici imaju pravo, pa makar oni aktualno njima i ne upravljali, kao na pr. u slučaju iznimne potrebe.

Valja ovdje napomenuti — što ćemo kasnije opširnije razložiti[55] — da neka nadarbina odnosno župa na različite načine može biti redovnička; i to: samom ustanovom, tj. osnutkom nadarbine kao redovničke, promjenom ustanove s dopuštenjem Sv. Stolice, dospjelošću (preskripcijom) tj. po trajnom i mirnom posjedovanju kroz četrdeset godina[56], zakonitim običajem te, napokon, punopravnim ujedinjenjem nadarbine[57]. Prema tome lako je odrediti da li je neka nadarbina ili župa redovnička ili svjetovna. Ako su redovnici njom upravljali mirno i nesmetano kroz punih četrdeset godina, odnosno, poslije Zakonika, trideset godina, nadarbina je ili župa redovnička, inače je svjetovna. To je pravilo usvojeno još u starijem pravu[58].

Pripadnost neke župe ili kakove bilo nadarbine redovnicima ima taj naročiti učinak da redovnicima, odnosno redovničkoj ustanovi (samostanu, provinciji itd.) pripada pravo na prihode, koji su sa službom skopčani; ujedno jedino njima pripada pravo vršiti dušobrižničku službu, ukoliko se radi o dušobrižničkim nadarbinama. Štoviše, imovina koja sačinjava dos beneficii ujedinjuje se s imovinom pravne ustanove (samostana itd.), tako da je subjekt vlasništva imovine ujedinjena moralna osoba samostana i nadarbine. Duhovna se služba prenosi na pravnu ustanovu, a vrše ju redovnici. Prema tome je jedan subjekt vlasništva i redovničke imovine i imovine koja sačinjava dos beneficii[59].

---

[54] kao na pr. u kan. 471 § 3, 454 § 5, 630 § 1, 631 § 1.

[55] Vidi dolje Drugo poglavlje, § 1.

[56] Tako po dojakošnjem pravu, dok Zakonik za preskripciju traži 30 godina (vidi kanon 1511 § 2.)

[57] Sr. Reiffenstuel, nav. dj. lib. III, tit. 5, n. 22; Engel, Collegium universi iuris canonici, Salisburgi 1770, lib. III, tit. 37, n. 2 (nav. izdanje str. 972 sl.); Bouix, Tractatus de iure regular., str. 16; Pistocchi, De re beneficiali, Taurini 1928, str. 27.

[58] Tako Bonifacije XIII u dekretalu „Cum de beneficio" c. 5 in VI III, 4, određuje: „Cum de beneficio ecclesiastico, consueto clericis saecularibus assignari, provideri mandatur, de illo debet intelligi quod tanto tempore ab uno vel pluribus saecularibus clericis institutis in eo rectoribus extitit continue ac pacifice gubernatum, ut praescriptio legitima sit completa, etiamsi ante vel post religiosi quandoque ministraverint in eodem. Quando vero scribitur ut provideatur de aliquo prioratu, qui pro religiosis, iuxta modum praemissum, est solitus gubernari... nisi hoc in litteris caveatur expresse".

[59] Vidi Wernz-Vidal, Ius canonicum, Tom II, str. 197. Vidi također dolje drugo Poglavlje § 8.

Dolazi na red sada da ispitamo odredbe kanonskog prava u pogledu primanja župskih službi sa strane redovnika: da li redovnici po kanonskom pravu mogu primati župsku službu i ovu vršiti? Iz same naime spojivosti redovničkog staleža sa župskom službom (koju smo spojivost gore dokazali) ne slijedi da kanonsko pravo daje redovnicima pravo da upravljaju svakom župom.

§ 4 Stanovište kanonskog prava u stvari primanja i vršenja župske službe sa strane redovnika

U staro vrijeme nije postojala nikakva izričita zabrana da redovnici — tada monasi — ne primaju župskih službi a da ne vrše dušobrižništva. Izričito to ističe Inocent III (1198—1216) u svom dekretalu „Quod Dei timorem", gdje veli: „et per antiquos canones, etiam monachi possunt ad ecclesiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari"[60]. To je bilo onda kad nije postojala razlika između redovničkih i svjetovnih nadarbina i kad župske službe nisu bile nadarbine u današnjem smislu. Međutim, pošto je nastala uredba nadarbina, usvojen je i u dekretalnom pravu uzakonjen princip da se redovnicima mogu i smiju podjeljivati samo tzv. redovničke nadarbine, a svjetovnim klericima svjetovne. Ovaj se princip zasniva na ranijim odredbama i na prirodi stvari koja traži da predmet pripada onome čija je svojina i da nitko ne smije da se koristi tuđom imovinom.

Tako je u preddekretalnom pravu postojala zabrana da se ne smije za opata ili upravitelja samostana postavljati lice koje ne pripada dotičnom redu[61]. U dekretalnom pravu Inocent III u cap. „Possessiones"[62] postavlja zabranu da se ne otuđuje imovina koja pripada biskupskoj menzi, a radi istoga razloga da se crkve ili nadarbine koje pripadaju redovnicima ne podjeljuju svjetovnim klericima ili laicima: „Possessiones ad mensam tuam vel capituli pertinentes, alienare non debes, aut ecclesias, in quibus monachi ministrare consueverunt, clericis vel laicis assignare". Kasnije se, u istom dekretalnom pravu, određuje da se redovničke nadarbine podjeljuju samo redovnicima, a svjetovne svjetovnim klericima. Tim je učinjen jedan korak dalje, jer se redovnicima zabranjuju svjetovne nadarbine[63]. Ovaj princip dekre-

---

[60] c. 5 X 3, 35. Citirano također u konstituciji Benedikta XIV „Cum nuper" od 8 novembra 1751, Gasparri, Fontes II, n. 417, str. 339.

[61] Vidi dekret pape Grgura od 601 godine kod Gracijana c. 5 C. 18, q. 2; također can. 4 u istoj kauzi i kvestiji.

[62] c. 5 in VI 3, 4; c. un. in Clement. 1, 3; cap. unic. in Clem. 1, 5 itd.; sr. adnotacije vrela na kanon 1442; vidi također Jeličić na nav. mj. u Franjevačkom Vijesniku, str. 81 sl.

[63] Vidi Engel, nav. dj. lib. III, tit. 37, n. 5 i sl. (nav. edicija str. 974—976) Bouix, Tract. de iure regular., nav. izd. str. 45; također Jeličić, na nav. mj.

talnog prava ponavlja se stalno u crkvenom zakonodavstvu (vidi adnotacije vrela na kanon 1442), pa je usvojen i u sadanjem pravu u kan. 1442.

No treba posebno naglasiti da se ovaj princip nije odnosio na redovnike, ako se radilo o dušobrižničkim ili župskim svjetovnim nadarbinama, pa da su redovnici sve do tridentskog sabora, a i poslije, mogli primati svjetovne župske nadarbine, svjetovne župe, i to kao pravi župnici ili „in titulum". Gore spomenuti princip shvaćao se i primjenjivao samo na nedušobrižničke nadarbine, pa su zato redovnici primali i držali i svjetovne župske nadarbine[64].

Tridentski je sabor takovo pravno stanje zatekao, pretpostavlja ga i ništa u njemu ne mijenja. Sabor je naime u 14 sjednici, cap. 11 de reform., odredio da oni redovnici koji prelaze iz jednog reda u drugi i koji tako imaju prigodu da se potucaju i ostaju izvan samostana, te dobivaju službe i nadarbine, imaju stalno ostati pod obedijencijom poglavara, i proglasuje ih nesposobnima za primanje svjetovnih nadarbina, pa bile one i dušobrižničke: „ac taliter translatos, etiamsi Canonicorum Regularium fuerint, ad beneficia saecularia, etiam curata, omnino incapax existat". Jasno je da bi bila suvišna ova odredba i proglašenje takovih redovnika nesposobnih za svjetovne nadarbine, kad bi već od prije takova odredba postojala. Dok tridentski sabor razlikuje obične svjetovne nadarbine od dušobrižničkih, pretpostavlja zabranu za obične, ali ne za dušobrižničke nadarbine; to ističe da se ne bi razumjele samo obične[65]. Na drugom je mjestu tridentski sabor izričito urgirao odredbu da se redovničke nadarbine podjeljuju samo redovnicima dotičnog reda i nikome drugom[66].

Ovo pravno stanje — koje je postojalo prije trid. sabora i koje je taj sabor usvojio — poslije se izmijenilo. Papa Grgur XIII potvrdio je naime jedan dekret kongregacije koncila od 8 jula 1581 u kojem se izričito zabranjuje redovnicima primanje svjetovnih nadarbina, pa i dušobrižničkih (kuratnih), jer se tome protivi konkordat između Leona X i Franje I francuskog kralja: „Regulares sunt incapaces beneficii simplicis etiamsi essent canonici regulares, non autem beneficii curati (iuxta dispositionem capitis Quod Dei timorem, de statu monach.); licet non hodie, cum obstet concilium Lateranense ad concordata"[67]. Mada u spomenutom konkordatu nema pravog oslona za tumačenje kongregacije, jer se u njemu izriče samo onaj prije poznati princip da se redovničke nadarbine podjeljuju samo redovnicima, a svjetovne svjetovnim klericima, ipak je to tumačenje zadržalo zakonsku snagu te ga je kasnije ista kongregacija u tom smislu više puta potvrđivala[68].

Kraj svih tih odluka kongregacije, ipak je i dalje ostalo neriješeno pitanje glede regularnih kanonika: da li oni mogu bez dopuštenja Sv. Stolice primati i upravljati svjetovnim župama. Među kanonistima nije bilo u tom suglasnosti, te je veliki kanonista i papa Benedikt XIV uzeo da autoritativno riješi to pitanje, držeći se inače principa i odredaba kanonskog prava. O tome je izdao konstituciju „Quod inscrutabili" od 9 jula 1745 godine[69]. Papa nije imao nakane da promijeni dosadašnje pravo, nego samo da na temelju dotadašnjih pravnih odluka donese meritorno rješenje[70]. On spominje prvo rješenje ovog pitanja, što ga je donijela kongregacija koncila i potvrdio Grgur XIII godine 1581, zatim jedan dekret kongregacije Episc. et Regul. od 18 marta 1671, potvrđen od Klementa X[71], i, napokon, dekret kongregacije koncila in Placentina od 1693 godine[72], u kojem je napomenuto da će se cijela ova stvar svestrano ispitati i donijeti opće rješenje. To, međutim, nije učinjeno, pa je radi toga nastala različita praksa, te su se u nekim mjestima redovnicima, odnosno regularnim kanonicima podjeljivale svjetovne nadarbine, jer se tumačilo da je spomenutom napomenom kongregacije stvar suspendirana. Nakon saslušanja brojnih kanonista i teologa te nakon svestranog proučavanja stvari, donosi Benedikt opću odredbu: da su regularni kanonici bez posebnog indulta — prema kanonskom pravu — nesposobni za primanje svakih svjetovnih nadarbina, bile one dušobrižničke (kuratne) ili obične[73]. Tim je pitanje sposobnosti regularnih kanonika za svjetovne nadarbine definitivno riješeno.

Ako su pak po spomenutim crkvenim zakonima regularni kanonici nesposobni za svjetovne nadarbine, a fortiori su nesposobni ma bilo koji drugi redovnici, kao što to dobro dokazuje Fagnani u svojim komentarima[74].

---

[64] C. 10 X 3, 13.

[65] Sr. Bouix, na nav. mj. str. 46.

[66] Sess. 14 de reform. cap. 10.

[67] Vidi kod Bouixa, nav. dj. str. 46; također Fagnani, In III Decretalium, in Cap. Quod Dei timorem, de statu monach. (c. 5 X 3, 35), n. 15 i 16. Navedeno izdanje str. 472 i sl.; Monacelli F., Formularium legale practicum fori ecclesiastici, Venetiis 1706, Pars I, 443, pars II, pag. 30.

[68] Sr. o tome napose odluku koju navodi Garcia i prenosi Bouix u nav. dj. str. 46 i sl. u kojoj se kaže: „Congregatio parva censuit significandum datario, Concilium Tridentinum non prohibuisse quod regulares possint habere saeculares parochias; ius etiam vetus non obstare... Sanctissimus noluit; quia dixit prohibere concilium Lateranense in concordatis cum Leone..."

[69] Fontes, I, n. 361, str. 914 i sl.

[70] On kaže: „His omnibus, et singulis praefatam dissertationem nostram communicavimus, in qua aperte declaravimus, Nos meram, ut praefertur, doctoris privati personam in ea gessisse, nec aliis ademptam voluisse libertatem in contrarium opinandi, si ita ius et ratio suaderet" (§ 11).

[71] Vidi Bullarium Romanum, tom. 7, pag. 94—95; Bullarium Romanum, edit. taur. tom. 18, pag. 173—175; Monacelli, Formularium legale, I, pag. 443.

[72] Monacelli, na nav. mj.

[73] Cit. konst. § 14, Fontes, na nav. mj. str. 919.

[74] In cap. Quod Dei timorem, de statu monach., spomenuto izdanje, str. 473 (n. 17).

Od ovoga se vremena, kako svjedoči Fagnani[75], takova praksa stalno držala u rimskoj kuriji, i dalje su izdavana s time suglasna rješenja i odredbe. Tako sam papa Benedikt XIV, vraćajući se ponovno na isto pitanje u konstituciji „Cum nuper" od 8. novembra 1751 godine[76] među ostalim piše: „Sane, quemadmodum negari nequit, ex veterum canonum lege, Monachos et Regulares Ecclesiarum Parochialium regiminis capaces fuisse... ita certum nunc est, ex recentiori Canonica Disciplina, interdictum esse Regularibus Parochialium curam assumere sine despensatione apostolica..."[77]. Da tu misli samo svjetovne župe i nadarbine, vidi se iz konteksta i iz izričitog poziva na već spomenutu konstituciju „Quod inscrutabili". Na isto pitanje osvrće se i Leon XIII u konstituciji „Romanos Pontifices" od 8 maja 1881 godine[78], pa i on ponavlja ono što je prije Benedikt XIV odredio i izričito navodi njegovu konstituciju „Cum nuper"[79].

Od ovoga se pravila izuzimlju Premonstrati, koji imaju „privilegium assequendi et retinendi quascumque parochiales ecclesias et vicarias tam saeculares quam regulares, absque dispensatione Apostolica"[80]. Isto vrijedi za neka misijska udruženja, koja imaju sličnost s redovnicima, kao na pr. misijske kongregacije, ali ne za redovnike u smislu kanona 488 st. 7[81].

Nastaje pitanje: da li je novi crkveni Zakonik što promijenio u ovoj stvari, da li i on redovnicima zabranjuje primati svjetovne nadarbine, napose župske, i da li su redovnici sposobni upravljati i primati svjetovne župe ili uopće župe koje nisu ujedinjene redovničkoj moralnoj osobi?

Zakonik poznaje redovnike koji upravljaju župama, i to ne kao zamjenici moralne osobe redovničke, već kao župnici — „titulo parochi", dakle župama koje su samostalne, a ne ujedinjene moralnoj osobi (samostanu, provinciji itd.) Jedino o takovim župnicima radi kanon 454 § 5. Da se tu ne razumije župski zamjenik (vicarius paroecialis, vicarius curatus) — koji bi upravljao župom ispred samostana kojemu bi župa bila punopravno ujedinjena, — slijedi jasno iz kanona 471 § 3, jer se na tome mjestu suprotstavlja

[75] Na navedenom mjestu, n. 17.

[76] Fontes, II, n. 417, str. 339 i dalje.

[77] Na nav. mjestu § 1.

[78] Fontes, III, n. 582, str. 171 i dalje, napose u §-u 16.

[79] Sr. također Mocchegiani, Iurisprudentia ecclesiastica, Ad Claras Aquas 1904—1905, Tom. I, str. 86.

[80] Benedikt XIV, kost. „Oneroso" od 1 septembra 1750, Bullarium Benedicti XIV, izdanje Venetiis 1778, Tom. III, str. 137; Mello, De exemptione regularium, str. 86.

[81] Pistocchi, De re beneficiali, str. 219.

župski zamjenik župniku. O župnicima redovnicima u ovom smislu radi se i u kanonu 456. Napose i kan. 630 § 1 govori izričito o redovnicima koji bi upravljali župom „sive titulo parochi sive titulo vicarii".

Već smo spominjali kanon 1442, koji određuje da se svjetovne nadarbine imaju podjeljivati samo svjetovnim klericima, a redovničke samo klericima onoga reda kojemu nadarbina pripada. Ova se odredba odnosi na sve, a ne samo na nekuratne nadarbine, jer u Zakoniku naziv treba uzeti u širokom značenju[82]. Mada se u tom kanonu ne određuje da su redovnici nesposobni za primanje svjetovnih nadarbina[83], to ipak slijedi dosta jasno iz kanona 626 § 1, gdje se određuje da redovnici ne mogu bez dopuštenja Sv. Stolice primati časti, služaba i nadarbina koje su s njihovim staležom nespojive. Zakonik nigdje ne navodi koje su službe i časti nespojive s redovničkim staležom. No da se u navedenom kanonu razumijevaju upravo svjetovne nadarbine i službe, dokazuju nam vrela koja su služila za osnov ovoga kanona. To su ponajprije ona gore spomenuta konstitucija Benedikta XIV „Cum nuper", zatim konstitucija Leona XIII „Romanos Pontifices" i, napokon, rješenje kongregacije konzistorijalne od 5 jula 1915, gdje se radi o svjetovnim župama[84].

Treba spomenuti da redovnik naslovom župnika može upravljati samo svjetovnom nadarbinom, odnosno župom, a nikako redovničkom. Ako bi naime neka župa bila redovnička, ona je inkorporirana — kako smo gore vidjeli — redovničkoj moralnoj osobi i nije samostalna, pa se takovom župom može upravljati samo s naslova župskog vikara a ne s naslova župnika; slijedi to iz samog pojma redovničke nadarbine[85].

Zakonodavac je predvidio — kako se vidi iz kanona 626, — da će redovnici upravljati svjetovnim župama s dopuštenjem Sv. Stolice, te radi toga i odredio pravni položaj takovih župnika. Kod primanja ovakovih župa od strane redovnika, obično se napravi ugovor između ordinarija i redovničkih poglavara, a Sv. Stolica ga potvrdi. Ipak priroda tih župa u takovom slučaju ostaje netaknuta: zadrže svjetovni karakter, ali njima upravljaju redovnici iz posebnih razloga, kao na pr. radi manjka svjetovnog klera i sl.

Iz dosada navedenog ne može se dvojiti o tom da se redovničke župe ne mogu valjano podjeljivati „in titulum" svjetovnom svećeniku.

[82] Kanon 1409, 1411, 1418.

[83] A. Coronata, Institutiones iuris canonici, Tom. II, Taurini 1931, str. 390, pozivajući se na Blata, misli da taj kanon sam po sebi određuje valjanost, odn. nevaljanost, pa da je lex inhabilitans, što se — uzevši u obzir princip kanona 11 — teško može dopustiti.

[84] Fontes, V, n. 2091, str. 66; sr. tumačenje kanonista, kao na pr.: A Coronata, Institutiones iuris canonici, I, str. 817; Wernz-Vidal, Ius canonicum, III De religiosis, Romae 1933, str. 442; Vermeersch-Creusen, Epitome iuris canonici, 5 izd., Tom. I, str. 580, n. 786 itd.

[85] O tome više u slijedećem poglavlju.

Titul redovničke župe pripada redovničkoj moralnoj osobi, pa se ni kome drugom ne može valjano podijeliti. To nesumnjivo slijedi i iz kanona 451 § 1, 156, 1439.

Nameće se pitanje: da li se bez dopuštenja Sv. Stolice mogu redovnici bar privremeno postaviti za upravitelja svjetovnih župa, ili je potrebno dopuštenje Sv. Stolice i za taj slučaj.

Da se ispravno odgovori na to pitanje, valja razlikovati dvostruki slučaj: ili se naime to „privremeno" uzima u smislu da redovnik zamijeni svjetovnog svećenika u kakovoj trenutačnoj potrebi, kao što se na pr. može smatrati služba župskog upravitelja (kan. 472) ili zamjenika otsutnog župnika (kan. 474); ili to „privremeno" znači neko neodređeno vrijeme, gdje se uopće ne predviđa mogućnost podjelbe župe svjetovnom svećeniku, pretpostavljajući naročito da je župa upražnjena, na pr. kad biskup u dogledno vrijeme ne može da dotičnu župu podijeli svjetovnom svećeniku.

Ako se „privremeno" uzme u prvom smislu, onda bi redovnik nesumnjivo mogao upravljati svjetovnom župom, ali ne titulo parochi nego titulo vicarii; proizlazi to i iz kanona 472 st. 2, gdje se predviđa samo dopuštenje redovničkog poglavara, ako se radi o redovniku. A tu se, kako ćemo kasnije vidjeti, radi upravo o svjetovnim župama. Uostalom, u bilo kojem ovakovom slučaju administriranje bi župe značilo jedino pomoć mjesnom ordinariju, odnosno vjernicima sa strane redovnika. Takovu pomoć crkveni zakonodavac želi i preporučuje u kanonu 608.

Uzme li se međutim „privremeno" u drugom značenju, mjesni ordinarij ne bi mogao redovnicima povjeriti župu, niti bi je redovnici mogli primiti radi zabrane koja se nalazi u kanonu 1442, 458 i 255. Da se odredbe tih kanona imaju shvatiti baš u ovome smislu pokazuje i rješenje kongregacije za izvanredne crkvene poslove upućeno 5 septembra 1893 apostolskom administratoru u Banjoj Luci. Tu se veli: „Se il Vescovo non può provederla altrimenti, ricorrà alla S. Sede per le relative facoltà di affidarla ai religiosi provisoriamente, restando secolare e di libera collazione"[86]. Ovaj je odgovor poslan 16 novembra 1896 i sarajevskom nadbiskupu povodom dismembracije župe Sivša[87]. U istom smislu je učio i Benedikt XIV u već spomenutoj konstituciji „Cum nuper".

Izuzetak od toga pravila predviđen je općim pravom za vikarijate i apostolske prefekture obzirom na redovnike koji su dodijeljeni za službu dotičnim vikarijatima, odnosno prefekturama. Za njih odre-

[86] Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide, Romae 1907, II, n. 1955, str. 346—7; Bucceroni, Lucii Ferraris Promptae bibliothecae supplementum, IX, Romae 1899, 647, pod riječju „parochus"; Mocchegiani, nav. dj. I, str. 87.

[87] Collectanea S. Congr. de Prop. Fide, na nav. mj.

đuje kanon 297 da ih vikar, odn. prefekt apostolski može i siliti na vršenje dušobrižništva i primanje odnosnih službа. Razlog je tome što su takovi redovnici upravo radi duhovne službe dodijeljeni (addicti) vikarijatima, odn. prefekturama.

Za dijeceze u kojima je uvedena redovna hijerarhija, ali su pod jurisdikcijom kongregacije de Propaganda Fide, izdala je ta kongregacija 9 decembra 1920 dekret, kojim daje posebno ovlaštenje njihovim mjesnim ordinarijima da mogu imenovati redovnike za župnike u nestašici svjetovnog klera: „Facultas specialis autem Episcopis mis sionum fit nominandi regulares ad paroecias cum idonei ad talia beneficia sacerdotes e clero saeculari omnino deficiunt"[88].

Redovnici dakle mogu — štoviše moraju — upravljati redovničkim župama i redovničkim nadarbinama; njima su takove nadarbine podijeljene te oni moraju staviti svećenika za njih, a drugima je to zabranjeno. Ove su dakle službe i nadarbine spojive s redovničkim zvanjem u smislu 626 kanona.

U vezi s dosada izloženim spominjemo da se pravne odredbe o kojima je govor ne odnose na službe koje po svom značaju nisu svjetovne. Redovnici mogu takove službe primati i vršiti, jer nisu nespojive s redovničkim staležom u smislu 626 kanona, pa, dosljedno, nema ni zabrane da ih redovnici ne primaju, osim ako bi možda konstitucije ili regule nekoga reda izričito zabranjivale koju od tih službа. Zato i veli Leon XIII u spomenutoj konstituciji „Romanos Pontifices": „Sin autem, quod secundo loco posuimus, mera missio erigitur, ius certe non obest religiosis viris ne inter eos eligatur rector"[89]. Ovakove su pravne norme bile i prije Zakonika, a ni Zakonik ih nije izmijenio.

[88] A. A. S., XIII (1921), str. 18.

[89] Gasparri, Fontes, III na nav. mjestu.

Drugo poglavlje

Redovničke župe

Nakon što smo izložili spojivost redovničkog staleža sa župskom službom i napomenuli da ima župa koje su po svom unutarnjem karakteru redovničke te da prema tome pripadaju isključivo redovnicima, nužno je da se potanje zabavimo takovim župama. Župske su nadarbine po sebi svjetovne[1]. Ako ima redovničkih nadarbina, redovničke su po posebnim pravnim naslovima. Tim se odmah nameće pitanje, na koji način neka župska nadarbina postaje redovničkom. Ispravno rješenje toga pitanja traži da se izlože pravne norme koje vrijede za takove nadarbine, naročito u sadašnjem pravu, kao što su norme o razgraničavanju redovničkih župskih nadarbina, norme o diobi, ujedinjivanju, prenosu itd. U izlaganju pretpostavljamo uvijek da se radi o župskoj nadarbini u njezinu strogo juristićkom pojmu, a ne o samoj župskoj službi kao takovoj.

§ 1 Na koji način župa postaje redovničkom

Sve tamo do devetog vijeka nije bilo razlike između redovničkih i svjetovnih župa, iako su župsku službu vršili samo svjetovni svećenici[2]. No redovnici, odnosno tada monasi, nisu bili po pravnim odredbama

[1] Sr. Wernz-Vidal, Ius canonicum, Vol. III, De religiosis, Romae 1933, str. 445. Kada se kaže da su župske nadarbine „po sebi" svjetovne, potrebito je nadodati kratko razjašnjenje: pogrješno bi naime bilo mišljenje da se izrazom „po sebi" hoće reći kao da su župske nadarbine po svojoj naravi svjetovne. Taj izraz treba shvatiti u smislu historičkog prioriteta i redovnog slučaja; svjetovne su župe historički starije, a i danas je veći dio župa svjetovnih, pa se u tome smislu redovničke župe smatraju iznimkama, naročito ako se nalaze izvan redovničkih crkava i kuća (vidi kan. 1411, st. 2). Odatle i predmjeva spomenutog kanona (vidi Hagen, nav. dj. str. 28), pa je u stvari takovo izražavanje tačnije, nego kad se kaže da su župske nadarbine po sebi svjetovne.

[2] Prema dosadašnjem općem mišljenju, osnovanom naročito na istraživanjima Stutza i Pöschla, do devetog vijeka nijesu postojale nadarbine u današnjem smislu, nego su se one počele razvijati istom od devetog vijeka

isključeni od vršenja te službe[3]. Ali su monasi po svom načinu života — koji je u ono vrijeme bio isključivo kontemplativni — bili upućeni na zajednički život u samostanima i na obavljanje poslova i vježba koje je njihov stalež zahtijevao kao glavno i gotovo jedino zanimanje.

Župe se počinju dijeliti na svjetovne i redovničke nastankom tzv. inkorporacija raznih crkvenih ustanova međusobno, naročito pak inkorporacijom župa i župskih nadarbina redovničkim crkvama i samostanima[4]. — Početak inkorporacija tražiti je u devetom vijeku. Ako usvojimo mišljenje Hohenlohe-a[5] protiv Stutza i Pöschla kao i općenitog mišljenja dosada, da je pojam crkvene nadarbine bitno različit od pojma svjetovne nadarbine germanskog prava i da je razvoj crkvene nadarbine kao takove završen do osmog vijeka, nema sumnje da prije devetog vijeka nema inkorporacija s onim pravnim posljedicama kako se tada počimaju izgrađivati. U osmom vijeku dolazi Crkva sa svojim ustanovama u jači doticaj s ustanovama germanskog prava, naročito germanskog feudalnog sistema. Pod tim utjecajem od devetog do dvanaestog vijeka nastavlja se razvoj ovisnosti pojedinih ustanova od drugih i od privatnih lica[6]. Nije nepoznato

pod utjecajem germanskog feudalnog sistema. U novije vrijeme Hohenlohe K. (Grundlegende Fragen des Kirchenrechts, Wien 1931, str. 80 i dalje: Ursprung des Benefizialwesens) dokazuje da se razvoj crkvenih nadarbina završio upravo u osmom vijeku. Već tada da su postojale u Crkvi sve oznake nadarbine, štaviše i sam termin. Od 8 vijeka da počima razvoj svjetovnih nadarbina, koje su bitno različite od crkvenih, i to upravo sekularizacijom crkvene imovine (str. 87). Temelji beneficija nalaze se u rimskom pravu, pa stoje u vezi s neotuđivošću crkvene imovine i postankom pojma ustanove (Anstalt, str. 85). Velikom sekularizacijom crkvene imovine beneficij se počeo razvijati u smjeru svjetovnih beneficija, i dalje, u feudalni sistem. U 9 vijeku je župski sistem već potpuno izgrađen, pa prema tome, se tek tada ne može počimati razvoj nadarbina (str. 116). Ovo mišljenje učenog bečkog profesora ne može se lako zabaciti, i ne može mu se prigovoriti kad predbacuje Stutzu i Pöschlu da nisu shvatili duha crkvenih nadarbina, pa da su zato došli do krivih zaključaka.

[3] c. 5 X 3, 35; vidi gore rečeno u Prvom poglavlju.

[4] Vidi: Stutz, Geschichte des kirchlichen Benefizialwesens von seinen Anfängen bis auf die Zeit Alexander III, Berlin 1895, str. 68 sl.; Sägmüller, Lehrbuch des kath. Kirchenrechts, 3 izd., Freiburg im Br. 1914, I sv., str. 231; Pöschl, Die Inkorporation und ihre geschichtlichen Grundlagen, u: Archiv für kath. Kirchenrecht 107 (1927), str. 44—177; 497—560; 108 (1928), str. 24—86; Isti, Die Entstehung des geistlichen Benefiziums, u: Archiv für kath. Kirchenrecht 106 (1926), str. 363—471; Hohenlohe K., Grundlegende Fragen des Kirchenrechts, Wien 1931, str. 80 sl., 112 sl., 129 sl.

[5] Nav. dj. str. 81 sl.

[6] Vidi Pöschl, nav. članak u: Archiv f. k. KR. 1927, str. 84; Hohenlohe, nav. dj. str. 151 sl.

ni u rimskom pravu[7] ni u starijoj praksi prije devetog vijeka[8] da su mnoge crkve bile i mogle biti privatnim vlasništvom, pa tako i vlasništvom samostana, bilo na taj način, što su ih sami samostani svojom imovinom sagradili, bilo tim što su ih svjetovnjaci samostanima, odnosno drugim ustanovama, poklonili. To je po tadanjem pravnom shvaćanju imalo za posljedicu da su samostani, kao i druge ustanove — kaptoli itd. — posve samostalno namještali svećenike i drugi kler u takove crkve, kao što su to tada činili svjetovnjaci koji su crkvu osnovali ili podigli[9].

Uslijed reakcije protiv neovisnog podjeljivanja nižih službaba sa strane svjetovnjaka i crkvenih korporacija (slično reakciji radi podjeljivanja viših službaba očitovanoj u borbi za investituru), malo po malo je pravo lajika ograničeno na patronat, tj. na pravo prezentacije uz druge neke duhovne povlastice i počasti. Glede župa je u vrijeme dekretala nastala razlika između onih (župa) koje su punopravno ujedinjene samostanima[10] ili drugim crkvenim ustanovama i koje su prema tome bile neovisne o biskupu kako u imovinskom pogledu tako i u pogledu duhovne službe, i onih koje su nepunopravno (non pleno iure), tj. samo s obzirom na imovinu ujedinjene[11].

Punopravno ujedinjenje imalo je učinak da je imovina pripadala samostanu, a isto tako i služba. U ovakovom slučaju je opat ili poglavar samostana slobodno imenovao župskog vikara za vršenje dušobrižništva i sam ga postavljao (instituirao) bez ingerencije biskupa[12].

Ovakova punopravna ujedinjenja prešla su iz ranije periode, kada je po ondašnjem pravnom shvaćanju fundator imao pravo postavljati na službu svećenike u crkvama koje je sam sagradio. Druge su opet inkorporacije u ovoj periodi, i kasnije sve do tridentskog sabora, provodili biskupi, ili su ih barem odobravali sa svim onim učincima koje su imale starije inkorporacije. Inkorporacija uvijek pretpostavlja samostansku imovinu ili samostanu darovanu radi vršenja župske službe.

Vikari koje bi redovnički poglavari postavili na ovako punopravno ujedinjenim župama mogli su biti po volji izabrani bilo iz redovničkog ili svjetovnog klera, ali su u svakom slučaju bili ad nutum amovibiles. Ove su dakle nadarbine imovinom i službom, — crkvom i oltarom (ecclesia et altare), — bile ujedinjene sa samostanom te po svojoj prirodi redovničke, a sam je samostan bio habitualni župnik.

Nepunopravno ujedinjenje nadarbine su one gdje je samo imovina ujedinjena sa samostanom, tako da je samostan primao prihode, a služba je sama zadržala svoju samostalnost. U ovakovim župama pripadalo je redovničkom poglavaru pravo prezentirati biskupu stalnog vikara (vicarius perpetuus), dok je pravo postavljanja pripadalo biskupu; uz to se takav vikar nije mogao ukloniti bez biskupove privole. Ovakova je vikarija bila u pravnom smislu beneficij, pa se za nj mogao prezentirati svjetovni klerik ili redovnik, a na naslov same vikarije kao beneficija mogao se klerik i zaređivati[13]. Nadarbine ove vrste nisu bile u pravnom smislu redovničke, jer je samo imovina pripadala redovnicima, a ne i duhovna služba. Ako su redovnici mogli biti predloženi i postavljeni za ovakove službe kao vicarii perpetui, to je bilo u suglasju s tadanjim zakonodavstvom o spojivosti redovničkog staleža s vršenjem dušobrižničke službe pa i svjetovne nadarbine. No uvijek je bilo sačuvano pravo biskupa glede postavljanja. Iz toga se zapaža neovisnost same službe od samostana.

Kako se iz rečenog jasno vidi, podjela župa na redovničke i svjetovne ide uporedo sa razvojem nadarbina, a usporedno s tim ide i razvoj inkorporacija. Punopravno sa samostanima ujedinjene nadarbine bile su dakle redovničke, te sve do tridentskog sabora potpuno neovisne od biskupske vlasti.

Tridentski je sabor zabranio u buduće inkorporacije župskih crkava, tj. župskih nadarbina sa samostanima[14], a dotada ujedinjene nadarbine trebalo je preispitati. Ta odredba ostala je na snazi sve do novog Zakonika, pa ju je i on zadržao[15]; prema tome, inkorporacije danas može provoditi samo Sv. Stolica.

Tako je po današnjem općem pravu. U kanonu 1425 § 2 pretpostavlja se da inkorporacije župa sa samostanima provodi Sv. Stolica, a kanon 452 zabranjuje bez apostolskog indulta takovo ujedinjenje župe moralnoj osobi, gdje bi moralna osoba bila parochus habitualis. Iz kanona 1425 § 1 čini se da i ujedinjenja quoad temporalia tantum provodi samo Sv. Stolica. Međutim se u Zakoniku nigdje izričito ne zabranjuje ordinarijima da provode takovo ujedinjenje, pa to neki kanonisti izričito na-

---

[7] Vidi Jeličić, Postanak i razvoj redovničkih župskih nadarbina, Franjevački Vijesnik 1934, str. 78.

[8] Vidi Thomassinus, Vetus et nova Ecclesiae disciplina, Venetiis 1739, Pars II, lib. III, cap. 13, n. 3; Hohenlohe, nav. dj. str. 136.

[9] Sr. Sägmüller, nav. dj. I., str. 310.

[10] c. 21 X 5, 33; c. 15 X 2, 26; c. 1 in Clement. 1, 5 (pleno iure ili utroque iure, ili eorum mensae annexae ili de mensa).

[11] c. 3 X 5, 33; c. 31 X 3, 5.

[12] Thomassinus, nav. dj., P. II, lib. I, c. 30, n. 7; c. 1 in Clement. 1, 5; Bouix, Tractatus de iure regular., str. 18—19.

[13] c. 31 X 3, 5; c. unic. in VI 3, 18; c. 3 X 1, 28; c. 27 X 1, 3; c. 12 X 3, 5; c. 1 in VI 2, 4. Glede dekretala „In ecclesiis" c. 1 X 3, 37 kojim se zabranjuje prezentirati redovnike autori dokazuju da nikada nije bio proveden u praksu i da je zakonitim običajem i kasnijim zakonima ukinut. Vidi kod Bouixa, Tract. de iure regular., str. 35—38 i na tom mjestu navedene autore.

[14] Sess. 24 de reform. cap. 13; sr. također Sess. 7 de reform. c. 6; sess. 14 de reform. cap. 9.

[15] Vidi kanone 452, 1423 § 2, 1425.

učavaju[16]. No ovdje je nešto važna napomenuti. Iz stilizacije kanona 1425 § 2 jasno se vidi da se kod inkorporacija o kojima taj kanon govori misli na pretvaranje svjetovne nadarbine u redovničku. — „paroecia fit religiosa" —, dakle mijenja svoju prirodu od svjetovne u redovničku. Takovo pretvaranje nadarbina navedeni kanon pridržava Sv. Stolici.

No pravo poznaje redovničke župe i redovničke nadarbine koje nisu postale pretvaranjem iz svjetovnih, nego su kao takove osnovane; to je tzv. utemeljenje ili fundacija, drugi i novi način stjecanja nadarbina sa strane redovnika[17]. Iz povijesti je redovničkih nadarbina stalno da su prve takove nadarbine nastale upravo na ovaj način: vjernici su poklanjali samostanima imovinu i pravili crkve za duhovnu službu. Samostani su isto tako sa svoje strane podizali crkve i fundirali imovinu za osnutak župa. Takove dakle redovničke župe nisu nastale pretvaranjem svjetovnih, nego su od početka bile redovničke. U prvom razvoju misijske djelatnosti redovnika ovo je redoviti slučaj: krivovjerske i poganske pokrajine predavala je Sv. Stolica pojedinim redovima s izričitom dozvolom da tu mogu propovijedati Evanđelje, podizati crkve i namještati upravitelje u tim crkvama[18].

Očevidno je da se u ovakovim slučajevima ne radi o pretvaranju svjetovnih župa i nadarbina u redovničke; prema tome kod takovih inkorporacija nema mijenjanja prirode nadarbina, koju pretpostavlja kanon 1425, § 2.

Crkva je uvijek poštivala volju darovatelja koji svojom imovinom omogućuju podignuće crkava i župa; radi toga je u starom pravu fun-

[16] Vermeersch-Creusen, Epitome iuris canonici, I, str. 453, n. 550. Protivno misli Gospić, Pravno stanje franjevačkih župa u Jugoslaviji, Nova Revija XIV (1935), str. 196.

[17] Sr. Engel, nav. dj., lib. III. tit. 37, n. 2 (cit. izd. str. 973); Reifenstuel, Ius canonicum universum, lib. III, tit. 5, n. 22 (nav. izdanje str. 55); Bouix, Tract. de iure regular. str. 15—16; Mocchegiani, nav. dj., I, str. 90; Cappello, De visitatione Ss. Liminum, Ratisbonae 1913, II, str. 110; Pistocchi, De re beneficiali iuxta canones, str. 27; A. Coronata, Institutiones iuris canonici, II, str. 363; Wernz-Vidal, nav. dj., II, str. 169; Gospić, na nav. mj. str. 193 sl.

[18] Takav je slučaj u Bosni i Dalmaciji. Samostanima je u Bosni dodjeljivan stalni teritorij, na kojem se on ima brinuti za misijonarenje i gdje je imao vršiti sve što je potrebno za dušobrižništvo. Na taj se način samostan imao brinuti za osnutak novih župa gdje je bila potreba i svojom imovinom je dotične župe fundirao. Vidi Izvještaj bos. samostana Propagandi od 10 decembra 1848, Jelenić J., Izvori za kulturnu povijest bosanskih franjevaca, Sarajevo 1913, str. 166 sl.; Batinić, Nekoliko priloga k bosanskoj povijesti, Starine Jugosl. Akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 17, str. 116—150, naročito str. 127; Izvještaj Jeronima Pastricija Propagandi 1675 godine, Starine knjiga 36, str. 152 sl.

dator stjecao patronatska prava[19]. Potreban je bio samo biskupov pristanak za fundaciju pa bi stjecanje patronatskih prava bivalo ipso iure.

I danas po Zakoniku može se utemeljiti nadarbina i župa kao redovnička bez dopuštenja Sv. Stolice. Iako po Zakoniku nova župa ne pripada po sebi redovnicima i nije redovnička, makar se odijelila od same redovničke župe (kan. 1427 § 5), ipak u kanonu 1417 Zakonik daje fundatoru pravo da on pri darivanju imovine može staviti uvjet i protivan općem pravu, kao na pr. da se župa preda redovnicima. Ako ovaj uvjet ordinarij primi i tako osnuje župu pomoću imovine fundatora, župa je pravno redovnička. Ova je ustanova starog prava, kako se vidi, ostala nepromijenjena i u novom pravu[20]; za to dakle nije potreban nikakav novi čin sa strane Sv. Stolice[21].

Čim je nadarbina utemeljena (fundirana) i osnovana (erecta) kao redovnička, slijedi samo po sebi ujedinjenje pleno iure sa samostanom, odnosno drugom kojom redovničkom moralnom osobom, prema volji darovatelja; proizlazi to iz samoga pojma redovničke nadarbine, koja i nije u pravnom smislu redovnička, ako nije punopravno ujedinjena. Da se takovo ujedinjenje može provesti, a da se ne dođe u sukob s odredbom kanona 1425 § 2 i kanona 452 kao i kan. 1423 § 2, nije teško razumjeti iz rečenoga. Zakonik ne broji izričito sve načine kojima neka nadarbina može postati redovničkom, pa tako u vezi s redovničkim nadarbinama izričito ne spominje ni ovoga načina utemeljenja; razumije se to međutim samo po sebi, jer inkorporacija o kojoj je govor u kan. 1425, kao posebni način stjecanja prava, mijenja izravno i neposredno samu narav nadarbine. Zakonik na više mjesta navodi razne načine za stjecanje bilo kakovog prava, — kao što su na pr. preskripcija, pravni običaj itd., — pa to očito vrijedi i za nadarbine. Jedino za inkorporaciju kod jednostavnog pretvaranja iz svjetovne u redovničku, bez ikakovog drugog pravnog čina, potrebno je dopuštenje Sv. Stolice; svi drugi načini slijede po sebi na temelju općih norma koje crkveni zakonodavac usvaja, kao što je i norma kanona 1417.

[19] c. 25 X 3, 38; c. 3 X 3, 48; Trid. Sess. 14 de reform. c. 12; Sess. 25 de reform. cap. 9.

[20] Sr. rješenje kongregacije koncila od 9 i 30 augusta 1732, Gasparri, Fontes V, n. 3395, str. 833 sl.; 25 januara 1749, Fontes V. n. 3603, str. 1028 sl.

[21] Sr. Cappello, nav. dj. str. 110, gdje on ovu normu primjenjuje izričito na župe: „Omnibus compertissimum est, in limine fundationis iuri communi conditiones contrarias poni posse, modo iuri divino aut naturali non repugnent, neque disciplinae ecclesiasticae essentialiter adversentur. Hac de causa fundator ecclesiae aut beneficii parochialis exigere valet ut animarum cura adnexa sit alicui ordini religioso". Slično Pistocchi, nav. dj. str. 27: „Tribus proinde probari potest beneficium aliquod religiosum censeri debere: 1. Erectione in beneficium religiosum, id est si voluntate fundatoris ab Episcopo vel a S. Sede acceptata beneficium religiosis addictum est". Vidi također Jeličić, Postanak i razvoj redovničkih župskih nadarbina, Franjevački Vijesnik XLI (1934), str. 85; Gospić, na nav. mj. str. 193 sl.

Ujedinjenje dospjelošću (preskripcijom) i pravnim običajem razlikuje se od ujedinjenja utemeljenjem tim što se kod dospjelosti (preskripcije) i običaja pravna priroda nadarbine mijenja iz svjetovne u redovničku, dočim se kod utemeljenja nadarbina od početka ustanovljuje kao redovnička, pa nema nikakove promjene u prirodi nadarbine. Dakako da je potrebno da se kod stjecanja župa dospjelošću (preskripcijom) ispune uvjeti koje zakon traži za valjano stjecanje prava tim putem. Među ovim uvjetima naročito se ističu dobra vjera (bona fides, kan. 1512), zatim da redovnici posjeduju sva prava punopravne inkorporacije kroz vrijeme koje je nužno za dospjelost. U starijem pravu tražilo se 40 godina, a prema Zakoniku se traži 30 godina (kan. 1511 § 2).

Na prvi pogled izgleda da kanon 1509 st. 2, u vezi s kanonom 452 § 1, isključuje stjecanje župa dospjelošću. Ali ako se pravo shvati smisao kanona 1509 st. 2, vidjeće se da on zabranjuje dospjelost jedino u onim predmetima koji se mogu dobiti samo apostolskom povlasticom (privilegijem), a ne i u onima koji se mogu dobiti na bilo koji drugi način[22].

Napokon, redovnici mogu steći župu putem pravnog običaja. No važno je ovdje napomenuti razliku stjecanja putem pravnog običaja od stjecanja putem dospjelosti (preskripcije). Drukčiji su naime uvjeti po pravu za stjecanje jednim i drugim načinom, kao što se u pravu uopće razlikuje pravni običaj od dospjelosti. Tako na pr. putem običaja može steći samo takova zajednica koja je sposobna da može barem primiti zakon (kan. 26), ali za to stjecanje nije potrebna dobra vjera (bona fides), kako je to kod stjecanja putem dospjelosti (kan. 1512). Pojedini samostan, osim ako je samosvojan (sui iuris), ne može župu steći putem običaja, jer nije sposoban za pravni običaj, ali može steći putem dospjelosti. Uostalom, ovdje vrijede opće norme o stjecanju prava putem običaja i putem dospjelosti (kan. 63), pa nije nužno da se dulje o tom predmetu raspravlja.

Svi ovi načini, kojima redovničke moralne osobe stječu župe, nose sa sobom — kako smo više puta naglasili — punopravno ujedinjenje i sve učinke koje pravo daje takovom ujedinjenju. To ujedinjenje ne može se smatrati mjesnim nego pravnim, pa radi toga za ovakovo ujedinjenje nije potrebno da je župa mjesno vezana sa samostanom, ako se radi o ujedinjenju samostanu, niti uz glavnu kuću provincije, ako se radi o ujedinjenju s provincijom; osim toga, s jednim istim samostanom može biti ujedinjeno više župa[23]. Iz ovoga postaje razumljivom

[22] Vidi Vermeersch-Creusen, Epitome iuris canonici, II, n. 830, str. 513; Eichmann, Lehrbuch des Kirchenrechts, Paderborn 1926, str. 511.

[23] Sr. riješenje kongregacije koncila in Ratisbonen. 28 jula 1713, Fontes V, n. 3125, str. 577 sl.; in Constantien. 20 novembra 1734, Fontes V, n. 3435, str. 866 sl.

nekadašnja zabrana lateranskog sabora od 1179 godine da redovnici ne borave na župama sami, nego da imadu sa sobom druga[24]. Tu zabranu je ukinuo već Grgur XIII[25].

§ 2 Župe imovinski ujedinjene sa samostanom i župe povjerene redovnicima

Rekli smo gore da su u pravnom smislu redovničke samo one župe koje su punopravno ujedinjene sa samostanom ili drugom redovničkom moralnom osobom, kao provincijom, redom, itd.; ostale župe, koje imaju kakav drugi odnos prema redovnicima ili redovničkim moralnim osobama, nisu pravno redovničke. Kod ovih posljednjih treba razlikovati dvije vrste: župe koje su samo djelomično ujedinjene sa samostanom, tj. samo obzirom na imovinu, i župe koje su redovnicima povjerene na upravu.

Župe samo djelomično ujedinjene sa samostanom (incorporatio minus plena, ad temporalia tantum, kan. 1425 § 1), ne postaju redovničke, nego samostan ima pravo samo na prihode župe, uz obvezu da odredi dio za pristojno uzdržavanje župnika. Da li se tim ujedinjenjem imovina župe ujedinjuje sa samostanskom imovinom — tako da prelazi u vlasništvo samostana (reda, provincije itd.), i da je prema tome jedan isti subjekt vlasništva, — ili pak samostan, odnosno moralna osoba dobiva samo pravo na uživanje a vlasnikom i dalje ostaje župska nadarbina kao moralna osoba, nije posve jasno iz Zakonika, te i među kanonistima nema o tome jedinstvenog mišljenja[26]. Kad Zakonik jednostavno kaže: „domus religio-

[24] c. 2. X. 3, 35; isto tako dekretale Honorija III c. 3 X 3, 37; konstitucija Pija V „Ad exequendum" od 1 novembra 1567, Bullarium Romanum, edit. taur., VII, str. 628—630; vidi također: Monacelli, nav. dj. I, str. 446; Bouix, Tract. de iure regular., str. 32 i 35; Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 37 n. 9; Marković, Le parocchie francescane in Dalmazia, Zara 1885, str. 74.

[25] Vidi kod Bouixa, na spom. mj. str. 24, 33; Reiffenstuel, nav. mj.

[26] Danas je općenita nauka kanonista da imovina prelazi u vlasništvo moralne osobe kojoj se župa na spomenuti način ujedinjuje. Eichmann (Lehrbuch des Kirchenrechts, Paderborn 1929—30, Bd. II, str. 242) naziva ovo mišljenje „die herschende Lehre", a tako i Mörsdorf, (Die Rechtssprache des Codex Iuris Canonici, Paderborn 1937 ,str. 189). Zastupaju ga: Wernz-Vidal (nav. dj. II, str. 197, n. 175), Rossi (nav. dj. str. 42), Hilling (Das Sachenrecht des Codex iuris Canonici, Freiburg im Br. 1928, str. 233) iako ne posve izričito, Cocchi G. (Commentarium in Codicem Iuris canonici, 2 izd., Lib. III De personis, Taurinorum Augustae 1927, str. 216). Ovo se mišljenje oslanja na staro pravo i na način postanka ovakovih nadarbina odnosno ujedinjenja. Vidi Hinschius P., System des kath. Kirchenrechts, Berlin 1869—1897, sv. II, str. 446 sl. Protiv ovoga mišljenja su: Eichmann (nav. dj. str. 242), Schäfer (Compendium de religiosis, str. 534), Pöschl (Die Entstehung des geistlichen Benefiziums, im Archiv fur k. KR., 106 (1926), str. 469), Goyeneche (Commentarium pro religiosis 10 (1929), str. 45 sl.), itd. Sr. Hagen, nav. dj. str. 27 sl.

sa particeps fit solummodo fructuum paroeciae", nije teško uočiti kako aumjerno nije htio da riješi to pitanje[27]. Kojegod međutim mišljenje prihvatili, svakako je izvan sumnje da se ovakovo ujedinjenje redovito provodi trajno — na neodređeno vrijeme (in perpetuum). Gore smo već dotakli pitanje da li je to ujedinjenje pridržano Sv. Stolici ili ga može provoditi ordinarij: nigdje se u Zakoniku izričito ne zabranjuje ordinarijima da provode takova ujedinjenja, ali kanon 1425, § 1 donekle naginje na to, da ga provodi Sv. Stolica.

Kod ove vrste ujedinjenja nema nikakove promjene u prirodi službe, a možemo reći, ni u prirodi nadarbine, pa i u slučaju da vlasništvo imovine prelazi na samostan kao juristično tijelo: svećenik namješten na župu zadržava pravo na pristojno uzdržavanje, te se tako u pravnom smislu može smatrati beneficijatom ili nadarbenikom[28]. Duhovna služba ostaje samostalnom odnosno svjetovnom, pa je prema današnjem pravu ne mogu vršiti redovnici, ali redovničkom poglavaru pripada pravo predlaganja (prezentacije); predložiti pak može samo svjetovnog svećenika. Ovaj pošto je dobio instituciju od mjesnog ordinarija (kan. 1425, § 1), nije ad nutum amovibilis, nego je stalan[29], a redovničkom poglavaru ne pripada pravo ni u kojem slučaju da ga ukloni. On je u svakom slučaju župnik (kan. 454), a nije župnički zamjenik, stoga se na njega ne protežu propisi kanona o župskim zamjenicima (kan. 471). Iako se u starijem pravu svećenik imenovan za ovakove župe zvao vicarius perpetuus, ipak jedino gornje tumačenje smatramo ispravnim, a izvodimo ga iz definicije župnika u kanonu 451 § 1. Budući da u konkretnom slučaju moralna osoba — samostan, nije župnik, onda to nužno mora biti dotični svećenik[30].

U Zakoniku se vrlo malo govori o župama koje su redovnicima povjerene na upravljanje. Pravni položaj koji nastaje iz ovakove povjerbe treba izvesti iz Zakonika.

I u prošlom stoljeću povjeravale su se katkada svjetovne župe redovnicima na upravljanje, a naročito je to učestalo nakon svjetskog rata, radi nestašice svjetovnog klera. Ovakovih slučajeva ima dosta, osobito u Sjevernoj Njemačkoj i inače u diasporama. Niti se župa punopravno ujedinjuje sa samostanom niti nadarbinska imovina, nego se samo župska služba predaje redovnicima. Na ovakove se župe proteže naziv Zakonika „paroecia religiosis concredita" u kanonu 456[31]. Župa ostaje svjetovna, a njom upravlja redovnik. Prema tome postoji snošaj potpuno obratan od onoga kod nepotpunog ujedinjenja: tamo se naime ujedinjuje imovina, a službu vrši svjetovni svećenik; ovdje se pravno ne ujedinjuje imovina, a službu vrši redovnik[32].

Da li je potrebno dopuštenje Sv. Stolice za ovakovo povjeravanje župa redovnicima i koji je pravni položaj tako povjerenih župa? — U Zakoniku nema skoro ništa o ovom slučaju, pa se uvela različita praksa[33]: negdje to povjerava biskup bez ikakove intervencije Sv. Stolice, a negdje Sv. Stolica.

Da li je u ovom slučaju nadležna samo Sv. Stolica? Već smo u prvom poglavlju rekli da redovnici po današnjem pravu ne mogu primati upravu svjetovnih župa. Današnjom praksom — osnovanom na rješenju kongregacije konzistorijalne od 5 jula 1915 godine[34] — ne dopušta se redovnicima predavanje župa na upravljanje osim stalno, tj. na neodređeno vrijeme, i to tako da je biskup ne može redovnicima oduzeti bez odobrenja Sv. Stolice[35].

Kongregacija Propagande 9 decembra 1920 godine[36] izdala je za svoje područje takovo dopuštenje.

Kod slučajeva povjeravanja župa redovnicima, župa ostaje svjetovna, i redovnik koji vrši službu vrši je naslovom župnika[37], a ne naslovom župskog zamjenika, titulo vicarii. On je ad nutum

---

[27] Općenitije je mišljenje — koje se oslanja na starije pravo —, da imovina nadarbine prelazi u vlasništvo samostana. Vidi Mörsdorf, nav. dj. str. 189.

[28] Jasno je to iz dekretala c. 27 X 1, 3. Zato se u starom pravu mogao klerik rediti za ovakovu službu. Vidi c. 3 X 1, 28; Bouix, Tract. de iure regular., str. 20. Vidi se i iz toga što je dekretalno pravo tražilo da se na ovakove župe postavlja vicarius perpetuus, a ne ad nutum amovibilis. Vidi c. 31 X 3, 5; cap. unic. in VI 3, 18; također Bouix, na nav. mj.

[29] Kan. 454, § 1—3; sr. Rossi, nav. dj. str. 42.

[30] Držimo neopravdanim naziv vicarius perpetuus, koji i danas neki kanonisti upotrebljavaju, kao na pr. Vermeersch-Creusen, nav. dj., II, str. 468, n. 752; A. Coronata, nav. dj., II, str. 375.

[31] Sr. također kanon 472, str. 2; 475, § 1.

[32] Sr. H. Suso Mayer, Die nichtinkorporierte Klosterpfarrei, u: Archiv für kath. Kirchenrecht, 112 (1932), str. 468 sl. Inače mnogi kanonisti ne vide razlike u Zakoniku između „paroecia religiosis concredita" i „paroecia religiosa" (sr. na pr. Vromant, u gore nav. raspravi u Ius Pontificium XIII (1933), str. 274 sl.). Čini se, međutim, da i sam Zakonik to strogo ne luči, ili bar dosljedno ne provodi, pa dok za kanon 456 možemo sigurno tvrditi da se radi o neujedinjenim župama, jer redovnik njima ne bi mogao upravljati naslovom župnika, ne možemo to tvrditi za kanon 472 st. 2 i 475, § 1. Kasnije ćemo u (4 Poglavlju) vidjeti da se propisi ovih kanona nužno odnose i na župe punopravno ujedinjene redovničkim moralnim osobama, pa prema tome izraz „paroecia religiosis concredita" ne označuje u Zakoniku isključivo neujedinjenu župu, kojom redovnici upravljaju naslovom župnika, osim ako sam kontekst drukčije iziskuje, kao na pr. u kanonu 456.

[33] Vidi H. Suso Mayer, na nav. mj. str. 471.

[34] Fontes V, n. 2091, str. 66.

[35] Suso Mayer, na nav. mj. str. 472.

[36] A. A. S. XIII (1921), str. 17—18.

[37] Kan. 454 § 5, 456, 630, 631.

amovibilis, ali dok je župa redovnicima povjerena, ordinarij ne smije postavljati svjetovnog svećenika[38].

Dužnosti i prava takovog župnika - redovnika ista su kao i redovnika župskog zamjenika[39]; stoga ćemo o tome poslije govoriti, kao i o vizitaciji mjesnog ordinarija, o upravi imovine koja spada na župsku crkvu, župu i župsku nadarbinu.

§ 3 Dioba i razgraničavanje redovničke župe

Pod diobom župe ili nadarbine uopće razumijeva se čin kojim se od jedne župe ili nadarbine pravi više župa ili nadarbina[40]. Zakonik taj čin naziva diobom (divisio). Prije Zakonika terminologija je bila nestalna: nekad se razgraničavanje (dismembratio) nazivalo diobom, a ono što je u Zakoniku razgraničavanje nazivalo se dismembratio totalis, dok je dismembratio partialis označivala razgraničavanje teritorija, a ne ujedno i imovine nadarbine[41]. Za diobu župe ili nadarbine, u sadašnjem pravu bitno se traži osnivanje novog jurističkog tijela; ako toga nema, nema diobe nego je samo razgraničenje.

Dismembracijom ili razgraničenjem naziva se čin kojim se dio teritorija ili imovine jedne župe ili nadarbine odijeli i dodijeli drugoj nadarbini, župi ili drugoj moralnoj osobi već postojećoj. Razgraničenje nadarbine prema tome može biti trostruko: ako se dijeli samo teritorij dviju župa ili nadarbina; ako se dijeli samo imovina nadarbine; i napokon, ako se dijeli i teritorij i imovina nadarbine. Za pojam razgraničenja bitno je da se ne podiže nova nadarbina ili župa, nego se samo imovina ili teritorij jedne nadarbine dodijeli drugoj[42].

Zakonik pridržaje Sv. Stolici takovo razgraničenje nadarbina koje bi imalo za učinak samo odjeljenje imovine, a da se ne podigne nova nadarbina[43]. Bit toga propisa uzeta je iz starog prava[44]. Razlog pridržaju nije toliko u tom što bi takovo razgraničenje stvarno sadržavalo po pravu zabranjeno (kan. 1530) otuđenje crkvene imovine, koliko u tome što je to darivanje bez kompenzacije, a to je redovito u protivnosti s voljom darovatelja[45]. Ako se ne osniva nova nadarbina, niko

[38] Mayer, na nav. mj. str. 473.
[39] Kan. 630 i 631.
[40] Kanon 1421.
[41] Sr. Aichner-Friedle, Compendium iuris ecclesiastici, Brixinae 1905, str. 276; Wernz-Vidal, nav. dj. II, str. 181; C. A. Coronata, nav. dj., II, str. 376.
[42] Za pojam razgraničenja Zakonik je ustalio terminologiu s ovim značenjem. Sr. Wernz, Ius decretalium, II, n. 269; A. Coronata, na spom. mj.; Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 12, n. 24.
[43] Kanon 1422.
[44] c. 8, 20, 26, 36 X 3, 5; Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 12, n. 25.
[45] Vidi AAS, XIV (1922), str. 232.

do pape ne može provoditi ovakovo razgraničenje ni onda kad ujedno dijeli i teritorij. A Coronata tvrdi protivno, pozivajući se na rješenje kongregacije koncila od 14 januara 1922. Međutim u tom rješenju ne možemo da nađemo potvrdu za njegovu tvrdnju, jer se u slučaju o kojem radi spomenuto rješenje, radi samo o razgraničenju teritorija, a nikako nije u pitanju kakova imovina nadarbinska[46]. Jedini oslon za takovo mišljenje mogao bi se možda naći u kanonu 1500, no taj kanon ima u vidu samo zajednička dobra — „in commodum totius territorii destinata" — a u to se ne mogu ubrojiti nadarbinska dobra.

Isti kanon 1422 pridržaje Sv. Stolici i svaku diobu i razgraničavanje redovničkih nadarbina: „beneficii religiosi translatio, divisio et dismembratio quaelibet uni Sedi Apostolicae reservatur".

Nasuprot tome pridržaju kanon 1427 § 1 izričito dozvoljava mjesnim ordinarijima da mogu dijeliti bilo koje župe — „paroecias quaslibet", — tako da se podigne nova župa ili stalna vikarija, a ujedno i razgraničavati teritorij župa. Da li i glede redovničkih župa mjesnim ordinarijima pripada isto pravo, tj. pravo dijeliti ih i njihov teritorij razgraničavati?

Neki kanonisti misle da je prema kanonu 1422 svaka dioba i razgraničavanje redovničkih župa pridržano Sv. Stolici, pa da se kan. 1427, § 1 ne odnosi na redovničke župe[47]. Većina pak kanonista s pravom drži da to pravo pripada mjesnim ordinarijima i kad se radi o redovničkim župama; prema tome bi kanon 1427 § 1 bio izuzetak od općeg pravila koje je u kanonu 1422 postavljeno jedino za redovničke župe, a ne za druge redovničke nadarbine[48]. Župa je naime, kako dobro veli Vermeersch-Creusen[49], nešto više nego sama nadarbina, pa ovdje dolazi u obzir dobro vjernika; radi toga je posve naravno da se daje veća vlast ordinarijima ovdje, nego u drugim nadarbinama[50].

Uostalom, ovo mišljenje potvrđuje i starije pravo. Tridentski je sabor odredio[51] da ordinariji mogu postupati u određenom slučaju potrebe vjernika u ustanovljivanju novih župa i kao delegati Sv. Stolice. Kanonisti su tumačili da se ova vlast odnosila upravo na izuzete, redov-

[46] Sr. A. Coronata, nav. dj., II, str. 377.
[47] Sr. Wernz-Vidal, nav. dj., II, n. 163, str. 187; Rossi, nav. dj., str. 24; također Sent. Rotae od 5 februara 1918 (A. A. S., XI — 1928, — str. 146—153); 31 januara 1919 (na istom mj. str. 469—475.)
[48] Kanon 19.
[49] Epitome iuris canonici, II, str. 472.
[50] Vidi Fanfani, De iure parochorum, 2 izd., Taurini 1936, str. 20; Vromant, De regimine paroeciarum et quasi paroeciarum religiosis sodalibus concreditarum, Ius Pontificum, XIII (1933), str. 274 sl.
[51] Sess. 21 de reform.. cap. 4.

ničke župe, za koje mu ne bi dostajala redovna vlast[52]. Tumačenje tridentskog dekreta usvojila je i kongregacija koncila[53], naročito in Brixinen, od 16 februara i 16 marta 1743 godine[54], a jednako tumačenje dao je i Leon XIII u poznatoj konstituciji „Romanos Pontifices" 8 maja 1881[55]. Vlast koju je trid. sabor dao ordinarijima da postupaju u izvjesnim slučajevima kao delegati apostolske Stolice prešla je Zakonikom među redovna ovlaštenja, pa se bez sumnje među takovim slučajevima nalazi i pravo osnivati nove župe i od redovničkih župa[56].

Prema kanonu 1427 § 1 pripada dakle ordinarijima pravo da i redovničke župe dijele osnivajući novu župu, a isto tako pripada im pravo da razgraničavaju teritorij redovničke župe, tj. župe punopravno ujedinjene redovničkoj moralnoj osobi; a fortiori pripada im to isto pravo glede župa samo imovinski ujedinjenih sa samostanom.

Potrebno je napomenuti kako ordinariji ne mogu svojom vlašću razgraničavati imovinu redovničke župske nadarbine, dodjeljujući je bilo kojoj drugoj već postojećoj moralnoj osobi, jer je to kanon 1422 pridržao Sv. Stolici za sve župe — pa i neredovničke. Ali mogu ordinariji razgraničavati i omeđivati teritorij i redovničkih župa bez obzira na osnivanje nove župe ako to traži dobro vjernika, drugim riječima iz kanonskih razloga.

Pripada li ordinariju kod diobe redovničke župe po kanonu 1427 § 3 pravo da imovinom redovničkog župskog beneficia osigura pristojno uzdržavanje župnika nove župe, ako to drukčije ne može odrediti? Bez sumnje teško pitanje. Koliko smo mogli vidjeti, ni jedan auktor ni prije ni poslije Zakonika ne obrađuje ga ex professo. Vjerojatno iz razloga što neki, kako smo gore naveli, ne drže da ordinariju uopće pripada pravo dijeliti redovničke župe pa im prema tome još manje može pripadati ovo pravo; a drugi, koji pridaju mjesnom ordinariju pravo dijeliti redovničke župe, smatraju da im jednako pripada i ovo pravo. Dok je za nas sigurno s jedne strane da ordinarijima pripada pravo dijeliti redovničke župe i razgraničavati njihov teritorij, s druge strane ne čini nam se isto tako sigurnim da im pripada pravo imovinom redovničke nadarbine osiguravati uzdržavanje nove župe. Svakako ima razloga koji bi vojevali za ovo pravo ordinarija, ali ni protivni razlozi nisu slabiji.

[52] Tako piše Fagnani, in cap. Ad audientiam, De ecclesiis aedific., n. 54 (u nav. izd. str. 627): „aut in erectione novae Parochiae Episcopus procedit iure delegato in eo casu, in quo iure ordinario non potest procedere, puta quia erectionem facit in Parochia subiecta Regularibus exemptis".

[53] Vidi Fagnani, na nav. mj., n. 43.

[54] Fontes V., n. 3548, str. 986 sl.; n. 3551, str. 989.

[55] Fontes, III, n. 582, str. 177 (§ 15).

[56] Wernz-Vidal, nav. dj., III, str. 432.

Izvan svake je sumnje da se kod diobe imaju proporcijonalno na jednake dijelove razdijeliti zajednička dobra koja su određena za cijeli teritorij, sačuvavši kod toga volju darovatelja (kan. 1500). U ova se pak dobra ne mogu ubrajati nadarbinska dobra, nego samo ona koja služe izravno za korist župljana, drugim riječima dobra župe u smislu juridičkog tijela, koje sačinjava masa imovine određena da služi izravno na korist župljana. Takova je na pr. imovina za katoličke škole, za sirohahe cijele župe u čitavom opsegu itd., ali ne dobra uređena za popravak određene crkve u granicama stare župe[57]. Imovina koja prema kanonu 1500 podleži diobi mora se bezuvjetno dijeliti i nije ordinariju prepušteno na volju, pošto samom diobom župe automatski ne slijedi i dioba ove imovine[58]. Diobom stara župa ne čini nikakovu uslugu novoj, niti joj daje štogod od svoga: ne radi se o otuđenju crkvene imovine od jedne juristične osobe te dodjeljivanju drugoj, nego se ovdje daje ono što novoj župi i po prirodnom pravu pripada[59]. Pravo dakle ordinarija dano mu kanonom 1427 § 3 ne odnosi se na ovu imovinu.

Na koju se dakle imovinu može odnositi to pravo ordinarija? Vermeersch-Creusen[60] misli da se ono odnosi na sva ona dobra koja prema kanonu 1410 sačinjavaju i mogu da sačinjavaju imovinu župskog beneficija. Da li se pak odnosi na imovinu koja spada na crkvu kao moralnu osobu, odnosno sastojbinu crkve (fabrica ecclesiae), tj. imovinu određenu za gradnju i uzdržavanje crkve i službe Božje u crkvi? Nijedan auktor o tome ne raspravlja. Iz odredbe tridentskog sabora koja govori generalno o toj stvari „ex fructibus ad ecclesiam matricem quomodocumque pertinentibus"[61] i koji Zakonik gotovo doslovno prenosi, možemo zaključiti da se odnosi i na tu imovinu. Napominje se da se imovina koja podleži diobi u slučaju kanona 1427 § 3, uzima li se od imovine koja spada na crkvu, odn. sastojbinu crkve, može dodijeliti novoj crkvi, ako se inače ne bi mogla uzdržavati, uz uvjet da matici ostane dovoljno za njeno uzdržavanje. Imovina dakle uzeta od crkve ne može se dodijeliti nadarbini nove župe.

Diobi podleži svakako imovina nadarbine u smislu kanona 1410, kako smo već gore napomenuli.

Nastaje pitanje: može li mjesni ordinarij razdijeliti imovinu redovničke župe odnosno redovničkog župskog beneficija, te imovinu redov-

[57] Sr. Fanfani, nav. dj. str. 22.

[58] Vidi rješenje kongregacije koncila od 20 jula 1932, A. A. S., XXV (1933), str. 470. Također Fagnani, cap. Ad. audientiam, De eccles. aedificandis, n. 55 (u nav. izd., str. 627).

[59] Sr. Vermeersch-Creusen, nav. dj. str. 473; Vromant, De bonis Ecclesiae temporalibus, str. 35.

[60] Nav. dj., II., str. 473.

[61] Sess. 21 de reform. cap. 4.

ničke crkve u napomenutom smislu, tj. gdje je crkva redovnička? Može naime negdje župa biti redovnička, punopravno ujedinjena, a da crkva nije redovnička već svjetovna[62].

Razlozi koji bi vojevali za ovakovo pravo ordinarija bili bi po prilici slijedeći: Zakonik govoreći o pravu ordinarija ne spominje nikakovog izuzetka, pa ni glede redovničkih župa, premda se norme o pravu ordinarija glede uspostavljanja, odn. diobe župa odnose i na redovničke župe, kako smo već prije spomenuli.

Osim toga redovnička je župa prije diobe bila obvezana da snosi sve one terete i vrši sve ono što je potrebno da se udovolji pastorizaciji i onih vjernika koji se po novoj podjelbi dodjeljuju novoosnovanoj župi. Imovina koju je imao redovnički beneficij služila je i morala je služiti za tu svrhu. Iza toga bi — ako se kod diobe župe drukčije ne može udesiti — slijedilo da je dotična župa dužna pomoći otvorenju nove župe, kako bi se dovoljno osiguralo vršenje dušobrižništva kod vjernika. Bilo bi dakle na neki način prirodno da se otstupi jedan dio prihoda u tu svrhu. Ako župnik, odnosno župski vikar ne bi mogao udovoljavati potrebama vjernika, redovnici bi i prije razdiobe morali postaviti posebnog kooperatora, koji bi stanovao u kući matici, ili u dijelu župe gdje bi to bila potreba; u tom bi slučaju morali kooperatora uzdržavati prihodima župe matice[63]. Kad bi to redovnici bili dužni prije rascjepa župe, dosljedno bi bilo da trebaju od svojih prihoda doprinijeti za uzdržavanje službenika nove župe, ako se ta nova župa ne bi inače na drugi način mogla uzdržavati. Isti razlog vrijedi i za uzdržavanje nove crkvene službe (c u l t u s d i v i n u s).

No ima razloga i protiv. Budući da je redovnička župa ujedinjena sa samostanom, isti je pravni subjekt vlasništva njezine imovine i imovine samostana; prema tome je ta imovina pravno redovnička: njom redovnici upravljaju i moraju upravljati neovisno o mjesnom ordinariju[64], osim slučajeva kada neki redovnici moraju mjesnom ordinariju polagati račun o upravljanju[65]. Ovom imovinom redovnici imaju upravljati prema konstitucijama[66], a vlasnik imovine je red ili sv. Stolica, odnosno moralno tijelo koje ga je zakonito steklo (samostan, provincija itd.)[67], pa ordinarij nema u tom ingerencije, pogotovu ako se radi o izuzetim redovima. S obzirom na ove posljednje ordinariju ne pripada nikakova vlast, osim ako mu je Zakonik nešto izričito dao (kan. 615). Naš slučaj u pravu nije izričito naveden, pa bi dosljedno slijedilo da redovnici ovdje nisu podložni mjesnom ordinariju, i da mjesnom ordinariju ne pripada spomenuto pravo. Osim toga je egzempcija za izuzete redovnike opće pravilo, a podvrženost ordinariju je iznimka koja se ima prema pravnom pravilu strogo tumačiti (kan. 19).

[62] Sr. A. C o r o n a t a, nav. dj., I, str. 550.
[63] Vidi kanon 476, § 1.
[64] Kan. 532; 618, § 1.
[65] Kan. 532; 535.
[66] Kan. 532; također kan. 516.
[67] Kan. 531; 582.

Nadalje, čini se, da se upravo na ovakav slučaj odnosi zabrana kanona 1422. U konkretnom bi slučaju odjeljenje jednog dijela imovine značilo upravo razgraničenje i odjeljenje redovničke nadarbine, a ne samo redovničke župe. Kad kažemo da ordinariju pripada pravo dijeliti redovničke župe i da se u tom smislu ima tumačiti kanon 1427, nije tim rečeno da mu pripada pravo dijeliti redovničke nadarbine. Kanon 1422 izričito brani dijeliti i razgraničavati redovničke nadarbine; razlog je tome neovisnost o mjesnom ordinariju u imovinskom pogledu. Protuslovno bi, čini se, bilo u jednom slučaju dopustiti, odnosno tumačiti da ta vlast pripada ordinariju, kad to zakon ne kaže, a općenito u kanonu 1422 to zabranjuje.

Isporede li se navedeni razlozi za i protiv, čini se da podjednako dokazuju, pa stoga ne izražavamo decidirano mišljenja o toj stvari. U konkretnom slučaju bi se stvar imala podnijeti sv. Stolici na rješenje.

Mjesnom ordinariju pripada pravo razgraničavati t e r i t o r i j župa. Pod razgraničenjem teritorija ima se razumjeti mijenjanje postojećih granica župe bez podizanja nove župe. Da to pravo mjesnom ordinariju pripada, nedvojbeno se vidi iz kanona 1427 § 1: „a u t e a r u m t e r r i t o r i u m d i s m e m b r a r e". I ovo razgraničenje, o kojem govori navedeni kanon 1427, u pravu dolazi pod imenom razgraničenja nadarbine (kan. 1421), jer kanon 1421 poznaje dvije vrste razgraničenja: kad se dijeli dio teritorija, i kad se dijeli dio nadarbinske imovine i pridijeli drugoj nadarbini, odnosno drugoj kojoj moralnoj osobi. Kanon 1427 daje ordinariju pravo dijeliti teritorij župe, pa i onda ako ne osniva novu župu, dok mu kanon 1422 zabranjuje razgraničavati nadarbinsku imovinu, osim u slučaju da osniva novu nadarbinu. Razgraničenje dakle teritorija ne dira izravno nadarbinsku imovinu, osim samo što nekada neizravno iz razgraničenja teritorija slijedi razgraničenje još nestečenih budućih prihoda, kao desetina, darova ili podavanja vjernika itd. Budući da ovakovo razgraničenje slijedi tek indirektno iz razgraničenja teritorija, vrijedi princip „A c c e s s o r i u m n a t u r a m s e q u i c o n g r u i t p r i n c i p a l i s". U tome je naglašena velika razlika između odredbe kanona 1422 i kanona 1427[68].

Ako na temelju iznesenih razloga usvojimo tumačenje da mjesnom ordinariju pripada pravo dijeliti redovničke župe, na temelju istih razloga a fortiori moramo zaključiti da mu pripada pravo i razgraničavati

[68] Vidi riješenje kongregacije koncila in Utinen. 14 januara 1922, A. A. S. XIV (1922), str. 231 sl.

teritorij tih župa[69]. No i za takovo razgraničavanje teritorija potreban je kanonski razlog (kan. 1427 § 1 i 2).

Za valjanost diobe i razgraničenja redovničke župe, kao i svake svjetovne župe, traže se kanonski razlozi. Zakonik postavlja dva kanonska razloga. Dekretal Aleksandra III „Ad audientiam" od 1170 godine[70] postavlja jedan razlog, i to: udaljenost vjernika od župske crkve, radi čega ne mogu bez velike poteškoće doći do nje: „Ad audientiam nostram noveris pervenisse, quod villa quae dicitur H. tantum perhibetur ab Ecclesia Parochiali distare, ut tempore hiemali cum pluviae inundant, non possint Parochiani, sine magna difficultate ipsam adire, unde non valent congruo tempore ecclesiasticis officiis interesse". Tridentski je sabor ovaj razlog kao kanonski usvojio[71]. Usvaja ga i novi Zakonik riječima: „magna sit difficultas accedendi ad ecclesiam paroecialem" (kan. 1427 § 2). Dakle, prema Zakoniku, postoji uvijek kanonski razlog kadgod je poteškoća bilo iz same udaljenosti, bilo radi neprohodnosti puteva, bilo možda radi rijeka koje su na putu a bez mostova. Prema tome se ne može prema Zakoniku insistirati samo na onolikoj udaljenosti, koliku su kanonisti prije postavljali[72]. Danas bez sumnje takova poteškoća postoji u slučaju kad su vjernici mnogobrojni pa ne mogu u zgodno vrijeme stići u crkvu, osobito za nevremena, kiše, zime itd., ili, sve da stignu na vrijeme, ne mogu stati u crkvu[73]. Relativno velika poteškoća ima se računati prema prilikama, običajima i shvaćanjima pojedinog kraja, jer se na selu obično ne drži velikom poteškoćom što se drži u gradu[74].

Praksa je kongregacije koncila poslije tridentskog sabora malo po malo usvojila i drugi razlog, naime velik broj vjernika čijim se potrebama ni na koji način ne može udovoljiti[75]. Koliki je broj vjernika za to potreban, pravno nije ništa određeno. Pijo VI u svom breveu: „Quod

[69] Sr. rješenje kongregacije koncila citirano u prediđućoj bilješci, protivno rješenju Rote in Anuecien. od 5 februara 1918, i in Derthonen. od 31 januara 1919, A. A. S. XI (1919), str. 469, koje se navodi u Votumu konzultora kongregacije, te mišljenja nekih starijih kanonista kao Fagnani-ja i Bouix-a, a u suglasju s kan. 1509 st. 3.

[70] c. 3 X 3, 48.

[71] Sess. 21 de reform. c. 4: „In iis vero, in quibus ob locorum distantiam, sive difficultatem parochiani sine magno incommodo ad percipienda sacramenta, et divina officia audienda accedere non possunt..."

[72] Držalo se da je velika udaljenost 2000 koraka ili 2 kilometra; sr. autore citirane kod Bouixa, Tract. de iure parochorum, str. 268.

[73] Vidi Fagnani, in cap. Ad audientiam, De ecclesiis aedificandis, n. 18 (nav. izd. str. 624).

[74] Sr. A. Coronata, nav. dj., II, str. 378; Bouix, nav. dj. str. 269; Bouuaert-Simenon, Manuale iuris canonici, Gandae et Leodii 1926, str. 574; Riješenje kongregacije koncila in Syracusana od 28 marta 1903, Fontes VI, n. 4313, str. 793 sl.

[75] Vidi adnotacije vrela na kanon 1427 § 2.

aliquantum", što ga je 10 marta 1791 upravio biskupima u Francuskoj, tvrdi da župnik sam ne može uredno pastorizirati župu koja bi imala 6000 vjernika[76]. Leon XII je kod ustanovljivanja župa u Rimu svakoj pridijelio po 3000 vjernika[77]. Svakako može doći u obzir i relativno velik broj, uzevši u obzir gustoću stanovništva i terenske prilike.

Međutim treba naglasiti da ni praksa kongregacije prije Zakonika nije dopuštala osnivanje župe, ako se — prema odredbi tridentskog sabora[78] — potrebama vjernika moglo udovoljiti pomoću duh. pomoćnika ili kooperatora. To usvaja i Zakonik riječima: „aut nimia sit paroecianorum multitudo, quorum bono spirituali subveniri nequeat ad normam can. 476 § 1". Kanonski razlog dakle ne postoji, ako se duhovnim potrebama vjernika može pomoći postavljanjem duhovnih pomoćnika[79].

Da li se u konkretnom slučaju može pomoći duhovnim potrebama vjernika postavljanjem duhovnih pomoćnika, ima da sudi ordinarij, kojemu je dužnost da se brine za dobro povjerenih mu vjernika. Svakako ovdje treba naglasiti ono pravilo i dužnosti duhovnog pastira: da on mora poznavati svoje ovce[80], i da, prema tome, u prekomjernom broju vjernika duhovni pomoćnici nikad ne mogu nadoknaditi posebnog župnika, koji je posve drukčije odgovoran za stado nego pomoćnici koji su uvijek samo pomoćnici[81]. U svakom slučaju može se smatrati da broj od 6000 iziskuje diobu župe i da se duhovnim potrebama tolikih vjernika ne može dovoljno drukčije udovoljiti. Naravno, treba da je ostvareno i sve drugo što je potrebno za osnivanje nove župe.

Ako nema ovih kanonskih razloga, osnivanje je novog beneficija nevaljano (kan. 1428 § 2). Stoga je nezakonito otuđenje crkvene imovine od župe matice u korist nove župe, kao što i doprinosi vjernika novom župniku nisu zakoniti, jer je sam čin osnivanja nevaljan[82].

Osim kanonskih razloga ordinarij mora saslušati kaptol i sve one osobe koje bi bile bilo kako zainteresirane kod diobe i dismembracije župe, kao što su: župnik župe matice, odnosno kod redovničke župe poglavar one moralne osobe kojoj je župa ujedinjena (ne aktualni vikar koji žu-

[76] Sr. Bouuaert-Simenon, nav. dj., str. 574; Bouix, De parocho, str. 261; Kongregacije Koncila u Syracusana, na nav. mj., str. 796.

[77] Bouuaert-Simenon, na nav. mjestu.

[78] Sess. 21 de reform. cap. 4: „Episcopi, etiam tamquam Apostolicae Sedis delegati, in omnibus ecclesiis parochialibus, vel. baptismalibus, in quibus populus ita numerosus sit, ut unus rector non possit sufficere ecclesiasticis sacramentis ministrandis, et cultui divino peragendo, cogat rectores, vel. alios, ad quos pertinet, sibi tot sacerdotes ad hoc munus adiungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda, et cultum divinum celebrandum".

[79] A. Coronata, nav. dj., II, str. 379; Bouuaert-Simenon, nav. dj., str. 574.

[80] Trid. Sess. 24 de reform. cap. 13; kanon 467.

[81] Sr. umjesnu opasku o tome kod Wernz-Vidal, nav. dj., II, str. 187, nota 27, i Bouix, nav. dj. Tract. de parocho, str. 261.

[82] Kanon 1428 § 2.

pom upravlja)[83], zatim sami župljani. Svi se po pravu moraju saslušati (kanon 1428), ali ordinarij nije dužan slijediti njihovo mišljenje, nego može valjano — a i dopušteno, ako ima razloga — postupati protiv mišljenja svih (kan. 1427, § 1; kan. 105). Da li je valjan čin, ako ih ordinarij uopće ne sasluša, teško je pitanje, i među kanonistima nema u tom jedinstva. Međutim vjerojatnije je mišljenje da čin ne bi bio nevaljan, iako se ne bi saslušali[84].

Dioba i razgraničenje imaju se pismeno provesti a u dekretu treba tačno označiti: sijelo nove župe, tačno granice župe (kan. 216), itd.

Napokon treba spomenuti da u slučaju diobe redovničke župe, nova župa, odnosno nova stalna vikarija ne pripada po sebi redovnicima i nije po sebi redovnička stoga što je nastala od redovničke župe[85]. U skladu s ovim pravilom dano je rješenje od kongregacije koncila in Brixin. 16 februara, 16 marta, i 22 juna 1743 godine[86], kao i u banjolučkom slučaju koji smo u Prvom poglavlju naveli. Isto je načelo usvojio Leon XIII u poznatoj konstituciji „Romanos Pontifices" 8 maja 1881 godine[87]. Negativna forma kojom se kanon izražava označuje da nova župa, odnosno vikarija nije redovnička već zbog toga što je nastala diobom od redovničke župe. A da može postati redovničkom na drugi način, bjelodano je iz našeg dosadanjeg izlaganja; ako takav način ili naslov postoji, dakako da je onda župa redovnička[88].

Protiv diobe i razgraničenja mjesnog ordinarija može se prizvati na Sv. Stolicu, ali taj priziv (rekurz) nema obustavne moći (kan. 1428). Takovo prizivanje na sv. Stolicu nije po sebi vezano na rok, ali može biti rok određen u odluci ili rješenju ordinarija.

§ 4 Ujedinjenje redovničkih župa, odnosno župskih nadarbina

Ujedinjenje nadarbina jest stvarno i trajno sjedinjenje dviju ili više nadarbina koje zakonito nadležni crkveni poglavar provodi[89].

[83] Sr. Mocchegiani, nav. dj., I, str. 90; Bouix, Tractatus de iure regul. str. 17; S. C. Conc. in Senogallien. 11 aug., 1 septembra i 17 novembra 1753, Fontes V, n. 3635, str. 1056, i n. 3639, str. 1059; Bouix, Tract. de parocho, str. 272: „Respondeo citandum esse illum penes quem residet habitualis cura, non vero vicarium illius curatum". Vidi tu citirane autore.

[84] Sr. komentare kanonista na kanon 105. Naročito vidi Vermeersch-Creusen, Epitome I, str. 198; Michiels, Principia generalia de personis in Ecclesia, str. 406—425, gdje se veoma opširno raspravlja o tom pitanju i navode sva mišljenja za i proti; sr. kanon 11.

[85] Kanon 1427 § 5.

[86] Fontes V, n. 3348, str. 986 i n. 3551, str. 989.

[87] Fontes III, n. 582, str. 171 sl., § 16.

[88] Sr. Fanfani, De iure parochorum, str. 447, gdje kaže: „vicaria perpetua aut paroecia noviter erecta non est (ex se) religiosa".

[89] Sr. Rossi, nav. dj., str. 34; Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 12, n. 36, koji ujedinjenje definira: „beneficiorum ab Episcopo, vel alio legitimo Superiore facta annexio."

Zakonik, u suglasju sa ranijim pravom, razlikuje tri vrste ujedinjenja: ujedinjenje utrnućem (unio extinctiva), tj. kada iz dviju ili više nadarbina nastane jedna nadarbina ili se jedna ili više nadarbina ujedinjuje novoj tako da prestane postojati (kan. 1419 st. 1); jednakopravno ujedinjenje (unio aeque principalis): dvije se ili više nadarbina tako sjedine da i dalje ostanu kakove su prije bile nepodvrgnute jedna drugoj (kanon 1419 st. 2); nejednakopravno ujedinjenje (unio minus principalis seu per subiectionem vel accessionem): više se nadarbina tako sjedini da se jedna ili više njih podvrgne jednoj kao niže višemu (kanon 1419 st. 3).

Što se tiče redovničkih župa, prema sadanjem pravu vrijede slijedeće odredbe:

Zabranjuje se svako ujedinjenje nadarbina utrnućem, pošto je uopće zabranjeno svako ukidanje bilo kakovih nadarbina bez dopuštenja Sv. Stolice; ujedinjenje pak utrnućem također je jedan način ukidanja, pa ga Zakonik pridržaje Sv. Stolici (kan. 1422). Kad je to pridržano Sv. Stolici za sve nadarbine, a fortiori je pridržano za redovničke nadarbine. Zato ne može nikakova vlast osim Sv. Stolice ukinuti bilo kakovu redovničku župu (naravno, barem u pretpostavci da je župa nadarbinska), niti je s drugom tako sjediniti da ona kao takova prestane opstojati. To je u suglasju s pravom prije Zakonika, pak u tome nema nikakove promjene[90].

Sv. Stolici pridržano je također svako ujedinjivanje redovničkih župskih nadarbina sa svjetovnim, bilo to punopravno bilo nepunopravno ujedinjivanje. Ujedinjivanjem redovničkih župskih nadarbina sa svjetovnim dolazilo bi se u sukob s odredbom da se redovničke nadarbine imaju podjeljivati redovnicima onoga reda kojemu nadarbina pripada, a svjetovne svjetovnom kleru (kan. 1442); tako ujedinjena nadarbina morala bi se naime ipak podijeliti samo jednom kleriku (kan. 1429), a taj ne bi mogao biti i redovnik i svjetovni klerik ujedno. Zato se takova ujedinjenja ne mogu provoditi, a da se time ne ogriješi o opće pravo.

No tim nije ujedno zabranjeno ujedinjivanje redovničkih župskih nadarbina međusobno, ako pripadaju istom redu. Pretpostavljajući — suglasno s ranijim pravom[91] — da biskup odnosno mjesni ordinarij može provoditi sva ona ujedinjenja nadarbina za koja u pravu ne po-

[90] Ta zabrana vrijedi i za slučaj da župa nije nadarbinska: jer kako mjesnom ordinariju ne pripada pravo ukidati nadarbine (odnosno i drugoj kojoj vlasti ispod Sv. Stolice), tako mu ne pripada pravo ni ukidati službe nenadarbinske. Materijalna naime imovina kod nadarbina je samo accessorium, a principale je služba. Osim toga, kad je koja crkvena služba ili nadarbina kanonski osnovana, njezina opstojnost priznata je i zaštićena općim pravom. Vidi Wernz-Vidal, nav. dj., II, str. 199, n. 177.

[91] Sr. Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 12, n. 54; A. Coronata, nav. dj., II, str. 372.

stoji izričita zabrana, zaključujemo da ordinarij može međusobno ujedinjivati redovničke nadarbine, odnosno župe istoga reda.

Za valjanost ujedinjivanja traži se kanonski razlog (kan. 1428 § 2). Samo su dva kanonska razloga: potreba crkve i velika te očita korist (kan. 1423). Isti razlozi tražili su se i u starom pravu, pak ih treba tumačiti prema njemu i prema učenju uglednih kanonista[92]. Razlozi su na pr.: Ako je nadarbina tako osiromašila da se službenik iz njezinih prihoda ne može uzdržavati, ili ako je puk jedne župe izumro radi ratova, pomora ili drugih razloga itd[93].

Pored toga je apsolutno nužno da pristanu na ujedinjenje oni „qui eadem actu obtinent", pa se ujedinjenje ne može provoditi na njihovu štetu, ako oni na to ne pristanu. U našem slučaju dolazi u obzir sam samostan, odnosno ona moralna osoba s kojom je župa ujedinjena. Dotičnoj je moralnoj osobi župa stvarno podijeljena in titulum i bez njezina pristanka ne mogu se provoditi ujedinjenja (kan. 1424). Kako se ovog načela Crkva oduvijek držala, vrijedilo je ono i u starom pravu[94]. Ordinarij ne može valjano službenika lišiti njegova titula na njegovu štetu i bez njegova pristanka; bila bi to očevidna nepravda, kojom bi se vrijeđala stečena prava.

Druga je vrsta ujedinjenja ujedinjenje župske nadarbine s moralnom osobom, tako da sama moralna osoba postaje habitualnim župnikom. Ujedinjenje župa s redovničkom moralnom osobom — izuzevši katedralnu ili kolegijalnu crkvu koja se nalazi na teritoriju župe — pridržano je Sv. Stolici; izloženo je to gore opširnije, a ovdje samo napominjemo.

§ 5 Prenos sijela redovničke župe

Prenos sjedišta župe jest prenos nadarbine odnosno njezina sijela. Sjedište je redovničkih župa redovno vezano uz sjedište samostana, odnosno one moralne osobe s kojom je župa ujedinjena. Nije to ipak nužno, kako smo gore naglasili: župa može da bude mjesno i odijeljena od sjedišta one moralne osobe s kojom je pravno ujedinjena.

Prenašanje sijela redovničke župe pridržano je Sv. Stolici (kan. 1422). Ta odredba nije vezana uz zabranu da se samostan ne smije prenositi iz jednog mjesta u drugo. Uistinu je Sv. Stolici zadržan i prenos samostana iz jednog mjesta u drugo, jer on u stvari znači ukidanje jednog samostana i osnivanje drugoga[95]; no kako prenos sjedišta župe nije vezan uz prenos samostana, moguć je prenos župe a da se ne prenosi samostan. Zato se odredba kanona 1422 odnosi na bilo koje redovničke župe, bile one dosada mjesno vezane uz samostan — tako da im je sjedište u sjedištu samostana — ili ne.

[92] c. 33 X 3, 5; Sess. 21 de reform. cap. 5.
[93] Sr. Rossi, nav. dj. str. 39.
[94] Sess. 21 de reform. cap. 5.
[95] Kanon 497, § 4; Konstitucija Leona XIII „Romanos Pontifices" od 8 maja 1881, Fontes, III, n. 582, str. 180; sr. A. Coronata, nav. dj., I, str. 618.

Mogu pak mjesni ordinariji prenositi sjedište svake svjetovne župe iz jednog mjesta na drugo, ali samo iz kanonskih razloga; bez kanonskih razloga bi prenos bio nevaljan (kan. 1426, 1428 § 2).

Odredba vrijedi, kako rekosmo, samo za redovničke župe, tj. za one koje su punopravne ujedinjene sa redovničkim moralnim osobama. Za župe koje su samo imovinski vezane s redovničkim moralnim osobama, nema te zabrane u Zakoniku, pa kako se te župe smatraju svjetovnima, vrijedi za njih kan. 1426, te sijelo takovih župa mogu mjesni ordinariji prenositi iz kanonskih razloga[96]. Isto to vrijedi pravno i za župe koje su redovnicima povjerene tek na upravu — bez ujedinjenja bilo imovinskog bilo punopravnog; te su župe u strogom smislu svjetovne.

Kanonski su razlozi isti kao i za ujedinjenje: potreba crkve i velika te očita korist (kan. 1426, 1423 § 1). Pripomenuti je napokon da ordinarij nema prava prenositi sijelo župe izvan njezinih dosadašnjih granica (kan. 1426).

§ 6 Ukidanje i pretvaranje redovničkih župskih nadarbina

Ukinućem nadarbinske župe naziva se čin kojim se potpuno ukida nadarbinski naslov (titulus), a imovina se koja sačinjava dos beneficii upotrijebi u druge svrhe; ovo je u strogom smislu ukinuće nadarbine. U širem smislu pod ukinućem nadarbine razumijeva se: ili takovo ujedinjenje gdje jedna župa (nadarbina) postaje s drugom jedno ili ujedinjenje utrnućem (kan. 1419 st. 1, 1420 § 1).

Prije Zakonika ordinarijima je pripadalo pravo da mogu u izvjesnim slučajevima ukidati župske nadarbine iz kanonskih razloga[97]. Zakonik pridržaje Sv. Stolici kako ujedinjenje utrnućem tako i jednostavno ukidanje svih nadarbina (kan. 1422). Jedino u slučaju krivičnog ukinuća pripada ordinarijima pravo da ukinu župsku nadarbinu radi kazne, ali samo svjetovnu, uz saslušanje kaptola (kan. 2292).

Naglašeno je već više puta da mjesni ordinariji ne mogu pretvarati redovničke župske nadarbine u svjetovne, niti svjetovne u redovničke (kan. 1430).

§ 7 Podjeljivanje redovničkih župa

Prije tridentskog sabora redovnički poglavari sami su na redovničkim župama imenovali župnike odnosno župske zamjenike. Kako je taj sabor dušobrižništvo ponovno u svemu podvrgao ordinarijima[98], pod-

[96] Sr. A. Coronata, nav. dj., II, str. 376.
[97] Sr. Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 12, n. 32—35; Bouix, Tract. de parocho, str. 302.
[98] Sess. 25 de reform. cap. 11; Sess. 7 de reform. cap. 13.

vrgnuti su im i redovnici u vršenju dušobrižništva, kao i u popunjavanju dušobrižničke službe.

Kod redovničkih župa sama moralna osoba, kojoj je župa ujedinjena, ima župnički pravni naslov. No ova ne može vršiti duhovnu službu, već treba da za stvarno vršenje duhovne službe imenuje zamjenika, koji mora biti član dotičnog reda (sr. kan. 471 § 1, 1442). Redovnički poglavar takovog zamjenika predlaže ordinariju, a on mu podjeljuje vlast ili postavlja (instituira) ga u službu (kan. 471 § 2, 148). Nađe li ordinarij da je predložena osoba sposobna, mora ju instituirati; ne nađe li ju sposobnom, prijedlog će odbiti i tražiti da se predloži sposobna osoba. No mjesni ordinarij ne može tražiti osobu sposobniju, ako je predložena osoba jednostavno sposobna, kako se to traži kod župa slobodne podjelbe (kan. 469 § 1), te je dužan dotičnoj osobi dati službu, ako je samo sposobna, tj. ako ima ona svojstva koje opće pravo za takovu službu traži. Bjelodano to slijedi iz kanona 471 § 2, gdje se kaže da mu ordinarij ima podijeliti službu „s i i d o n e u m, s e r v a t o p r a e s c r i p t o can. 459, repererit", a ne „m a g i s i d o n e u m" kako to kanon 459 § 1 traži. Vidi se to i iz kanona 456 gdje se govori o redovnicima župnicima, te se izravno upozoruje na kanon 459 § 2, a ne na paragraf 1. U drugom se paragrafu nabrajaju svojstva koja treba da ima osoba koja se postavlja za župničku službu. Uostalom, tako se traži i kod podjelbe službe izborom (kan. 177 § 2), kao i predlogom patrona (kan. 1463, 1465). To je posve naravno, jer ako bi se u takovim slučajevima morao uzeti sposobniji (magis idoneus), onda bi izbor kao i prijedlog bili posve bespredmetni[99].

Tridentski je sabor uveo natječaj kod popunjavanja župa[100]. Taj su zakon o natječaju kasniji pape determinirali i protumačili, naročito Pijo X u konstituciji „I n c o n f e r e n d i s" od 18 marta 1567 godine[101], Klement XI. u enciklici „Q u o p a r o e c i a l e s" od 10 januara 1721 godine[102], napose pak Benedikt XIV u poznatoj konstituciji „C u m i l l u d" od 14 decembra 1742 godine[103]. Ovim papinskim odredbama uveden je tzv. posebni natječaj (concursus specialis), tj. posebno za svaku upražnjenu župu. U nekim je krajevima (Njemačka, Austrija, Ugarska, Hrvatska, Francuska, Belgija) uveden generalni natječaj. U sadanjem općem pravu (kan. 459 §§ 1—3) nije više pri popunjavanju župa propisan natječaj (concursus). Namjesto njega propisan je (vd. kan. 459 § 3 st. 3) ispit (examen) kandidata. No tamo gdje se je ranije (do 19 maja 1918) vršilo popunjavanje župa putem natječaja, bilo posebnoga bilo općega (per concursum sive generalem sive specialem), Zakonik ga ostavlja i propisuje sve dok ne bi Sv. Stolica drukčije odredila[104].

[99] Vidi F a n f a n i, nav. dj. str. 107.

[100] Sess. 24 de reform. cap. 18.

[101] F o n t e s, I, n. 119, str. 212.

[102] B o u i x, nav. dj. Tract. de parocho, str. 342—346.

[103] Docum. IV. u Zakoniku.

Ovaj natječaj nije obvezatan kod popunjavanja redovničkih župa, a nije obvezatan ni za župe kojima redovnici upravljaju, tj. koje su im povjerene na upravu a da nisu punopravno ujedinjene. Već je u konstituciji „A d e x s e q u e n d u m" Pija V od 1 novembra 1567 godine[105] određeno da nema mjesta natječajima tamo gdje nema slobodne podjelbe župa, nego se na prijedlog moralne osobe postavljaju stalni vikari. Kongregacija je koncila rješenjem od 12 januara 1619 godine[106] isto to odredila za sve župe i nadarbine koje su u prijašnjem pravu bile ad nutum amovibiles. Sve ovo vrijedi također za redovničke župe kao i za župe kojima upravljaju redovnici, ma i ne bile redovničke[107]. Zakonik u tom nije ništa izmijenio, već izričito određuje da župnika, odnosno župskog vikara postavlja mjesni ordinarij na prijedlog redovničkog poglavara. Ordinariju pripada pravo da sudi o sposobnostima (kan. 456, 471 § 2, 1425 § 2).

Redovnika postavlja (instituira) u župsku službu mjesni ordinarij. Pod postavljanjem (institucijom) razumijeva se podjelba župske službe sa svim pravima i dužnostima koja su skopčana sa službom. Ovo je pak postavljenje (institutio) potrebno za valjanost, a ne samo za dopuštenost (kan. 147, § 1; 148; također kan. 2393—2394).

Redovnički je poglavar dužan predložiti osobu koja je sposobna za takovu službu, tj. koja ima sva svojstva što ih kanoni traže.

Da po sadanjem pravu mogne biti ko valjano župnikom, traži se najprije svećenički red (kan. 453 § 1, 451 § 1, 154). Prije Zakonika mogao se postaviti svaki klerik, ali s takovim svojstvima i dobom, da je kroz godinu dana mogao primiti svećenički red[108].

Nadalje se traži neporočan život. Isključuju se stoga osobe: beščasne (infames), kažnjene crkvenim kaznama: ekskomunikacijom, suspenzijom, interdiktom itd. Zatim osobe sklone na takove mane koje ih onesposobljuju za službu, kao pijanstvo i sl.

Traži se i znanje potrebno za upravljanje župom. Naročito je potrebna opća naobrazba i kultura duha, a posebno teološko znanje za administriranje sakramenata, upravljanje dušama i upravljanje župom i svim njezinim poslovima.

[104] Vidi S i p o s, Enchiridion iuris canonici, 3 izd., Pecs 1936, str. 313.

[105] B u l l a r i u m R o m a n u m, tom. IV, II, str. 401 sl.; edit. Taur., tom. VII, str. 628, sl. § 4.

[106] G i r a l d i, Additamentum ad Tractatum Barbosae: De officio parochi, Romae 1831, str. 341, n. 13; R o s s i, nav. dj. str. 167; B o u i x, nav. dj., str. 352.

[107] Vidi B o u i x, nav. dj., str. 353; F a n f a n i, nav. dj. str. 112; R o s s i, nav. dj. str. 167.

[108] c. 8 in VI 3, 4; c. 14 in VI 1, 35; c. 2 in Clement. 1, 6; Trid. Sess. 24 de reform. cap. 12.

Kandidat mora biti uz to razborit, revan u dušobrižništvu i, napokon, posjedovati sva ona svojstva koja su bilo općim pravom bilo po partikularnom pravu potrebna da se može dobro upravljati župom (kan. 452 § 2).

Naravno da se redovnički poglavar koji predloži kandidata mora uvjeriti da li predložena osoba ima sva svojstva. No na mjesnog ordinarija spada da to mjerodavno preispita. On ima da na razboriti način istraži da li predložena osoba ima ona svojstva što ih za upravljanje župom traži, bilo opće, bilo partikularno pravo bilo, napokon, isprava o osnivanju župe (temeljnica, tabula fundationis). Da se uvjeri ima li klerik potrebno bogoslovsko znanje, ima predloženu osobu podvrći ispitu pred sobom i pred sinodalnim ispitivačima (kan. 459 § 3 st. 2). Radi li se o osobi za koju se zna da je naučno sposobna, ordinarij je može oprostiti od ispita.

Pronađe li mjesni ordinarij predloženu osobu sposobnom za upravu župe, podijelit će joj instituciju, tj. vlast da upravlja dotičnom župom. Redovnik kojega je mjesni ordinarij odobrio za župsku službu, može je od toga momenta vršiti, te nije za to potreban uvod u posjed službe kao poseban neki pravni čin. Razlog je tome što se redovniku ne podjeljuje nadarbina, odnosno služba in titulum, pa redovnička, punopravno ujedinjena župa nije nikada pravno upražnjena[109]. Ovo je stalna nauka kanonista prije Zakonika a potvrdila ju je kongregacija Episcop. et Regular. In Lincien. 19 septembra 1862 godine[110]. S. Goyeneche[111] ipak misli da je i za redovnike potrebno uvođenje u posjed; nastoji to dokazati iz nekih izraza u Zakoniku, kao: „vacante paroecia" u kanonu 472 gdje se imaju u vidu i redovničke župe. No njegovi dokazi ne uvjeravaju i to mišljenje je ostalo osamljeno[112]. Postoji li pak negdje starodrevni običaj da se redovnici uvode u posjed, može se taj običaj zadržati, jer ne bi bio protiv Zakonika, nego samo mimo Zakonik[113]. No svakako mjesni ordinarij može odrediti način i vrijeme otkada redovnik može da vrši službu župsku, pa se to onda ima smatrati kao početni rok (nastup) službe; može na pr. ordinarij odrediti da mu pripada pravo na vršenje dušobrižništva istom iza položene vjeroispovijesti[114]; a može prema kanonu 1444 odrediti još i posebne pojedinosti pri nastupu službe.

[109] Sr. Fanfani, nav. dj., str. 448 i 143 sl.

[110] Fontes, IV, n. 1986, str. 969—971: „Ex hac autem lege, qua approbatio Episcopi etiam quoad Vicarios Curatos regulares requirirur, minime consequitur necessarium esse, ut Episcopus ad investituram procedat, nam nullus vicario regulari conceditur titulus, qui penes Monasterium residet"; sr. također Wernz, Ius decretalium, II, n. 450, i sl., str. 203 i sl.; Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 37, n. 8; Mocchegiani, nav. dj., I, str. 92.

[111] U Commentarium pro religiosis, VI (1925), str. 484—486.

[112] Isp. Fanfani, De iure parochorum, str. 144, bilj. 1.

[113] Sr. gore spomenuto riješenje kongregacije Episc. et Regular.

[114] Sr. kan. 461, 1406 § 1 st. 7.

§ 8 Imovina redovničke župe i njezina uprava

Imovina redovničkih župa i župa kojima redovnici upravljaju iako nisu redovničke, može biti raznovrsna, jer redovnik kao župnik ili kao župski zamjenik može da imovinu steče različitim naslovima. Na ovome mjestu govorimo samo o imovini, koja pripada župi, župskoj nadarbini, dok ćemo o imovini koja pripada župskoj crkvi kao takovoj govoriti u slijedećem poglavlju.

Prije smo već, govoreći o pojmu župe, naročito istakli pojam župe kao župske nadarbine i pojam župe kao posebne moralne osobe, koju sačinjava masa imovine određene izravno za korist župljana kao takovih. Ovdje je ova razlika od presudne važnosti.

I kod redovničkih župa u strogom smislu možemo razlikovati imovinu župske nadarbine i imovinu župe. Imovinu župske nadarbine može sačinjavati sve ono što predviđa kanon 1410 za župe uopće — kako redovničke, tako svjetovne. Napose ovdje imamo u vidu stalnu imovinu — zaklade, nekretnine ili slično — koja donosi neke prihode, koje Zakonik u kanonu 1410 naziva „bona quorum proprietas est penes ens iuridicum". Sva druga imovina, o kojoj govori spomenuti kanon i koja može sačinjavati dos beneficii, ne može dovesti u pitanje vlasništvo ni administraciju, niti je crkvena i nadarbinska jer dok je župnik ne primi s naslova svoga rada i službe nije stalna imovina, koja bi bila već stečena. Kad je primi, ona samo ima značaj plodova nadarbine koji prelaze u njegovo lično vlasništvo, ako se radi o svjetovnom župniku (kan. 1473).

Takova je imovina, osim gore spomenute, navlastito župska kuća: ona je, kao i sva druga nadarbinska imovina, vlasništvo one moralne osobe kojoj je župa ujedinjena — iako ta moralna osoba nije župsku kuću podigla izuzev slučaj najmljenih kuća gdje iz posebnog naslova, vlasništvo pripada privatnicima ili drugoj kojoj moralnoj osobi u crkvi.

Dakle kod punopravno ujedinjenih redovničkih župa sva ova imovina koja spada na župsku nadarbinu i koja je nazvana bona beneficialia, ima isti subjekt vlasništva kao i imovina one moralne osobe kojoj je župa ujedinjena. Budući da je takova imovina redovnička u strogom smislu, kao i sva druga redovnička imovina, potpada pod propise o redovničkoj imovini, te s njom prema tome upravlja osoba, koja je zakonito predviđena da upravlja redovničkom imovinom[115].

[115] Kan. 630 § 3, 532, 516 §§ 2—4. Anonimni pisac u Il Monitore ecclesiastico, god. 1926, str. 335 i sl. (Circa il rendiconto del parroco religioso al Vescovo) izvodi protiv mišljenja starijih kanonista iz kanona 1425 da ni u slučaju ujedinjenja pleno iure ne prelazi imovina u vlasništvo moralne osobe (samostana), jer da ne utrnjuje pravni subjekt župske nadarbine; on da ne prestaje nego da i dalje postoji. — No kakogod bilo s tim, svakako taj subjekt nakon ujedinjenja samostalno ne postoji, nego se sjedinjuje sa subjektom samostana, pa je izvan svake sumnje da samostan prima upravu prihoda. Uostalom kanon 1425 ne opisuje pravnih učinaka toga ujedinjenja; jedino

Zato se za ovu imovinu može reći da je u pravnom smislu samostanska (ako je župa ujedinjena sa samostanom) bez obzira da li se ujedinjenje ili inkorporacija ima smatrati ujedinjenjem aeque principalis ili minus principalis[116]. Kanon 630 § 3 određuje koju imovinu redovnik-župnik, odnosno župski zamjenik stječe za župu i predviđa da za samostan odnosno za Sv. Stolicu stječe drugu imovinu koju ne stječe za župu, a ipak je tako stječe, da bi ona, kad on ne bi bio redovnik, prelazila u njegovo lično vlasništvo. Za samostan, odnosno red stječe, ako red može imati vlasništvo, inače za Sv. Stolicu (kan. 531, 582). Svjetovni župnici stječu za sebe vlasništvo nad plodovima nadarbinske imovine koji su im potrebni za pristojno uzdržavanje (kan. 1473). Redovnici ove plodove stječu onoj moralnoj osobi kojoj je župa ujedinjena (kan. 1410). Zapravo, strogo juristički govoreći, plodove uvijek stječe župnik kojemu je župa dana in titulum, a kod redovničkih župa je to moralna osoba a ne pojedini redovnik. Tako sva imovina koju redovnik - župnik, odnosno župski zamjenik dobije prigodom dijeljenja sakramenata, — pro administratione sacramentorum, pro benedicendis nuptiis ac mulieribus post partum, „pro exequiis et sepulturis, aut aliis similibus functionibus" — pripada njemu, odnosno samostanu ili drugoj moralnoj osobi s kojom je župa ujedinjena[117]. Upravitelj ove imovine nije dotični redovnik - župnik, nego onaj koji upravlja samostanskom, odnosno redovničkom imovinom.

To pravilo vrijedi i onda kad je župa nepunopravno ujedinjena ili samo imovinski ujedinjena sa samostanom, odn. redovničkom moralnom

što kaže jest to da župa postaje redovničkom. Koji su učinci iz toga obzirom na imovinu kanon ne kaže. Historijski razlozi koji nam daju pojam inkorporacije i određuju njene pravne učinke, govore jasno protiv spomenutog pisca, kad bismo i dopustili da imovina ne prelazi u vlasništvo samostana, odnosno, kako mi kažemo, ujedinjenog subjekta, gdje je ipak glavni elemenat ujedinjenja samostan kao moralna osoba, a župska nadarbina sporedni. Inkorporaciju naime iako je posebna vrsta ujedinjenja nadarbina kanonisti ipak svode na ujedinjenje minus principalis ili per subiectionem, accessionem. Kan. 1419, st. 3. Vidi Vermersch-Creusen, nav. dj., II, str. 468, n. 752; A Coronata, nav. dj., I, str. 373, n. 981; Hilling, Das Sachenrecht des Codex Iuris canonici, Freiburg im Br. 1928, str. 234. Uostalom i sam kanon 1425 treba tumačiti u smislu prijašnjeg prava (kan. 6), pa kad se o vlasništvu imovine ništa ne kaže, onda treba učinke inkorporacije shvaćati u smislu starijeg prava, jer kanon 1425 navodi ranije pravo. Slično tome drži Eichmann (nav. dj. II, str. 243—4), te traži da se ta imovina drži i upravlja odijeljeno od samostanske imovine; poziva se na rješenje Komisije za autentično tumačenje kanona od 26 jula 1926 (A. A. S. XVIII, 1926, str. 393). No odlični kanonista ipak ovdje ne razlikuje imovinu župe kao takove — o čemu mi malo niže govorimo — od imovine župske nadarbine, pa odatle dolazi do neispravnih zaključaka.

[116] Kanon 1419; 1420; Vidi gornju bilješku.

[117] Konst. „Romanos Pontifices" Leona XIII, na nav. mj., str. 184, § 26.

osobom. Svaki prihod nadarbinske imovine — bez obzira na njeno vlasništvo ili način ujedinjenja — ide u korist samostana (kan. 1425 § 1), a samostan, odnosno redovn. moralna osoba ima se brinuti za pristojno uzdržavanje župnika (koji je u tom slučaju svjetovni svećenik), prema visini koju odredi ordinarij.

Neki kanonisti napominju da se u slučajevima ujedinjenja župa sa samostanom, odn. drugom moralnom osobom, nadarbinskim dobrima posebice upravlja kako bi se mogla lako odijeliti, ako se ujedinjenje dokine. Mi to ne držimo potrebnim ni u kojem slučaju, najmanje za župe punopravno ujedinjene: ne samo stoga što se o tome u Zakoniku nigdje ne govori, nego i zato što je svako takovo ujedinjenje trajno (in perpetuum). Ako bi takovo ujedinjenje trebalo dokinuti, onda nadležna vlast (Sv. Stolica) određuje koji se dio imovine ima odijeliti za uživanje samostalne župe (kan. 1410).

Ako pak župa nije punopravno ujedinjena s kojom moralnom osobom, nego je posebnim ugovorom redovnicima samo na upravljanje povjerena (paroecia religiosis concredita)[118], onda vlasništvo nadarbinske imovine ostaje u svakom slučaju kod same nadarbine kao jurističke osobe (kan. 1410), i u tom pogledu ne mijenja svoga pravnog značaja. Glede uprave s imovinom mjerodavni su posebni propisi, odnosno ugovor između mjesnog ordinarija i pretstavnika dotične moralne osobe ili redovničke provincije. Takovim se ugovorom samostanu obično predaju svi prihodi i plodovi te nadarbine; tim više što se na spomenuti način u pravilu redovnicima povjeravaju župe s malim prihodima i u diasporama. Samostanu se obično predaje na upravu cjelokupna župska imovina. U svakom slučaju je za upravu mjerodavno krajevno (partikularno) pravo[119]. Nije li pak partikularnim pravom ništa određeno, mjerodavni su propisi općeg prava, po kojem uprava nadarbinske imovine spada na župnika, a ne na redovničkog poglavara, odn. ekonoma koji upravlja redovničkom imovinom[120]. Prihodi nadarbinske imovine pripadaju župniku, tj. kod redovnika samostanu kojemu je župa povjerena, odnosno kojemu redovnik pripada (kan. 1473, 630 § 3). Mada uprava pripada samom župniku - redovniku, ipak redovnički poglavar ima pravo nadzirati njegovo upravljanje (kan. 631 § 2); ovo se pravo izvodi iz redovničke ovisnosti o redovnim poglavarima; njima naime pripada pravo da nadziru cjelokupno djelovanje svojih podložnika, pa i djelovanje u dušobrižništvu, tj. da nadziru da li dotični redovnik uredno i propisno obavlja povjerene mu poslove. Pod nadzor spada i pravo pregledavati župske primitke i izdatke i tražiti da uprava bude razborita, ali ne spada nikako određivati kako će se imovinom upravljati, kolika se svota ima ulagati i gdje, za koji posao se

[118] Vidi gore § 2.

[119] Kan. 415 § 1, 1182, 1519—1528, Sr. H. Suso Mayer, Die nicht inkorporierte Klosterpfarrei, Archiv für k. KR., 112 (1932), str. 478.

[120] Kan. 1476 § 1; Suso Mayer, na sp. mjestu.

koja svota ima uložiti itd.[121]. Ako redovnički poglavar ne bi odobravao upravu, ne može ju župniku oduzeti, no može ga po kanonu 454 § 5 — servatis servandis — ukloniti sa župe.

Bila župa kojom redovnik upravlja ujedinjena ili ne, imovina što je darovana izričito za potrebe samostana ili reda, iako je dana župniku, pripada samostanu, odnosno redu. Redu pripada i imovina koju redovnik, pa i župnik, steče vlastitim radom, na pr. izdavanjem knjiga, tjelesnim radom itd.; isto tako ono što se župniku - redovniku daruje kao osobi u njegovu ličnu korist; napokon to uvijek vrijedi za misne stipendije: one pripadaju redu, odnosno samostanu bez obzira na to da li su iz viška prihoda župske nadarbine, jer misne stipendije idu župnicima ne kao župnicima, nego kao celebrantima[122]. Radi toga se misne stipendije ne računaju nikad u dos beneficii.

Od imovine župske nadarbine treba dobro razlikovati imovinu župe kao takove. Prije smo već naglasili da osim župske nadarbine kao moralne osobe postoji i posebna moralna osoba župe, koju sačinjava masa imovine određene izravno u korist župljana. Pogledamo li razne auktore koji raspravljaju o ovom predmetu, vidjećemo kako među njima nema suglasja i kako uopće ne nalaze pravoga rješenja. Michiels[123] kao sigurno tvrdi da je župa moralna osoba ali da se pod tim nikako nema uzeti zajednica vjernika. Šta se pod tim ima razumijevati, sam ne rješava, nego navodi mišljenja drugih. Prema nekima je župa kao određeni teritorij — „distrctus territorialis" — moralna osoba. Prema drugima, uz koje i on pristaje, to je župska crkva. Za dokaz navodi kanone 1208 § 1 i 1209 § 1. Hagen[124] pod župom kao moralnom osobom razumijeva ili župsku nadarbinu, ili crkvu odnosno crkvenu sastojbinu (fabrica ecclesiae) kao moralnu osobu. Tako u kanonu 470 § 4 shvaća župsku nadarbinu ili službu. U kanonu 533 st. 4 razumijeva ili nadarbinu ili crkvenu sastojbinu (fabrica ecclesiae) — „sind Pfründe oder Kirchenfabrik gemeint"[125]. Dakle, ili jedno ili drugo, a ne može se, kako se vidi, nedvojbeno odrediti. I u kanonu 1182 § 2 ima se razumjeti ili crkva ili nadarbina: „sind die Gaben der Gläubigen dem Gotteshaus — oder Pfründvermögen zuzuwenden"[126]. U kanonu 1209 § 1 pod imenom župe razumijeva Hagen crkvenu sastojbinu (fabrica ecclesiae) kao moralnu osobu i subjekt vlasništva župskog groblja itd.

[121] Sr. Fanfani, nav. dj., str. 453.

[122] Vromant, De bonis Ecclesiae remporalibus, str. 87; Vermeerschcreusen, nav. dj., II, n. 743, str. 463.

[123] Principia generalia de personis in Ecclesia, str. 358.

[124] Pfarrei und Pfarrer, str. 25—26.

[125] Na istom mjestu, str. 25.

[126] Na istom mjestu.

Iz ovoga se opaža pokušaj da se sva imovina koja postoji u župi svede ili na župsku nadarbinu kao subjekt vlasništva, ili na crkvu odn. crkvenu sastojbinu (fabrica ecclesiae) kao moralnu osobu.

Vromant[127] govoreći o imovini redovničkih župa za koju župnici redovnici imaju polagati račune mjesnom ordinariju, posebno prema kanonu 533 § 1 st. 4 i kanonu 630 § 3, misli da je subjekt vlasništva te imovine dotični red ili samostan kojemu župa pripada, ali uvjetno, tj. ima je upotrijebiti u namijenjene svrhe.

O ovom je predmetu najbolje dosada pisao Paul Bernier[128]. U crkvama koje pripadaju župi „ecclesiae quae sit paroeciae exclusive propria"[129] dobro razlikuje dobra župske crkve i dobra župe kao takove. Za ova posljednja tvrdi da pripadaju župi kao takovoj ili moralnoj osobi župe. A zatim „bona paroeciae, stricto sensu (per oppositionem ad bona ecclesiae paroecialis), ea omnia dicuntur quae paroeciae tamquam personae morali legitime acquiruntur, nec ipsi ecclesiae paroeciali cultuive divino in eadem exercendo specialiter destinantur"[130]. U ovu kategoriju imovine broji onu imovinu koja se spominje u kanonima: 630 § 3 (paroeciae acquirit), 631 § 3 u vezi s kanonom 533 § 1 st. 4, zatim kan. 1182 § 2 za razliku od one u kan. 1182 § 1 i kan. 1500. No opet, uza to razlikovanje, smatra da sva imovina koja spada na župu kao takovu kao i imovina koja spada na župsku crkvu, pripada jednom pravnom subjektu vlasništva[131]. Prema njemu je crkvena sastojbina (fabrica ecclesiae) nosilac i subjekt imovine kako crkve[132] tako i župe[133], a to zato „cum quippe paroecia in ecclesia paroeciali suam sedem iuridicam habeat, fabrica ecclesiae paroecialis possidere dicitur non solum bona templo et cultui destinata, sed universum patrimonium paroeciale"[134]. No kad u raspravi dolazi na crkve koje nisu isključivo župske, nego ujedno ili katedralne ili kolegijalne ili redovničke, nailazi na poteškoću, ne mogući dati ovim crkvama imovinu ili patrimonium župe kao svom vlastitom subjektu; stoga predlaže dvostruko rješenje: ili da takova crkva ima dvije sastojine (fabrica ecclesiae), jednu koja posjeduje imovinu crkve (katedralne, kolegijalne ili redovničke), drugu koja posjeduje imovinu župe; ili da je samo jedna sastojbina koja posjeduje imovinu crkve, a da imovina župe pripada župi bez nove sastojbine „vel ad fabricam ecclesiae pertinere patrimo-

[127] Naved. dj. str. 89—92.

[128] U Revue de l' Université d' Ottawa, vol. VI (1936), str. 81—101, i 159—185. Međutim je studija otštampana kao doktorska desertacija u monografiji: De patrimonio paroeciali, Quebec, 1938.

[129] Na istom mj. str. 84.

[130] Na istom mj. str. 86.

[131] Na istom mj. str. 87.

[132] Na istom mj. str. 171.

[133] Na istom mj. str. 179.

[134] Na istom mj. str. 179.

nium solius ecclesiae, paroeciae vero patrimonium ad ipsam paroeciam spectare, absque interpositione novae fabricae"[135]. Za ova dva rješenja kaže: „Prior solutio, quae quidem generalibus iuris principiis haud quaquam repugnat illis placebit quia paroeciale patrimonium concipere nequeunt sine fabrica; nobis autem posterior solutio magis arridet, attenta notione fabricae iuridica"[136]. Nadalje tvrdi da je svejedno da li imovinu župe ima crkvena sastojbina kao svoju ili sama župa.

Ali pri tom se nameće najvažnije pitanje u cijelom problemu: šta se ima razumijevati ovdje pod župom? Sam autor ne dopušta da se župa shvati kao skup vjernika ili kolegijalna moralna osoba[137]; s druge strane ne može župa označivati ni župsku nadarbinu, kako se jasno vidi iz samog Zakonika[138].

Već sami ovi pokušaji tumačenja u pitanju kojem subjektu vlasništva pripada imovina, jasno pokazuje da se sva imovina ne može svesti na dva subjekta vlasništva, nego da treba spomenute kanone tumačiti onako kako smo to mi spomenuli; dokazuje i sama stilizacija kanona: kad se u pravu kaže da neko može stjecati imovinu, dakle da se imovina stječe nekom subjektu, onda je na dlanu da je taj subjekt koji može stjecati imovinu za sebe ujedno subjekt vlasništva. Tako na pr. u kanonu 630 § 3, gdje se kaže da redovnik stječe za župu. Ako je župa ujedinjena, onda bi dosljedno ta imovina morala prelaziti na onu redovničku moralnu osobu kojoj je župa ujedinjena i imala bi se administrirati prema propisima o administraciji redovničke imovine. A baš zato što se ta imovina tako ne administrira, nego se mora administrirati odijeljeno i o administraciji polagati račun mjesnom ordinariju, zaključiti je da ni red, odnosno samostan, a ni nadarbina nisu subjekt vlasništva, nego da ima neki drugi subjekt. Kad bi to bila nadarbina, onda bi logično slijedilo da plodove te imovine ima uživati župnik[139], odnosno kod ujedinjenih župa, samostan. Iz kanona 630 § 4 izvodimo dokaz da ta imovina ne pripada dapače ni crkvi odnosno crkvenoj sastojbini (fabrica ecclesiae), jer bi u slučaju da crkva pripada redovničkoj zajednici, administracija spadala na redovničkog poglavara i ne bi za nju župnik imao polagati račun mjesnom ordinariju. Crkvi pripada imovina određena za gradnju, uzdržavanje, obnavljanje, ukrašivanje, popravak crkve te za službu Božju koja se obavlja u crkvi[140]. Naprotiv, kad se na pr. u kanonu 1208 § 1 i kanonu 1209 § 1 kaže da župa ima

[135] Na istom mjestu str. 179.
[136] Ibid. str. 182 sl.
[137] Ibidem str. 179.
[138] Isp. o tom pitanju također M ö r s d o r f, nav. dj., str. 162, gdje se spominje izloženo mišljenje, a kao glavni oslon za nj kan. 1356 § 1. Autor se ipak izjašnjuje protiv njega.
[139] Kanon 1473.
[140] Kan. 1182 § 1, 1184, 1186, 415 § 3 st. 3, 630 § 4, 1297 Sr. također kanon 1412 st. 5, 1469 § 1 st. 3, 1506. Vidi još B e r n i e r, str. 84.

svoje vlastito groblje, pa se onda strogo razlikuje vlastito groblje župe od groblja druge moralne osobe, slijedi da je župa kao takova vlasnik groblja, subjekt vlasništva; slično u kanonu 533 § 1 st. 4, gdje se govori o imovini „datoj župi ili misiji". U kanonu 1182 § 2 stavlja se u opreku imovina dana „i n c o m m o d u m p a r o e c i a e v e l m i s s i o n i s" prema imovini danoj „e c c l e s i a e s i t a e i n t r a p a r o e c i a e v e l m i s s i o n i s f i n e s", dakle se pretpostavlja različit subjekt vlasništva za ove dvije vrste imovine. A Coronata[141] razumijeva puk župe ili župljane, a ne župsku crkvu, koja je moralna osoba. Da je i ovo mišljenje neispravno, pokazuje već to što se puk u crkvenom pravu nigdje ne priznaje moralnom osobom, kako to uostalom, i sam A Coronata priznaje[142]. Da se, napokon, ne misli ni župska crkva, zaključujemo iz toga što je u prethodnom paragrafu bio govor o upravi imovine župske crkve, pa tako postoji protivnost između ove imovine i imovine dane u korist župe.

Svi nas ovi razlozi sile da pretpostavimo župu kao moralnu osobu u tom smislu da ju sačinjava imovina dana „i n c o m m o d u m p a r o e c i a e" (kan. 1182 § 2), ili „i n b o n u m p a r o e c i a n o r u m" (kan. 630 § 3), ili „paroeciae" ili „i n t u i t u p a r o e c i a e" (kan. 630 § 3, 533 § 1 st. 4), te je to moralna nekolegijalna osoba, kao što je nekolegijalna osoba sama crkva — ili crkvena sastojbina (fabrica), kako misli Hagen[143] — sjemenište, nadarbina itd.

Ovom subjektu vlasništva u rečenom smislu pripada imovina dana župniku - redovniku ili župskom zamjeniku „intuitu paroeciae" (kan. 630 § 2; 533 § 1 st. 4; 535 § 3 st. 2), zatim imovina dana za dobro žup-

[141] A. C o r o n a t a, nav. dj., II, str. 58 bilj. 6.
[142] Ibidem, str. 439.
[143] H a g e n, nav. dj., str. 23 sr. kanon 99; Vidi također M i c h i e l s, nav. dj. str. 359; N. H i l l i n g, Ueber das Tributum Seminaristicum der Pfarreien und Quasipfarreien und deren juristische Persönlichkeit, u: Archiv für kath. Kirchenrecht CXVII (1937), str. 143—146. Tu među ostalim piše: „Als Trägerin der juristischen Persönlichkeitsrechte einer Pfarrei ist die Pfarrei als Seelsorgeanstalt mit allen ihren wesentlichen und integrierenden Teilen, soweit dieselben nicht mit den Rechten einer eigenen juristischen Person ausgestattet sind, wie das bei der Pfarrkirchenpfründe und der Pfarrkirchenfabrik der Fall ist, zu betrachten. Es ist nach meinem Dafürhalten sehr einseitig die Personenqualität bloss auf einen Teilfaktor z. B. die Pfarrkirche oder den Pfarrsprengel beruhen zulassen, wie es vielfach auch noch in der neuesten Literatur geschieht. Denn diese Vorstellung widerspricht der vergeistigten Auffassung von dem Wesen der juristischen Person als eines unkörperlichen Wesens und verwechselt das Symbol mit der Natur der Sache..." — H i l l i n g dakle uzima jurističu osobu u smislu ustanove određene za dušobrižništvo (Seelsorgenanstalt), dakle kao moralnu nekolegijalnu osobu. Bitno se ovo mišljenje ne razlikuje od našega, jer smo mi uzimali moralnu osobu u imovinsko-pravnom pogledu. U imovinsko-pravnom pogledu može se ispravno reći da je sačinjava masa imovine određene direktno za dobro žup-

ljana ili na korist župljana, kako se zakonodavac izražava u kanonima 630 § 4, 1182 § 2 i 415 § 2 st. 5. Pod tim imenom dolazi sva imovina za bilo koju svrhu koja se tiče „religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis" (kan. 1489 § 1; također kanon 1516 § 1), koja ide izravno u korist samih župljana. U kanonu se 630 § 4, osim toga, posebno spominje imovina za katoličke škole i za pobožne ustanove koje su vezane sa župom, kao što su bolnice, hospiciji, ubožnice itd. Ovamo spada i imovina pro opere catechistico, imovina za promicanje svećeničkih zvanja, za siromahe župe itd.[144]. Sva ova imovina pripada župi, pa se u slučaju diobe župe ima razmjerno razdijeliti prema broju župljana, jer je dana u korist svih, a ne samo nekih (kan. 1500).

Radi li se pak o imovini danoj redovnicima za neku misiju izvan samog mjesta odnosno župe, kao što su misije u poganskim stranim zemljama, pristajemo uz mišljenje Vromant-a[145] da takova imovina prelazi darivanjem u uvjetno vlasništvo reda ili samostana, tj. vlasništvo s obvezom da je upotrebi prema nakani darovatelja. Ali ne možemo nikako to pravilo protegnuti na imovinu o kojoj se ovdje govori; i kod svjetovnih župa koje nisu ujedinjene nikakovoj moralnoj osobi, postoji naime imovina određena izravno za dobro samih župljana, i to baš onoga mjesta, pa takova imovina ne može pripadati redovničkom institutu, samostanu, redu itd. Gore smo već iznijeli razlog zašto ne može pripadati kao vlasništvo nadarbini. A da tu imovinu ne možemo pripisati crkvi, odnosno crkvenoj sastojbini kao moralnoj osobi, čini se da slijedi iz kanona 1182, gdje se razlikuje imovina koja spada na crkvu od one koja se daje župi[146]. Uočivši sve ovo smatramo da je naše mišljenje potpuno opravdano.

Nakon izloženog lako možemo prijeći na određivanje koja se imovina ima smatrati da je dana župi u označenom smislu. U tome nam daje naputak, odnosno odredbu, u prvom redu kanon 630 § 3 i 4, zatim kanon 1182 § 2, u vezi s već navedenom konstitucijom Leona XIII „Romanos Pontifices".

---

ljana. Svakako se slažemo s Hillingom u nauci da treba u župi osim crkve, odnosno crkvene fabrike i župskog beneficija pretpostavljati još jednu moralnu osobu, i odlično to mišljenje tumači Hilling kad tu moralnu osobu označuje kao dušobrižnu ustanovu, kao centar dušobrižništva u župi, onda je to uistinu prava oznaka koja se ne da pobijati. Valja dakle ovo mišljenje usvojiti...

[144] Sr. Bernier, 92.

[145] Vromant, na nav. mj.

[146] Sr. također kan. 1184 i 1186; slično se razlikuju dobra župe u kan. 415 § 2 st. 5 i § 3 st. 3. Na župnika spada administracija inovine župe, dane za župu, a na kaptol spada administracija imovine crkve; isti je slučaj u kanonu 640 § 4. Slično je već i u navedenim kanonima 1297, 1412 st. 5, 1149 § 1 st. 5, 1469 st. 3, 1506 itd.

U prvom redu mjerodavna je volja i nakana darovatelja. Ako su darovatelji neku milostinju ili neku imovinu htjeli dati župniku - redovniku kao ličnosti, ona je redovnička; ako su je pak dali „in commodum paroeciae" ili „intuitu paroeciae", ona je župska. Ovdje ne razumijevamo nikako nadarbinu odnosno samostan, kako to Leon XIII u spomenutoj konstituciji (§ 24 i 25) izričito veli pozivajući se na dekrete kongregacije Propagande od 19 aprila 1869 i 10 maja 1868. Tamo pripada prema kanonu 630 § 4 i milostinja dana za dobro župljana, za katoličke škole, za pobožna mjesta ili ustanove crkvenog karaktera koje se nalaze na teritoriju župe (ukoliko nisu samostalne moralne osobe, kan. 1489); tako na pr. župa ima svoju bolnicu u korist župljana, kakav zavod ili odgojilište koje pripada župi kao takovoj[147], milostinja za pomaganje katoličke štampe u župi, milostinja za siromahe župe, za plaćanje katoličkih učitelja i katehista itd. u župskoj školi, te sva imovina dana za pomaganje bilo kakovih dobrih djela u župi. Ova se imovina može sastojati iz gotovog novca, kojemu darovatelj točno odredi svrhu potrošne upotrebe, a može biti i nepokretna imovina ili zaklada, od koje plodovi idu u stalne svrhe na korist župe, odnosno župljana. Prvo bi bilo, ako na pr. župnik izloži svojim župljanima neku potrebu a oni dadnu milostinju kojom se ta potreba pokrije i tim se sama ta imovina utroši. Drugo bi opet bilo, ako netko na pr. pokloni župi neku kuću s nakanom da se njeni prihodi upotrebe za određenu svrhu, kao na pr. za siromahe, katoličku štampu, nemoćnike u župi i sl.

Katkada je teško odrediti nakanu darovatelja: da li su naime dali milostinju za župnika ili za župu. U takovim se slučajevima iznalazi nakana darovatelja prema mjesnom običaju. Danas se prema skoro općenitom običaju, kako piše Reiffenstuel a ponavlja Leon XIII u navedenoj konstituciji „Romanos Pontifices" (§ 26), smatra da je župniku dana samo ona milostinja koja se dadne na oltar u crkvi za vrijeme mise[148], za administraciju sakramentata, blagoslov braka ili žene iza poroda, za sprovode i ostalo sve dano u crkvi, ili posebnim svetištima ili za neke određene svrhe. Tako na pr. milostinja koja se dadne u crkvi za vrijeme mladomisničke mise, prema općem običaju i nakani darovatelja, pripada mladomisniku. Ako se dadne milostinja u nekom svetištu, kod neke čudotvorne slike itd., pripada tome svetištu ili slici, tj. ima se upotrijebiti za njihov ukras; zaključuje se to otud što se prema općem običaju takova milostinja ne namjenjuje župniku, nego u druge svrhe. Isto tako milostinja koju vjernici daju u posebne kase u crkvi ili izvan crkve, ne pripada župniku nego crkvi, odno-

---

[147] Ovo se ne smije konfundirati s onim što se spominje u kanonu 1489—1494, koje su ustanove samostalne moralne osobe i uprava pripada onim organima koji su predviđeni po temeljnici.

[148] Ovo na oltar u nas po običaju pripada samoj crkvi.

sno ide u onu svrhu u koju su kase postavljene[149]. U sumnji se pretpostavlja da milostinja dana župniku nije dana za njega nego za crkvu, razumijevajući ovdje crkvu u smislu kanona 1495, tj. svaku moralnu osobu u crkvi[150]. Primijeni li se ovo pravilo, odnosno pravna pretpostavka na slučaj župnika - redovnika, slijedi jedino to da imovina nije dana župniku, odn. župskom vikaru, nego za crkvu ili za župu. — Krivo bi bilo iz odredbe kanona 1536 § 1, gdje se govori o crkvi, izvoditi da je crkva i župa jedna te ista moralna osoba, te da prema tome sve što se dadne u crkvi ima pripadati crkvi kao takovoj u užem smislu, tj. za gradnju, popravak, ukrašivanje crkve i službu Božju u njoj. Kako gore rekosmo, može se u crkvi davati milostinja i za druge svrhe. A termin crkva „e c c l e s i a" u kanonu 1536 § 1 označuje prema kanonu 1495, svaku moralnu osobu u Crkvi, pa zato ne stoji termin, ecclesia u opreci prema paroecia, nego u opreci prema privatnim osobama, konkretno prema rectores ecclesiarum.

Uprava gore navedene župske imovine spada na samog župnika-redovnika, a ne na samostan, ili samostanskog ekonoma (kan. 630 § 4). Redovničkom poglavaru glede uprave pripada pravo nadzora, koji ne uključuje ingerenciju u upravi ni određivanje načina kako će se raspolagati s tom imovinom ; sve to spada na župnika, koji, međutim, za ulaganje ove imovine mora imati prethodnu dozvolu mjesnog ordinarija (kan. 533 § 1 st. 4) ; jednako mora ordinariju polagati račune o upravljanju[151]. Ovo, dakako, vrijedi samo kad imovina uistinu sačinjava neku zakladu ili legat i nije milostinja koja se odmah podijeli u određene svrhe ; ako se ne ulaže ili nije zaklada (fond) odnosno legat, dopuštenje za ulaganje, odnosno polaganje računa ne može ni doći u obzir I onda kad redovnik upravlja svjetovnom župom s naslova župnika, a ne župskog vikara, on je upravitelj spomenute imovine, uvijek pod nadzorom redovničkog poglavara ; obzirom na ulaganje i polaganje računa vrijedi isto što i u prvom slučaju (kan. 630 §§ 1, 3 i 4).

No ako je neka imovina određena za župu dana samostanu ili drugim redovnicima a ne župniku - redovniku, uprava pripada samom samostanu, a ne župniku[152], ali mora biti pod nadzorom mjesnog ordinarija (kan. 533 § 1 st. 4, 535 § 3 st. 2).

Ako pak imovina nije dana redovnicima intuitu paroeciae, nego samoj redovničkoj kući s nakanom da se upotrebi za dobrotvorne svrhe na onom istom mjestu, ili za službu Božju u crkvi, onda joj je također upravitelj redovnički poglavar, odnosno redovnički ekonom. Za ulaganje takove imovine potrebno je dopuštenje mjesnog ordinarija, kad

[149] R e i f f e n s t u e l, nav. dj., III, tit. 30, n. 193.
[150] Kan. 1536 § 1 ; Sr. H a g e n, nav. dj., str. 23.
[151] Kan. 535 § 3 st. 2 ; 631 § 3 ; autentično tumačenje od 25 jula 1926, A. A. S., XVIII (1926), str. 393. O ovom tumačenju vidi još dolje u slijedećem poglavlju, § 3.
[152] S u s o M a y e r, nav. rasprava u Archiv f. k. KR, 1932, str. 480.

se radi o redovničkim kongregacijama, ali ne kad se radi o izuzetim redovima, a, prema nekim kanonistima[153], ni onda kad se radi o duhovničkim izuzetim kongregacijama. Izuzeti redovnici moraju mjesnom ordinariju polagati račun, odn. tražiti dopuštenje za ulaganje, samo u slučaju da je imovina dana intuitu paroeciae, a ne ako je dana redovničkoj kući, provinciji, redu itd.[154].

No ako je imovina dana za neku stranu misiju, onda treba razlikovati da li je ta misija određena ili ne. Ako je određena, onda za ulaganje treba pristanak dotičnog ordinarija (naime ordinarija mjesta za čiju je misiju imovina dana) ; nije li misija određena, onda imovina stoji jedino pod nadzorom redovničkog poglavara[155]. Ako je ta imovina dana redovnicima, kako se pretpostavlja, ima značaj povjerbe, te za nju vrijede propisi kanona 1515—1516.

[153] Sr. V e r m e e r s c h - C r e u s e n, nav. dj., I, n. 656, str. 472 ; A. C o r o n a t a, nav. dj., I, str. 675.
[154] A. C o r o n a t a, ibidem.
[155] A. C o r o n a t a, ibidem ; V e r m e e r s c h - C r e u s e n, nav. dj., I, n. 656, str. 472 ; n. 857, str. 532.

Treće poglavlje

Redovničke župske crkve

U župskoj službi od velike je važnosti župska crkva. Župska crkva kojom redovnici mogu upravljati može biti redovnička ili svjetovna. Stoga je potrebno pogledati kanonske norme o svim župskim crkvama kojima redovnici kao dušobrižnici mogu upravljati, bile one redovničke ili svjetovne.

§ 1 Pojam i pravni značaj župske i redovničke crkve

Župska je crkva ona kojoj pripadaju vjernici nastanjeni na tačno omeđenom teritoriju na kojemu određeni svećenik po službi vrši dušobrižništvo[1]. Da se dakle neka crkva može smatrati župskom, nužno je da postoji župa i svećenik koji tu po službi vrši dušobrižništvo nad određenim vjernicima. Kanon 216 pretpostavlja u svakoj župi takovu crkvu i izričito traži da se svakoj župi dodijeli posebna crkva — „p e c u l i a r i s e c c l e s i a" —; to je nesumnjivo jedan od glavnih zahtjeva urednog dušobrižništva[2]. Ali, iako je to u pravilu, ipak za opstanak župe nije bitno da imade svoju posebnu crkvu; tako kanoni 465 § 1 i 467 § 2 pretpostavljaju opstojnost takove crkve, ali je ne zahtijevaju. Ima čak i tzv. simultanih crkava u kojima i inovjerci vrše bogoslužje; primjer toga imamo u Sv. Zemlji. Nekada opet po više župa ima samo jednu župsku crkvu[3], koja, dakako, nije župska crkva u smislu kanona 216, tj. nije „e c c l e s i a p e c u l i a r i s", nego je „e c c l e s i a c o m m u n i s". Isto se može dogoditi kod osnivanja novih župa, jer se tada čestoput kroz neko vrijeme služba Božja drži u privremenoj kapeli ili privatnoj kući; to opet nije župska crkva kako ju pretpostavlja i traži kanon 1161[4].

[1] W e r n z, Ius decretalium, II, n. 821, str. 667; F a n f a n i, De iure parochorum, str. 26.

[2] H a g e n, nav. dj. str. 22.

[3] Takav se jedan primjer spominje u rješenju kongregacije koncila od 12 juna 1917 i 9 februara 1918, A. A. S., X (1918), str. 285 sl.

[4] H a g e n, nav. dj., str. 21; C a p p e l l o, nav. dj., II, str. 32.

No ako je crkva ujedno i redovnička u tom smislu da redovnička zajednica u njoj obavlja svoje funkcije, ništa ne smeta da se ona pravno može smatrati župskom u smislu kanona 216; napose to vrijedi u slučaju kad je župa punopravno ujedinjena sa samostanom.

Crkva je po sebi, po svom juridičkom značaju, moralna osoba: vidi se to iz kanona 99, gdje se kao primjer moralnih nekolegijalnih osoba navodi crkva[5].

U imovinsko-pravnom pogledu zgrada crkve je vlasništvo same crkve kao moralne osobe, koja se također zove i c r k v e n a s a s t o j b i n a (f a b r i c a e c c l e s i a e)[6]. Crkvena sastojbina i crkva nisu dvije, nego jedna moralna osoba u imovinsko-pravnom pogledu, pa je kao takova subjektom vlasništva ove imovine: sama zgrada crkve sa svim što zgradi pripada, zatim druge nekretnine i posjedi s imovnicima, (inventar fundus, instructus), nadalje fundacije, zadužbine i zaklade pri njoj osnovane, blagajničke gotovine i vrednote kao i možebitne tražbine prema državi, općini ili privatnicima. Nema li druge imovine osim same zgrade, onda moralnu osobu crkve čini sama crkva s onim što na nju kao zgradu spada[7].

Ali ako su crkve i crkvene sastojbine u pogledu juridičke samostalnosti istovjetni, nije istovjetan pojam crkve s pojmom crkvene sastojbine, kako to stariji pisci općenito, a i od novijih mnogi misle. Wernz[8], a za njim gotovo doslovno Vidal[9] definira sastojbinu: „est institutum ecclesiasticum sive persona iuridica, cui tamquam subiecto dominii omnia illa bona et iura temporalia adscripta sunt, quae praesertim, non unice, cultui divino alicuius ecclesiae inserviunt (v. g. ad conservandam et exornandam ecclesiam, vel comparanda utensilia cultus divini)". Crkva dakle nije isto što i crkvena sastojbina (fabrica ecclesiae), kako se vidi iz našeg gornjeg izlaganja, jer je crkva subjekt svih prava koja spadaju na nju kao sveto mjesto, a crkv. sastojbina (fabrica ecclesiae) je subjekt samo njezinih imovinskih prava. Tako crkva uživa lokalni imunitet (kan. 1178), pravo azila (kan. 1179), mogu joj se dati počasna prava (kan. 1181) itd., dok crkv. sastojbina nema nikakove druge sposobnosti do imovinske i što je s tim spojeno. Crkva postaje svetim mjestom ili crkvom kao subjektom crkvenih prava posvetom ili blagoslovom (kan. 1154), a crkvena sastojbina može postojati i prije nego se crkva napravi; ona naime postaje čim nadležna crkvena vlast odredi imovinu za gradnju crkve. Neispravno je također što neki ka-

[5] Vidi M i c h i e l s, nav. dj., str. 359.

[6] Kan. 1182—1184; Isp. L e m m e y e r J., Die juristischen Personen der kath. Kirche, Paderborn 1929, str. 188 sl.; S u s o M a y e r, nav. mj. str. 469. nav. dj., str. 469. To će, uostalom, biti vrlo rijetko, jer svaka crkva ima u pravilu i potrebiti inventar.

[7] H a g e n, na nav. mj., str. 23; S u s o M a y e r,

[8] W e r n z, Ius decretalium, III (2 izd.), P. I, n. 190.

[9] W e r n z - V i d a l, Ius canonicum, Vol. III re rebus, Pars I, n. 374.

nonisti[10] poistovjećuju crkvenu sastojbinu s crkvenim odborom (consilium fabricae ecclesiae). Ovo dvoje nikako ne može biti isto, jer je odbor tek administrativni organ crkvene sastojbine (kan. 1184), koji po Zakoniku čak ne mora ni postojati, nego se tek dopušta (kan. 1183, § 1). Crkvena je sastojbina nezborna moralna osoba, i to već po samom pravu, dok to odbor može da postane samo na temelju formalnog dekreta nadležnog crkvenog poglavara[11]. Imovina crkvene sastojbine služi uzdržavanju, popravljanju, gradnji i ukrašivanju crkve; zatim za nabavu odijela, posuđa i za pokrivanje troškova za službu Božju; napokon, za plaću nižim službenicima, kao ministrantima, zvonaru, grobaru (kan. 1185), a eventualno i za uzdržavanje kakove kapele itd.

Rečeno vrijedi uopće za svaku crkvu, osim ako bi postojali kakovi drugi pravni momenti koji bi ovaj pravni karakter mijenjali.

Iz napomenutog je razumljivo da crkva, ako je moralna osoba, ne može biti privatnim vlasništvom.

Crkva ima uvijek značaj crkvene imovine. No ako je ona ujedinjena s kojom moralnom osobom, onda više ne zadržava svoju jurističku samostalnost, već je jedno s dotičnom moralnom osobom: imovina crkve nema posebnog subjekta vlasništva, nego ima samo jedan subjekt vlasništva sa samostanom, odnosno dotičnom moralnom osobom s kojom je ujedinjena. Ovakovo ujedinjenje uslijedi samo po sebi, ako je dotična moralna osoba sama podigla crkvu iz svojih sredstava, koja je imala na slobodnoj uporabi, kao i iz slobodno darovane milostinje; u takovom se slučaju obično kaže da je dotična crkva vlasništvo samostana, provincije, reda, kaptola itd.

Ujedinjenje župe redovničkoj moralnoj osobi, makar bilo i punopravno, ne nosi nužno sa sobom ujedinjenja i crkve, pa ova može biti ili ne biti vlasništvom redovnika odn. reda, samostana, može da ostane svjetovnom ili bolje govoreći samostalnom[12].

Ovdje treba upozoriti na posebni značaj one crkve koja pripada redovničkoj zajednici, ili, kako se Zakonik izražava, crkve koja je „communitatis religiosae" (kan. 630 § 4). Da crkva pripada redovničkoj zajednici u slučaju kad redovnička zajednica (samostan itd.) ima nad njom pravo vlasništva, suvišno je spominjati. Ali crkva pripada redovničkoj zajednici i onda, ako nema nad njom prava vlasništva, ali je redovnicima trajno predana i podvržena njihovom vodstvu i upravi; pod onim „trajno" ima se razumjeti da im nije predana samo do opoziva ili na neko određeno vrijeme[13]. U ovakovom slučaju crkva zadržaje svoju samostalnost, ona nije ujedinjena s redovničkom moralnom osobom, ali glede administracije imovine postoje jednaki propisi kao i za crkvu nad kojom redovnička moralna osoba ima pravo vlasništva, kako ćemo kasnije vidjeti[14].

[10] Na pr. A. Coronata, De locis et temporibus sacris, str. 56; Fanfani, nav. dj., str. 217; Vermeersch-Creusen, nav. dj., II, str. 424; Vromant, nav. dj., str. 208.

[11] Vidi Bernier, De patrimonio paroeciali, na nav. mj. str. 159 i sl., gdje je lijepo prikazan historijat crkvene sastojbine od početka Crkve sve do novog Zakonika uključivo.

[12] A. Coronata, nav. dj., I, str. 550; Nebreda, u: Commentarium pro religiosis VII (1926), str. 263; Vromant, nav. dj., str. 85; Anonymus, Circa il rendiconto del parroco religioso al Vescovo, u: Il Monitore ecclesiastico 1926, str. 343.

§ 2 Gradnja, obnova i popravljanje redovničke župske crkve

Pod imenom gradnje crkve (aedificatio, aedificare, kan. 1162) razumijeva se novogradnja, tj. osnutak i podizanje crkve „de novo" u mjestu gdje ona nije prije opstojala. Ako je pak crkva prije na istom mjestu postojala, pa se radi trošnosti ili drugog kojeg razloga porušila, onda se njezino novo podizanje, makar bilo iz temelja, u pravu ne smatra gradnjom, već novim podizanjem, popravkom i sl.[15]. To se lako uočuje i iz svrhe zakona što je sadržan u kanonu 1162 §§ 2 i 3.

Pitanje novogradnje za nas nije naročito važno, jer pretpostavljamo kod svih redovničkih župa već opstojnost crkava, a nove župe mogu biti redovničke jedino na temelju posebnog pravnog naslova, a ne samim osnutkom, makar se radilo o župi odijeljenoj od redovničke

[13] Vidi Nebreda, na nav. mj., str. 116 i 263; Vromant, na nav. mj.; Maroto, u: Commentarium pro religiosis, II (1921), str. 101; Mayer Suso, na nav. mj., str. 479; Vermeersch-Creusen, Nav. dj., II, n. 476, str. 291, gdje piše: Regularis seu religiosa est quae, vel ab initio vel postea, instituto religioso legitime est plene addicta. Haec non est confundenda cum ecclesia quae ad usum precarium sive indefinite, sive ad certum tempus, sive modo transitorio communitati religiosae addicitur"; Il Monitore ecclesiastico, 1926, str. 341; A. Coronata, nav. dj., I str. 825, bilj, 1. — Bernier, na nav. dj. str. 90 u bilj. 15 ne pripušta shvaćanje, jer da tome smeta kontekst kanona 630 § 4 i njegovo sravnjenje s kanonom 609 i 415. Zašto bi pak kontekst kanona 630 § 4 smetao, nije nam jasno. Što se tiče kanona 415, treba naglasiti da § 1 toga kanona ima mnogo širi smisao nego u kanonu 630 § 4, jer se radi o svim crkvama gdje redovnička zajednica vrši svoje funkcije, bile te u redovničkom vlasništvu ili redovnicina trajno ustupljene ili, napokon, i samo privremeno odnosno na određeno vrijeme ustupljene. „Ecclesia apud quam resident communitas religiosa" posve je drugo nego „ecclesia communitatis religiosae". S druge strane, o primjeni ovoga kanona ne može biti govora, ako se ne radi o crkvi gdje redovnička zajednica rezidira. U suglasju s tim izraz „in propriis ecclesiis" u kanonu 609 § 3 upotrebljava se u širem a ne u strogom smislu, stavljajući naime u opreku crkvu gdje redovnici drže svoje funkcije sa župskom crkvom, pa „proprils" nikako ne označuje vlasništvo. Isp. također kanon 698.

[14] Vidi kanon 630 § 4; također § 3 ovog poglavlja.

[15] Tako: reficere (kan. 1186 i 1187), restaurare (kan. 1426) itd.; sr. također Trid. Sess. 21 de reform. cap. 7.

(kan. 1427, § 5). Ali radi potpunosti stvari moramo spomenuti pravne norme koje vrijede za redovničke župske crkve.

Valja razlikovati, da li je crkva lokalno vezana, odn. da li ima biti lokalno vezana sa samostanom (domui adnexa), ili ne. Ako se uz samostan duhovničkih redova kani graditi crkva, i to nova, pa bila ona ujedno i župska, onda dopuštenje ordinarija za podignuće samostana sadržaje u sebi i dopuštenje za podignuće crkve uz sam samostan. Razumljivo je ovo iz toga što takovi redovi po ustanovi mogu imati crkvu uz samostan, te nije potrebno dopuštenje za podizanje crkve, ako je ordinarij dao dopuštenje za podignuće redovničke kuće, na određenom mjestu, koje se traži po kanonu 497 § 1. Nije li pak u tom dopuštenju određeno mjesto, onda samo dopuštenje za podignuće redovničke kuće ne sadržaje dopuštenja za gradnju crkve na određenom mjestu, nego mjesnom ordinariju pripada pravo da odredi to mjesto. Po ovome tumačenju ovakvim redovnicima nije potrebno dopuštenje mjesnog ordinarija za gradnju crkve, nego njemu pripada samo pravo odrediti mjesto gdje će se crkva podignuti. Slijedi to iz sravnjivanja kanona 1162 § 4 s kanonom 497 § 2. U kanonu se 497 § 2 izričito kaže da pravo podignuti redovničku kuću — stečeno u smislu § 1 istog kanona — uključuje u sebi i pravo imati crkvu ili javnu bogomolju (oratorij) uz samu kuću. No uz to se ima držati i propis kanona 1162 § 4. Ovaj naime kanon traži da redovnici koji imaju dopuštenje za podignuće redovničke kuće u dijecezi ili gradu moraju imati dopuštenje za podignuće crkve ili javnog oratorija na određenom mjestu. Tako općenito tumače kanonisti ova dva kanona[16]. Mada se izričito ne spominju izuzeti redovnici, prema općenitom tumačenju, § 4 kanona 1162 odnosi se i na njih[17].

Svi drugi redovnici moraju za podizanje crkve imati dopuštenje mjesnog ordinarija (kan. 1162).

U kanonu 1162 §§ 2 i 3 iznose se uvjeti pod kojima mjesni ordinarij može dati dopuštenje za podizanje crkve uopće.

Prvi je uvjet, preuzet u Zakonik iz staroga prava[18], da postoje — po razboritom predviđanju ordinarija — dovoljna sredstva za gradnju i uzdržavanje nove crkve, tako i za uzdržavanje službenika i obavljanje službe Božje. No za redovnike taj propis ne vrijedi, jer se pretpostavlja da je ta imovina jedno s redovničkom imovinom; tako su kanonisti već prije Zakonika tumačili, a Zakonik to potvrđuje bar za duhovničke redove[19]. Ukoliko u tu stvar ulaze župske crkve, pitanje imovine predviđeno je kanonom 1186.

[16] Vidi A. Coronata, nav. dj., I, str. 616; II, str. 34; Fanfani, De iure religiosorum, Taurini-Romae 1925, str. 385; Vermeersch-Creusen, nav. dj. n. 608 str. 438; II, n. 478, str. 292; Schäfer, nav. dj., str. 97; Larraona, u Commentarium pro religiosis, V (1924), str. 427; Melo, De exemptione regularium, str. 125 sl., itd.

[17] Sr. A. Coronata, nav. dj., II, str. 35.

[18] C. 9 D. I, de consecr.; sr. također Many, Praelectiones de locis sacris, Parisiis 1904, str. 16.

Drugi je uvjet da nova crkva ne nanosi materijalne štete već postojećim crkvama, ako se ta šteta ne bi nadoknađivala većom duhovnom koristi vjernika. U tu svrhu mora ordinarij saslušati upravitelje okolnih crkava, no ne mora ih poslušati (kan. 1162 § 3; također kan. 1676). Ova odredba vrijedi i kad se radi o redovničkoj crkvi; ako je ona k tome još i župska, dolazi u obzir kanon 1428.

Redovnicima, pa i onim duhovničkih redova, za gradnju ma i župske crkve, koja nije vezana s redovničkom kućom (domui adnexa, kan. 497 § 2) — ukoliko ovaj slučaj praktično može doći u obzir — potrebno je dopuštenje mjesnog ordinarija, i to ne samo radi određivanja mjesta, već i za samu gradnju odnosno podizanje.

Time je odgovoreno na pitanje o podizanju redovničke crkve u mjestu gdje prije nije postojala.

Drugo je pitanje: koje su pravne formalnosti za obnovu ili podizanje, kao i za nebitne izmjene crkve u mjestu gdje je ona već postojala, uzevši u obzir i to da bi se gradnja poduzimala iz temelja? — Pravno je posve svejedno da li se crkva ponovno podiže iz temelja ili se samo djelomično obnavlja, samo ako se ne radi o posve novoj crkvi u mjestu gdje nije prije postojala, ili, drugim riječima, o podizanju ili osnivanju novog pravnog subjekta.

Kod rješavanja ovog pitanja treba imati na umu opća pravna načela o crkvenoj moralnoj osobi i analogiju s restauracijom redovničkih kuća, kod kojih se za podizanje, uz ostalo, traži i dopuštenje mjesnog ordinarija. Kanon 102 postavlja pravilo da moralna osoba — a takova je i crkva, kako smo već gore (§ 1) spomenuli — pravno (juridice) ne prestaje, osim ako je zakonita vlast dokine ili ako kroz 100 godina stvarno (actualiter) prestane postojati. Po tom načelu — a u vezi s kanonom 498 — redovnička kuća zakonito postoji sve dotle dok je zakonita crkvena vlast ne dokine ili dok nije prošlo 100 godina otkako je stvarni prestala postojati. Tako i kanonisti[20] jednodušno naučavaju. Stvarni prestanak (actualis desitio) računa se od časa kad je porušena, nasilno zatvorena, odnosno trajno upotrebljena u profane svrhe, tako da više ne može služiti namijenjenoj svrsi. Za restauraciju ovakovih redovničkih kuća nisu potrebne nikakove juridičke formalnosti; isto vrijedi i za crkve, te mjesni ordinarij ne može zabraniti njihovu gradnju, odnosno obnovu.

Ako je kod redovnika duhovničkih redova crkva bila vezana uz samostan, a nije prošlo 100 godina otkako su crkva i samostan porušeni, odnosno nasilno zatvoreni ili upotrebljeni u profane svrhe i k tome nisu

[19] Sr. Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 148, n. 10; Many, nav. dj., str. 16; A. Coronata, De locis et temporibus sacris, Augustae Taurinorum 1922, str. 11.

[20] Vd. Michiels, Principia gen. de pers., str. 439 sl.

zakonito dokinuti (suprimirani), mjesni ordinarij ne može zabraniti obnove odnosno novogradnje samostana, a dosljedno ni crkve vezane uz samostan. To vrijedi i u onom slučaju, kad je mjesni ordinarij crkvu zakonito odredio za profanu upotrebu u smislu kanona 1187.

Radi li se pak o drugoj nekoj crkvi, pa i onoj duhovničkih redova, koja nije lokalno vezana uz samostan, a određena je za svjetovnu uporabu u smislu navedenog kanona, ne može se tada obnoviti bez novog dopuštenja mjesnog ordinarija, iz razloga što je crkva već tim što je određena za svjetovnu uporabu pravno prestala postojati, pa se za njezino podignuće traže iste juristička formalnosti kao i za posve novu crkvu.

Izvan navedenih slučajeva, radi li se o popravku ili obnovi redovničke župske crkve (razumijevamo uvijek crkvu koja je vlasništvo reda odn. Sv. Stolice), nisu potrebne nikakove juristička formalnosti iz naslova samog popravka, odn. obnove. No u nekim slučajevima može da bude potrebno dopuštenje mjesnog ordinarija iz drugog naslova. Tako kod svih redovničkih crkava, izuzev one izuzetih duhovničkih redova, spada na mjesnog ordinarija odobriti plan gradnje, da se ne bi prestupile tradicijonalne kršćanske forme i zasade svete umjetnosti[21].

Pri popravku ili gradnji raznovrsnih predmeta u redovničkoj župskoj crkvi ne smije se zaboraviti da se za neke od njih iziskuje posebna pažnja sa strane mjesnog ordinarija : tako oltar na kojemu se čuva Presv. Otajstvo (Sanctissimum), svetohranište (tabernaculum), krstionica, ispovjedaonica i propovjedaonica[22]. Kako su ti predmeti u izravnoj vezi s dušobrižništvom, razumljivo je što ih Zakonik podvrgava vizitaciji mjesnog ordinarija. Premda pravo vizitacije navedenih predmeta sa strane mjesnog ordinarija po sebi ne uključuje i dužnost redovnika da mu prethodno podvrgnu planove gradnje, odn. popravka, uključuje ovlaštenje stavljati primjedbe u tom pogledu.

Važno je pitanje s r e d s t a v a kojima će se graditi i popravljati redovnička župska crkva, kao i pitanje nošenja tereta gradnje. Tridentski je sabor bio odredio da se imaju biskupi brinuti za popravak župskih crkava[23] ; u tu svrhu imali su pravo svake godine vizitirati crkve i odrediti sve što je potrebno glede njihova uzdržavanja i popravka[24]. U slučaju da ne bi bilo nikakovih sredstava za popravak, crkva se imala odrediti za svjetovnu (p r o f a n u) uporabu. O ovim odredbama — ukoliko nisu sadržane u kanonu 1186 st. 2 — nema spomena u Zakoniku, pa se imaju smatrati ukinutim u smislu kanona 6. Glede određivanja crkve za svjetovnu uporabu, ostalo je na snazi pravilo da to ordinarij može učiniti, ako se nikako više crkva ne može popraviti ; vrijedi

[21] A. C o r o n a t a, nav. dj., II, str. 35 ; kanon 1164.
[22] Kan. 630 ; Konst. Benedikta XIV „Firmandis" od 6 nov. 1744, Fontes, I, n. 349, str. 858.
[23] Sess. 21 de reform. cap. 7.
[24] Sess. 7 de reform. cap. 8.

to za svaku crkvu (kan. 1187). No ako je crkva župska u nadarbinskoj župi, treba imati pred očima kanon 1422, po kojemu ordinarij ne može suprimirati nadarbinske župe ; no može po kanonu 1426 njezino sjedište prenijeti na drugo mjesto, kao i ujediniti je jednakopravno.

O redovničkim crkvama duhovničkih izuzetih redova vezanim uz samostan (domui adnexa) glede napuštanja i određivanja za svjetovnu uporabu nema ništa izričito u Zakoniku, osim onoga što je sadržano u kanonu 1187. Ali u toj stvari dolazi u obzir kanon 498, jer se o utrnuću redovničke crkve — koja pripada duhovničkom redu — ne može tvrditi da je pravno posvema prestala sve dok postoji sama redovnička kuća ; stoga za takove crkve vrijedi isto pravilo kao i za redovničke kuće (kan. 498).

Kanon 1186, u suglasju sa starim pravom[25], određuje da su u stvari t e r e t a g r a d n j e i p o p r a v k a ž u p s k e c r k v e u prvom redu mjerodavni posebni običaji, naročito obveze i građanski propisi, koji možda postoje i koje Zakonik izrijekom usvaja (kanonizira). Nema li takovih, onda prema istom kanonu 1186 st. 2 teret gradnje i popravka ide ovim redom[26] :

a) Na prvom mjestu tereti građevna dužnost crkvenu sastojbinu (fabrica ecclesiae), tj. imovinu same crkve kao takove. Kod redovničkih župskih crkava dolazi dosljedno u obzir u prvom redu sam samostan kojemu crkva pripada, jer tu ne postoji druga imovina crkve osim samostanske koja je ista i za crkvu[27].

b) Na drugom mjestu dolazi patron. Ovo ne može doći u obzir kod redovničkih župskih crkava, osim ukoliko se patronom u širem smislu može smatrati samostan. Jer, iako patronat sadrži neka prava i neke dužnosti slične pravima redovničkih poglavara kod redovničkih crkava, odnosno redovničkih župa, kao na pr. pravo prezentacije, ipak su to dvije sasvim različite ustanove sa posve različitim pravnim posljedicama, tako da se nikako ne smiju i ne mogu konfundirati[28].

c) Na trećem mjestu dolaze svi oni koji primaju bilo kakove prihode od crkve u razmjeru koji ordinarij odredi. Ovdje u prvom redu dolazi u obzir župnik[29]. Kod redovničkih je crkava i opet sam samostan.

d) Napokon na četvrtom mjestu dolaze župljani, za koje Zakonik kaže da ih mjesni ordinarij radije skloni na dobrovoljne prinose nego da se posluži prisilnim mjerama (ukoliko dakako ne postoji obveza po državnim propisima.)

[25] Sr. R e i f f e n s t u e l, nav. dj., III, tit. 48, n. 22.
[26] Sr. Trid. Sess. 21 de reform. cap. 7.
[27] Kan. 1186, st. 3 gdje se izričito kaže da se ovaj red ima slijediti cum debita proportione i kod drugih crkava.
[28] Vidi o tome također: M a r k o v i ć, Le parrocchie francescane in Dalmazia, Zara 1885, str. 71 i sl.
[29] sr. cap. 4 X 3, 48.

Prema rečenom, kod redovničkih župskih crkava dolazi u obzir samo samostan, odn. redovnička kuća ili uopće osoba s kojom je župa ujedinjena; a zatim župljani, ukoliko samostan ne bi mogao dati i podmiriti potrebne troškove. No ako župljani tome ne bi htjeli udovoljiti, može ih ordinarij i kaznenim sankcijama prisiliti (kan. 1496), ali ovdje dolazi u obzir opomena da župljane treba savjetom i nagovaranjem skloniti na dobrovoljne doprinose (vd. kan. 1186 str. 2). Dakle ni kod redovničkih župskih crkava nisu župljani po općem pravu izuzeti od tereta gradnje i popravka župske crkve, samo što oni dolaze u obzir tek na drugom mjestu.

Napomenuti je da doprinosom za gradnju župljani ne dobivaju nikakvog prava vlasništva, jer župljani kao takovi u crkvenom pravu nisu subjekt vlasništva za ikakovu crkvenu imovinu; isto tako ni crkva tim ne postaje samostalnim subjektom, nego ostaje redovničkom, osim ako bi to postala po drugim pravnim naslovima.

Sve što je rečeno o gradnji i građevnoj dužnosti za redovničke župske crkve, vrijedi također i za redovničke župske stanove, ukoliko ovi nisu identični sa samostanom. Jasno je to uoči li se sama pripadnost i nužna veza između crkve i župskog doma, radi čega su se u starom pravu uzimali kao jedno i pod jednim imenom naime ecclesia i paroecia. K tome potvrđuju to mnoga rješenja kongregacije koncila gdje primjenjuje ista pravila o građevnoj dužnosti koja su vrijedila za crkvu također i za župske domove, kao na pr. in Spoletana od 21 febr. i 20 marta 1824[30], in Brictinovien. od 18 sept. i 20 nov. 1756[31], zatim in Firmana od 25 maja 1844[32], in Spoletana od 18 decembra 1847 i 26 augusta 1848[33], itd. Barbosa navodi jedno općenito rješenje kongregacije koncila u kojem se veli doslovno: „Idem censuit Congregatio de domibus pro necessaria parochi habitatione intelligendum, quod de ecclesiis parochialibus decisum est, omni contradictione remota"[34]. To rješenje usvajaju i kasnije navode drugi kanonisti[35].

Na našem etničkom teritoriju (napose u Kraljevini Jugoslaviji) postoje na raznim pravnim područjima različiti državni zakoni o građevnoj dužnosti glede crkava i župskih domova. Tako:

[30] Fontes VI, n. 3986, str. 259.

[31] Fontes, V, n. 3666, str. 1080.

[32] Pallotini, Collectio omnium conclusionum et resolutionum quae in causis propositis apud s. congregationem cardinalium S. Concilii Tridentini inrterpretum prodierunt, Tom. III, Romae 1881, str. 418.

[33] Pallotini 419.

[34] Barbosa, De officio et potestate parochi, Pars I, cap. 13, n. 12.

[35] Vidi Ferraris, Prompta bibliotheca, Vol. III, n. 71 sl. na riječ Ecclesia; Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 48, n. 26; Capello, De visitatione Sc. Liminum, II, str. 184 sl.

a) Koruška, Štajerska, Kranjska i Istra imaju propise iz šezdesetih godina prošlog stoljeća[36], a sadrže slijedeća načela: u prvom redu građevna dužnost pada na onoga koji iz kakvog posebnog pravnog naslova mora to činiti. Ako takovog slučaja nema, onda ona spada na imovinu crkve. Troškova koji preostanu pokriva jednu trećinu patron, ako nije posebno izuzet. Pri inkorporiranim župama to čine dotične ustanove, i to polovicu nepokritih troškova, odbivši vozne i ručne težačke radove. Ostalo popunjavaju moralne osobe u župi[37].

b) Dalmacija — ima građevne propise iz francuske vladavine u ovim krajevima. Tamo je 11 augusta 1812 proglašen francuski zakon o crkvenoj upravi od 30 augusta 1809, a dalmatinska ga je vlada ponovila i usvojila 9 marta 1819, pa je sve do sada na snazi. Taj zakon ne poznaje građevne obaveze patrona. Svaka župa mora imati odbor, koji se ima brinuti za potrebe bogoslužja. Teret gradnje spada u prvom redu na crkvenu imovinu (fabrica ecclesiae), a ukoliko sredstva ne dostaju moraju ih dati župljani[38].

c) U Hrvatskoj, Slavoniji, Međumurju i Vojvodini postoje propisi osnovani na stoljetnim običajima te raznovrsnim starim državnim propisima (dvorskim dekretima, otpisima namjesničkih vijeća itd.), po kojima teret gradnje spada u prvom redu na imovinu crkve, a ako je ova imovina nedostatna, onda na patrona, dok župljani moraju dati sve vozne i ručne težake[39].

d) U Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji glede građevne dužnosti crkava nema nikakovih državnih propisa, pa se imaju u cijelosti primijeniti norme općeg crkvenog prava[40].

U raspravljanju o podizanju i popravljanju redovničkih župskih crkava imali smo dosad pred očima samo one crkve koje su kao takove svojina reda, odn. samostana i koje su kao takove punopravno ujedinjene sa samostanom. Nismo se osvrtali na crkve koje pripadaju redovničkoj zajednici, ali ne kao vlasništvo, kao ni na one kojima redovnici upravljaju a u pravnom smislu su svjetovne, tj. juristički samostalne. Za podizanje ovakovih crkava vrijede opći propisi o podizanju crkava, što ne spada u opseg naše radnje. Ukoliko redovnici takovim crkvama upravljaju i ukoliko se tim naslovom mogu smatrati redovničke, vrijede i za njihovo popravljanje opći propisi, no koliko popravci ne prelaze redovnu administraciju crkvene imovine (vidi slijedeći paragraf).

[36] Vidi kod Kušeja, Cerkveno pravo katoliške Cerkve, 2 izd., Ljubljana 1927, str. 567.

[37] Sr. Kušej, na nav. mj.; Gross-Schueller-Novak, Udžbenik crkvenog prava katoličke Crkve, Zagreb 1930, str. 410.

[38] Kušej, nav. dj., str. 569.

[39] Gross-Schueller-Novak, nav. dj., str. 409; Kušej, nav. dj. str. 570; Novak, Propisi o crkvenoj građevnoj dužnosti u Hrv. i Slavoniji, Zagreb 1908.

[40] Vidi Kušej, na nav. mjestu. Tamo također propisi o građevnoj dužnosti obzirom na župske domove.

Napominjemo da se crkve koje spadaju na redovničku zajednicu u smislu kanona 630 § 4 smatraju redovničke glede uprave imovinom, a s tim u vezi i glede popravljanja, koje ne prelazi redovnu administraciju.

§ 3 Upravljanje imovinom redovničke župske crkve

Gore smo spomenuli[41] kako se u Zakoniku pod redovničkom crkvom razumijeva ne samo ona crkva koja redovnicima pripada kao vlasništvo, nego i ona koja je redovnicima na trajnu uporabu predana[42]. Inače redovnik može upravljati i svjetovnom crkvom, tj. koja redovnicima nije predana na trajnu uporabu, već samo privremenu, ili je predana na upravu pojedinom redovniku, a ne redovničkoj zajednici sa strane mjesnog ordinarija (kan. 1182 § 3).

Imovina koja crkvi može pripadati sastoji se iz nekretnina, posjeda, te pokretne imovine; gotovine, fondova, zaklada, tražbina, a određena je za gradnju, uzdržavanje i ukrašivanje crkve i za pokriće troškova službe Božje u crkvi (isp. kan. 630 § 4). Kod redovničkih župskih crkava ovom imovinom ne upravlja župnik, odn. župski vikar, već redovnički poglavar i njemu pripada pravo i dužnost ovakovu milostinju primati, njom upravljati i skupljati je (kan. 630 § 4); ne treba posebno naglašavati da se odnosna imovina ima upotrebiti prema nakani darovatelja.

Ako je pak crkva vlasništvo reda ili samostana, razumljivo je da je imovina crkve ujedno imovina samostana: ona je redovnička, pa tako imovina koja pripada crkvi, određena za gradnju, uzdržavanje, popravljanje i ukrašivanje crkve, pripada dotičnom samostanu, odnosno redu ili provinciji kao subjektu vlasništva (kan. 532); ako red nije sposoban posjedovati, onda pripada Sv. Stolici (kan. 582).

Nije potpuno jasno da li vlasništvo te imovine pripada redu, odnosno samostanu u slučaju kad crkva nije vlasništvo reda. Fanfani[43] tvrdi izričito da ta imovina pripada samostanu; slično i Nebreda[44]. Međutim je pitanje od manje važnosti već stoga što je govor o crkvi koja je redovnička — ako ne po pravu vlasništva, a ono zakonitom predajom u njihov posjed i trajnu i neopozivu uporabu prešla. Radi toga se samostan ima brinuti za obnovu, uzdržavanje i ukrašivanje crkve, kao i za službu Božju u njoj.

Među milostinjom koja se u kanonu 630 § 4 spominje, nalazi se i imovina za gradnju crkve (aedificanda). Gore smo već istumačili da izraz „gradnja" kod crkava označuje njihovo prvo podignuće ili novogradnju. Ništa ne smeta da se on i ovdje uzme u tom smislu; tim više što se

[41] Vidi § 1 ovog poglavlja.

[42] „Ut quadam ratione stabili subsint alicuius Religionis Familiae moderationi et regimini", Maroto, u Ephemerides Liturgicae XXI 465; Commentarium pro religiosis, VII (1926), str. 116.

[43] De iure parochorum, str. 453.

[44] Commentarium pro religiosis, VII (1926), str. 195.

mora voditi računa i o župi istom osnovanoj i predanoj redovnicima, koja još nema vlastite crkve, kao i o samostanu tek osnovanom. To shvaćanje potvrđuje i naše već navedeno mišljenje o vlasništvu imovine, kao i razlikovanje imovine crkve koja pripada redovnicima od imovine župe, koja pripada župi kao takovoj, a ne redu odnosno samostanu[45].

Mjesnom ordinariju ne pripada pravo ingerencije u upravi ove imovine; stoga ne može tražiti bilo kakovo polaganje računa, niti ima pravo nadzora nad upravom[46]. Ovo vrijedi ne samo za redovničke crkve izuzetih redova, nego za sve redovničke crkve uopće[47]. I u slučaju da dijecezanski statuti ili dijecezanski pristojbenik (taksovnik) naređuje da se od župničkih taksa neki dio ima dati za crkvenu sastojbinu (fabrica ecclesiae), mjesni ordinarij nema prava tražiti bilo kakovih računa, jer u navedenom slučaju crkvena sastojbina pripada redovnicima, odn. samostanu na kojega spada uprava sve navedene imovine[48].

Ako župa nije redovnička, a redovnička je crkva ujedno župska, tj. župi ustupljena na uporabu, i onda crkvenu imovinu administrira redovnički poglavar; ne mijenja ništa na stvari bio župnik redovnik ili svjetovni svećenik. Ide li pak jedan dio prihoda župe, odn. župskog beneficija — koji nije redovnički po pretpostavci — u korist crkve, radi toga što se župa njom služi, ne prelazi tim uprava beneficija na redovnič-

[45] Neki kanonisti krivo uče da vlasništvo ove imovine pripada župi, ne razlikujući župu od crkve i ne postavljajući dva subjekta, nego samo jedan. Tako Vromant, nav. dj., str. 85, 247 i 256. Zato ga i po našem sudu umjesno ispravlja Suso Mayer, u nav. dj., str. 479 u bilj. 2; vidi također V. J., Odredbe C. Z. o upravljanju i stjecanju imovine kod redovnika, Franjevački Vijesnik 1928, str. 51.

[46] Fanfani, De iure parochorum, str. 453 sl.; Nebreda, na nav.mj., str. 195; Mayer Suso, na nav. mj.; Fanfani, De iure religiosorum, str. 460; Vromant neispravno tvrdi da se o upravi ove imovine ima polagati račun mjesnom ordinariju. On očito ne razlikuje ove imovine od imovine župe za koje upravu ima se polagati račun mjesnom ordinariju. De regimine paroeciarum et quasi-paroeciarum religiosis sodalibus concreditarum, Ius Pontificium XIII (1933), str. 283.

[47] Mayer Suso, nav. mj.; kan. 618, § 2, st. 1; Goyeneche, u Commentarium pro religiosis, III (1922), str. 271.

[48] Goyeneche na spom. mjestu. Ovom slučaju i ovakovom tumačenju odgovara riješenje koje je dala Komisija za autentično tumačenje kanona Zakonika. Upit je poslan od đakovačkog Ordinarija radi spora u pitanju o upravi ovom imovinom i polaganju računa mjesnom ordinariju. Nakon izloženog konkretnog slučaja predložena su ova pitanja:

1. Utrum iuxta praescripta canonis 1525. C. J. C. Ordinario loci competat ius exigendi, ut pro debita ipsi vigilantia eidem singulis annis exhibeatur exemplar rationum circa administrationem bonorum ad ecclesias paroeciales pertinentium quae pleno iure unitae sunt monasteriis religiosorum exemptorum praescriptis canonis 630, § 4 minime obstantibus?

kog poglavara, nego ostaje na službeniku koji po pravu upravlja nadarbinskom imovinom, samo dio prihoda ide crkvi kojim nakon predaje upravlja redovnički poglavar[49].

Kad je crkva župska svjetovna u izloženom smislu, a župa redovnička ili redovnicima povjerena, uprava crkvene imovine ne pripada redovnicima; crkva naime u tom slučaju ima svoju jurističu samostalnost neovisno od župe, kako smo to već rekli. Kome dakle pripada pravo da upravlja imovinom crkve? — Kanon 630 § 4 — bar kako tekst glasi — upravu imovine predaje mjesnom ordinariju. No teško je razumjeti kako bi sam mjesni ordinarij mogao neposredno upravljati imovinom ovakove župske crkve; pogotovu kad kanon 1182 § 3 pretpostavlja da ovakovom imovinom upravlja župnik - redovnik, te određuje da se imaju polagati računi mjesnom ordinariju. Nije stoga čudo što se kanonisti razilaze u tumačenje odredbe kanona 630 § 4. Njihova mišljenja Nebreda[50] svodi na tri: Jedni su mnijenja (Vermeersch-Creusen, Simenon, Prümmer) da po pravu pripada uprava mjesnom ordinariju, koji ju međutim može povjeriti samom župniku. Po drugom mišljenju tim se postavljaju dva administratora: ordinarij i župnik, ordinarij viši kao onaj koji određuje način uprave, a župnik kao izvršitelj tih odredaba. Treće je mišljenje — koje sam Nebreda drži najpouzdanijim — da se ne radi o administraciji u strogom smislu, nego o pravu nadzora nad upravom[51]. No dobro zapaža Vermeersch-Creusen[52] da kanon određuje pravo, ali ne zabranjuje ordinariju da to povjeri župniku, kao što i redovnički poglavar pravo uprave koje na njega spada može povjeriti župniku - redovniku. U svakom slučaju, ako bi mjesni ordinarij povjerio upravu imovine svjetovne crkve župniku - redovniku, ovaj bi se imao držati općih propisa o upravi crkvene imovine, kao i posebnih koje bi eventualno ordinarij stavio ili propisuju dijecezanski statuti; o upravi bi morao polagati račune mjesnom ordinariju.

---

2. Utrum ex ordinatione canonis 1515, § 2 Ordinario loci competat ius exigendi pro debita ipsi vigilantia, ut eidem a vicariis paroeciarum pleno iure unitarum monasteriis religiosorum exemptorum exhibeatur singulis annis exemplar tabularum, in quibus piae fundationes consignatae sunt, non obstante praescripto can. 1550?

Komisija je upit reformirala, i on izmijenjen glasi ovako: „An vi canonum 631 § 3, 535 § 3 n. 2, 533 § 1 nn. 3.4, loci Ordinarius ius habeat exigendi rationes de administratione fundorum legatorumque paroeciae religiosae, de qua in canone 1425 § 2". — Odgovor je dan ovaj: „Affirmative, firmis praescriptis canonum 630 § 4 et 1550." — 25 jula 1926, A. A. S. XVIII (1926) str. 393.

[49] Vidi Mayer Suso str. 478.
[50] Commentarium pro religiosis, VII (1926), str. 196—198.
[51] Tako misli i Mayer Suso, str. 479.
[52] Epitome iuris canonici, I, n. 789, str. 583.

Ako bi mu (redovniku - župniku) upravu redovničke crkve povjerio redovnički poglavar morao bi takovom imovinom upravljati pod nadzorom svoga redovničkog poglavara, te njemu u svemu polagati račun, a ne bi, kako rekosmo, morao polagati račune mjesnom ordinariju.

Glede načina uprave spomenutom imovinom sa strane redovničkog poglavara, Zakonik ništa potanjeg ne spominje, osim što spominje tzv. crkvene odbore za upravu imovine bilo koje crkve[53]; taj odbor kanonisti pripuštaju i za upravu imovinom redovničkih crkava[54]. Postavi li se odbor, prava su mu i dužnosti određene navedenim kanonima, samo što ih kod redovničkih župskih crkava imenuje viši redovnički poglavar (ako se radi o duhovn. izuzetom redu), a ne mjesni ordinarij[55]. Predsjednik je odbora po pravu redovnički poglavar, a ne župnik-redovnik; tu mu službu međutim redovnički poglavar može povjeriti. Po pravu nije propisano za redovničke župske crkve da postoji spomenuto vijeće ili odbor, pa ga redovnički poglavari ne moraju postaviti, ni u slučaju da bi to mjesni ordinarij tražio.

§ 4 Posveta i blagoslov redovničke župske crkve

Posveta, kao i blagoslov, označuje obred kojim se neko mjesto zauvijek izdvaja iz svjetovne (profane) uporabe i određuje (deputatur) isključivo za službu Božju. Posvetom i blagoslovom mijenja se priroda mjesta (dedicatio), pa ovaj blagoslov (benedictio constitutiva) treba razlikovati od običnog blagoslova (benedictio invocativa, kan. 1148 § 2, 1150). Obredi ili blagoslovi kod kojih se upotrebljava sv. ulje zovu se posebnim imenom — posveta (consecratio). Obzirom na same učinke nema bitne razlike između posvete i blagoslova. Bitni je učinak kako posvete tako i blagoslova da se dotično mjesto za stalno određuje isključivo za službu Božju i izdvaja iz profane uporabe.

Sveti čini u crkvi ne mogu se obavljati dok nije posvećena ili barem blagoslovljena (kan. 1165 § 1). Crkve kolegijalne, samostanske i župske treba, ako je moguće, posvetiti (kan. 1165 § 3). Stoga moraju biti građene od kamena ili opeke; ako su od drveta ili kakove kovine, ne mogu se posvetiti nego samo blagosloviti (kan. 1165 § 4).

Posvetu crkve može obaviti samo onaj ko ima biskupski red, osim, dakako, ako bi netko imao posebni indult od Sv. Stolice[56]. Posvećivati crkve — bile one svjetovne ili redovničke — spada na ordinarija onoga mjesta na čijem se teritoriju crkva nalazi, ako on ima biskupski red. Pod ordinarijem se ne razumijeva generalni vikar, pa makar i imao biskupski red, osim ako bi imao posebno ovlaštenje (kan. 1155 § 1).

---

[53] Kanon 1183—1184; Ispor. Naputak o upravljanju crkvenim dobrom, Prva zagrebačka sinoda, Zagreb 1925, str. 310.
[54] Vidi A. Coronata, nav. dj., II, str. 59 i tu navedene autore.
[55] Kanon 1183, § 2; A. Coronata, na nav. mjestu.
[56] Kanon 1147, § 1; Many, De locis et temporibus sacris, str. 30 sl.

Nema li dotični ordinarij biskupskog reda, onda posvetu može obaviti onaj biskup kojemu on za to dade dopuštenje (kan. 1155 § 2); bez tog dopuštenja ne smije nitko crkvu posvetiti; sve protivne povlastice, koje je netko imao prije Zakonika, stegnute su utoliko što se njima nitko ne može služiti bez privole ordinarija[57]. Ovim nije rečeno da se opozivaju povlastice glede posvete i blagoslova dane prije Zakonika, nego se samo steže njihova uporaba na pristanak ordinarija. Iz istoga kanona slijedi da mjesni ordinarij ne može posvetiti crkvu duhovničkih izuzetih redova bez pristanka redovničkog ordinarija, tj. višeg redovničkog poglavara[58].

Leon X konstitucijom „Dum intra", izdanom na petom lateranskom koncilu 19. decembra 1516 godine, odredio je da redovnici izuzetih redova mogu za posvetu crkve pozvati stranog biskupa, ako bi im biskup dotičnog teritorija bez razloga odbio molbu, nakon što bi ga uz dužnu počast dva ili tri puta molili[59]. Neki misle da je ta odredba ukinuta na tridentskom saboru dekretom kojim se zabranjuje biskupima vršiti pontifikalne čine u tuđoj dijecezi pod izlikom bilo kakove povlastice[60]. Ali mnogi kanonisti drže da ova odredba nije dokinuta i da se redovnici mogu i danas njom služiti[61]. Many[62] misli da se u spomenutoj konstituciji Leona X ne radi o kakovoj povlastici, nego o općem zakonu, kojim se uređuju odnosi između mjesnog ordinarija i redovnika, pa da se dosljedno ne može govoriti o opozivu povlastice, kad uopće nije bila povlastica.

Blagoslov redovničke župske crkve koja pripada neizuzetom ili neduhovničkom redu spada na mjesnog ordinarija. Crkve duhovničkog izuzetog rada blagosivlje redovnički viši poglavar (redovnički ordinarij). U svakom slučaju za blagoslov se može ovlastiti drugi svećenik[63].

Još je Leon X, svojom konstitucijom „Religionis suadet" od 3 februara 1515 godine[64], franjevcima dao povlasticu — koju su sudioništvom (komunikacijom) dobili drugi redovi — da mogu njihovi poglavari: generali, provincijali, kustodi i gvardijani, svečano blagosivljati crkve, groblja i oratorije — „tam recepta quam recipienda". Povlastica je vrijedila sve do novog Zakonika[65], a djelomično je prešla

[57] Kan. 1157; Vidi A. Coronata, De locis et temporibus sacris, str. 3.
[58] Vidi A. Coronata, Institutiones iuris can., II, str. 29; Vermeesch-Creusen nav. dj., II, str. 288.
[59] Fontes, I, n. 72 str. 215.
[60] Sess. 6 de reform. cap. 5; Sess. 14 de reform. cap. 2; Vidi Vermeesch-Creusen, nav. dj., II, str. 287 sl. i tu navedene autore.
[61] Vidi A. Coronata, nav. dj., II, str. 29 i tu navedene autore.
[62] Nav. dj., str. 31.
[63] Kanon 1156; sr. Gospić na nav. mj., str. 305.
[64] Bullarium Minorum, Romae 1750, tom. VI, str. 217.
[65] Sr. Barbosa, De oficio et potestate Episcopi, Lugduni 1665, Pars II, Alleg. 27, n. 44; Ferraris, Prompta bibliotheca, Tom. I, r. Benedictio,

i u Zakonik. Kako po kanonu 1156 viši redovnički poglavari izuzetih duhovničkih redova mogu blagosiljati sveta mjesta, to više i nije poglavara nego opća zakonska odredba. Međutim, kanonom 1157 ova vlastica, ukoliko se tiče nižih redovničkih poglavara, utoliko je ograničena, vlast — ne opozvana, kako to dokazuje A. Coronata[66] — što se niži poglavari, kao na pr. gvardijani, njom ne mogu služiti bez pristanka višega poglavara. Ordinariji koje kanon 1157 spominje nisu samo mjesni ordinariji, nego i viši redovnički poglavari; proizlazi to nedvojbeno kako iz samoga teksta tako i iz konteksta.

Pomirenje (rekoncilijacija) crkve, makar ona bila i posvećena, kod duhovničkih izuzetih redova, spada na redovničkog višeg poglavara; a kod neizuzetih i neduhovničkih na mjesnog ordinarija. Ako je crkva bila samo blagoslovena, pomirenje spada na rektora crkve, što je kod redovnika duhovničkih redova samostanski poglavar (kan. 1176). Današnje opće pravo daje dakle vlast redovničkim višim poglavarima duh. izuzetih redova pomiriti i posvećenu crkvu, što su prije Zakonika mogli samo po povlastici Leona X danoj u gore spomenutoj konstituciji. Inače je prije Zakonika pomiriti posvećenu crkvu mogao samo biskup, odn. mjesni ordinarij[67]. Prema tome se u današnjem pravu pomirenje posvećene crkve ne smatra činom pridržanim biskupskom redu, jer to mogu obaviti redovnički poglavari redovnom vlašću, pa se zato ta vlast može i delegovati[68].

Napominjemo da je pomirenje (rekoncilijacija) potrebna kad je crkva oskvrnjena (violatio) i znači samo obustavu (suspenziju) posvete ili blagoslova s posebnim učincima, koje nabraja kanon 1173; oskvrnjena crkva dakle ne prestaje biti sveto mjesto, jer se blagoslov odnosno posveta ne gube, nego samo obustavljaju. Posveta se ili blagoslov gube samo kad je crkva porušena, ili je veći dio zidova ujedamput razrušen, ili, napokon, kad je zakonito predana na profanu uporabu (kan. 1170). Oskvrnjenje crkve pak proizvode posve drugi čini, a nabrojeni su u kanonu 1172.

Blagoslov svetoga posuđa, koje se ima po liturgičnim propisima blagosloviti, u redovničkim crkvama obavljaju redovnički poglavari kako viši tako i niži[69]. Višim je redovničkim poglavarima u izuzetim duhov-

art. V, n. 7; Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 40, n. 9; Many, nav. dj., str. 45; Mocchegiani, nav. dj., III, str. 459; II, str. 523; A. Coronata, De locis et temporibus sacris, str. 3 i 4.
[66] A. Coronata, na nav. mj.
[67] c. 9 X 3, 40; Many, nav. dj., str. 84.
[68] Kanon 1176 §§ 2 i 3; 1156; 210; A Coronata, Institutiones, II, str. 53.
[69] Kanon 1304 st. 5. Prije Zakonika izuzeti su redovnici ovo mogli samo po privilegiju Leona X danom konstitucijom „Religionis suadet". Sr. Mocchegiani, nav. dj., III, str. 458; Melo, nav. dj., str. 134.

ničkim redovima pridržan blagoslov slika za javno štovanje, a mjesnom ordinariju u neizuzetim i lajičkim redovima[70].

Po gore spomenutoj povlastici Leona X redovnici su mogli blagosiljati sve one predmete koji se upotrebljavaju kod službe Božje a gdje se ne upotrebljava sveto ulje[71].

Spominjemo napokon da blagoslov temeljnog kamena spada na mjesnog ordinarija, ako se radi o crkvama neizuzetih i lajičkih redova; radi li se pak o crkvama, pa i župskim, izuzetih duhovničkih redova, blagoslov spada na redovničkog višeg poglavara, kao što na njega spada i blagoslov same crkve (kan. 1163).

§ 5 Zvona redovničke župske crkve

Zvona su u crkvenoj uporabi već od petog ili šestog stoljeća[72], a u osmom stoljeću postoji već običaj da se zvona blagosiljaju[73]. U starom je pravu redovnicima prosjačkih redova bilo zabranjeno u crkvama imati više od jednog zvona[74]. Taj propis je ukinut protivnim običajem, pa ga i Zakonik posvema dokida (kan. 1169 § 1).

Zvona spadaju na crkvu i sačinjavaju njezin sastavni dio, bez obzira na to da li se zvona smatraju pokretnom ili nepokretnom imovinom. Zvona su zato vlasništvo crkve, ako nema drugog kakovog pravnog naslova po kojemu bi mogla biti vlasništvom i koje druge moralne osobe u crkvi, kao na pr. župe[75]. Zvona su vlasništvo crkve kad su nabavljena imovinom crkve te kad su crkvi darovana ili nabavljena slobodnim doprinosima i milodarima vjernika ili imovinom redovničke kuće. Ako je crkva vlasništvo reda, odnosno redovničke zajednice, onda su njezina i zvona koja pripadaju toj crkvi; isto tako kada je crkva trajno predana na upravu redovnicima, predana su time i zvona koja pripadaju crkvi.

Crkveno pravo ne traži da crkva bezuvjetno ima zvona, ali ističe da je zgodno (c o n v e n i t) da ih ima svaka crkva i javna bogomolja (kan. 1169 § 1; 1911 § 2). Zvona se imaju posvetiti ili blagosloviti prema propisanom obredu u crkvenim liturgičnim knjigama. Blagoslovom ili posvetom zvona se izdvajaju iz profane uporabe, pa je zato taj

[70] Kanon 1279; Melo, nav. dj., str. 134.

[71] Vidi razjašnjenja kongregacije obreda od 17 maja 1760, Decreta authentica SRC, n. 2457; S e r é d i, Fontes, VII, n. 5801, str. 1049; M o c c h e g i a n i, nav. dj., III, str. 459; M e l o, nav. dj., str. 134.

[72] S ä g m ü l l e r, nav. dj., II, str. 298 i navedena literatura o povijesti zvona.

[73] A C o r o n a t a, De locis et temporibus sacris, str. 34.

[74] Cap. un. Extrav. comm. 1, 5.

[75] Isp. § 7 konstitucije Benedikta XIV „Firmandis" od 6 novembra. 1744, Fontes, I, n. 349, str. 858 gdje se pretpostavlja mogućnost da zvona pripadaju župi: „dummodo in ea sint campanae ad Parochiam proprie spectantes."

blagoslov b e n e d i c t i o c o n s t i t u t i v a, za razliku od blagoslova drugih zvona koja su u profanoj uporabi[76].

Posveta zvona spada na ordinarija mjesta na kojemu se nalazi crkva, kao i posveta crkve; na njega spada i blagoslov, ako se radi o zvonima koja pripadaju crkvama neizuzetih ili lajičkih redova. U crkvama duhovničkih izuzetih redova, blagoslov spada na višeg redovničkog poglavara, kao i blagoslov crkava (kan. 1169 § 5).

Zvona nakon posvete ili blagoslova služe, načelno, crkvenoj svrsi i pod crkvenom su vlašću, pa se ni crkveni odbori ne smiju miješati u stvari glede vremena i načina zvonjenja (kan. 1169 § 3; 1184 st. 2). Ako je netko nabavio zvona i crkvi ih poklonio uz neke stalne uvjete, na pr. da se nekada mogu upotrebljavati i u neke profane svrhe, a ordinarij te uvjete odobri[77], dozvoljeno ih je tada upotrebljavati u te profane svrhe. Izvan toga se zvona mogu upotrebljavati u profane svrhe samo u tri slučaja: *a*) kad je potreba, kao na pr. požar, nevrijeme, poplava, uzbuna itd.; *b*) kad dopušta zakoniti običaj; *c*) kad to dopusti mjesni ordinarij u crkvama neizuzetih ili lajičkih redova, a viši redovnički poglavar u crkvama duhovničkih izuzetih redova[78].

Uporaba zvona u crkvama duhovničkih izuzetih redova spada, kako se vidi, pod vlast redovničkog višeg poglavara; dosljedno na njega spada i određivanje taksa za zvonjenje, ako se one ubiru po bilo kakovim crkvenim funkcijama koje to dopuštaju, kao na pr. prigodom ukopa. Ukoliko to ne bi postavio viši redovn. poglavar, može to učiniti i lokalni, kao upravitelj dotične crkve. Ne mijenja na stvari ni to što bi crkva bila župska, pošto te takse nisu župske nego crkvene[79]. Pristojbe za zvonjenje (zvonarina) idu u korist crkava, ako nije drukčiji zakoniti običaj. Kod redovničkih crkava idu u korist samostanske imovine iz koje se crkva i uzdržaje[80].

Zvonjenje zvonima redovničkih crkava izuzetih redovnika podleži utoliko također mjesnom ordinariju, što on iz javnoga razloga može narediti zvonjenje u svim crkvama, pa se tome imaju pokoravati svi redovnici pa i izuzeti[81]. Po liturgičnim propisima zvone zvona na redovničkim crkavama kad biskup svečano dolazi u te crkve[82].

[76] Sr. A C o r o n a t a, Institutiones iuris canonici, II, str. 47; Decret. SRC 4 marta 1892, Decr. authent. n. 3770.

[77] Kod duhovničkih izuzetih redova taj je ordinarij viši redovnički poglavar, inače je mjesni ordinarij. Isp. A C o r o n a t a, nav. dj., II, str. 47.

[78] Kan. 1169 § 4; Sr. dekret kongregacije koncila od 20 marta 1931, A. A. S., XXIII (1931), str. 129.

[79] Gdje ima više redovničkih crkava izmiješanih sa svjetovnim, zgodno je, radi jednoličnosti, da pristojbe budu u svim crkvama jednake, ukoliko ne postoje posebni razlozi. Zato će redovnički poglavar voditi računa o taksama koje su postavljene u drugim crkvama, osim ako ima razloga drukčije postupati. A C o r o n a t a, De locis et temporibus sacris, str. 38.

[80] Kanon 630 § 4;

[81] Kanon 612.

[82] SRC 3 aprila 1821, Decreta authentica, n. 2613.

§ 6 Vizitacija redovničkih župskih crkava sa strane mjesnog ordinarija

Mjesnom ordinariju pripada pravo vizitacije crkava kod redovničkih kongregacija papinskog prava, makar bile i izuzete. Ordinariji su to pravo imali i prije Zakonika[83], pa to pravo Zakonik potvrđuje (kan. 512 § 2, st. 2). Očito je samo po sebi da to pravo ordinariju pripada kod redovničkih crkava lajičke kongregacije (kan. 512 § 2, st. 3).

Glede redovničkih crkava duhovničkih izuzetih redova mjesni ordinarij ima pravo vizitacije samo u slučajevima koje Zakonik izričito navodi (kan. 615, 344 § 2). Protivno izvoditi iz kanona 344 § 1 bilo bi posve neispravno[84]. Zaključiti je to iz pojma redovničke egzempcije kako ju označuje kanon 615, gdje se egzempcija postavlja kao princip, a podvrženost mjesnom ordinariju kao izuzetak, koji treba dokazati. Sam § 2 kanona 344, kako ne bi bilo nikakove sumnje, stavlja ogradu, da su redovnici podvrženi vizitaciji mjesnog ordinarija samo u slučajevima koje pravo izričito navodi. To se odnosi na izuzete redovnike ne samo osobno nego i stvarno, kako je to predvidio kanon 615. Isti zaključak izlazi i iz onih kanona, koji daju pravo mjesnom ordinariju da može redovničke izuzete crkve vizitirati, kao na pr. kanon 1261 § 2, što bi bilo suvišno, kad bi to pravo mjesnom ordinariju pripadalo po kanonu 344[85].

Osim onih slučajeva u Zakoniku izričito navedenih za pravo mjesnog ordinarija da vizitira crkve duhovničkih izuzetih redova[86] koje nisu župske, dolazi i slučaj župskih crkava, koje mjesni ordinarij također može vizitirati. O tome se govori u kanonu 631 §§ 1 i 2. No kako je odredba ovoga kanona previše kratko sažeta te na prvi pogled dosta nejasna, glede tumačenja treba slijediti staro pravo u smislu kanona 6,

[83] Trid. Sessio XXV, de regul. c. 11.

[84] Vidi o tome studiju anonimnog pisca u Acta Ordinis Fratrum Minorum LV (1936), str. 17—20 i 96—98 (i separatni otisak).

[85] Vidi o tome također K r a e m e r P., An ius visitandi domos vel saltem ecclesias Regularium Ordinario loci competat, u: Commentarium pro religiosis IX (1928), str. 245—248; Isti, De exemptione regularium a canonica Episcopi visitatione, u istom časopisu i godištu, str. 235—244; vidi također W e r n z - V i d a l, nav. dj., III, n. 402, str. 429 sl.

[86] Kan. 1261; vidi također autentično tumačenje pretsjednika Komisije za autentično tumačenje kanona od 8 aprila 1924, Acta Ord. Fratrum Minorum, na nav. mj.; također W e r n z - V i d a l, nav. dj., III, str. 123, bilj. 92. Donosimo ga u cijelosti, jer nije objelodanjeno u Acta Apost. Sedis iz razloga što ne tumači nejasnog zakona:

I. Utrum Ordinarius loci templa Societatis Iesu in sua dioecesi existentia modo praedicto quinto quoque anno visitare possit. — Et quatenus negative:

II. Utrum in casu, quo leges dioecesanae (e. gr. synodales) non quidem novam materiam iuxta can. 1261 afferunt, sed solum leges ecclesiasticas urgent, Ordinarius ad visitationem manum apponere possit. — Et quatenus negative:

jer je odredba i uzeta iz starog prava, naime iz tridentskog sabora[87]. Autentično pak tumačenje tridentskog sabora nalazi se u konstituciji Benedikta XIV „F i r m a n d i s"[88]. Tu se navodi doslovno ovo: „In exequenda vero Pastorali visitatione Ecclesiarum Parochialium, quae a Regularibus administrantur, minime quidem licet Episcopo omnia Ecclesiarum huiusmodi Altaria visitare, sed illud dumtaxat, in quo Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum asservatur, et consequenter sacrum ipsum Tabernaculum; Fontem quoque Baptisterii, si adsit; item Confessionale, in quo Parochus residere solet; Pulpitum Ecclesiae e quo Parochus ius habet, verbi Dei, iuxta praecipuum ministerii sui munus, annunciandi; Sacrarium pariter Ecclesiae, ad inspiciendum locum, in quo asservatur sacra supellex, pro Sacramentis tum intra Ecclesiam, quam extra illam decenter administrandis; Sepulchrum excipiendis Subditorum Parochiae corporibus addictum, Coemeterium Parochianorum humandis cadaveribus destinatum; Turrim Campanariam, dummodo in ea sint campanae ad Parochiam proprie spectantes; ac demum, praeter res supra enunciatas, omnia sacra vasa, quibus vel Particulae consecratae servantur, vel Sacra Olea sive in Baptismo, sive in Extrema Unctione adhibenda vel aqua Baptisterii, vel alia rite benedicta, quae pro ingredientium aspersione ad Ecclesiae fores poni consuerit".

Ovo tumačenje Benedikta XIV ostalo je na snazi sve do novog Zakonika, pa se kongregacija Episcoporum et Regularium više puta na njega pozivala i u tom smislu rješavala predložena pitanja o tom predmetu[89].

Zakonik nigdje izričito ne govori o vizitaciji redovničkih župskih crkava, pa bi se, prema kanonu 615, moglo izvoditi da to pravo mjesnom ordinariju i ne pripada. Ali protiv toga govori kanon 631 § 1 gdje se kaže da su redovnici — koji upravljaju župom bilo kao župnici bilo kao župski zamjenici — što se tiče dušobrižništva, u svemu podvrženi mjesnom ordinariju; crkve pak i te kako imaju vezu s dušo-

III. Utrum visitatio de qua in can. 1261, § 2 eodem modo instituenda sit, ac solita quinquennalis visitatio ecclesiarum non exemptarum. — Et quatenus negative:

IV. Utrum ad visitationem iuxta can. 1261, § 2 extendi possunt responsa S. C. EE. et RR. ante novum Codicem data, ut nempe Ordinarius visitationis iure in tantum solum generatim utatur, in quantum positivam habeat notitiam leges particulares a se latas in ecclesiis regularium exemptorum non observari.

Ad 1mum, 2um, 3um negative; ad 4um affirmative.

[87] Sess. 25 de regular. cap. 11.

[88] Fontes, II, n. 349, str. 855.

[89] Na pr. in Nicien., 8 aprila 1839 ad 3, Fontes, IV, n. 1921, str. 884; vidi također rješenje kongregacije koncila navedene u adnotacijama vrela na kanon 631.

brižništvom, ali ne u svemu, nego samo u nekim stvarima. Koje su to stvari, tumači i nabraja Benedikt XIV u spomenutoj konstituciji „Firmandis", pa u smislu te konstitucije treba tumačiti i kanon 631 § 1, ukoliko se tiče redovničkih župskih crkava[90]. Stoga odnosno mjesto te konstitucije ima i danas vrijednost, i to ne kao supletorno pravo, nego kao tumačenje kanona 631 § 1, jer izričito kaže šta se sve ima razumijevati pod stvarima koje spadaju na dušobrižništvo za razliku od drugih koje spadaju na redovničku disciplinu[91]. Bjelodano je dakle da se navedenim kanonom mjesnom ordinariju ne daje pravo vizitacije redovničkih župskih crkava osim u stvarima koje su u vezi s dušobrižništvom.

Ovo pravo ordinarija proteže se na sve redovničke crkve, kako na one koje su vlasništvo redovnika tako i na one koje su im trajno predane na upravu[92]. Isto vrijedi i za one redovničke crkve, koje služe za župu, iako župa nije redovnička[93].

Ako crkva — makar njom i redovnici upravljali — nije redovnička, bilo vlasništvom bilo trajnom predajom, nego svjetovna, a redovnik je u njoj administrator, bilo kao župnik bilo na koji drugi način, mjesni ordinarij ima pravo u svemu na vizitaciju takove crkve, jer je ona potpuno pod jurisdikcijom mjesnog ordinarija[94].

Drugo je pitanje, ima li mjesni ordinarij pravo tražiti prigodom vizitacije polaganje računa o upravi imovine. — U dosadašnjim smo izlaganjima već odgovorili na ovo pitanje: Ordinarij može u svakom slučaju tražiti račune o upravi fondova, nekretnina i legata danih župi, a ne redu odnosno samostanu; nadalje ima pravo tražiti račune o upravi imovine koja spada na crkvu, tj. za gradnju, obnovu, ukrašivanje itd. U pogledu pobožnih zaklada (o kojima nismo dosad govorili) ordinarij ima pravo u smislu kanona 1544 tražiti račune u svim crkvama osim u crkvama izuzetih redovnika[95]. U crkvama izuzetih redovnika to pravo spada isključivo na redovničkog višeg poglavara, makar se radilo i o župskim crkvama, te bile one vezane uz samostan ili ne[96]. Isto tako mjesni ordinarij nema pravo pregledavati račune i knjige misnih nakana[97], kao ni knjiga tzv. kućnih računa koje redovnik mora voditi po propisu konstitucija o imovini koju stječe za sebe, odn. za samostan.

No mjesni ordinarij ima pravo pregledavati sve župske knjige ili matice kao i knjigu misa za puk, jer to spada na župničku službu (kan. 631).

[90] Vidi Anonymus, na nav. mj. u Acta Ord. Fratrum Minorum; Melo, nav. dj., str. 154 sl.; Fanfani, De iure religiosorum, str. 82 i 453; A Coronata, nav. dj., I, str. 807 sl.; Goyeneche, u: Commentarium pro religiosis, VI (1925), str. 357 sl.

[91] Vidi Crnica A., Kanonsko pravo katoličke crkve, Split 1937, sv. I, str. 289 sl.

[92] Wernz-Vidal, nav. dj., III, str. 430.

[93] Vidi gore navedeno rješenje kongregacije Ep. et Reg. in Nicien.

[94] Sr. Anonymus, na nav. mj. u Acta Ordinis Fratrum Minorum.

[95] Kanon 1550; Autent. tumačenje od 25 jula 1926, A. A. S. XVIII (1926), str. 393.

[96] Opširnije o tome Melo, nav. dj., str. 157 sl.

[97] Kanon 842; rješenje kongregacije Episc. et Regular. 11 maja 1904, Fontes, IV, n. 2047, str. 1095.

Četvrto poglavlje

Vrste dušobrižničkih služba

Pod dušobrižničkim službama na ovome mjestu razumijemo samo niže dušobrižničke službe, koje redovnici mogu vršiti, kao što su služba župnika i raznih župničkih zamjenika, upravitelja nežupske crkve i kapelana lajičkih ustanova. Redovnici mogu da obavljaju ovakove službe, pa je potrebno vidjeti kakova prava i dužnosti po pravu pripadaju specijalno ovim službama. Ne mislimo ovdje govoriti o pravnom položaju redovnika dušobrižnika uopće, jer ćemo o tome raspravljati u slijedećem poglavlju, a niti o općim pravima i dužnostima dušobrižnika kao takovih, jer će i o tome kasnije biti govora.

§ 1 Redovnik kao župnik i kao župnički zamjenik

Iz dosadanjeg izlaganja poznato je kako redovničke osobe kojima se povjerava župa mogu biti fizičke ili moralne. Moralne osobe su redovničke ustanove kojima se župa punopravno ujedinjuje, tako da sama moralna osoba kao takova postaje župnikom (parochus habitualis). Te su moralne osobe redovito redovničke kuće, a mogu biti i druge, kao provincija, red itd. Tako kanon 471 izričito spominje redovničke kuće, ali tim ne isključuje druge moralne osobe, nego spominje izričito ono što je redovito. Spominje ipak generalno svaku moralnu osobu — „vel aliae personae morali". Isto to vrijedi i za kanon 1425.

Ako je župa punopravno ujedinjena s bilo kojom redovničkom moralnom osobom, tako da je sama moralna osoba stalni župnik, kanonski propisi traže (kan. 471 § 1) da moralna osoba kao takova ne vrši dušobrižništva (kan. 101). To niti je moguće niti bi bilo u prilog samog dušobrižništva, pa se mora imenovati zamjenik moralne osobe, na koju onda spada aktualno vršenje dušobrižničke, odn. župničke službe. Takav zamjenik upravlja župom sa svim pravima i svim dužnostima župnika, prema općim propisima prava, dijecezanskim statutima i hvalevrijednim običajima (kan. 471 § 4, 452 § 2, 451 § 2 st. 2). Postavlja ga mjesni ordinarij na prijedlog redovničkog poglavara (kan. 471 § 2). Mjesni ordinarij može imati pravo slobodne podjelbe u slučaju zakonitog običaja, posebnih povlastica, ili ako je sam župu dotirao zadržavši si pri tome pravo slobodnog postavljanja župničkog zamjenika (kan. 471 § 2).

Na župe koje nisu ujedinjene s redovničkim moralnim osobama, nego drugim kojim, kao kaptolima, sveučilištu itd., i koje su kao takove po svom načinu svjetovne nadarbine, ne mogu se za župničkog zamjenika postavljati redovnici; one pripadaju svjetovnom kleru, i redovnici su za upravljanje takovim župama po današnjem pravu nesposobni[1]. Isto vrijedi i za župe koje su samo imovinski ujedinjene redovničkim moralnim osobama, jer u takovom slučaju služba ipak ostaje svjetovnom, pa su redovnici za upravljanje takovom službom nesposobni (kan. 1422). Prema tome su sve župe koje nisu punopravno ujedinjene s redovničkim osobama, kako smo gore izložili, svjetovne, pa redovnici njima ne mogu upravljati. Da je tako i sa župama samostalnim, tj. onima koje nisu ujedinjene ni s kojom moralnom osobom, jasno je samo po sebi. Da ovakovim župama redovnici upravljaju, potrebna je dozvola Sv. Stolice, osim u pokrajinama koje su podvrgnute kongregaciji de Propaganda Fide, gdje postoji generalno ovlaštenje[2].

Ako se ovako redovnici bilo po posebnoj dozvoli Sv. Stolice, bilo na temelju generalnog ovlaštenja, bilo, napokon, na temelju posebnog privilegija — kakav na pr. imaju premonstrati[3] — postave za upravitelje samostalnih svjetovnih župa, onda oni nisu župski zamjenici, zamjenici moralne osobe nego župnici, i župom upravljaju titulo parochi, a ne titulo vicarii (kan. 630 § 1). Za predaju župe redovnicima in titulum potrebno je posebno dopuštenje ili posebna povlastica Sv. Stolice, koju ona ne običaje davati. Gore smo spomenuli na koji način Sv. Stolica običaje redovnicima podjeljivati svjetovne župe[4].

Redovnika za upravljanje svjetovnom župom s naslova župnika (titulo parochi) predlaže njegov poglavar koji je po konstitucijama na to ovlašten i određen, a mjesni ordinarij ga postavlja (kan. 456).

Redovnik koji upravlja župom, bilo titulo parochi ili titulo vicarii, uvijek je ratione personae ukloniv, i to ad nutum. Može ga ukloniti kako njegov redovnički poglavar tako i mjesni ordinarij; jedan drugom nije dužan dati razlog za svoj postupak, ali jedan drugoga mora obavijestiti (kan. 454 § 5, 471 § 3). Uklonivost ad nutum ipak ne znači da se takav dušobrižnik slobodno bez ikakovog razloga može ukloniti, nego pretpostavlja nekakav pravedni razlog. Vidi se to iz kanona 454 § 5, gdje se kaže da mjesni ordinarij i redovnički poglavar jedan drugom ne moraju očitovati razloga svoga postupka[5].

[1] Vidi Prvo poglavlje ove radnje.
[2] Dekret Propagande od 9 decembra 1920. Vidi gore str. 51.
[3] Vidi gore str. 36.
[4] Vidi str. 51 ove rasprave.
[5] Sr. A Coronata, nav. dj., I, str. 551; Vermeersch-Creusen, nav. dj., I, str. 391 sl.

Za uklanjanje redovnika nije potreban proces koji se inače mora voditi kod uklonivog svjetovnog župnika (kan. 2157—2161); to se izričito kaže u kanonu 2157 § 2. Pošto se redovnik ukloni sa župe, redovničkom poglavaru pripada pravo da predloži drugog svećenika svoga reda za upravu dotične župe.

Vlast je redovnika u svakom slučaju redovna, a ne delegovana, upravljao on župom kao župnički zamjenik ili kao župnik. Ona nije ni u čemu ovisna o moralnoj osobi ili o poglavaru koji ga je prezentirao: obadvojica su, što se tiče dušobrižništva, u pravom smislu, s obzirom na duhovnu vlast, župnici, i pripada im potpuna župnička vlast[6]. Kako je župnička služba u strogom smislu crkvena služba (kan. 145) tako je isto i služba župničkog zamjenika, pa je i vlast s ovom službom skopčana (kan. 464, 471 § 4) redovna (kan. 197). Kod redovnika koji župom upravlja titulo parochi vlast je vlastita (potestas propria), a kod župničkog zamjenika je zamjenična (potestas vicaria)[7].

Ovdje se može napomenuti da župe kojima upravljaju redovnici titulo vicarii nisu u strogom smislu pravno ispražnjene, ni onda kada se ukloni župnički zamjenik. To je zato što je titular župe moralna osoba, a ne župnički vikar. Župe pak kojima redovnik upravlja titulo parochi u strogom smislu su pravno ispražnjene i onda dok redovnik njima upravlja, osim u iznimnom slučaju, ako mu je župa na temelju posebnog apostolskog privilegija ili posebnog dopuštenja podijeljena in titulum. No u širem smislu i inkorporirana župa smatra se ispražnjenom onda kad nema faktičnog vršioca službe (kan. 472).

§ 2 Redovnik kao privremeni upravitelj ispražnjene župe (vicarius oeconomus, kan. 472—473)

Kad se isprazni svjetovna župa ima mjesni ordinarij prema propisu za takove župe što prije, tj. po prilici u roku od tri dana[8], postaviti upravitelja župe (vicarius oeconomus), koji ima da župom upravlja sve dotle dok je pravno ispražnjena, tj. dok se ne popuni u smislu kanona 155 i 458. I prije postavljanja ovakovog upravitelja treba udovoljiti duhovnim potrebama vjernika, zato Zakonik u kanonu 472 st. 2 određuje tko ima preuzeti upravu župe dok mjesni ordinarij ne postavi župskog upravitelja. U prvom redu se upućuje na partikularno pravo, odnosno na uredbu učinjenu već prije nego se župa isprazni. Ako nije drugačije uređeno, upravu župe ima preuzeti duhovni pomoćnik; ima li ih više, onda prvi od njih; a ako su svi jednaki, onda po službi stariji.

[6] Kan. 471 § 4, 452, 451 § 2 st. 2.

[7] Kan. 197; vidi Blat, Commentarium textus Codicis iuris canonici, Lib. II, De personis, Romae 1919, str. 443.

[8] Vidi A Coronata, nav. dj., I, str. 574, bilj. 1; Blat, nav. dj., str. 444.

Radi li se pak o župi povjerenoj redovnicima, upravu župe u tom međuvremenu ima preuzeti poglavar redovničke kuće.

Glede redovničkih župa Zakonik na ovom mjestu govori o župama povjerenim redovnicima (paroecia religiosis concredita). Nije jasno da li se pod tim ima razumjeti svaka redovnička župa: kako ona koja je punopravno ujedinjena redovničkoj moralnoj osobi, tako ona koja je redovnicima povjerena na upravu, dok je inače svjetovna a njom upravlja redovnik titulo parochi. Ukoliko smo mogli ustanoviti, ni jedan kanonista ne spominje ovoga pitanja. Iz starijeg se prava ne može ništa izvesti, budući da je taj dodatak ukoliko se tiče redovnika posve nov u Zakoniku. Kanonisti stoga jednostavno prenose tekst Zakonika. Hilling[9] jedino izričito govori da se tu radi o redovničkim župama — Ordenspfarreien.

Ako se uistinu na tom mjestu ne bi imale razumjeti sve redovničke župe u širem smislu, tj. kako inkorporirane tako i one kojima de facto upravljaju (paroeciae religiosis concreditae), slijedilo bi da Zakonik nije ništa predvidio glede inkorporiranih župa, kako se naime ima poskrbiti za duhovne potrebe vjernika, ako se župa faktično isprazni, tj. ako se župnički zamjenik ukloni, umre, odreče i sl. (kan. 183). Moglo bi se jedino izvoditi iz principa ujedinjenja župe moralnoj osobi da se dotična osoba moralna ima pobrinuti za duhovne potrebe vjernika. No skoro je isti slučaj i za svjetovne župe povjerene na upravu nekom redu ili samostanu na kojima upravlja redovnik titulo parochi, pa ipak se izričito — expressis verbis — takove župe spominju. Župe se svjetovne obično povjeravaju samostanu, provinciji ili redu, te se oni imaju brinuti da se uvijek propisno administriraju. Radi tih razloga mišljenja smo da se pod tim redovnicima povjerenim župama imaju razumijevati sve župe kojima redovnici upravljaju, bilo to titulo parochi ili titulo vicarii. Prema tome tumačenju pravilo postavljeno u kanonu 472 st. 2 vrijedi za sve župe jednako, a to znači da poglavar redovničke kuće preuzima upravu župe, ako inače nije drukčije određeno.

U vezi s rečenim iz teksta kanona „ante oeconomi constituonem" izvodimo da se i na župama kojima redovnici upravljaju bilo kojim naslovom, mogu postavljati privremeni upravitelji župe, u vremenu naime dok se u smislu prava ne postavi župnički zamjenik (vicarius curatus) (kan. 471) ili definitivni župnik kod župa povjerenih na upravu redovnicima (kan. 456). Sve naime osobe koje se spominju u kanonu 472 § 2 imaju samo provizornu upravu od nekoliko dana, a iza toga se postavlja upravitelj (vicarius eoconomus), koji župom upravlja do postavljenja definitivnog župnika odnosno župničkog zamjenika. Jasno je da nije potrebit župski upravitelj (vicarius oeconomus), ako redovnički poglavar odmah predloži samog župnika, odnosno župničkog zamjenika (vicarius curatus).

[9] Das Personenrecht des Codex Iuris Canonici, str. 224.

Na redovničkim župama može župničkim upraviteljem biti i svjetovni svećenik, ako na to pristane redovnički poglavar. Pravo to naime nigdje ne brani, niti se ta zabrana može izvesti, tim manje što je ova vicaria paroecialis samo provizorna, pa u pravu ne dolazi pod pojam i ime nadarbine (kan. 1412 st. 1). Stoga se na nju ne odnosi zabrana kanona 1442, iako ima značaj crkvene službe u strogom smislu[10]. Potrebna je, kako je rečeno, jedino privola redovničkog poglavara. Potrebu privole izvodimo iz značaja redovničkih župa kao takovih: redovnici na njih imaju pravo u kojemu ih ne smije nitko, pa ni na kratko vrijeme, smetati bez njihovog pristanka. Isto to vrijedi i za svjetovne župe redovnicima na službu povjerene, ako je ta povjerba učinjena dozvolom Sv. Stolice.

S druge strane redovnik može biti postavljen za župskog upravitelja svjetovne župe. Tome se ne protivi kanon 1442, kako smo gore u obratnom slučaju rekli, a ni sam značaj redovničke osobe, jer je služba župskog upravitelja provizorna i ustanovljena radi momentane potrebe duša, kojima redovnici mogu pomagati. Ne ćemo se prevariti ako ustvrdimo da preuzimanje i vršenje te službe ne bi prelazilo značaj pomaganja mjesnim ordinarijima u duhovnim potrebama vjernika o kojem govori kanon 608. No da ipak redovnik može preuzeti tu službu, potrebno mu je dopuštenje redovničkog poglavara (kan. 472 st. 1).

Župskog upravitelja za sve župe, kako redovničke tako i svjetovne, pa bile one i patronatskog prava, imenuje slobodno mjesni ordinarij. Samo ako se radi o redovniku, potreban je pristanak redovničkog poglavara. Redovnički poglavar ne može postavljati upravitelja[11]. No radi li se o redovničkoj župi ili o župi redovnicima povjerenoj, može redovnički poglavar, ako hoće, odmah predložiti župničkog vikara, odnosno župnika, i mjesni ordinarij je dužan pristupiti popunjavanju župe u smislu kanona, ako je dotična predložena osoba sposobna, i ne može tražiti da župom upravlja župski upravitelj.

Redovnika župskog upravitelja ukloniti može kako redovnički poglavar tako i mjesni ordinarij, jednako kao i redovnika - župnika (kan. 454 § 5), i jedan drugom nije dužan očitovati razloga svoga postupka (kanon 477 § 1).

[10] Kan. 145; Vidi Hilling, nav. dj., str. 225.

[11] Vidi Trid. Sess. 24 de reform. cap. 18; Pijo V konst. „In conferendis" od 18 marta 1567, Fontes, I, n. 119, str. 212, § 1; adnotacije vrela na kanon 472; rješenje kongregacije koncila in Urbevetana od 9 septembra 1786, Fontes, VI, n. 3855, str. 140 sl., gdje se kaže da moralna osoba s kojom je župa ujedinjena nema prava imenovati župskog upravitelja nego da to spada na mjesnog ordinarija. U istom smislu i na temelju kanona 472 riješila je kongregacija slučaj in Fesulana, 21 juna 1930, A. A. S., XXV (1933), str. 38—40; vidi također Sartori, Enchiridion canonicum, Vicetiae 1935, str. 106 sl.

Vlast onih osoba koje prema kanonu 472 st. 2 preuzmu upravu župe nakon ispražnjenja a prije imenovanja župskog upravitelja označuje spomenuti kanon riječima: „paroeciae regimen assumat interim", tj. dotične osobe preuzimaju upravu župe s čim je nužno skopčana neka župnička vlast. Ali ipak to pravo služiti se župničkom vlašću nikako ne znači da je to služba u strogom smislu, nego je to samo odredba sa svrhom da se providi duhovnim potrebama vjernika i kroz najkraće vrijeme, i samo mu se u tu svrhu i u tom opsegu daju župnička prava. Radi toga ovakovom privremenom upravitelju ili da ga nazovemo interimističkom upravitelju župe ne pripada redovna vlast, nego samo delegovana a iure[12]. Ne pripadaju mu ni iura utilia, osim ukoliko je to nužno i po božanskom pravu uključuje u samom dušobrižništvu posebno što se tiče dijeljenja sakramenata[13]. Čim se postavi župski upravitelj, odnosno župnik ili župnički zamjenik i ovaj uniđe u posjed službe, prestaje odmah vlast interimističkog upravitelja.

Što se tiče dušobrižništva ima župski upravitelj ista prava i iste dužnosti kao i župnik, ali ne smije ništa poduzimati što bi prejudiciralo budućem župniku ili župskoj nadarbini (kan. 473 § 1). Za njega vrijedi pravilo: Sede vacante nihil innovetur. Služba je župskog upravitelja, kako smo već rekli, crkvena služba u strogom smislu, pa je prema tome njegova vlast u dušobrižništvu redovna, a ne delegovana, pa niti delegovana ad universitatem[14].

Redovnik - upravitelj svjetovne župe ima pravo na prihode potrebne mu za pristojno uzdržavanje u visini koju odredi mjesni ordinarij (kan. 472 § 1); isto takovo pravo ima svjetovni svećenik kao upravitelj bilo svjetovne ili redovničke župe. Župskom upravitelju dakle ne pripadaju svi prihodi župske nadarbine, nego se prihodi imaju rasporediti prema odredbi kanona 1481, ako se radi o svjetovnoj nadarbini, odn. župi, a ako se radi o redovničkoj župi prihodi nadarbine idu onoj moralnoj osobi s kojom je župa ujedinjena (samostan, provincija, red itd). U nas u tom postoje posebni partikularni propisi, po kojima upravitelji župa beru sve župničke dohotke za ono vrijeme dok upravljaju župom.[15].

[12] Tako i A Coronata, nav. dj., I, str. 573.

[13] A Coronata, na istom mjestu.

[14] Vidi A Coronata, nav. dj., I, str. 574; Fanfani, nav. dj., str. 469; Hilling, nav. dj., str. 225; Wernz-Vidal, nav. dj., II, str. 799 je u sumnji radi jednog rješenja kongregacije koncila — A. A. S., VIII (1916), str. 129 — jer kongregacija nije htjela da riješi to pitanje; Vermeersch-Creusen, nav. dj., I, str. 410 i drugi općenito uče da mu pripada redovna vlast; niječe Blat, nav. dj., str. 444.

[15] Vidi Belaj, Crkveno pravo, Zagreb 1901, str. 172.

To je i poslije Zakonika izrijekom zadržano[16] zajedno s propisima o raz-diobi prihoda i rashoda[17].

Vlast župskog upravitelja prestaje kad novi župnik odnosno župnički zamjenik uniđe u posjed svoje službe u smislu kanonskih propisa.

§ 3 Redovnik kao zastupnik otsutnoga župnika (vicarius substitutus, kan. 474.)

Redovnik može da vrši dušobrižničku ili župničku službu u otsutnosti župnika, odnosno župničkog vikara. Za vršenje ovakove službe nije redovniku potrebno dopuštenje Sv. Stolice, jer je ta služba provizornog karaktera i ne prelazi granice pomoći u dušobrižništvu u smislu kanona 608.

Zastupnik koji vrši župsku službu u otsutnosti župnika — koja traje više od sedam dana — zove se u pravu župnički zastupnik — vicarius substitutus.

Izuzev slučaj kanona 1923 § 2, tj. svrgnuća župnika po sudskoj presudi kad ovaj prizove na Sv. Stolicu — što može biti kod svjetovnih župnika, a ne kod redovnika — župničkog zastupnika određuje sam župnik, a potvrđuje mjesni ordinarij (kan. 465 § 4). Ako je pak župnik redovnik, ako se naime radi o redovničkoj župi ili župi redovnicima povjerenoj, potrebna je privola i redovničkog poglavara bez obzira da li je zastupnik redovnik ili svjetovni svećenik ili redovnik drugoga reda. Jednako je potrebno dopuštenje redovničkog poglavara kad se radi o zastupniku redovniku na bilo kakovoj župi, i to radi podvrženosti redovnika redovničkom poglavaru; drugim riječima: redovnik ne smije primati službe župskog zastupnika bez dopuštenja svog redovničkog poglavara (kan. 472). Dopuštenje mjesnog ordinarija potrebno je zastupniku za valjano vršenje službe, a dopuštenje redovničkog poglavara samo za dopuštenost a ne za valjanost[18].

Župskom zastupniku odobrenom od mjesnog ordinarija pripadaju sva prava i dužnosti župnika. On ima prema tome redovnu vlast, u svim župničkim odnosno dušobrižničkim poslovima, osim ako bi župnik sam ili mjesni ordinarij štogod izuzeo. No izuzetak u pojedinim stvarima ne oduzima mu redovne vlasti u ostalima koje nisu izuzete i za koje mu uopće pravo daje sva prava i dužnosti župnika. Zato je služba župskog zastupnika crkvena služba u strogom smislu, pa je i vlast s tom službom skopčana redovna vlast (kan. 474, 451, § 1 st. 2). Radi toga mu pripada

[16] Vidi § 34 Naputka o upravljanju crkvenom dobrom Zagreb. sinode, Zagreb, 1925, str. 341.

[17] Vidi § 35 cit. Naputka i Belaj, cit. dj., str. 172.

[18] Vidi autentično tumačenje od 14 jula 1922, A. A. S., XIV (1922), str. 527; Sartori, nav. dj., str. 104; A Coronata, nav. dj., I, str. 566.

redovna vlast za ispovijedanje župljana, osim ako je upravo glede ispovijedanja ograničena ili možda oduzeta.

Pravo smatra župskim zamjenikom i onoga svećenika kojega postavi sam župnik u slučaju da mora iz teškog i hitnog razloga ostaviti župu na više od tjedan dana, i prije odobrenja mjesnog ordinarija. U kanonu 465 § 5 zove se takav svećenik posebnim imenom „sacerdos supplens", ali i takvog smatra kanon 474 župskim zastupnikom, jer navodi § 5 kanona 465 gdje se upravo i govori o takovom svećeniku. Župnik u spomenutom slučaju mora što prije obavijestiti ordinarija o razlogu svog odlaska, kao i o svećeniku kojega je ostavio kao zastupnika u župi i čekati njegovu odluku. Kad ordinarij odobri takovog svećenika za zastupnika, on je onda zastupnik jednako kao i onaj o kojemu smo malo prije govorili (kan. 465 § 4). Iz autentičnog tumačenja od 14 jula 1922[19], u kojemu se kaže da takav sacerdos supplens može valjano prisustvovati ženidbama i prije odobrenja mjesnog ordinarija, ako mu izričito nije to izuzeto, zaključujemo da takav sacerdos supplens ima redovnu župničku jurisdikciju[20].

Teža su pitanja — koja se nadovezuju na § 5 navedenog kanona: — kakova je vlast zastupnika kojega postavi župnik a da se ne ispune svi uvjeti predviđeni tim kanonom, na pr. kad župnik ode iz župe s nakanom da se vrati u roku od sedam dana, ali se otsutnost produži na dulje vrijeme od sedam dana; ili ako ode iz župe bez teškog razloga; ako ne obavijesti ordinarija, kako to kanon traži, pa bilo to iz nemarnosti ili zaborava; ako obavijest od župnika poslana ordinariju nikako ne dođe u ruke, a župnik izostane na vrijeme dulje od sedam dana itd. O ovim se pitanjima među kanonistima mnogo raspravljalo: ispitivalo se naročito, kakova je vlast svećenika koji bi na taj način zastupao župnika, da li redovna ili delegovana, s osobitom primjenom na ispovijedanje i prisustvovanje sklapanju brakova[21]. Na postavljena pitanja različito se odgovara. Na nas ova pitanja izravno ne spadaju, jer se ne tiču samih redovnika zastupnika, nego uopće svih župskih zastupnika. Pouzdanim mišljenjem možemo smatrati ovo: ako župnik ode

[19] A. A. S., XIV (1922), str. 527.

[20] Ovako drže kanonisti općenito, kao na pr. A Coronata, nav. dj., I, str. 566 u bilj. 3; Fanfani, nav. dj., str. 475 i 275; Vermeersch-Creusen, nav. dj., I, str. 411, n. 565; Wernz-Vidal, nav. dj., str. 800; Chelodi, Ius de personis iuxta Codicem iuris canonici, Tridenti 1927 (ed. 2), 328; Hilling, nav. dj., str. 225; Stocchiero, De iurisdictione vicariorum paroecialium, Ius Pontificium, 1931, str. 223.

[21] O tome je pisano u raznim časopisima. Navodimo neke do kojih smo mogli doći: Cappello, De vicario substituto, Periodica de re morali, canonica, liturgica XIX (1930), str. 1 sl.; Claeys Bouuaert, De vicarii substituti constitutione ac munere, u: Ius Pontificium, 1927, str. 72 sl.: Stocchiero J., De iurisdictione vicariorum paroecialium, Ius Pontificium, 1931, str. 150 s., 221 sl.; isti, De potestate cooperatoris et supplentis paroecialis, Ius Pontificium, 1932, str. 307 sl.; Garcia-Bayon, Vicario sustituto,

iz teškog razloga i bude prisiljen ostati izvan župe više od tjedan dana i o tome ne obavijesti ordinarija, ili obavijest ne stigne ordinariju, zastupnik valjano vrši dušobrižničke čine[22]. Isto tako ako je župnik mislio da njegovo izbivanje neće trajati više od sedam dana, a ono se uistinu produži preko sedam dana, čini se da zastupnik valjano vrši službu poslije isteka roka od sedam dana, bar ex errore communi[23]. Ako je župnik krivo držao da ima teški razlog, pa otišao ostavivši zastupnika, zastupnik valjano vrši čine službe[24].

Ako župnik ode iz župe na kraće vrijeme od sedam dana, Zakonik traži da se on pobrine da duhovna služba ne strada, posebno ako to naročite okolnosti traže, i radi toga u takovoj otsutnosti ima se pobrinuti da ostavi jednog svećenika u svojoj župi radi duhovnih potreba vjernika (kan. 465 § 6). Ovaj svećenik ne dobiva druge vlasti, osim one koju mu župnik povjeri. On se ne smatra župskim zamjenikom u smislu 474 kanona. Zato mu župnik ne može na pr. delegovati vlasti za ispovijedanje[25], a glede prisustvovanja ženidbama može ga delegovati samo na određene ženidbe, a ne generalno[26]. No ipak, ako bi ovakav svećenik vršio koje čine, ne treba ih odmah smatrati nevaljanima, jer mogu da budu valjani ex errore communi[27].

Vlast zamjenika, osim redovitih slučajeva (kan. 183), prestaje povratkom župnika u župu; redovnika može ukloniti mjesni ordinarij i redovnički poglavar, jednako kao i redovnika - župnika (kan. 477, 454 § 5). Svjetovnog svećenika može u svako doba ukloniti biskup, kapitularni vikar, ali ne generalni vikar bez posebnog ovlaštenja (kan. 477 § 1). Ako je pak svjetovni svećenik zastupnik redovnika župnika ili župničkog vikara redovnika, može mu redovnički poglavar oduzeti dopuštenje za dopušteno vršenje službe, ali ga ne može ukloniti[28].

---

u: Ilustracion del Clero, Madrid 1935, str. 318; isti, Vicario suplente, u istom časopisu 1935, str. 319; A. Echevarrieta, Vicario sustituto, Sal Terrae, Santander 1934, str. 1045. Vidi o tome prikaz od Gonzalez-a u Ius Pontificium, 1934, str. 316.

[22] Vidi Stocchiero, u Ius Pontificium, 1931, str. 225.

[23] Vidi kanon 209; A Coronata, nav. dj., I, str. 566, bilj. 3; Stocchiero, nav. mj., str. 225.

[24] Vidi Cappello, na nav. mj., str. 5; Vermeersch-Creusen, nav. dj., I, str. 411 protivno mišljenje drži pouzdanijim.

[25] Kanon 874, § 1; autentično tumačenje od 16 oktobra 1919, A. A. S., XI, (1919), str. 417.

[26] Vidi Fanfani, nav. dj., str. 276; Chelodi, nav. dj., str. 382 u bilj. 3; Teško da se može održati mišljenje A Coronate u nav. dj., I, str. 566 u bilj. 6.

[27] Garcia-Bayon, na nav. mj.

[28] Vidi autent. tumačenje na 465 kanon od 14 jula 1922 ad III, A. A. S. XIV (1922), str. 527.

§ 4 Redovnik kao pomoćnik nemoćnog župnika

(vicarius adiutor, kan. 475)

Pomoćnik nemoćnog župnika je svećenik koji u dušobrižničkoj službi pomaže župniku koji je radi starosti, umne slabosti, neznanja, ili uopće kojeg drugog trajnog razloga postao nesposoban da uredno vrši poslove župničke službe (kan. 475 § 1). Pretpostavlja se da je župnikova nesposobnost nastupila (impar evaserit) tijekom njegove službe, i, naravno, bez njegove krivnje. To se vidi i iz dekretalnog prava[29], jer se za postavljanje u župničku službu traži sposobnost za vršenje te službe[30].

Drukčije Zakonik označuje službu duhovnog pomoćnika — vicarius cooperator — kad u kanonu 476 § 1 kaže da je to svećenik koji u dušobrižničkoj službi pomaže župnika koji sam ne može dovoljno obavlja poslove dušobrižništva radi mnoštva vjernika ili kojeg drugog razloga, kao što su na pr.: udaljenost vjernika od sijela župe, povećani rad dušobrižništva u školama, bolnicama i sličnim ustanovama itd., povećano primanje sakramenata itd[31]. Sada je župnik sposoban za vršenje dušobrižništva, ali mu nije moguće da sam na sve poslove stigne; kod postavljanja pak pomoćnika (vicarius adiutor) župnik je nesposoban, iz bilo kojega razloga.

Starije je pravo, iako ne terminologijom, ali u stvari još izrazitije označivalo razliku između župskog pomoćnika (vicarius adiutor) i dohovnog pomoćnika (vicarius cooperator). Obadva su se zvali coadiutor, iako se kooperator uz to nazivao i cooperator, cappellanus i sl. No pojmovnom oznakom su se dobro lučili, jer su se prvi zvali i smatrali koadjutorima u strogom smislu — proprie dicti, a drugi samo u širem smislu — improprie dicti. Imenom koadjutora označivala se osoba koja je nekome pomagala u crkvenoj službi, ali ne po izboru onoga koga pomaže, nego po postavljanju sa strane više vlasti; tako na pr. iako biskupa pomaže u upravi biskupije, generalni vikar nije koadjutor, jer ga izabire sam biskup. Ali ako bi takovog pomoćnika postavila Sv. Stolica, onda je koadjutor (kan. 350 i sl. i kan. 366 i sl.). Isto je vrijedilo kod pomoćnika župnika: ako mu je pomoćnika iz kanonskih razloga postavljao biskup, onda je on bio koadjutorom, a ako je pomoćnika župnik sam sebi uzimao, on je bio cooperator. Prema odredbi tridentskog sabora — a jednako je bilo i prije tridentskog sabora — župnici su sami sebi imali uzimati pomoćnike na župama „in quibus populus ita numerosus sit, ut unus rector non possit sufficere ecclesiasticis sacramentis ministrandis, et cultui divino peragendo"; određeno je k tome da biskupi imaju prisiliti župnike da si uzmu

---

[29] Titulus De clerico aegrotante vel debilitato (X, 3, 6); Trid. Sess. 21 de reform. cap. 6.

[30] Kanon 459, 471 § 2; Trid. Sess. 7 de reform. cap. 2.

[31] Vidi A Coronata, nav. dj., I, str. 576, bilj. 4.

pomoćnike (kooperatore), ako to sami ne bi htjeli[32]. Stoga se smatralo bitnom razlikom između pomoćnika u jednom i drugom smislu u tome što je jednoga postavljao biskup, odn. mjesni ordinarij, a drugoga je župnik sam sebi uzimao[33].

Ovo razlikovanje Zakonik nije izmijenio, samo je izmijenio način imenovanja kooperatora: i kooperatora po Zakoniku imenuje mjesni ordinarij, ali nakon saslušanja župnika (kan. 476 §§ 3 i 4), dočim se kod imenovanja koadjutora ne traži ovo saslušanje.

Navedena napomena iz starijeg prava pomoći će nam da riješimo jedno pitanje glede imenovanja pomoćnika redovnika. Zakonik određuje da se za redovnicima povjerene župe pomoćnik župnika (v i c a r i u s a d i u t o r) postavlja tako da ga redovnički poglavar predloži a mjesni ordinarij ga postavlja. Nesumnjivo je iz toga da i župnik redovnik može imati adjutora, župskog pomoćnika. Naravno da redovnički poglavar nije obvezan nemoćnom župniku redovniku na taj način pomagati, nego ga može i ukloniti sa župe, a može to učiniti i mjesni ordinarij (kan. 454 § 5, 471 § 3).

Pod izrazom „p a r o e c i a r e l i g i o s i s c o n c r e d i t a" razumijeva se župa redovnicima na upravu povjerena. Ali, po našem mišljenju, ništa ne smeta da se takav pomoćnik dadne i župničkom vikaru (v i c a r i u s c u r a t u s), koji upravlja župom ispred moralne osobe. I on može bez svoje krivnje da postane nesposobnim za uredno vršenje poslova dušobrižne službe[34].

Iz spomenute odredbe Zakonika bjelodano je da pomoćnici na redovničkim župama i župama redovnicima povjerenim imaju biti samo redovnici dotičnog reda, iako svjetovni svećenici nisu nesposobni za tu službu. Nameće se pitanje: da li se redovnici mogu postaviti za pomoćnike (v i c a r i u s a d i u t o r) na svjetovnim župama kojima upravljaju svjetovni svećenici? — Mnijenja smo da se redovnik ne može postaviti za župničkog pomoćnika svjetovnom svećeniku na svjetovnoj župi, nego samo na župama koje su redovnicima punopravno ujedinjene ili im dozvolom Sv. Stolice na upravu povjerene. To izvodimo iz slijedećeg: Zakonik govoreći o adjutoru s obzirom na redovnike, spominje izričito samo župe redovnicima povjerene, dok uopće ne spominje slučaja da se redovnik jednostavno uzima ili postavlja za adjutora. Jasno se zamjećuje razlika između stilizacije u kanonu 472 st. 1, gdje se kaže: „s i d e r e l i g i o s o a g a t u r", i stilizacije u kanonu 475[35]. U prvom Zakonik uzima redovnika jednostavno, bez obzira na kakovu se župu postavlja za upravitelja i traži za njega privolu redovničkog poglavara; u 475 kanonu ne govori o redovniku nego o redovničkoj župi. — K tome, na župe koje nisu redovničke ili redovnicima povjerene, mjesni ordinarij postavlja svećenika za adjutora slobodno[36], što kod redovnika ne može biti, jer mjesni ordinarij s njima ne može raspolagati. — Napokon, služba adjutora na svjetovnim župama je svjetovna služba, ima svjetovni značaj. I ta služba nije samo provizorna kao što je služba župskog upravitelja[37], ili župničkog zastupnika[38], nego trajna. Zakonik izričito kaže da se ta služba podjeljuje onda, kad je župnik postao nemoćnim za vršenje duhovne službe i navodi razloge koji su po svojoj prirodi trajni (kan. 475 § 1). Prema tome se adjutori postavljaju u službu trajno, a redovnici nisu sposobni da trajno vrše dušobrižničke službe na svjetovnim župama bez dopuštenja Sv. Stolice[39].

No ipak obratno vrijedi: redovnički poglavar može za adjutora na redovničkoj župi ili župi redovnicima povjerenoj, bar u slučaju potrebe, predložiti svjetovnog svećenika; kad naime redovnički poglavar, bar u slučaju potrebe[40], može predložiti svjetovnog svećenika za župničkog zamjenika (vicarius eoconomus), a fortiori ga više može predložiti za adjutora nemoćnom župniku, odnosno župničkom vikaru. U tome slučaju mjesnom ordinariju pripada pravo da takovom adjutoru odredi pristojno uzdržavanje iz prihoda župe, odnosno župske nadarbine.

Prava i dužnosti župskog pomoćnika (adjutora) ovise o tome da li on u svemu župnika pomaže ili ne. Pomaže li ga u svemu, ima sve dužnosti i sva prava župnika, izuzevši misu za puk, koja uvijek spada na župnika. Tada je njegova vlast redovna i pripada mu po samoj službi. Pomaže li pomoćnik župniku samo djelomično, onda se njegova prava i dužnosti određuju u dekretu imenovanja odnosno postavljanja (kan. 475 § 2). Ipak, ako je župnik pri zdravoj pameti, adjutor ima da vrši službu u ovisnosti od njega na način kako to odredi mjesni ordinarij (kan. 475 § 3). Ako župnik — pa i u slučaju da ga adjutor u svemu pomaže i zastupa — ne može da govori misu za puk ili nije pri zdravoj pameti, nije tim dužnost mise za puk prešla na adjutora, ona načelno ostaje na župniku, ali će se ordinarij pobrinuti tko će govoriti mise dodijelivši nađenom celebrantu stipendij iz župnikovih prihoda[41].

Ne može li se dovoljno providiti duhovnom dobru vjernika i dušobrižničkoj službi niti postavljanjem adjutora, pa bio župnikom i svjetovni svećenik, ima se ukloniti sa župe (kan. 465 § 4). Pomoćnika redov-

---

[32] Sess. 21 de reform. cap. 4.

[33] Vidi B o u i x, Tractatus de parocho, str. 421—422.

[34] Vidi A C o r o n a t a, nav. dj., I, str. 575.

[35] Vidi kanon 476 § 4: „V i c a r i o s c o o p e r a t o r e s r e l i g i o s o s", a ne kaže „p r o p a r o e c i i s r e l i g i o s i s" ili „p a r o e c i a r e l i g i o s i s c o n c r e d i t a".

[36] Vidi naše gornje napomene o pojmu adjutora u starijem pravu.

[37] Kanon 472 — „v i c a r i u s o e c o n o m u s".

[38] Kanon 474 — „v i c a r i u s s u b s t i t u t u s".

[39] Vidi gore naše Prvo poglavlje.

[40] Vidi R e i f f e n s t u e l, nav. dj., III, tit. 37, n. 8; A C o r o n a t a, nav. dj., II, str. 375.

[41] Vidi A C o r o n a t a, nav. dj., I, str. 576; W e r n z - V i d a l, nav. dj., III, str. 802.

nika može ukloniti kako mjesni ordinarij tako i redovnički poglavar, jednako kao i druge župnike redovnike i župničke zamjenike (kan. 477 § 1).

§ 5 Redovnik kao pomoćnik prezaposlenog župnika

(vicarius cooperator, kan. 476)

Pojam kooperatora već smo donekle izložili kad smo u prediućem paragrafu razlagali bitnu razliku između adjutora i kooperatora. Kooperator je dakle svećenik koji je kao pomoćnik u dušobrižničkoj službi dodijeljen onom župniku, odn. župničkom vikaru (vicarius curatus) koji radi velikog broja vjernika ili drugih razloga, po sudu ordinarija, ne može da zadovolji duhovnim potrebama vjernika. Razlozi radi kojih se ovakav pomoćnik daje župniku jesu u prvom redu : veliki broj vjernika, a tako i mnoštvo župskih poslova, kao na pr. mnogobrojne škole, bolnice, drugi zavodi, katolička društva koja treba duhovno voditi, često primanje sakramenata od strane vjernika, a isto tako i privremena slabost ili bolest župnika, itd.[42]. Doklegod postoji mogućnost da se duhovnim potrebama vjernika udovolji postavljanjem ovakovih pomoćnika, kooperatora, nema mjesta diobi župe i nema kanonskog razloga za diobu, kako smo to već na svom mjestu istakli. Ne može li se udovoljiti duhovnim potrebama vjernika postavljanjem jednoga ili više pomoćnika, župu valja dijeliti (kan. 476 § 8).

Tko ima suditi da li župnik sam može udovoljiti duhovnim potrebama vjernika i da se prema tome pristupi postavljanju kooperatora ? — Zakonik veli jednostavno : „iudicio Ordinarii". U smislu 198 kanona ovdje bi se za redovničke župe imao razumjeti viši redovnički poglavar, ako se radi o duhovničkom izuzetom redu. Od kanonista to izričito tvrdi Carmignani[43]. Uistinu ovaj smisao iziskuje tekst Zakonika.

Ali ipak je teško misliti da se ovdje — i ako se radi o redovničkoj župi duhovničkog izuzetog reda — ima razumjeti isključivo redovnički viši poglavar, pogotovu uzme li se u obzir da je mjesni ordinarij redovni pastir duša i da je on u stvarima dušobrižništva uvijek u prvom redu nadležan i obvezan da se brine za duhovno dobro vjernika. Zato ga nužno i ovdje moramo uzeti kao nadležnoga suditi za sve župe, kako svjetovne tako i redovničke, odnosno župe redovnicima na upravu po-

[42] Vermeersch-Creusen, nav. dj., I, str. 413 kaže : „Necessitas huius auxilii oritur, sive (ut plerumque) e causa locali sive e causa personali non perpetua, ut sunt multitudo populi, amplitudo territorii, infirmitas parochi temporaria, etc."

[43] Il Piccolo Codice dei parroci regolari, str. 11, n. 17 : „Spetta ai Superiori Religiosi giudicare se a qualche Vicario Curato o Parroco sarà necessario dare uno o più Religiosi che attendano con lui al regime della Parrochia, in qualità perciò di Cooperatori, i quali possono costituirsi per tutta la Parrochia o per una parte di essa".

vjerene. Ali ako bi u ovoj stvari, ukoliko se tiče redovničkih župa, drukčije sudio mjesni ordinarij a drukčije redovnički poglavar, pa redovnički poglavar ne bi predložio svećenika za službu duhovnog pomoćnika u konkretnom slučaju, nije predviđeno u Zakoniku čiji sud ima prevladati ; jer i redovnički poglavar ima da se brine za duhovno dobro vjernika onih župa koje su redovnicima povjerene. Dakle tu bi pitanje mogla riješiti samo Sv. Stolica. Doduše mogla bi se uzeti analogija iz kanona 631 § 2 ; no samo analogija a nikako strogo obvezatna norma, jer kanon 631 § 2 ima pred očima dvije odredbe : jednu redovničkih poglavara, a drugu mjesnih ordinarija, obzirom na vršenje dužnosti već postavljenog župnika, a nema pred očima pitanje suda, da li jednoj župi treba kooperator ili ne. Zato se ta zakonska norma ne može ni po širokom tumačenju primijeniti na naš konkretni slučaj, te ima vrijednost samo analogije.

Pravo postavljati kooperatora, ako se radi o redovniku, ima mjesni ordinarij ; redovničkom poglavaru pripada pravo prijedloga, koji se može staviti istom po saslušanju župnika (kan. 476 § 4). Prije tridentskog sabora župnici su si sami uzimali kooperatore, duhovne pomoćnike, i sami su im delegovali vlast za vršenje dušobrižništva, pa i vlast za ispovijedanje. Tridentski sabor je ovo pravo ostavio netaknutim[44], ali ga je drugim dekretom utoliko modificirao što je odredio da nitko ne može ispovijedati, ako od ordinarija nije za to odobren[45]. Tako su onda župnici, kad bi sebi uzimali pomoćnike, mogli uzeti jedino takovog svećenika koji je već bio odobren od ordinarija za ispovijedanje. Kasnije se to odobrenje tražilo i za vršenje drugih dušobrižničkih poslova[46]. Već prije Zakonika nastao je u nekim krajevima običaj, kao u Francuskoj, Belgiji, Njemačkoj, Ugarskoj, pa i kod nas, da kooperatore imenuje ordinarij, a ne župnik[47]. Zakonik je sada taj običaj postavio općim zakonom, ali je k tome odredio, da mjesni ordinariji odnosno redovnički poglavari, ako se radi o redovniku, imaju prije saslušati župnika.

Mnogo se raspravljalo o tom, da li je imenovanje valjano, ako se župnik prije ne sasluša[48]. Velik broj kanonista tumači kanon 105 tako da čin poglavara nije nevaljan, iako se ne saslušaju osobe koje se po zakonu imaju saslušati, pa kako se radi i o mnogim uglednim kanonistima, to se ovome mišljenje ne može zanijekati pouzdanost, te se praktično može smatrati valjanim imenovanje, odn. prezentacija sa stra-

[44] Sess. 21 de reform. cap. 4.

[45] Sess. 22 de reform. cap. 15.

[46] Vidi Jeličić V., Duhovni pomoćnici, njihova prava i dužnosti, Franjevački Vijesnik, XLI (1938), str. 71 sl. 166 sl.

[47] Vidi Jeličić, na nav. mj., str. 186—188.

[48] O tome opširnije kod Jeličića, na nav. mj., str. 192 sl. ; također Vermeersch-Creusen, nav. dj., I, str. 198 sl. ; A. Boudhinon, Circa can. 105, n. 1, Ius Pontificium, 1928, str. 29—35 ; Vromant, De bonis Ecclesiae temporalibus, str. 52 sl.

ne redovničkog poglavara, makar se župnik prije i ne saslušao. Tim, dakako, nije prestala zapovijed zakona da se župnik mora saslušati[49].

Može li redovnički poglavar za župu redovničku ili redovnicima povjerenu predložiti za kooperatora svjetovnog svećenika, i može li redovnik biti postavljen za kooperatora na svjetovnim župama? — Na obadva pitanja dajemo pozitivni odgovor. Gledom na prvo, dali smo razlog u prediđućem paragrafu govoreći o adjutoru. A ništa nema što bi se protivilo da i redovnik može biti kooperatorom na svjetovnim župama, ako se jedino izuzme slučaj da bi svjetovna vikarija bila nadarbinska (kan. 477 § 2; također kanon 1427 § 4; 1412 st. 2). Tada bi se naime postavljanju redovnika na svjetovnu vikariju protivio kanon 1442. Inače se ne može naći razlog ili zakonski propisi koji bi to smetao. Nedvojbeno je tu službu redovnik mogao primiti i po starijem pravu, jer je župnik za duhovnog pomoćnika sebi mogao uzeti svakog svećenika, pa tako i redovnika, samo ako bi na to pristao redovnički poglavar: redovnik može i mogao je prije Zakonika vršiti dušobrižničku službu u župi i župskoj crkvi jednako kao i u redovničkoj crkvi. Potrebna mu je za to jedino kanonska misija i potrebno ovlaštenje. Zakonikom je, kako se čini, kooperator postao nosiocem crkvene službe u strogom smislu (kan. 145). Ali ta služba po svom značenju nije svjetovna, pa je redovnici mogu vršiti i na svjetovnim župama. Nije tim ujedno rečeno

[49] Zagrebački je ordinarij stavio pitanje kongregaciji koncila: da li se u zagrebačkoj nadbiskupiji može zadržati starodrevni protivni običaj, po kojem su se kooperatori postavljali bez saslušanja župnika. No ovo je pitanje kongregacija odgovorila dne 13 novembra 1920: „Standum dispositioni Codicis can. 476 § 3" (A. A. S., XIII, 1921, 46). Iz obrazloženja ovog rješenja izvodi Crnica (Kanonsko pravo katoličke Crkve, sv. I, Split 1937, str. 68, bilj. 44) da bi ordinariji postupali dopušteno, i ako bi im u pojedinačnom slučaju bilo teško saslušati župnika, kad bi imenovali, odn. postavljali kooperatore bez saslušanja: „jer ako se stoljetni običaj ne može držati u slučajevima u kojima se ne ispunjuju uvjeti predviđeni u kan. 5, može se držati u slučajevima u kojima su ispunjeni". Mada je prof. Herman u recenziji ovog djela (Bogoslovska Smotra, 1937, str. 312 sl.) prigovorio ovom mišljenju, O. Crnica je i dalje ostao kod njega (Kritika prvog sveska moga „Kanonskog prava kat. Crkve", pretiskano iz Nove Revije, Šibenik 1937, str. 11). Mišljenju O. Crnice moglo bi se prigovoriti to što običaja ne čini pojedinačni čin, pa ako se običaj kao takav ima ukinuti, ne može se on zakonito održati ni za pojedinačni čin. Za pojedinačni čin može postojati ispričavajući razlog. — Jeličić glede te stvari primjećuje (nav. mj. u Franjevačkom Vijesniku, str. 194—195), da se tu ne može ni raditi o nekom stoljetnom običaju protiv zakona u pravnom smislu, jer da ne može postojati običaj protivan zakonu dok uopće nije bilo zakona, pa da je tako i s običajem u zagrebačkoj dijecezi. Budući da se u konkretnom slučaju radi o posve novom zakonu kojega je donio tek novi Zakonik, ne može se pozivati na neki običaj kakav je postojao prije Zakonika, jer da se na njega ne može primijeniti zadnji dio kanona 5.

da redovnik bez daljnjega može stanovati izvan redovničke kuće stalno. Radi toga, ako se redovniku ovakova služba povjeri, ostaje on i dalje vezan svojim redovničkim propisima, pa mu se ta služba može povjeriti samo uz uvjete kako ih postavlja kanon 608, t. j. da se vrši bez štete za redovničku disciplinu.

Mnogo se također raspravljalo o pitanju vlasti kooperatora. Ugledni i brojni kanonisti uče da je vlast kooperatora u pravilu redovna, osim ako je drukčije određeno dijecezanskim statutima, dekretom ordinarija ili povjerbom župnika. Izvode to iz kanona 476 § 7, gdje se kaže da, ako nije drukčije određeno dijecezanskim statutima, dekretom ordinarija ili povjerbom župnika, ima kooperator „vi officii", tj. po službi zamjenjivati i pomagati župnika u svim dušobrižničkim, župskim poslovima, izuzevši misu za puk. Prema tome, tako uče kanonisti, kooperator je nosilac dušobrižničke službe, koja se ovdje ima uzeti u strogom smislu (kan. 145). Uz crkvenu službu u strogom smislu mora da je vezana vlast potrebna za vršenje te službe; a vlast koja je po pravu skopčana sa službom je upravo redovna vlast (kan. 197). Ta se vlast prema Zakoniku proteže na sve poslove župničke službe, na cjelokupno dušobrižništvo, osim ako dijecezanski statuti, dekret ordinarija ili povjerba župnika štogod ne izuzmu, što im opće pravo priznaje. Ovo mišljenje može se primiti kao pouzdano[50].

Kooperator, iako je redovnik, podvržen je župniku, koji ga ima voditi i upućivati u dušobrižničkim poslovima; k tome župnik ima da o njemu svake godine pošalje izvještaj mjesnom ordinariju, ako se radi o redovniku neizuzetog ili neduhovničkog reda, a redovničkom višem poglavaru ako se radi o redovniku duhovničkog izuzetog reda (kan. 476 § 7.)

No kooperator redovnik nije snagom zavjeta poslušnosti podvržen župniku, mada je i župnik redovnik, ako nije ujedno redovnički poglа-

[50] Vidi više o tome u spomenutoj radnji Jeličića, u Franjevačkom Vijesniku, 1938, str. 195 sl., gdje se opširnije navode razlozi za njega, kao i prigovori, i imena kanonista koji ovo mišljenje slijede. Tu se daje odgovor i na neko navodno rješenje kardinala Gasparri-a kao pretsjednika komisije za autentično tumačenje kanona Zakonika, koje nije publicirano u službenom glasilu Sv. Stolice, pa da mu ne pripada vrijednost autentičnog tumačenja. Iz svih tih navoda izgleda da je to mišljenje dovoljno utvrđeno. Jedino bi mogla nastati ozbiljnija sumnja da li je vlast kooperatora redovna u slučaju ako bi partikularno pravo (dijecezanski statuti, dekret ordinarija, povjerba župnika) drukčije odredilo ili nešto izuzelo. Na tu sumnju se Jeličić također osvrće, i odgovara da izuzetak u pojedinačnim stvarima ne može dirati vlasti u njezinoj naravi u stvarima gdje taj izuzetak ne postoji, pa da kooperatoru i onda pripada redovna vlast u stvarima koje nisu uzuzete. Ujedno odgovara na prigovor koji se stavlja na temelju kanona 1096, u kojem se određuje da se nitko ne može generalno delegovati za prisustvovanje ženidbama, osim kooperatora; to se ima shvatiti za slučaj da je vlast kooperatora po partikularnom pravu ili partikularnoj odredbi (ordinarij, župnik) glede prisustvovanja ženidbama ograničena, da mu je župnik onda može delegovati i to generalno.

var u smislu kanona i konstitucija dotičnog reda, jer redovnik je zavjetom poslušnosti vezan samo prema Sv. Ocu (kan. 499 § 1) i svojim redovničkim poglavarima (kan. 501, 505).

Glede uklanjanja kooperatora sa službe vrijede isti propisi kao i za druge župničke vikare. Redovnika može ukloniti i mjesni ordinarij i redovnički poglavar (kan. 477 § 1).

§ 6 Redovnik kao upravitelj crkve

Redovnik može biti upraviteljem crkve koja nije župska, a ni redovnička u tom smislu da nije spojena s kućom u kojoj boravi redovnička zajednica. Radi li se o crkvi koja je mjesno spojena s redovničkom kućom u kojoj boravi redovnička zajednica i koja prema tome u toj crkvi obavlja svoje funkcije, onda je njezin upravitelj u duhovničkom redu redovnički poglavar dotične redovničke kuće (kan. 480 § 3, 609; 497 § 2, 630 § 4, 514, 1182 § 1), a u lajičkom udruženju posebni kapelan (o kojem u slijedećem paragrafu).

Upravitelj takove nežupske i nesamostanske crkve nije u strogom smislu dušobrižnik, na njega ne spada dušobrižnička služba (kan. 481), ali i on po svojoj službi vrši neke dušobrižničke poslove, iako ne po dužnosti — ex iustitia; on obavlja svete funkcije u crkvi, podjeljuje svete sakramente (ispovijed, pričest), pa na neki način participira u biskupskoj vlasti.

Crkve o kojima se ovdje radi nisu ni župske ni o župskim ovisne, jer bi im u tom slučaju upraviteljem bio sam župnik (kan. 1182 § 2); govor je dakle o crkvama kao što su na pr. prošteništa, bolnica, tamnica itd.

Ovakova crkva može biti redovnička ili svjetovna. Redovnička je ili pravom vlasništva, zato što su je redovnici svojim trudom i imovinom sagradili, ili milostinjom njima u ovu svrhu darovanom, ili najzad milostinjom koja je bila u njihovoj slobodnoj porabi; redovnička je pak i u onom slučaju, ako je redovnicima trajno na službu i čuvanje povjerena. — Ako je crkva redovnička, redovnički poglavar izabire upravitelja, a na mjesnog ordinarija spada pravo odobrenja (approbatio), koje se traži radi obavljanja dušobrižničkih poslova. Redovnički poglavar može predložiti svjetovnog svećenika, kao i svećenika svoga ili drugoga reda; u posljednjem slučaju, dakako, uz privolu poglavara dotičnog redovnika.

Obratno, redovnik može biti upraviteljem crkve koja ne pripada redovnicima, jer se tome ništa ne protivi, niti je to nespojivo s njegovim redovničkim zvanjem. U takovom ga slučaju slobodno imenuje mjesni ordinarij, ali mu je potrebna privola redovničkog poglavara iz razloga redovničke discipline i ovisnosti od poglavara.

Zakonito postavljenom upravitelju pripada pravo vršiti službu Božju u crkvi i sve što spada na vlast reda (kan. 482, 2256 st. 1), izuzevši župske funkcije, držeći se odredaba u ispravama utemeljenja i pazeći da

služba Božja u njegovoj crkvi ne bi smetala službu Božju u župskoj crkvi (kan. 482). Ako bi župska crkva bila vjernicima tako udaljena da je ne bi mogli posjećivati bez velike poteškoće, po sudu ordinarija, može ovaj i pod kaznu narediti upravitelju crkve da drži službu Božju u crkvi u vrijeme u koje mogu vjernici lako prisustvovati, da im navjljuje dane posta i nemrsa, naznanjuje svetkovine, tumači kršćanski nauk, drži propovijedi itd. (kan. 483, 1334, 1345). Bez propisanog dopuštenja upravitelja nitko ne smije u njegovoj crkvi držati službu Božju, podjeljivati sakramente itd., pa ni sam župnik onoga mjesta gdje se crkva nalazi. No župnik ima pravo uzimati Presv. Otajstvo za bolesnike iz ovakove crkve. Upravitelji moraju voditi knjige primljenih misa i misnih nakana. Nadzor nad tim knjigama pripada mjesnom ordinariju, ako je crkva svjetovna ili neizuzetih i neduhovničkih redova, a redovničkom višem poglavaru, ako je crkva duhovničkog izuzetog reda (kan. 842—843).

Na upravitelja spada i uprava crkvene imovine, tj. imovine određene za gradnju, popravak, obnovu crkve i za službu Božju u njoj (kan. 1182 § 1). Redovnik upravitelj svjetovne crkve, dužan je imovinom upravljati prema propisima kanona 1519—1528, i o upravi polagati račun mjesnom ordinariju (kan. 1182 § 3); ako je pak crkva redovnička, ima imovinom upravljati prema propisima o upravi redovničke imovine (kan. 532), i račun polagati redovničkim poglavarima.

Čini se da kanonske norme o upraviteljima crkava smatraju upravitelja crkvenom službom u strogom smislu[51].

Upravitelja crkve, ako je redovnik, može ukloniti kako mjesni ordinarij tako i redovnički poglavar (kan. 486).

§ 7 Redovnik kao kapelan raznih lajičkih ustanova

Redovnici mogu biti kapelani raznih lajičkih ustanova, kao što su kuće lajičkih redova ili redovnica; bratovštine, bolnice, ubožnice, konvikti i slične ustanove. Imenom kapelana zvani su najprije u franačkom carstvu klerici, koji su čuvali plašt sv. Martina Turskog, zvani „cappa", a poznije je taj naziv prenesen na čuvare bilo kakovih svetih stvari ili mjesta[52]. Danas se tim imenom zovu svećenici koji vrše dušobrižnu službu ili barem jedan dio dušobrižničke službe kod osoba i ustanova koje se makar donekle po pravu ili po posebnoj biskupskoj odredbi izuzeti ispod župničke jurisdikcije. Tako su po općem pravu i neizuzeti redovnici i redovnice izuzeti ispod vlasti župnika glede ispovijedanja i propovijedanja; pogotovu su izuzeti ispod vlasti župnikove. Pa i one koji po općem pravu nisu izuzeti ispod vlasti župnikove, može mjesni ordinarij izuzeti (kan. 464 § 2). Tako na pr. bolnicu koja

[51] Vidi A Coronata, nav. dj., I, str. 581.
[52] Vidi Jeličić, na nav. mj. u Franjevačkom Vijesniku, 1938, str. 72; Vermeersch-Creusen, nav. dj., I, str. 418.

se nalazi na teritoriju župe mjesni ordinarij može izuzeti ispod vlasti župnikove i postaviti joj posebnog duhovnika ili kapelana[53]. Za vojne bolnice vrijede posebne odredbe Sv. Stolice, koje ona izdaje za razne krajeve i države u sporazumu s državnim odn. vojnim vlastima (kan. 451 § 3).

Sve ove službe mogu vršiti, često ih i vrše, redovnici, pa je zato potrebno da se ukratko na njih osvrnemo.

1. — Što se tiče lajičkih redovničkih udruženja po sebi je shvatljivo da im se za duhovnika može postaviti i svećenik redovnik; nema tome nikakove zapreke. Sama ta služba, odnosno dužnost nije ni ukoliko nespojiva s redovničkim zvanjem, niti u pravu postoji ikakova zabrana, pa je za primanje ove službe dovoljna privola redovničkog poglavara iz razloga redovničke discipline i redovničke ovisnosti od poglavara. Kapelana u redovničkim neizuzetim udruženjima određuje mjesni ordinarij. Radi li se o izuzetom redovničkom lajičkom udruženju, kapelana određuje redovnički poglavar dotičnog redovničkog udruženja, a samo ako bi on zanemario, mjesni ordinarij (kan. 529). Iako u izuzetnom redovničkom lajičkom udruženju kapelana određuje njegov redovnički poglavar, ipak ako kapelan ima dužnost i propovijedanja (kan. 1337 i 1338), ili ako je mjesni ordinarij za vršenje službe Božje u crkvama izdao posebne odredbe prema kojima se traži njegovo dopuštenje (kan. 804 § 3) iziskuje se odobrenje mjesnog ordinarija. Takav kapelan može biti i ispovjednikom redovnika, odnosno redovnica, ali, naravno, uz posebno odobrenje mjesnog ordinarija[54]. Ako je kapelanova dužnost samo vršiti službu Božju u crkvi bez ispovijedanja i propovijedanja, nije potrebno odobrenje ordinarija[55].

Kapelan u ovim udruženjima u crkvama, odnosno bogomoljama redovnika i redovnica ima po prilici ona ista prava što ih imaju upravitelji crkava, a koja smo mi spomenuli u prediđućem paragrafu.

U samostanima strogih redovnica (moniales) kapelan se može smatrati zamjenikom ispovjednika[56], pa može redovnicama podjeljivati sakramente umirućih (popudbina, posljednja pomast). U drugim redovničkim kućama lajičkog reda to pravo pripada župniku, osim ako ih je mjesni ordinarij u tom izuzeo ispod vlasti župnika (kan. 514 § 3, 464 § 2). U slučaju potrebe može kapelan ove sakramente redovnicima, odnosno redovnicama podijeliti, iako nisu izuzeti ispod vlasti župnikove (kan. 938 § 2).

Na kapelana također spada redovnice i njihove novakinje koje su umrle u samoj dotičnoj redovničkoj kući, sprovoditi do njihove crkve, odnosno bogomolje, obaviti pokop, ako se radi o izuzetim redovnicama ispod vlasti župnikove; inače to pravo spada na župnika (kan. 1230 5; 514 § 4). Ako su pak umrli izvan redovničke kuće, pripada to pravo župniku mjesta gdje su umrli (kan. 1216—1218; 1230, § 5). Radi li se o redovnicima, pravo sprovoda i pokopa pripada uvijek kapelanu, a ne župniku, iako dotični redovnici nisu izuzeti ispod župnikove vlasti, samo ako su umrli u redovničkoj kući ili se mogu prenijeti u dotičnu redovničku crkvu[57].

2. — K a p e l a n i b o l n i c a ili drugih sličnih zavoda su oni svećenici koji su zakonito određeni za dušobrižničku službu djelomično ili u cijelosti onih osoba koje borave u tim zavodima. Prvenstveno dolaze u obzir bolnice, koje trebaju da imaju stalno svećenika blizu pri ruci za službu; nu ovakove kapelane imaju često i kaznione i konvikti koje vode lajici i slične ustanove itd. Po sebi su ovi zavodi u pogledu dušobrižništva podvrgnuti župniku na čijem se teritoriju nalaze. No mjesni ordinarij ih može prema kanonu 464 § 2 izuzeti ispod župnikove vlasti. Redovnik može biti kapelanom u ovakovim zavodima uz jedini uvjet da ima privolu svog redovničkog poglavara. Njemu pripadaju ona prava u dušobrižničkoj službi koja mu dadne ordinarij i oni dušobrižnički poslovi koje ordinarij izuzme ispod župnikove jurisdikcije. Uostalom treba paziti na zakonite običaje i posebne mjesne propise[58].

3. — Pod imenom k a p e l a n a v j e r s k i h u d r u ž e n j a i bratovština uopće razumijeva se obično svećenik zakonito određen da u nekom vjerskom udruženju obavlja čine sv. reda. Njegova je dužnost prema tome obavljati službu Božju, blagoslivati skapulare, krunice itd. Prijašnje pravo nije lučilo kapelana od upravitelja (moderatora). a Zakonik u kanonu 698 pretpostavlja razliku, iako je dovoljno ne isticе[59].

Svako nabožno društvo mora imati svog m o d e r a t o r a (u p r a v i t e l j a). Imenovanje kapelana spada na mjesnog ordinarija u društvima koje je on (ili Apostolska Stolica) osnovao ili odobrio, te u društvima koja su redovnici, po apostolskoj povlastici, osnovali izvan svojih crkava. Za društva koja redovnici osnivaju u svojim crkvama, imenovanje spada na redovničkog poglavara, a privola mjesnog ordinarija traži se samo onda kad se kapelan uzima iz svjetovnog klera (kan. 698 § 1); to vrijedi i za neizuzete redovnike. Ove norme o imenovanju kapelana vrijede ukoliko apostolskom povlasticom nije drukčije ustanovljeno: po apostolskoj povlastici na pr. redovnički poglavari

[53] Tako je primjerice ispod vlasti župnikove izuzeta Državna bolnica u Sarajevu.

[54] Kanon 876; 525; vidi također F a n f a n i, nav. dj., str. 488.

[55] Vidi F a n f a n i, nav. dj., str. 487, n. 493.

[56] Kan. 514, § 2; F a n f a n i, nav. dj., str. 488; C a r m i g n a n i, nav. dj., str. 83.

[57] Vidi kanon 1221; F a n f a n i, nav. dj., str. 489 sl.; C a r m i g n a n i, nav. dj., str. 84; naročito pak vidi A C o r o n a t a, nav. dj., II, str. 116.

[58] Vidi F a n f a n i, nav. dj., str. 490 sl.

[59] Čini to jedino veznikom „et"; vidi A C o r o n a t a, De moderatore et capellano in fidelium associationibus praesertim in Tertio ordine franciscali, Ius Pontificium, IX (1929), str. 29 i dalje; također M ö r s d o r f, Die Rechtssprache des Codex Iuris Canonici, Paderborn 1937, str. 145.

imenuju upravitelje Trećeg reda i za zadruge osnovane izvan redovničkih crkava[60].

Kako se bjelodano vidi, imenovani kapelan može biti redovnik i u društvima koja ne vode redovnici, kao i u onima koja oni u svojim crkvama vode. Da redovnik preuzme dužnost kapelana izvan svojih crkava traži se jedino privola redovničkog poglavara.

Kapelan može ujedno biti upraviteljem ili moderatorom društva (kanon 698 § 4). Njegova prava su uglavnom jednaka pravima koja imaju kapelani u redovničkim crkvama lajičkih redova (kan. 716 § 1, 717 § 1), a osim toga mogu blagosivati odijelo i znakove društva te primati nove članove (kan. 698 § 2). Za propovijedanje po odredbi prava potrebna im je posebna dozvola (kan. 1337—1342), jer u službi kapelana nije uključeno pravo propovijedanja ni samim članovima društva.

Služba kapelana je služba crkvena u strogom smislu, kako to dobro dokazuje Coronata[61], stoga je i njegova vlast pravom određena i redovita, ništa tome ne stoji na putu što se ne može dokazati da mu je vlast poglavarska (potestas iurisdictionis)[62], jer iako se razlikovanje vlasti na redovitu i delegovanu primjenjuje samo poglavarskoj, ništa ne smeta da se to primijeni i kućnoj vlasti (potestas dominativa).

Kapelana mogu sa službe ukloniti oni koji su ga imenovali, njihovi nasljednici i viši poglavari. Za uklanjanje potreban je pravedan razlog (kan. 698 § 3). Prema tome kapelane redovnike, koje su imenovali redovnički poglavari, mogu samo oni ukloniti, a ne mjesni ordinarij. U slučaju da je za društva u redovničkim crkvama imenovan svjetovni svećenik, uz privolu mjesnog ordinarija, može ga ukloniti samo redovnički poglavar, a ne mjesni ordinarij, jer je u tom slučaju redovnički poglavar onaj koji je kapelana imenovao, a ne mjesni ordinarij.

[60] A Coronata, na nav. mj. u Ius Pontificium.
[61] A Coronata, na nav. mj. str. 225—226.
[62] Iako kapelan ima samo potestatem dominativam (vrijedi i za moderatora), ipak on pretpostavlja crkvenu vlast u dotičnom društvu. Vidi A Coronata, na nav. mj. u Ius Pontificium, str. 41.

Peto poglavlje

Pravni položaj redovnika u dušobrižničkoj službi

Redovnici koji vrše dušobrižništvo ostaju redovnicima, ostaju u vezi s redovničkom zajednicom, obvezani na obdržavanje redovničkih zavjeta i pravila. Ali kao nosioci crkvene službe i s njom skopčane vlasti imaju naročite dužnosti. Tim dvostrukim karakterom oni postaju izravno podvrženi dvostrukoj međusobno koordiniranoj vlasti. Radi toga, pošto smo već izložili općenito sve ono što se tiče redovničkih župa i redovničkih crkava kao i razne vrste dušobrižničkih službaba, posebno ćemo svratiti pažnju na pravni položaj redovničkih fizičkih osoba u dušobrižničkoj službi. Najprije valja izložiti značaj pravnih norma koje određuju odnos redovnika dušobrižnika prema dvjema koordiniranim vlastima, i to promatrajući ih u svijetlu historijskog razvoja.

§ 1 Dvostruka vlast nad redovnicima - dušobrižnicima

Redovnici koji vrše dušobrižničku službu neposredno su podvrženi dvostrukoj koordiniranoj vlasti: vlasti mjesnog ordinarija i svoga redovničkog poglavara. Pod redovničkim poglavarom — kojemu je redovnik po općem pravu i redovničkim propisima podvržen[1] — razumijevaju se svi nadležni redovnički poglavari u njihovoj međusobnoj ovisnosti i podređenosti.

Vlast je ordinarijeva poglavarska (jurisdikcijska) i redovna vlast radi dušobrižništva, koje je podvrgnuto ordinariju; ono proističe iz njegova hijerarhijskog položaja u Crkvi i vlasti koju mu određuje opće pravo s obzirom na dušobrižništvo. Prema tome poslušnost koja redovnika - dušobrižnika veže prema mjesnom ordinariju ne proizlazi iz redovničkog zavjeta poslušnosti.

Vlast redovničkih poglavara je u svakom slučaju barem „potestas dominativa", pa oni snagom te vlasti mogu izdavati zapo-

[1] Vidi kanon 630 §§ 1 i 2; također kan. 296 § 2.

vijedi koje vežu iz zavjeta poslušnosti[2]. Osim ove vlasti — koja pripada svim redovničkim poglavarima, — poglavari duhovničkih izuzetih redova imaju i poglavarsku vlast (jurisdikciju), i to ne samo viši poglavari nego i lokalni[3].

Kanonske norme o pravnom položaju redovnika - dušobrižnika razvijale su se pod utjecajem razvoja nadarbina i inkorporacija s jedne strane, te razvoja misijonarske organizacije s druge strane; nadalje u tome još iznimno važnu ulogu imaju redovničke povlastice uopće, a povlastica izuzetnosti (egzempcije) napose.

Već smo spomenuli[4] kako su redovnici upravljali tzv. inkorporiranim župama potpuno samostalno, bez ikakove ingerencije biskupa. Ali oporba protiv redovničkih povlastica[5] osjetila se jakom i na tridentskom saboru, koji je cijelo dušobrižništvo podvrgnuo vlasti i nadzoru mjesnih ordinarija, pa i ono koje vrše redovnici, makar inače uživali povlasticu izuzetnosti (privilegium exemptionis)[6]. Nu ipak su izvan toga opsega u bitnosti sačuvane redovničke povlastice, naročito povlastica izuzetnosti ispod vlasti biskupa. Time je nužno stvorena neka vrsta dvojnosti, dualizma u pogledu podvrženosti redovnika dušobrižnika; ta dvojnost nije u sebi protuslovna, samo ako se čuvaju granice pravom određene.

Poznato je da je centralizacija crkvenog prava počela zapravo od 12 vijeka[7]. Uporedo, a i istovremeno s tim, započinje zamah misijske djelatnosti redovnika, naročito prosjačkih redova: dominikanaca i franjevaca. Okolnosti su učinile da biskupi nisu mogli posvećivati brige vanjskim misijama, dočim su pogodovale da se upravo pape tome naročito posvete[8]. Redovnici su se sami, najprije po vlastitoj inicijativi i po volji svojih utemeljitelja, odlučivali na misijonarski rad među pogani i krivovjercima. Pape su im kod toga širokogrudno davali sva moguća ovlaštenja koja su im bila potrebna i korisna za uspješan rad u misijama[9]. Tolika su ta ovlaštenja bila da su se redovnički poglavari u misijama mogli smatrati u pravom smislu papinim legatima, te su svoju misiju vršili u neovisnosti o bilo kojem biskupu. Shvatljivo je prema tome da u dotičnim misijskim krajevima u to vrijeme

[2] Vidi kan 501 § 1; Vermeersch-Creusen, Epitome iuris canonici, I, n. 619, str. 443.

[3] Vidi prethodnu bilješku.

[4] Vidi Drugo poglavlje, § 1, gdje je izložen razvoj nadarbine.

[5] Vidi Odar A., Škof in redovništvo. Bogoslovni Vestnik XV (1935), str. 243 sl.

[6] Sess. 7 de reform. 13; Sess. 25 de regular. c. 11; Sess. 23 de reform. c. 15 itd.

[7] Gracijanov dekret, Dekretali Grgura IX, zatim kasnije Bonifacija VIII itd.

[8] Vidi Grentrup, Ius missionarium, Tom. I, str. 103 i sl., gdje se nabrajaju ti uzroci.

[9] Grentrup, na nav. dj., str. 22—23.

nije vrijedilo opće pravo, koje se ustanovljivalo kao takovo, ali niti ustaljeno i ujednoličeno misijsko pravo, nego razna i brojna ovlaštenja davana prema raznim prilikama. To i jest razlog što Corpus iuris canonici nema još ništa o misijskom pravu.

Međutim je godine 1622 osnovana kongregacija de Propaganda Fide i tako stvoren jedan centralni organ za sve misije[10]. Propaganda je, prirodno, nastojala da uvede neku jednoličnost u misijskom radu. Glede načina kako je ona to nastojala da provede, treba razlikovati crkvenu disciplinu od misijske uprave. Što se tiče crkvene discipline Propaganda je išla za tim da svagdje uvede obdržavanje općeg crkvenog prava, naročito obdržavanje dekreta tridentskog sabora[11]. U postupku pak s upravom misijskog područja, Propaganda je otstupila od općeg prava: dok bi se prema prijašnjoj praksi i općem pravu u misijsko područje, nakon što bi ono uznapredovalo, slali i postavljali biskupi, Propaganda uvodi slanje tzv. apostolskih vikara[12].

I dok je Propaganda apostolskim vikarima predavala sve veću vlast s obzirom na dušobrižništvo, tako da ih je praktično skoro izjednačila s biskupima, i uz to nastojala uvesti u misijskim pokrajinama disciplinu općeg prava, dotle je istovremeno morala umanjivati vlast redovničkih poglavara. Redovnici su opet nastojali sačuvati ona prava i povlastice koje su im prije podijeljene. Pa kako je Propaganda, ne želeći se u područjima gdje nisu prokušane metode rada ni u čemu prenagliti, u tome polagano i oprezno postupala, nastajale su mnogo puta sumnje da li su uopće prijašnje povlastice dokinute, da li za misijska područja vrijedi disciplina općeg prava itd., a tim su se pojavile i pravne nesigurnosti te mnogo puta opreke između redovničkih poglavara — koji su do tada bili jedini poglavari misija — s jedne i apostolskih vikara s druge strane. Da te sporove ukloni, Propaganda je više puta istoj osobi povjeravala službu i apostolskog vikara i redovničkog poglavara. Od prošlog stoljeća Propaganda u misijskom području po-

[10] Fontes, I, n. 200, str. 381.

[11] Imamo primjera o tome i za Bosnu, koja, iako nije smatrana misijskom pokrajinom u smislu vanjskih misija, ipak je iz drugih razloga potpadala pod upravu Propagande. Tu su naročito odredbe o popunjavanju župa u dekretu od 30 jula 1635 i u odgovoru bosanskom biskupu od 9 juna 1677. Vidi Nedić, Monumenta privilegiorum Provinciae Bosnae Argentinae, Vukovarini 1886, str. 137—139; Jelenić, Izvori za kulturnu povijest bosanskih franjevaca, Sarajevo 1913, str. 17.

[12] Prvi puta učinjeno kao provizorna uredba od Aleksandra VII 1659 godine u portugalskom patronatu Košinšina, Tonkin i Nankin. Imala se pred očima ustanova apostolskih vikara koji su prije upravljali biskupijama u izvanrednim slučajevima. Vidi c. 42 in VI 1, 6. No velika je razlika između ovih apost. vikara i prijašnjih. Vidi Hilling, nav. dj., str. 233; Wernz-Vidal, nav. dj., II, str. 582 u bilješci.

stupa tako da jednom redu ili ustanovi povjeri misiju, određeno misijsko područje, i iz toga reda uzima apostolske vikare na prijedlog vrhovnog starješinstva dotičnog reda. Odnos se između reda i apostolskog vikara uređuje posebnim statutima, koje potvrđuje Propaganda. U njima se tačno određuju prava apostolskog vikara, kao i prava redovničkog poglavara, kako s obzirom na misijonare tako i s obzirom na materijalnu imovinu[13].

U vezi s preuredbom kurije konstitucijom „Sapienti consilio" Pija X od 29 juna 1908[14], misijsko pravo je prešlo u opće pravo. Tim je činom doonda isključiva vlast Propagande na misijske pokrajine ograničena, jer je drugim kongregacijama u izvjesnim pitanjima, u kojima su one inače nadležne, dana vlast i u misijskim područjima. Iako tim misijsko pravo nije izmijenjeno, ipak je užom vezom povezano s općim pravom. To pravno stanje Zakonik je usvojio stvorivši tako posebni sistem u sklopu općeg prava.

Kanonske norme, stvorene pod uticajem navedenih čimbenika, nalaze se danas u Zakoniku. Njima se određuje pravni položaj redovnika u dušobrižničkoj službi, bilo to u misijskim područjima, bilo izvan strogo misijskog područja. U svim ovim normama odrazuje se isti duh, isto načelo, isti značaj, jer se hoće s jedne strane da sačuva redovnička disciplina i njihov unutarnji život neovisan od vlasti mjesnih ordinarija, a s druge opet strane da se u stvarima dušobrižništva dade vlast mjesnim ordinarijima.

§ 2 Podvrženost redovnika - dušobrižnika mjesnim ordinarijima

Svi redovnici koji vrše dušobrižničku službu u stvarima dušobrižništva podvrženi su vlasti mjesnog ordinarija; od toga nisu riješeni ni redovnici izuzetih redova. Pod službama dušobrižništva razumiju se one službe koje se takovim smatraju u strogom smislu, a te su služba župnika i župskih vikara[15]. Glede redovnika koji vrše službu rektora crkava i kapelana u lajičkim zavodima mjesni ordinarij ima onu vlast koju smo naznačili govoreći o ovim službama. Napomenuti je da u stvarima dušobrižništva redovnici nisu isključivo podvrženi mjesnom ordinariju, nego i svom redovničkom poglavaru[16].

Podvrženost redovnika mjesnom ordinariju uključuje podvrženost njegovoj poglavarskoj vlasti (jurisdikciji) sa svim što je s tom vlašću spojeno obzirom na dušobrižništvo. Tako su redov-

[13] Vidi Collectanea S. Congreg. de Propaganda Fide, II, n. 1531, str. 133; n. 1651, str. 213, itd. Postoje za misije franjevačkog reda posebni statuti, „Statuta pro missionibus Ordinis Fratrum Minorum" potvrđena od Propagande dekretom od 28 januara 1924.

[14] Fontes, III, n. 682, str. 728 sl.

[15] Kanon 630 § 1.

[16] Kanon 631, § 2.

nici - dušobrižnici podvrženi zakonima, opomenama, zapovijedima i naputcima izdanim za duhovnu pastvu od mjesnog ordinarija. Zatim, ordinarij ima pravo vizitacije župnika i nadzora da li župnici odnosno župski vikari vrše dužnosti dušobrižničke službe. Napokon, oni su podložni i njegovoj kaznenoj vlasti, što znači da ordinarij može i kaznenim putem postupati protiv redovnika - dušobrižnika ukoliko bi se ogriješili o dužnosti svoje dušobrižničke službe[17]. Prema tome u svim poslovima dušobrižničke službe, koji su isti redovniku i svjetovnom svećeniku, mjesni ordinarij ima jednaku vlast nad redovnicima - dušobrižnicima kao i nad svjetovnim svećenicima. Jedino je izuzeta stvar redovničke discipline, nad kojom mjesni ordinarij nema nikakove vlasti, nego je tu isključivo nadležan redovnički poglavar.

Istu onu vlast koju ima mjesni ordinarij naprama redovnicima - dušobrižnicima, ima i njihov redovnički poglavar. Drugim riječima, vlast mjesnog ordinarija u ovim stvarima nije isključiva, već kumulativna[18]. Ukoliko bi te dvije vlasti došle u sukob tim što bi mjesni ordinarij odredio jedno a redovnički poglavar drugo, prevladava odredba mjesnog ordinarija[19]. Čini se međutim da u kaznenim stvarima mjesni ordinarij i redovnički poglavar imaju postupati sporazumno ili bi se imalo primijeniti načelo prevencije: ako je naime postupak započeo mjesni ordinarij redovnički poglavar ne može da postupa u istoj stvari i obratno; inače bi redovnik bio pritegnut za isto djelo na dva suda i na dvije kazne, što se teško dade složiti s načelima kaznenog prava, kad se radi o dvije nadležne vlasti[20]. Ali ako bi jedan od njih odredio jednu kaznu ili izdao jedan dekret protiv redovnika - dušobrižnika, i to drugi smatrao preblagim, mogao bi izdati strožiji dekret u istoj stvari, ili kaznu već naređenu povećati.

Ispod vlasti mjesnog ordinarija nisu izuzeti po sadanjem pravu ni oni redovnici - dušobrižnici koji dušobrižničku službu vrše u samostanima ili mjestima gdje imanju glavno sjedište vrhovni poglavari ili drugi poglavari koji imaju nad župnikom redovnikom vlast jednaku biskupskoj, kako je to bilo u starijem pravu[21]. Zakonik izričito kaže: „licet ministerium exerceant in domo seu loco ubi maiores Superiores religiosi ordinariam sedem habent" (kan. 631 § 1); tim očito, hoće da naglasi promjenu prijašnjeg prava u ovoj točci.

Kako se podvrženost redovnika mjesnom ordinariju odnosi na stvari dušobrižništva, — i to u cijelom opsegu, što se jasno razabire iz Zako-

[17] Kanon 631 § 2, 1425 § 2.

[18] Kanon 631 § 2.

[19] Isti kanon 631, § 2; Vidi Konstituciju Benedikta XIV „Firmandis" od 6 novembra 1744, § 10, Fontes, I, n. 349, str. 859.

[20] Tako A Coronata, nav. dj., I, str. 826, povodeći se za Eichmanom.

[21] Sess. 25 de regular. cap. 11; Konst. „Firmandis" Benedikta XIV, §§ 2 i 13—16.

nika[22], ali i samo na njih, — važno je da se odredi koje stvari spadaju na dušobrižništvo. Odrediti se to može što iz prirode same stvari, što iz raznih odredaba Sv. Stolice u ovom pitanju i, napokon, iz nauke kanonista. Najvažnija je odredba u ovom predmetu spomenuta konstitucija Benedikta XIV „Firmandis". U njoj Benedikt, imajući u vidu sve prijašnje odredbe i nauku kanonista, tačno izbraja stvari, koje spadaju na dušobrižništvo. Kako se sadržaj ove konstitucije, ukratko zbijen, nalazi u kanonima 630—631, jasno je da ih treba tumačiti u smislu njezinu. Zato ta konstitucija, kao tumačenje sadanjeg prava, ima i danas vrijednost.

Na dušobrižništvo spada u prvom redu dušobrižnikova osoba, njegov život i vladanje, kakav se pokazuje vani izvan samostana i pred vjernicima, a ne kakav se očituje u samostanu i u vršenju redovničkih propisa; u tom smislu i u tim granicama na mjesnog ordinarija spada ponajprije voditi nadzor o životu i vladanju redovnika - dušobrižnika[23].

Uz to, na mjesnog ordinarija spada da nadzire: da li redovnik dušobrižnik zakonito posjeduje službu koju vrši; da li obdržaje zakon rezidencije na koji je kao dušobrižnik vezan; da li prisustvuje svećeničkim konferencijama[24] — ukoliko ih je, dašto, po zakonu dužan posjećivati; — da li ispunjava obveze koje su skopčane s dušobrižničkom službom? Posebno treba da pazi: govori li u određene dane misu za puk; propovijeda li u određene dane riječ Božju; poučava li djecu i odrasle u kršćanskom nauku; ispovijeda li marljivo svoje župljane; posjećuje li bolesnike i dijeli li im sakramente umirućih? Isto tako: da li djecu, koja imaju primiti sakramente ispovijedi, pričesti i potvrde, poučava o tim sakramentima i o istinama koje moraju znati prije nego te sakramente prime; da li dovoljno pazi da zaručnici stupaju slobodno u brak i da li su dovoljno poučeni u kršćanskom nauku; i, napokon, vodi li uredno propisane župske knjige?[25]

U svim ovim stvarima nadležan je mjesni ordinarij (a isto tako — kumulativno — i redovnički poglavar) te ima pravo izdavati potrebne odredbe.

Prije smo spomenuli koliko se vlast mjesnog ordinarija proteže na crkve i upravu imovine, pa nije potrebno ovdje ponavljati.

Što se tiče samih župljana u redovničkim župama, vlast je mjesnog ordinarija isključiva, pa redovnički poglavar s obzirom na njih nema nikakove vlasti[26].

[22] Vidi kan. 1425 § 2, 631; također kan. 296; Riješenje kongregacije koncila od 22 septembra 1600, Fontes ,V, n. 2333, str. 196; od 9 maja 1626, Fontes, V, n. 2466, str. 245; od 11 jula 1665 ad Imum, Fontes, V. n. 2795, str. 354.

[23] Vidi konst. „Firmandis", § 8.

[24] Kanon 131.

[25] Konstitucija „Firmandis" § 9.

[26] Vidi § 10 konst. „Firmandis".

Jasno je samo po sebi da je redovnik - dušobrižnik, povrh toga, podvržen mjesnom ordinariju u onim stvarima u kojima su mu inače podvrženi svi redovnici njegova reda, ma i ne vršili dušobrižničku službu.

Redovnici - dušobrižnici podvrženi su mjesnom ordinariju također i obzirom na plaćanje nekih taksa i skupljanja milodara, te ubiranje od ordinarija postavljenih taksa. Tako:

a) Mjesni ordinarij može narediti da se u određeno vrijeme skupljaju prilozi u crkvama za podizanje ili uspostavljanje dijecezanskog sjemeništa i za uzdržavanje pitomaca, ako nema vlastitih prihoda. Toj se odredbi moraju pokoriti upravitelji crkava i svi župnici, pa dosljedno i župnici redovnici. Odredba se tiče i onih redovničkih crkava koje nisu samostanske[27]; nu ne tiče se redovničkih crkava gdje redovnička zajednica obavlja svoje funkcije, ako one nisu ujedno i župske crkve[28].

b) Pod istim uvjetima kao gore, mjesni ordinarij može narediti plaćanje prinosa za sjemenište (seminaristicum). Ovim su taksama podvržene i redovničke nadarbine, prema tome i župske, makar se radilo o prosjačkim i izuzetim redovnicima[29]. Zakonik u kanonu 1356 §§ 2 i 3 određuje uvjete pod kojima može mjesni ordinarij narediti takovu taksu, njezinu visinu, kao i prihode koji dolaze pod udar takove takse.

c) Mjesni ordinarij može narediti župnicima, pa i svima redovnicima-župnicima, sabiranje milodara od župljana, bilo to u župskoj crkvi ili izvan crkve, za kakovo pobožno djelo, crkvenu instituciju ili uopće za kakovu pobožnu svrhu[30]. Na ovakovo sabiranje nisu dužni izuzeti redovnici, ako im crkva nije ujedno župska.

d) Svi redovnici, pa i redovnici - dušobrižnici, dužni su se držati onih taksa manualnih misa koje su određene od mjesnog ordinarija ili koje su uvedene zakonitim običajem[31]; isto tako i glede sprovodnih taksa[32], kao i onih koje su određene od mjesnog ordinarija za funkcije rezervirane župniku, što je samo po sebi razumljivo[33].

e) U slučaju izvanredne potrebe dijeceze može mjesni ordinarij narediti svima nadarbenicima izvanrednu, ali umjerenu taksu; ovu taksu, uz postavljene uvjete, moraju plaćati i svjetovni i redovni nadarbenici, ali ne redovnici izuzetog reda[34].

[27] Kanon 1355; 479.

[28] Vidi A Coronata, nav. dj., II, str. 280; Melo, nav. dj., str. 161.

[29] Kanon 1356.

[30] Vidi kanon 1503; A Coronata, nav. dj., II, str. 445.

[31] Kan. 831.

[32] Kanon 1234; također autent. tumačenje od 6 marta 1927, AAS, XIX, (1927), str. 161.

[33] Vidi kan. 462, 463, 1507 § 1.

[34] Vidi kanon 1505; A Coronata, nav. dj., II, str. 447; Vermeersch-Creusen, nav. dj., II, str. 510; Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 39, n. 29—30.

f) Prema kanonu 1504 i 1507 § 1, dužni su plaćati prinos za stolnu crkvu tzv. cathedraticum i župnici i župski vikari[35].

Drugih taksa ili milodara pored navedenih redovnici - dušobrižnici nisu dužni skupljati, odnosno plaćati. Glede pobožnih zaklada[36], visinu prinosa kao i način uprave određuje mjesni ordinarij, ali ne ako se radi o izuzetim redovnicima (kan. 1550). Oni u tom nisu podvrženi mjesnom ordinariju makar se radilo i o zakladama u njihovim župskim crkvama.

§ 3 Podvrženost redovnika - dušobrižnika redovničkom poglavaru

Redovnik - dušobrižnik primitkom dušobrižničke službe ne prestaje biti redovnikom. Zato je obvezan za vršenje svojih redovničkih zavjeta, pravila i ustanova jednako kao i drugi redovnici, ali samo utoliko ukoliko se njihovo vršenje dade složiti s njegovom službom. U sukobu između redovničkih dužnosti i dužnosti dušobrižničke službe, prevladavaju ove potonje (kan. 630 § 1). U svima stvarima redovničke discipline redovnik - dušobrižnik podvržen je isključivo redovničkim poglavarima (kan. 630 § 2). Njima pripada pravo bditi nad cijelim životom redovnika, i to kao redovnika i kao dušobrižnika (kan. 631 § 2); imaju dakle nadzirati da li on vrši ne samo svoje redovničke dužnosti nego i dužnosti dušobrižničke službe. No ovaj nadzor redovničkog poglavara ne uključuje prava da se on sam miješa u poslove dušobrižničke službe, osim ukoliko mu to kanonsko pravo dopušta i određuje. On može jedino da protiv redovnika koji je po njegovom sudu pogriješio u stvarima dušobrižničke službe kao svog podložnika, postupa opomenama, kaznama[37] ili, eventualno, uklanjanjem s dušobrižničke službe, ako savjeti, zapovijedi i kazne ne bi koristile.

Za redovnika koji vrši dušobrižničku službu izvan redovničke kuće (u strogom smislu), pa bilo to u svojstvu župnika ili župskog vikara, bila ta župa ujedinjena sa samostanom ili ne, redovnički je poglavar — pored njegovih viših poglavara — samo poglavar samostana kojemu on pripada. Takav je i za kooperatora isti redovnički poglavar koji je i za njegovog župnika i župnik to nije, osim ako je ujedno i poglavar redovničke kuće i smislu kanona i konstitucija. Zato kooperator nije dužan iskazivati poslušnost prema pretpostavljenom župniku po zavjetu, nego po kanonskoj podvrženosti u dušobrižničkoj službi[38].

---

[35] Vidi Carmignani, nav. dj., n. 26, str. 16.
Sada dolaze kod nas u obzir i takse propisane u najnovijem Pravilniku o naplaćivanju taksa u službenom uredovanju samoupravnih ureda i ustanova katoličke Crkve u Kraljevini Jugoslaviji, koji je izdan od Predsjedništva biskupskih konferencija u Zagrebu 10 maja 1938 na temelju §-a 27 stav 2 Financijskog Zakona za 1938/39 godinu (Službene Novine 1938, br. 73.XXV,str. 445).

[36] Vidi kan. 1544 i sl.

[37] Vidi A Coronata, Manuale practicum juris disciplinaris et criminalis regularium, Taurini 1938.

[38] Kanon 476, § 7; vidi također gore Četvrto poglavlje, § 5.

Napominjemo ovdje da je redovnik, pa makar bio i dušobrižnik, dužan praviti ispite kroz pet godina propisane 590 kanonom, ako ga viši poglavar iz teškoga razloga ne bi oprostio, ili ako nije oprošten samim spomenutim kanonom. Na vršenje ovoga propisa imaju paziti redovnički poglavari, a ne mjesni ordinariji. Ako bi redovnički poglavari u ovome bili nemarni, ne može sam mjesni ordinarij tražiti od redovnika, makar on bio i dušobrižnik, da taj ispit pravi; jedino bi mu pripadalo pravo da o tom izvijesti kongregaciju redovnika[39]. Još manje može mjesni ordinarij tražiti da se ispit pravi pred ispitnim povjerenstvom koje on postavi. Iz rečenog se uviđa kako ovaj ispit ne spada na poslove dušobrižništva, nego na redovničku disciplinu.

Redovnicima nalaže 591 kanon tako zvane mjesečne kolacije ili konferencije. Sličnu odredbu ima 131 kanon za dušobrižnike. Prema posljednjem stavu toga kanona (131 § 3) redovnici su u tom podvrženi mjesnom ordinariju bez obzira što se te konferencije drže u redovničkim kućama prema propisu 591 kanona. No drže li redovnici-dušobrižnici, pokoravajući se odredbama mjesnog ordinarija, te kolacije, onda nisu dužni u isto vrijeme prisustvovati kolacijama u samostanu; nitko naime ne može biti obvezan učiniti dva puta ono što je naređeno istim zakonom iz istog motiva[40]. Vrijedi pak gornja odredba, odnosno tumačenje samo, ako se radi o istom broju sastanaka, pa je posve prirodno da redovnički poglavar može tražiti prisustvovanje kolacijama u samostanu, ako bi se držale češće, nego one po kanonu 131. Tako na pr. ako se u samostanu drže svaki mjesec, a u dekanatu mnogo rjeđe (4 puta godišnje ili još rjeđe), što i jest, bar kod nas redovit slučaj, redovnički poglavar može tražiti da redovnik - dušobrižnik prisustvuje kolacijama u samostanu svakog onog mjeseca kad ne prisustvuje u dekanatu, to jest, drže li se u dekanatu kolacije na pr. 4 puta godišnje, tražiti da se još osam puta na godinu u samostanu prisustvuje.

O upravi i stjecanju imovine sa strane redovnika - dušobrižnika, već smo prije dovoljno govorili. Ovdje je dostatno spomenuti da je sam redovnik - župnik upravitelj imovine župe (kan. 630 § 4), i da mu to po pravu pripada bez obzira na zavjet siromaštva, koji ga dakle u tome ne priječi; dosljedno ga ni redovnički poglavar u tome ne može smetati ili mu to zabraniti po redovničkim propisima.

---

[39] Vidi autentično tumačenje od 14 jula 1922, A. A. S., XIV (1922), str. 526.

[40] Isp. Carmignani, nav. dj., n. 25, str. 16.

Šesto poglavlje

Posebne dužnosti i prava redovnika-dušobrižnika

U dosadašnjem raspravljanju smo naglasili kako redovnici kao dušobrižnici imaju sve dušobrižničke dužnosti koje su skopčane s njihovom službom: za njih u tome nema bikakvog posebnog izuzetka. U ovom završenom poglavlju osvrnućemo se na neke posebne dužnosti i prava redovnika - dušobrižnika, koje proizlaze iz njihovog posebnog pravnog položaja, kao i na dužnosti i prava moralne osobe s kojom je župa ujedinjena; a posebice na odnos redovnika dušobrižnika prema redovničkom poglavaru i obratno ukoliko se radi o dušobrižničkoj službi.

§ 1 Podjeljivanje sakramenata

Ako je župa po ujedinjenju redovnička ili ako su je redovnici preuzeli na upravu po posebnom ugovoru (paroeciae religiosis concreditae), tako da sva dušobrižnička služba spada na župnika odnosno župskog vikara, nisu ni drugi redovnici dotične zajednice, koji primaju prihode od župe, posve izuzeti i slobodni od dušobrižničkih poslova. Zato u ovakovim župama pravo i dužnost podjeljivanja sakramenata, izuzev krštenje, ženidbu i, u izvjesnim slučajevima, sakramente umirućih[1] spada i na članove redovničke zajednice[2]. U slučaju većeg skupa naroda treba da svi redovnici dotične zajednice, koji su zakonito za to ovlašteni, pomognu župniku, odn. župskom vikaru, i vjernicima iskažu svoju pomoć, naročito glede sakramenta sv. ispovijedi[3].

Ako župnik redovnik, odn. župski vikar ne bi uredno vršio svoje dužnosti s obzirom na dušobrižništvo, ima ga na to upozoriti mjesni poglavar, a ako to ne bi koristilo, treba izvijestiti višeg redovničkog poglavara.

[1] Kan. 462 st. 3, 514, 848, 938 § 2.

[2] Vidi Carmignani, nav. dj., str. 17.

[3] Carmignani, nav. dj., str. 17; kan. 608, 609, 415 § 5.

[4] Kan. 415 § 5; također kan. 609, 938, 939.

Redovnici koji su na bilo koji način primili župu, a posebno kad je inkorporirana, dužni su dati za službu župe toliko osoba koliko je u redovitim prilikama potrebno da se zadovolji duhovnim potrebama vjernika i urednom vršenju dušobrižničke službe. Ova dužnost proističe iz samog snošaja moralne osobe (samostana), prema župi. Moralna je osoba habitualni župnik, ona prima prihode župe, pa je zato iz stroge pravednosti dužna voditi brigu, na način po pravu određen, za duhovno dobro vjernika. U izvanrednim prilikama, kada sam župnik, odn. župski zamjenik, pa makar i imao kooperatora, ne bi mogao zadovoljiti duhovnim potrebama vjernika, redovnički su poglavari dužni dati u pomoć druge osobe[4]. Ali ova dužnost za izvanredne slučajeve ne veže iz stroge pravednosti, nego iz zapovijedi ljubavi; to izričito ističe za analogni slučaj kan. 415 § 5.

Župnik - redovnik ili župski zamjenik ne smije se, ako nije ujedno i poglavar redovničke zajednice, miješati u podjeljivanje sakramenata umirućih redovnicima i osobama koje borave u redovničkoj kući; to je isključivo pravo i dužnost redovničkih poglavara[5].

Ako u župskoj crkvi gdje redovnik vrši dušobrižničku službu i redovnička zajednica obavlja zakonito svoje funkcije, bez obzira je li ta crkva redovnička pravom vlasništva ili pravom trajne uporabe[6], na redovničkog poglavara spada pravo i dužnost čuvanja Presv. Otajstva (kan. 415 § 3 st. 1). Ali kako i dušobrižnik mora imati slobodnu uporabu Presv. Otajstva, ima pravo da kod sebe drži jedan ključ od svetohraništa[7].

§ 2 Služba Božja u župskoj crkvi

Kada je župska crkva, gdje redovnik vrši dušobrižničku službu, ujedno i u zakonitoj porabi redovničke zajednice, imaju jednako pravo i redovnik-dušobrižnik i redovnička zajednica da u njoj vrše vlastite funkcije službe Božje. Svetkovine koje se tu slave mogu biti župske, samostanske ili mješovite. Župske su svetkovine: god (titular) župe, kao i godovi bogomolja i crkava ovisnih o župskoj crkvi; svetkovine koje puk običaje slaviti ili koje bi htio slaviti iz pobožnosti i u sporazumu sa župnikom; zatim dani četrdesetsatnog klanjanja, i, napokon, godišnjica posvećenja crkve (anniversarium dedicationis ecclesiae). — Samostanske su svetkovine: svetkovina utemeljitelja reda, zaštitnika (patrona) reda ili provincije; posebne svetkovine, koje obi-

[5] Kanon 514 § 1.

[6] Treba imati na umu da „ecclesia apud quam residet communitas religiosa" u kan. 609, § 1, nije isto što crkva „communitatis religiosae" u kanonu 630, § 4.

[7] Isp. najnoviju Instruct. S. C. Sacram., od 26 maja 1938, de Sanctissima Eucharistia sedulo custodienda (A. A. S., 1938, str. 198—207).

čaje slaviti red ili redovnička zajednica; zaštitnici Trećeg reda ili drugih društvava koja su zavisna o redovnicima i koja oni vode; napokon svetkovine i svečanosti reda i koje narede redovnički poglavari. — Mješovite svetkovine i svečanosti, dakle i župske i samostanske, jesu sve one koje nabraja kanon 1247 § 1, a to su sve zapovjedne svetkovine[8].

Funkcije koje se mogu držati i koje se drže u spomenutim crkvama jesu: ili strogo župske ili ne strogo župske, zatim samostanske i mješovite.

Strogo župske su one funkcije koje su kao takove rezervirane župniku prema kanonu 462. Zato se u njih ne smije miješati redovnički poglavar, osim s dopuštenjem župnika, odnosno župskog vikara, makar da je župnik ili župski vikar redovnik (kan. 415 § 2 st. 3).

Na župnika - redovnika, odnosno župskog vikara spadaju i funkcije koje nisu strogo župske, ali samo onda, ako ih ne bi redovnička zajednica zajedno s pukom obavljala (kan. 415 § 2 st. 4). Takove su funkcije one koje se obavljaju pred župske svetkovine, na pr. trodnevnice, devetnice, kao i oktave koje se obavljaju iza dotičnih svetkovina; funkcije koje bi župnik, odnosno župski vikar htio držati za duhovno dobro vjernika, kao na pr. sat klanjanja; funkcije koje se obavljaju za pobožna društva ovisna o župi, funkcije prigodom prve svete pričesti djece, svečanosti za prosne dane, svečanosti koje bi župnicima naredili mjesni ordinariji ili Sv. Stolica; i, napokon, svečanosti i funkcije koje bi se prema želji župljana obavljale iz kakovog pravednog razloga, kao na pr. za kišu, za sušu i uopće isprošenje kakove posebne milosti[9]. Župa ima da snosi troškove za ovakove funkcije, pa i onda ako bi ih s pukom obavljala redovnička zajednica[10].

Samostanske su funkcije sve one koje se obavljaju na samostanske svetkovine i svečanosti kako smo ih gore izbrojili; zatim funkcije koje se obavljaju kao priprava za njih, kao na pr. trodnevnice, devetnice itd. Isto su tako samostanske funkcije one koje se obavljaju na čast svetaca dotičnog reda, osim ako se radi o zaštitnicima župe ili ih župa posebno slavi; i, napokon, sve funkcije koje obavlja redovnička zajednica po svojoj volji, zahtjevu, želji tedovničkih poglavara, kao i na želju privatnika izraženu samostanskoj upravi[11]. Troškove za samostanske funkcije snosi samostan.

Funkcije zajedničke ili mješovite (samostansko-župske) jesu one koje se drže na mješovite ili zajedničke svetkovine i svečanosti; zatim redovite funkcije koje se običavaju držati prije svetkovina na večer, kao blagoslov s Presvetim, svečane vespere, pobožnost mjeseca svibnja i listopada, svečanost za pokojne na Dušni

[8] Vidi Carmignani, nav. dj., str. 20 sl.
[9] Ibid., str. 23.
[10] Ibid., str. 25.
[11] Ibidem, str. 24.

dan ili s tim u vezi[12]. Troškove za ovakove svečanosti i svetkovine snosi samostan i župa, i to u dvije trećine župa a u jednoj trećini samostan[13].

Redovnik - župnik ne smije se miješati u samostanske svečanosti i funkcije, a isto tako ni redovnički poglavar, kao ni drugi redovnici, u župske. Radi li se o zajedničkim ili mješovitim funkcijama, redovnički poglavar i župnik imaju sporazumno postupati. Ako se ne bi mogli sporazumiti, imaju se obratiti višem redovničkom poglavaru, koji ima donijeti odluku. Ako za to ne bi bilo vremena, neka se učini prema volji redovničkog poglavara, ali uz pravo žalbe.

Dužnost je redovničkog poglavara nadzirati da se funkcije koje se obavljaju u župskoj crkvi, gdje i redovnička zajednica vrši svoje čine, obavljaju prema liturgičnim propisima (kan. 415 § 3 st. 3; 609 § 1). Kod vršenja ove dužnosti redovnički će poglavar naročito razborito postupati kako ne bi župnika izvrgao omalovaženju pred župljanima.

Glede svih funkcija i svetih obreda imaju se redovnički poglavari i župnik sporazumjeti da ne bi župske i samostanske funkcije smetale jedne drugima; u tu svrhu, ako je potrebito, izradiće tačan raspored. U slučaju nesporazuma, imaju se obratiti višem redovničkom poglavaru, koji ima stvar riješiti[14].

§ 3. Zakon rezidencije

Među dužnosti svakog župnika, pa dosljedno i župnika - redovnika spada i dužnost rezidencije, tj. dužnost boraviti u župskoj kući, odnosno, s dopuštenjem ordinarija i u drugoj kući, ali u blizini župske crkve, prema propisima kanona 465. Otsustvo (dopust), koji Zakonik dopušta župniku (kanon 465 § 2), može uzimati i redovnik - župnik, kao i župski vikar. No redovniku je, naravno, za otsutnost pored pismenog dopuštenja mjesnog ordinarija (kan. 465 § 4 i 5), potrebito još i dopuštenje redovničkog poglavara; uz to je podvrgnut u svemu odredbama konstitucija (kan. 465 § 2; 630 § 1). Isto tako, ako radi hitnog i teškog razloga mora ostaviti župu više od tjedan dana, ima i o tom obavijestiti kako mjesnog ordinarija tako i redovničkog poglavara (kan. 465 § 5); ovog potonjeg mora obavijestiti prema konstitucijama, i za otsutnost od kraćeg vremena.

§ 4 Redovnička disciplina

Već smo prije napomenuli, a razumljivo je to i po sebi, da je redovnik koji vrši dušobrižničku službu obvezan na vršenje propisa svoga reda, obdržavanje zavjeta, zapovijedi i konstitucija, ukoliko je to spojivo

[12] Ibidem.
[13] Ibidem, str. 24—25.
[14] Kanon 415 § 4; Carmignani, nav. dj., str. 27—28.

s njegovom dušobrižničkom službom (kan. 630 § 1). Stoga nije odrješen od onih dužnosti koje nabraja 592 i slijedeći kanoni. Vrši li dušobrižničku službu u crkvi koja mjesno nije vezana sa samostanom, oslobađa se samo onih dužnosti koje radi otsutnosti iz samostana ne može obavljati, kao što se oslobađaju dužnosti i članovi samostana, ako samostan nema dostatno članova za vršenje nekih propisa, tako na pr. za moljenje oficija u koru (kan. 610). Zato nije oslobođen na pr. od vršenja zavjeta siromaštva, nije mu slobodno upravljati samostanskom imovinom, osim ukoliko mu to radi potrebe samostanski poglavar dopusti. Sva imovina koju redovnik steče pripada samostanu.

Napomenuti je da redovnicima koji imaju punopravno ujedinjene župe nije potrebno nikakovo dopuštenje Sv. Stolice da borave u dotičnim župama, pa i sami, bez druga[15]. Nakon odredbe lateranskog sabora 1179 godine[16] da monasi ne borave sami na župama, odredio je Pijo V u konstituciji „Ad exequendum" od 1 novembra 1567[17] da ih mora biti barem četiri zajedno. Njegov nasljednik Grgur XIII ublažio je ovu zabranu i odredio da je dovoljno kad ovakav dušobrižnik ima jednog druga[18]. No općim običajem i ova je odredba izmijenjena, tako da može i jedan samo redovnik boraviti na župi[19]; u Zakoniku stoga o nekadanjoj zabrani nema ni spomena.

Propis da više redovnika boravi zajedno bio je pozitivni propis crkvenog zakonodavstva, a ne proizlazi iz bitnosti redovničkog života; iako naime redovnik boravi sam, tim se ne izdvaja iz zajednice i zajedničkog života niti od dužne ovisnosti o redovničkim poglavarima (kan. 487, 594 § 1).

Međutim, nalazi li se redovnik - dušobrižnik u samostanu, mora vršiti sve zajedničke vježbe, svu nutarnju disciplinu, kao pohađanje kora, zajedničko razmatranje i sl.; od toga je izuzet samo onda kad je svojom službom aktualno zapriječen[20]. Dušobrižnička mu služba ne daje nikakovog izuzetnog položaja s obzirom na zajednički život: sve treba da vrši, ukoliko je to spojivo s njegovom dušobrižničkom službom, koja uvijek prevladava, dođu li u sukob dvije dužnosti.

[15] Vidi gore Prvo poglavlje § 1 i Drugo poglavlje § 1.
[16] c. 2 X 3, 35.
[17] Bullarium Romanum, ed. Taur., Vol. VII, str. 628 sl.
[18] Vidi Bouix, Tractatus de regularibus, str. 33.
[19] Vidi Reiffenstuel, nav. dj., III, tit. 37, n. 9.
[20] Kan. 630 § 1; isp. Carmignani, nav. dj., str. 74.

Dodatak

Redovničke župe u biskupijama Jugoslavije

U biskupijama Jugoslavije postoji velik broj redovničkih župa inkorporiranih većinom franjevačkim samostanima. Sama ta činjenica nameće potrebu da se ovdje malo pozabavimo župama redovničkim, odnosno franjevačkim u Jugoslaviji.

Ukupno u našoj državi ima oko 220 franjevačkih župa, a po biskupijama su raspodijeljene kako slijedi: vrhbosanska 45, banjolučka 17, beogradska 5, skopaljsko - prizrenska 4, mostarsko - trebinjska 38, zadarska administratura 2, hvarska 1, krčka 1, splitsko - makarska 55, šibenska 34, zagrebačka 9, bosansko - đakovačka i srijemska 3, ljubljanska 1, lavantinska (mariborska) 1. Osim toga ima i župa na upravu franjevcima povjerenih, naročito u Sloveniji. Prema franjevačkim provincijama otpada na pojedine provincije kako slijedi: Hrvatska provincija sv. Čirila i Metoda 14, Bosne Srebrene 70, Presv. Otkupitelja u Dalmaciji 91, Sv. Jeronima u Dalmaciji 2, Hercegovačka sv. Uznesenja 38, Sv. Križa u Sloveniji 2.

Ne možemo se ovdje baviti historijatom pojedinih redovničkih župa, što nije ni potrebito[1]. Za naš predmet važno je da se osvrnemo na način stjecanja tih župa sa strane samostana, jer je tim određen njihov pravni položaj. Kod toga moramo odmah istaknuti da su franjevačke župe u Bosni i Hercegovini, Slavoniji i Dalmaciji — ili barem velik dio njih — stečene i postale redovničkim u vrijeme dok je bosanska franjevačka provincija obuhvatala sav teritorij označen gore spomenutim geografskim pokrajinama, pa su tako stečene istim naslovom. Radi toga ćemo uzeti u obzir na prvom mjestu redovničke župe u Bosni[2],

[1] O tome se nalazi dovoljno u Šematizmima pojedinih redovničkih provincija, od kojih neke i mi navodimo.
[2] O toj stvari je kod nas dosta pisano, spominjemo najnužnije, koliko spada u potpunost naše radnje. Literaturu smo naveli u Uvodu radnje.

a zatim ćemo se po redu osvrnuti ukratko na redovničke župe u drugim biskupijama, odnosno redovničkim pokrajinama[3].

§ 1 Župe u provinciji Bosne Srebrene

Današnji teritorij provincije Bosne Srebrene proteže se u 4 biskupije, i to: vrhbosanskoj, banjalučkoj, beogradsko - smederevskoj i skopaljsko - prizrenskoj. U biskupiji vrhbosanskoj i banjalučkoj franjevačke župe su jednakim pravnim naslovom stečene, pa ćemo o njima govoriti pod istim naslovom; u drugim dvjema biskupijama stečene su župe istom u najnovije vrijeme.

a) Vrhbosanska i banjolučka biskupija

Dušobrižni rad franjevaca u Bosni datira od 14 vijeka. Franjevci su došli u Bosnu prvotno kao vjerovjesnici i inkvizitori poslani od papa Nikole IV i Bonifacija VIII koncem 13 stoljeća. Stalna franjevačka vikarija u Bosni osnovana je dolaskom generala Fra Gerarda Odonis g. 1339—1340[4]. U Bosni je u to vrijeme haralo patarensko krivovjerje, kojemu se ni sam kler — iz raznih uzroka i okolnosti — nije mogao oprijeti. Franjevcima je Urban V podijelio sve povlastice bule Ivana XXII „Cum hora iam" od godine 1320[5]. U toj buli[6] daje se franjevcima pravo da mogu osnivati i podizati crkve i župe, te na podignutim župama postavljati upravitelje ili župnike; da mogu primati i graditi kuće i samostane, primljene zamjenjivati i drugamo premještati, bez obzira na zabranu pape Bonifacija VIII; nadalje da mogu podjeljivati sve sakramente, koji ne traže biskupskog reda, te propovijedati. Uz to im se daju neka izvanredna ovlaštenja.

Do pape Urbana V franjevci su bili vjerovjesnici i inkvizitori, a protegnućem na njih gore spomenute bule, preuzimaju de facto et de iure cjelokupno dušobrižništvo. Kasniji pape su im ova prava priznavali, a i neke druge naročite povlastice podjeljivali. Tako osobito pape: Martin V, Eugen IV, Nikola V[7]. Eugen IV je dapače svu duhovnu pastvu u Bosni povjerio isključivo franjevcima gledom na vjernike koje su franjevci obratili ili koje bi obratili, tako da svi drugi svećenici, koji bi možebiti htjeli kod dotičnih vjernika vršiti dušobrižništvo, imaju biti podložni franjevcima i njihovom vodstvu[8]. Svjetovnog klera je tada u Bosni bilo vrlo malo, jer su mnogi prešli na patarenstvo, tako da ga je pri koncu bosanske samostalnosti skoro posve nestalo[9]. Tako su već prije pada bosanskog kraljevstva god. 1463 franjevci jedini vodili cjelokupno dušobrižništvo i bili smatrani jedinim katoličkim klerom kojemu pripada pravo na dušobrižničke službe u tim krajevima. Na taj način se razumiju molbe nekih bosanskih velikaša Sv. Stolici kojima traže dozvolu postaviti svjetovnog svećenika za službe u crkvama koje su sami oni sagradili[10].

Padom Bosne pod tursku upravu (1463) stanje pravno glede dušobrižništva u Bosni nije se izmijenilo sve do tridentskog sabora, osim ako se izuzme sistem unutarnjeg rada. Već godine 1463 srušeno je i spaljeno u Bosni 16 franjevačkih samostana[11], uslijed čega su nastale župe mjesno odijeljene od samostana, budući da su franjevci i na mjestima razrušenih samostana ostavljali barem župe radi duhovnih potreba vjernika, u kojima se skrivao po jedan svećenik[12]. Tako su činili i kasnije. Dok godine 1625 postoji u Bosni 17 samostana, njihov broj se iza godine 1757 smanjuje na 3. Preostali samostani preuzimaju brigu za dušobrižništvo u cijelom jednom distriktu na mjesto razrušenih samostana i u njima osnivaju nove župe i proviđaju ih svećenicima[13]. Crkvena je uprava inače ostala kao i prije. Bosna nije bila nikada misija u smislu stranih misija, što je i Propaganda izričito priznavala: do godine 1730 imala je Bosna svog biskupa, koji je već tamo od godine 1244 stolo-

---

[3] Držimo se slijeda redovničkih provincija i po njima porazdijeljenih redovničkih župa, a ne reda prema biskupijama, iz razloga što pojedina redovnička provincija, odnosno njeni samostani, imaju u raznim biskupijama župe stečene istim pravnim naslovom, i često puta, u isto vrijeme.

[4] Sr. Jelenić J., Kultura i bosanski franjevci, Sarajevo 1912—1915, str. 26; Isti, Problem dolaska franjevaca u Bosnu i osnutka bosanske vikarije, Nova Revija V (1926), str. 363; Čapkun P., Postanak i pravno stanje franjev. župe u Bosni i Hercegovini, Nova Revija (1937), str. 113 sl.; Othmer C., Quaestio de tempore adventus Fratrum in Bosnam deque fundatione primae eorum vicariae, Romae 1931.

[5] Čapkun, na nav. mj., str. 115 sl. uspješno je dokazao, proti dojakošnjim mišljenjima, da Ivan XXII nije te bule dao izravno franjevcima i da se oni povlasticama te bule nisu služili sve do Urbana V.

[6] Tekst vidi u Nedić, Monumenta privilegiorum, str. 61; Waddingus, Annales Minorum, nova edit., ad ann. 1321, n. 28 (vol. VI, str. 415 sl.).

[7] Sr. Nedić, nav. dj., str. 61—87; Jelenić, nav. dj., I, str. 35—70.

[8] List „Dum salubria" od 3 jula 1444, Nedić, nav. dj., str. 85 sl.; Bullarium Franciscanum, I, 344.

[9] Vidi se to iz lista pape Eugena IV hvarskom biskupu Tomi. Vidi Nedić, na nav. mj., te kod Farlati, Illyrici sacri tom. VI, str. 257.

[10] Sr. Theiner. Vetera monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia, Romae - Zagabriae 1863—1875, u sv. I, str. 428, n. 607, 608; Fermendžin, Acta Bosnae, Zagreb 1892, str. 235.

[11] Waddingus, Annales Minorum, ad ann. 1437, n. 45; Mandić, Acta Franciscana Hercegovinae, I, Mostar 1934, str. 208. Padom Bosne spaljeno je i srušeno 38 franjevačkih samostana. Sr. Jelenić, nav. dj., I, str. 47; Lemmens, Bernardini Aquilani Chronica, Romae 1902, str. 110.

[12] Sr. Čapkun, u Novoj Reviji XVI (1937), str. 194 sl.

[13] Vidi Batinić, Nekoliko priloga k bosanskoj povijesti, u Starine Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 17, str. 116—150, naročito str. 127.

vao u Đakovu[14]. Iza pada Bosne biskupi su rijetko u nju zalazili. Kad se dogodilo da od godine 1687 do 1730 nije ni jedan biskup došao u Bosnu, bosanski katolici su za sebe zatražili posebnog biskupa. Nu tome je stajalo na putu pravo austrijskog cara kao ugarskog kralja imenovati bosanske biskupe, radi čega je Propaganda, da providi duhovnim potrebama vjernika ne dirajući u to pravo, godine 1730 imenovala biskupa za Bosnu davši mu ona prava koja su inače imali apostolski vikari u misijskim pokrajinama.

U unutarnjoj upravi gledom na dušobrižništvo bili su franjevci neovisni sve do tridentskog sabora, koji je, kako je poznato, cjelokupno dušobrižništvo podvrgao vlasti i nadzoru mjesnih ordinarija[15].

Takovo pravno stanje potrajalo je sve do okupacije Bosne po Austriji godine 1878. Franjevci su u Bosni osnivali župe imovinom samostana, koji su se brinuli za duhovne potrebe vjernika svaki u svom distriktu, kasnije uz odobrenje biskupa, odnosno apostolskih vikara. Kod osnivanja se postupalo tako da se na udaljenija mjesta postavio po jedan svećenik, koji bi stanovao u kakovoj kolibici ili privatnoj kući, ili bi jednostavno obilazio vjernike u poslu dušobrižničke službe, a kad bi prilike dopuštale napravio bi primitivan stan, iza čega je slijedio osnutak mjesne kapelanije. Kad bi ova dovoljno postala samostalnom, osnivala se župa sa svim juristićkim učincima takovog osnutka.

U buli „Ex hac augusta" od 5 jula 1881[16], kojom se uređuje redovita crkvena organizacija u Bosni i Hercegovini, donosi se u toj stvari gotovo jednak tekst kakav se nalazi u sporazumu (konkordatu) između Sv. Stolice i Austrije, koji je potpisan 8 juna 1881[17]. On glasi: „uno caritatis et concordiae spiritu (govori se naime o seminaru iz kojega će izići vrijedni radnici u vinograd Gospodnji) cum religiosarum disciplinarum alumnis coniuncti, quos dignos officiis prosequi par est..."

Kratko vrijeme poslije izdane bule bi imenovan nadbiskupom u Bosni dr Josip Stadler. On je odmah iza svog imenovanja pitao Sv. Stolicu koja mu prava pripadaju obzirom na župe u Bosni. Kongregacija za izvanredne crkvene poslove u tom pitanju izda dekret 10 decembra 1881, u kojem među ostalim odredi glede popunjenja župa ovo: „exceptis iis tantummodo, quae adnexae sunt Conventibus eorumdem Franciscalium Religiosorum, liberae sint collationis Ordinarii dioecesani, qui eas proinde, servatis omnibus de iure servandis, conferre valeat cuilibet idoneo et digno ecclesiastico viro necessariis qualitatibus instructo, prout magis in Domino expedire iudicaverit; hac tamen lege, ut intra annum ab hac die computandum, vacantibus iam seu etiam vacaturis paroeciis, quarum collatio eidem reservata est, non praeficiat Parochos titulares, sed tantummodo Oeconomos seu Administratores ad nutum amovibiles, ut, si quae forte Franciscales praedicti specialia iura quoad huiusnodi beneficia sibi competere putaverint, ea penes Apostolicam Sedem deducere queant"[18].

Slijedeće godine boravio je u Bosni general franjevačkog reda O. Bernardin A Portu Romatino, koji na kapitulu držanom u julu iste godine nagovori franjevce da „pro bono pacis" ponude dragovoljno nadbiskupu nekoliko župa, uz stalne uvjete. Franjevci to učine i ponude nadbiskupu u vrhbosanskoj nadbiskupiji 16 župa, a u biskupiji banjalučkoj, kojoj je tada nadbiskup Stadler bio administratorom, 8 župa. Kad nadbiskup Stadler tim brojem nije bio zadovoljan, ponude franjevci na slijedećem sastanku uz onih 16 još osam župa uz uvjet da nove župe koje se budu podigle dismembracijom od franjevačkih župa budu franjevačke. Budući da nadbiskup nije bio ni s tom ponudom zadovoljan, imala je odlučiti Sv. Stolica; franjevci, u smislu dekreta kongregacije za izvanredne crkvene poslove, izrade memorandum, u kojem dokazuju svoja iura specialia[19]. Stvar se u Rimu raspravljala između biskupa i tadanjeg franjevačkog provincijala Fra Ilije Čavarovića. Kad je nadbiskup Stadler vidio da franjevci kane braniti svoja tako zvana iura specialia, o kojima govori dekret kongregacije za izvanredne crkvene poslove od god. 1881, ponudi provincijalu da se nagode tako da mu otstupi polovicu od svih župa; provincijal to odbi.

U spomenutom memorandumu franjevaca stavljeni su ovi zahtjevi: da se prizna odstupanje već navedenih župa nadbiskupu, a da sve ostale koje se u memorandumu poimence nabrajaju, potvrde i priznaju redovničkim (confirmentur et declarentur incorporatae mensae respectivorum conventuum et Resi-

[14] Sr. Jelenić, nav. dj., I, str. 24; Schematismus Vrhbosniensis, Sarajevo 1932, str. 16.

[15] Sess. 15 de reform. c. 11; Sess. 7 de reform. c. 13; Sess. 23 de reform. c. 15; Sess. 25 de regular. c. 11; Sess. 24 de reform. c. 2 itd. U Bosni je to kasnije provedeno. Sr. dekret Propagande od 7 augusta 1675, kod Nedića, nav. dj., str. 137 sl. Vidi također odgovor Propagande Ad dubia prop. od bos. biskupa od 9 juna 1677, Nedić, nav. dj., str. 139; Jelenić, Izvori za kulturnu povijest bos. franjevaca, Sarajevo 1913, str. 16—17.

[16] Leonis XIII Pont. Maximi, Acta, Vol. II, Roma 1882, str. 288—312.

[17] Sr. Jeličić V., Sv. Stolica prema bosanskim franjevcima, u Spomenica franjevačke klasične gimnazije u Visokom, Beograd 1932, str. 219.

[18] Nedić, nav. dj., str. 193 sl.

[19] Arhiv provincije Bosne Srebrene. Sr. o tome također djelo: Iura specialia..., Djakovae 1883.

tiarum cum totalibus suis quas actu complectuntur extensionibus), pa da se nove župe nastale od ovih smatraju također redovničkim; nadalje, da redovnik pri otstupanju ne mora nasljedniku ostaviti pokućstvo koje ima; da redovnici, ako bi radi potrebe morali zamjenjivati svjetovnog svećenika na svjetovnim župama, moraju davati samostanu odnosni prihod kao i drugi redovnici na redovničkim župama. Napokon, da, ako bi trebalo popunjavati svjetovne župe redovničkim osobljem, provincijalu pripada pravo određivati osobe i prezentirati ih ordinariju, a ne da sam ordinarij uzima osobe redovničke, te da dotični ostaju ad nutum redovničkih poglavara.

Kongregacija je u toj stvari izdala dekret 14 marta 1883 godine u kojem se nalaze ove točke: u prvoj točki se izbrajaju sve župe ustupljene vrhbosanskoj i banjolučkoj biskupiji „a religisosis Franciscalibus Archiepiscopo cedendae" i koje ubuduće imaju biti slobodne podjelbe — „evadent in posterum liberae Ordinarii collationis". Za ostale se pak kaže: „Reliquae parochiae in diocesibus Vrhbosnensi et Banjalucensi erunt regulares et ad Religosos Franciscales spectare pergent". U drugoj točci se određuje da redovnik, kad ga na župi naslijedi svjetovni svećenik, nije dužan ostaviti mu pokućstvo. A što se tiče imenovanja redovnika na svjetovne župe, ako to ustreba, da se drži konstitucija Benedikta XIV „Firmandis". Tako imenovani redovnik moraće davati samostanu tributum kao i drugi redovnici župnici. U trećoj točki se određuje, da se u pogledu imenovanja, premještanja i uklanjanja župnika ima postupati prema konstituciji „Firmandis" i instrukciji Propagande od 23 jula 1787 i 3 oktobra 1852 izdanoj za Bosnu i Hercegovinu. Napokon u četvrtoj točki se određuje da se obzirom na nove župe koje će nastati ima primjenjivati konstitucija Leona XIII „Romanos Pontifices" izdana za Škotsku i Englesku[20].

Iz navedenog se dekreta vidi da su franjevci uspjeli obraniti svoja iura specialia te da su uspjeli u svojim zahtjevima, osim onoga upogledu novih župa (sr. danas kanon 1427). Sam nadbiskup Stadler je smatrao ovim dekretom pitanje riješenim, pa je tome dao izraza već tim što je navedeni dekret publicirao u dijecezanskom listu „Srce Isusovo", fasc. 4 od god. 1883 pod naslovom „Župsko pitanje riešeno". U kasnijoj praksi je uvijek to riješenje poštivao, iako je kušao da ga sama kongregacija promijeni, naročito godine 1898 prigodom proglašenja bule Leona XIII „Felicitate quadam", kojom se provelo ujedinjenje raznih ogranaka franjevačkog reda, te ponovno godine 1909—1911. Tom prilikom je Sv. Stolica poslala u Bosnu apostolskog delegata u osobi P. Bastiena, koji je dulje vremena ostao u Bosni i Sv. Stolici dao svoj izvještaj. Sv. Stolica je nakon dobivenog izvještaja naložila šutnju obadvjema strankama zadržavši u svemu status quo, a za buduće odredila: „Quod si forte aliquando contigerit oriri inter saeculares regularemque clerum dissensionem aliquam, nemo umquam comittat ut discordia in contendentium animis insideat ac veluti radices agat sed Episcopi ac Praelati regulares omni adnitantur ope ut et discordiarum causae mature removeantur, et quae inde abortae sunt suspiciones ac simultates, obscurae sint vel apertae, deponantur quantocius".

S jedne i s druge strane su se inače priznavale i vršile odredbe spomenutih dekreta i opće kanonsko pravo u redovničkim župama. Spomenuti pak možemo i to da su se u svim crkvama i redovničkim župama vršile i one odredbe ordinarijata, na koje one nisu bile ni vezane. Tako na pr. odredba ordinarijata od godine 1883 pod br. 784[21] o upravi crkvene imovine i polaganju računa mjesnom ordinariju vrše sve redovničke župske crkve, štoviše i one koje su mjesno vezane sa samostanom. Razlog tome može biti i u manjku jasne norme u starijem kanonskom pravu. Slično tako odredbe o tako zvanim zakladnim misama, za koje je u mnogim slučajevima mjesni ordinarij određivao uvjete glede zakladnih misa i u redovničkim župskim crkvama[22]. Slično se i danas drži visina taksa za zvonjenje kod pokopa i u redovničkim crkvama gdje zvona pripadaju redovničkim crkvama. — Redovničkih župa u vrhbosanskoj nadbiskupiji ima danas 45, dakle jednako kao godine 1883 po navedenom dekretu kongregacije za izvanredne crkvene poslove.

b) Beogradsko - smederevska biskupija

Stare granice franjevačke bosanske provincije prostirale su se daleko preko granica Srbije. Od starina je bio franjevački samostan u Beogradu, koji je godine 1739 radi raznih neprilika i nedaća napušten. Međutim godine 1927 samostan je ponovno podignut, a njemu je snagom posebnog reskripta Sv. Stolice ujedinjena i župa. Istom samostanu su punopravno, posebnim reskriptima Sv. Stolice, ujedinjene župe u Smederevu, Nišu, Šapcu i Kraljevu. Sve ove župe, osim one u Nišu, podignute su iza svjetskog rata[23].

[20] Vidi Nedić, nav. dj., str. 198.

[21] Sr. Srce Isusovo, god. 1883, str. 167 sl.

[22] Sr. danas kanon 1550 i tu navedena vrela starijeg prava; također Jeličić, Odredbe C. Z. o upravljanju i stjecanju imovine kod redovnika, Franjevački Vijesnik XXXV (1928), str. 16 sl.

[23] Historijat tih župa vidi u: Conspectus historicus, topographicus et statisticus Provinciae Ordinis Fratrum Minorum Bosnae Argentinae anno 1935, Beograd 1936, str. 129—131.

c) Skopaljsko - prizrenska biskupija

Redovničke franjevačke župe koje se nalaze u ovoj biskupiji pripadale su punopravno franjevcima albanske franjevačke provincije. Kako je taj teritorij iza svjetskog rata pripao Jugoslaviji, to je njihov odnos odredbom Svete Stolice, a u sporazumu s jugoslavenskom vladom, utoliko promijenjen što su župe, koje su prije pripadale franjevačkim samostanima u Albaniji, sada punopravno ujedinjene bosanskoj franjevačkoj provinciji. Ma da je Peć samostanska rezidencija, čini se ipak, da je ujedinjenje provedeno izravno sa provincijom kao moralnom osobom[24]. Tim aktom su bosanskoj provinciji dodijeljene četiri župe i to: Peć, Glođani, Zlokućani i Zjuna[25]. Istim činom pripalo je bosanskoj provinciji i svetište sv. Antuna u Đakovici, poslije rata obnovljeno trudom i nastojanjem župnika u Peći O. Lovre Mitrovića.

§ 2 Župe u hercegovačkoj provinciji

Do godine 1844 hercegovačka franjevačka provincija dijelila je istu sudbinu s bosanskom, s kojom je bila jedno. Te godine započelo je cijepanje, koje je definitivno provedeno dekretom Propagande od 3 oktobra 1852[26]. Tim dekretom su uređeni odnosi između apostolskog vikara i franjevačkog kustoda s obzirom na dušobrižništvo na redovničkim župama, kojih je tada u cijeloj Hercegovini bilo 9 s jednom lokalnom kapelanijom. Sve te župe priznate su franjevačkima, pa je određeno da se na njih imaju primjenjivati odredbe tridentskog sabora[27]. Određeno je da te župe pripadaju samostanu Široki Brijeg, kojemu se ima davati sva milostinja, odbivši ono što je potrebno za uzdržavanje župnika[28].

U vrijeme uspostave redovite hijerarhije Hercegovina broji 27 župa[29]. Gore spomenutih 9 župa prije razdiobe provincije bilo je ujedinjeno franjevačkom samostanu u Kreševu, a diobom provincije sve su ujedinjene samostanu Široki Brijeg, koji je kanonski uspostavljen dekretom Propagande od 6 februara 1844[30]. Godine 1890 podignut je samostan u Mostaru, a iza godine 1867 samostan na Humcu. — Danas broji hercegovačka franjevačka provincija 38 župa, od kojih je 13 ujedinjeno

[24] Vidi navedeni Conspectus, str. 73.
[25] Navedeni Conspectus, str. 72 te 132—135. Isp. također Schematismus almae Provinciae missionariae Albaniae, Sarajevo 1908, str. 46—71.
[26] Schematismus almae Provinciae Ordinis Fratrum Minorum in Hercegovina, Sarajevo 1933, str. 21—26.
[27] Sess. 25 de regular. cap. 21 i konstit. Benedikta XIV „Firmandis". Sr. navedeni Schematismus, str. 23.
[28] Navedeni Schematismus, str. 25.
[29] Sr. konst. Leona XIII „Ex hac augusta" od 5 jula 1881, Leonis XIII Pont. Max. Acta, Vol. II, str. 306—307.
[30] Vidi navedeni Schematismus, str. 20.

sa samostanom u Mostaru, 15 sa samostanom u Širokom Brijegu, a 10 sa samostanom na Humcu. Samostanu u Slanom ne pripada ni jedna župa. Sve navedene župe nalaze se u mostarsko-trebinjskoj biskupiji[31].

§ 3 Župe u provinciji Presv. Otkupitelja u Dalmaciji

Od najstarijih početaka bosanske vikarije spadao je na nju gotovo sav onaj dio Dalmacije na kojem se danas prostire provincija presv. Otkupitelja[32]. Bosanska vikarija je imala tu brojne samostane. Na temelju dosada poznatih historijskih dokumenata ne da se točno ustanoviti kada su franjevci preuzeli dušobrižništvo. Stalno je pak da su franjevci vršili dušobrižništvo na cijelom teritoriju pod turskim gospodstvom i za cijelo vrijeme turskog gospodstva, to jest od god. 1499 do 1718. To vrijedi napose za područje Zadra, Knina i Drniša, zatim za Cetinu u Zagori do Klisa i Solina od rijeke Cetine do Neretve, gdje, izuzev Omiša, nije bilo drugih svećenika osim franjevaca[33]. Sigurno je također iz historijskih dokumenata da su franjevci preuzimali dušobrižništvo u mjestima koja su Turci osvajali u nestašici drugog klera. Tako na pr. kad je mirom između mletačke republike i turske carevine g. 1503 Turcima ostalo cijelo područje između Cetine i Neretve, osim Omiša, makarski građani našavši se ostavljenim, doveli su frajevce za duhovne pastire[34]. Na sličan način su franjevci preuzimali dušobrižništvo u ostalim dijelovima, kao Kninu, biskupiji skradinskoj itd.[35]. Za čitavo vrijeme turske uprave dijelili su jednaku sudbinu s franjevcina u Bosni i jednako su se brinuli za dobro vjernika kao i franjevci u Bosni. Prava i povlastice podijeljene od papa cijeloj vikariji franjevačkoj, odnosno provinciji protezala su se nužno i na Dalmaciju, kako se u gore navedenim ispravama izričito spominje.

Nakon što se Dalmacija godine 1735 oslobodila od turskog jarma te je na taj način postao nemoguć saobraćaj sa franjevcima u Bosni, koja je još ostala pod turskon vlašću, stvorena je posebna redovnička provincija u Dalmaciji. U to isto vrijeme pada osnutak mnogih novih župa po franjevcima u Dalmaciji. Nakon poraza pod Bečom god. 1683 Turci su počeli uzmicati kako u Austriji, Ugarskoj i Slavoniji tako i u Dalmaciji, tadi čega su se svom žestinom bacili na proganjanje katolika u Bosni, gdje su popalili i porušili mnoge samostane. Franjevci su tada s narodom listom selili u oslobođene krajeve, pa tako i u oslobođenu Dalmaciju, gdje su nastavili voditi dušobrižništvo nad iseljenima krš-

[31] Historijat pojedinih župa vidi u navedenom Schematismus-u.
[32] Sr. Jelenić, nav. dj., I, str. 34 sl.
[33] Marković, Le parrocchie francescane in Dalmazia, str. 27 sl.
[34] Marković, nav. dj., str. 28 sl.; Farlati, Illyrici sacri tom. IV, str. 191.
[35] Marković, nav. dj., str. 29 sl.

ćanima. Tako na pr. katolici iseljeni iz same Rame naselili su malo po malo cijelu Cetinsku krajinu, gdje Markovića[36] broji ništa manje nego 36 župa.

Diobom dalmatinske provincije pripali su toj provinciji, osim teritorija pod mletačkom republikom, također i neka mjesta koja su bila pod turskom vlašću. Pod upravu te provincije spalo je 9 samostana sa tri samostanske rezidencije i sve župe koje su tada potpadale pod te samostane[37]. U svim tim župama franjevci su nastavili vršiti dušobrižnošrvo, koje im je pravo crkvena i državna vlast kao isključivo priznala brojnim pismima[38]. Tako i danas franjevcima te župe pripadaju punopravnim ujedinjenjem. Iako franjevci od polovice prošlog vijeka, radi manjka svećenika svog reda, nisu mogli sve te župe proviđiti, te su ih predali neke na službu svjetovnim svećenicima, većina ih je njima u posjed povraćena čim su dobili sposobno osoblje[39].

§ 4 Župe u hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda

Teritorij bosanske vikarije protezao se u 14 vijeku i preko velikog dijela današnje hrvatske provincije, tj. po Hrvatskoj i tako zvanoj Južnoj Ugarskoj. U drugoj polovici 14 vijeka franjevci su u ovim krajevima vršili dušobrižništvo. Ma da su ti krajevi bili pod vlašću kršćanskih vladara, ipak je tamo prebjegao veliki broj krivovjernikk, a k tomu su bili katolici tako slabo proviđeni duhovnim pastirima da su bili dva i tri dana udaljeni od najbližeg župnika, odn. svećenika[40]. Zato je papa Grgur XI dozvolio franjevcima bosanske vikarije da u tim krajevima gdje se nalaze krivovjerci te u mjestima gdje nema katoličkih svećenika slobodno mogu vršiti dušobrižništvo[41]. Uz to im je dozvolio da mogu sebi podizati kuće i crkve. Malo kasnije prešli su franjevci bosanske provincije u pečujsku, kaločku i čanadsku biskupiju gdje je živio hrvatski živalj, čiji jezik Mađari nisu razumijevali[42]. U svim ovim krajevima franjevcima je pripadalo isključivo pravo vođenja dušobrižništva nad vjernicima koje su franjevci obratili od krivovjerstva i raskolništva, u čemu ih drugi koji svećenici nisu smjeli smetati, bili oni poslani ne znam od kojega biskupa. Isto to vrijedi za mjesta gdje nije bilo drugih svećenika i gdje nisu bile kanonski ustanovljene župe. Franjevcima su na spomenutom području sva prava sadržana u buli „Cum iam hora" Ivana XXII. Sve to saznajemo iz rješenja danog od posebne papinske komisije na postavljene upite od bosanskog biskupa Fra Bartolomeja, koje rješenje je potvrdio godine 1373 papa Grgur XI[43].

Kad su neki svećenici počeli franjevce u njihovom dušobrižnom radu smetati, smatrajući to povredom svojih prava, izda papa Siksto IV danom 12 augusta god. 1473 bulu[44], kojom potvrđuje franjevcima rečena prava i pod prijetnjom izopćenja zabranjuje narod od franjevaca odvraćati. Isto ponovi papa Julije II pismom od 23 januara 1511[45].

Kad su u godinama 1520—1566 spomenuti krajevi potpali pod osmanlijsku vlast, sve je domaće svećenstvo što izginulo što opet iselilo a jedini franjevci bosanske provincije nastavili su i povećali svoj rad u tim krajevima. Nastalo je tu teško stanje[46]. Franjevci su za cijelo vrijeme turske uprave u tim krajevima, uz neznatan broj svjetovnog svećenstva, bili gotovo jedini dušobrižnici i proviđali gotovo sve župe[47].

Iz izvještaja papina poslanika De Vietri od g. 1708 saznajemo da su franjevci imali u krajevima Hrvatske i Slavonije u to vrijeme, dakle iza samog oslobođenja ovih krajeva ispod turske vlasti, ništa manje nego 43 župe, koje su bile inkorporirane sa 13 samostana. Nabrajaju se ovi samostani: Gradiška, Cernik, Požega, Velika, Našice, Osijek, Brod, Vukovar, Ilok, Šarengrad, Mohač, Budim, Petrovaradin; samom veličkom samostanu na pr. pripadalo je 12 župa[48].

Godine 1735 spominju se ovi samostani: Našice, Požega, Brod, Gradiška, Cernik, Đakovo, Osijek, Budim, Baja, Bač, Tolna, Arad, Radna, Vukovar, Šarengrad, Petrovaradin, Ilok i Biograd, te rezidencije u Čuntiću, Temišvaru, Mohaču, Pakšu, Feldvaru i Somboru[49]. Iza godine 1757 ovi samostani se odijele od bosanske provincije i osnuju novu provinciju pod naslovom sv. Ivana Kapistrana. Ta provincija brojila je 22 samostana i 6 rezidencija. Greiderer[50]

---

[36] Ibidem, str. 15.

[37] Vidi Schematismo della dalmata francescana provincia del Ssmo Redentore, Spalato 1855, str. 6; također Schematismus Provinciae Ssmi Redemptoris in Dalmatia Ordinis Fratrum Minorum, Spalati 1913.

[38] Marković, nav. dj., str. 35 i sl., te priloge na str. 95—135.

[39] Nav. Schematismus od god. 1913 broji u svemu 91 redovničku župu od kojih je 19 bilo proviđano svjetovnim svećenicima.

[40] Sr. pismo Grgura XI od g. 1373, Farlati, nav. dj., IV, str. 63; Nedić, nav. dj., str. 51; Jelenić, nav. dj., I, str. 62.

[41] Vidi prediduću bilješku, te također Theiner, nav. dj., II, str. 116.

[42] Jelenić, nav. dj. na nav. mjestu.

[43] Theiner, nav. dj., II, str. 327 sl.; djelomično ta riješenja donosi Nedić, nav. dj., str. 54 sl.

[44] Fermendžin, Acta Bosnae, str. 280 sl.

[45] Fermendžin, nav. dj., str. 305; Jelenić, nav. dj., str. 158.

[46] Vidi o tome neke izvještaje kod Fermendžina, nav. dj., str. 316 sl. n.

[47] Sr. Izvještaj biskupa Baličevića, kod Jelenića, nav. dj., I, str. 158.

[48] Vidi Jelenić, nav. dj., I, str. 171 sl.; Batinić, nav. dj., str. 10—22.

[49] Batinić, Djelovanje franjevaca u Bosni i Hercegovini, Zagreb 1881—1887, III, str. 51.

[50] Germania franciscana, Vol. I, Oeniponte 1777, str. 162; sr. također Batinić, nav. dj., III, str. 96.

broji ove samostane novoosnovane kapistranske provincije: Buda, Feldvar, Mohač, Baja, Sombor, Bač, Arad, Radna, Temišvar, Petrovaradin, Ilok, Šarengrad, Vukovar, Osijek, Đakovo, Brod, Našice, Požega, Velika, Cernik i Gradiška; osim toga veliki broj župa inkorporiranih samostanima.

Veći dio župa su franjevci zadržali skoro sve do Josipa II. Za carice Marije Terezije neki su biskupi kušali franjevcima oduzeti župe, ali je sama carica zabranila to činiti bez njezina dopuštenja odredivši da se franjevci ne smiju smetati u njihovu zakonitom posjedu.[51]

Međutim su za Josipa II i kasnije franjevcima oduzete sve te župe i predane na službu svjetovnom kleru, a također su suprimirani neki samostani i rezidencije, tako da su u tim pokrajinama franjevcima ostale samo ovi samostani sa župama: Ilok, Našice, Šarengrad, Vukovar, Klanjec, Cernik i Virovitica. Odvojeno od samostana ne postoji nijedna franjevačka župa koja je bila inkorporirana samostanima ni u zagrebačkoj ni u bosansko-srijemskoj biskupiji.

Osim spomenutih župa, postoje danas redovničke župe u hrvatskoj provinciji od starih župa Karlovac i Čakovec. Karlovac je pripadao vojnoj krajini[52], Čakovac je ujedinjen sa samostanom godine 1789, kamo je preneseno sijelo župe iz Mihovljana. Ujedinjenje je proveo zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac[53]. Osim toga franjevci hrvatske provincije administriraju župu Bosanska Kostajnica u banjalučkoj biskupiji.

Godine 1937 predane su franjevcima hrvatske provincije ove župe: Kloštar, Ivanić, Čuntić i Raskrižje u zagrebačkoj nadbiskupiji. U istim mjestima osnovane su, zapravo obnovljene franjevačke rezidencije, kojima su navedene župe inkorporirane. Tako hrvatska provincija ima danas 14 župa, od kojih su 1 u banjolučkoj biskupiji, 9 u zagrebačkoj nadbiskupiji (Karlovac, Čakovec, Klanjec, Našice, Virovitica, Kloštar Ivanić, Čuntić i Raskrižje), 3 u biskupiji bosansko-srijemskoj (Ilok, Šarengrad, Vukovar). Svih 14 župa je ujedinjeno odnosnim samostanima[54].

§ 5 Župe u slovenačkoj provinciji sv. Križa

Bosanska se vikarija u 14 vijeku prostirala i po teritoriju današnje slovenačke provincije sv. Križa. Godine 1571 bosanska provincija se razdijelila na dvije: Bosna Argentinae i Bosna Croatiae, od koje posljednje tijekom stoljeća i nakon mnogih promjena nastala je današnja slovenačka provincija[55]. U ovom teritoriju nisu bile u prošlosti prilike kao u drugim navedenim gore provincijama, pa tako franjevci nisu preuzimali dušobrižničkih službi i župa kao u drugim našim provincijama. Danas slovenačka provincija ima samo dvije župe inkorporirane samostanima, i to u Mariboru i Šiški kod Ljubljane. Mariborsku župu su franjevci administrirali od godine 1793 do 1814, kada su je preuzeli svjetovni svećenici i administrirali je do godine 1833. Te godine preuzeli su je redemptoristi, kasnije opet svjetovni svećenici, a godine 1900 je inkorporirana franjevačkom samostanu[56]. Šiška je nova župa, osnovana godine 1928 i iste godine inkorporirana samostanu koji je tu godine 1921 podignut.

Mimo tih župa franjevci slovenačke provincije administriraju još pet župa (Ljubljana, Marija Nazaret, Sv. Trojica, Vič, Sv. Krištof u Ljubljani), koje nisu inkorporirane. Crkve koje se nalaze u tim mjestima su franjevačke - redovničke i služe ujedno za župske crkve[57].

§ 6 Župe u provinciji sv. Jeronima u Dalmaciji

U dalmatinskoj franjevačkoj provinciji svetog Jeronima redovnici administriraju samo četiri župe. Od tih su dvije redovničke, jedna je prijeporna, a jedna je svjetovna[58].

Redovničke župe su Krapanj kod Šibenika i Kampor kod Raba. Župu Krapanj osnovali su franjevci negdje u 15 cijeku, kad su s narodom naselili taj otočić bježeći iz Gornje Dalmacije pred turskim progonima. Od toga vremena je administriraju, pa je njezin pravni položaj jednak onomu redovničkih župa u provinciji presv. Otkupitelja. — Župu Kampor također administriraju franjevci već više vijekova, pa je redovničkom postala ako ne osnutkom ili inkorporacijom, ali svakako preskripcijom. Uistinu postoji dokumenat kojim biskup nudi franjevcima da se inkorporira, ali ne postoji nikakav kokumenat o inkorporaciji. Ali čuje tu privolu, pogotovo što i župska crkva pripada samostanu.

Župa Rožat - Rijeka kod Dubrovnika je glede pravnog položaja prijeporna. Franjevci je administriraju od godine 1882. Austrijska vlada je godine 1890 htjela od te župe otcijepiti dva sela: Šumet i Knežicu te ih udružiti s Bergatom i tako otvoriti novu župu koja bi bila liberae

---

[51] Fermendžin, Acta Bosnae, str. 554 sl., n. 1496 iz godine 1746.

[52] Vidi Schematismus almae Provinciae Croatiae, Zagreb 1925, str. 61.

[53] Na istom mjestu, str. 64.

[54] Na istom mjestu, str. 72.

[55] Vidi Schematismus almae Provinciae Sloveniae s. Crucis, Ljubljana 1927, str. 5 i sl.

[56] Ibid., str. 22.

[57] Ibidem.

[58] Podatke o župama u provinciji sv. Jeronima zahvaljujem mnogopošt. o. Urbanu Talliji.

collationis Ordinarii, a župa Rožat bila bi inkorporirana samostanu. Međutim to nije provedeno, pa je tako stvar glede te župe ostala in suspenso.

Franjevci osim spomenutih župa administriraju također samostalnu kapelaniju Vrnik na otoku Korčuli blizu Badije, no ta je župa sigurno svjetovna i slobodne podjelbe; na isti način administriraju župu Žedno kod Trogira, ali i ta je svjetovna i slobodne podjelbe[59].

[59] Historijske podatke o ovoj provinciji vidi u Schematismus almae Provinciae S. Hieronymi Doctoris Maximi Ordinis Fratrum Minorum, Jaderae 1911.

Kazalo imena

Aichner - Friedle 50 n. 41.
Aleksandar III 56.
Aleksandar IV 26 n. 21.

Balićević 143.
Barbosa 19. 84. 90 n. 65.
Bastien 138.
Batinić 44 n. 18. 135 n. 13. 143 n. 48, 49, 50.
Belaj 103 n. 15. 104 n. 17.
Benedikt XIV 33 n. 60. 35. 36 i n. 80. 37. 38. 62. 82 n. 22. 92 n. 75. 95. 96. 123 n. 19, 21. 124. 140 n. 27.
Bernardin a Portu Romatino 137.
Bernier 69. 70 n. 140. 72 n. 144. 78 n. 11. 79 n. 13.
Bierbaum 13 n. 1. 26 n. 31.
Blat 100 n. 7, 8. 103 n. 14.
Bonaventura 26 n. 33.
Bonifacije VIII 120. 134.
Bonifacije XIII 32 n. 58.
Boudhinon 111 n. 48.
Bouix 13 n. 1. 15. 16 n. 12. 20 n. 3, 4. 21 n. 5, 6, 9. 23 n. 21, 23. 27 n. 35, 36. 28 n. 41. 32 n. 57. 33 n. 63 34 n. 65, 67. 35 n. 68. 42 n. 12. 43 n. 13. 44 n. 17. 47 n. 24, 25. 48 n. 28 (bis). 56 n. 69, 72, 73. 57 n. 81. 58 n. 83 (bis). 61 n. 97. 62 n. 102. 63 n. 106, 107. 108 n. 33. 132 n. 18.
Bouuaert - Simenon 56 n. 74. 57 n. 76, 77, 79.
Brunner H. 17.
Bucceroni 38 n. 86.

Cappello 44 n. 17. 45 n. 21. 76 n. 4. 84 n. 35. 105 n. 21. 106 n. 24.
Carmignani 16 n. 13. 110. 116 n. 56. 117 n. 57. 126 n. 35. 127 n. 40. 128 n. 2, 3. 130 n. 8. 131 n. 14. 132 n. 20.
Chelodi 105 n. 20. 106 n. 26.
Claeys - Bouuaert 105 n. 21.
Cocchi 47 n. 26.
Coronata 20 n. 4. 22 n. 15. 23 n. 20. 37 n. 83, 84. 44 n. 17. 48 n. 30. 50 n. 41, 42, 51. 54 n. 62. 56 n. 74. 57 n. 79. 59 n. 91. 60 n. 95. 61 n. 96. 66 n. 115. 71 n. 141. 75 n. 153-155. 78 n. 10, 12. 79 n. 13. 80 n. 16, 17. 81 n. 19. 82 n. 21. 89 n. 54, 55. 90 n. 57, 58, 61. 91 n. 65, 66, 68. 92 n. 73. 93 n. 76, 77, 80. 96 n. 90. 99 n. 5. 100 n. 8. 103 n. 12-14. 104 n. 18. 105 n. 20. 106 n. 23, 26. 107 n. 31. 108 n. 34. 109 n. 40, 41. 115 n. 51. 117 n. 57-9. 118 n. 60-62. 123 n. 20. 125 n. 28, 30, 34. 126 n. 37.
Crnica 96. 112 n. 49.

Čapkun 17 n. 15. 134 n. 4, 5. 135 n. 12.
Čavarović 137.
Ćiril i Metod 7.

Denifle-Chatelain 26 n. 31 (bis).

Echevarrieta 106 n. 21.
Eichmann 46 n. 22. 47 n. 26 (bis). 66 n. 115.
Engel 32 n. 57. 33 n. 63. 44 n. 17.

Fagnani 27 n. 39. 34 n. 67. 36 n. 75. 52 n. 52, 53. 53 n. 58. 56 n. 69, 73.
Fanfani 20 n. 4. 28 n. 42. 31 n. 53. 51 n. 50. 53 n. 57. 58 n. 88. 62 n. 99. 63 n. 107. 64 n. 109, 112. 68 n. 121. 76 n. 1. 80 n. 16. 87 n. 46. 96 n. 90. 103 n. 14. 105 n. 20. —106. n. 26. 116 n. 54-56. 117 n. 57, 58.

Farlatus 135 n. 9. 141 n. 34. 142 n. 40.
Fermendžin 135 n. 10. 143 n. 44-46. 144 n. 51.
Ferraris 84 n. 35. 90 n. 65.
Fuchs 22 n. 19.

Garcia 35 n. 68.
Garcia-Bayon 105 n. 21. 106 n. 27.
Gasparri 15 n. 9. 27 n. 37. 39 n. 45 n. 20.
Gerson 26.
Giraldi 63 n. 106.
Gonzalez 106 n. 21.
Gospić 17 n. 15. 44 n. 16, 17. 45 n. 21. 90 n. 63.
Goyeneche 47 n. 26. 64. 87 n. 47, 48. 96 n. 90.
Gracijan 15. 25 n. 29, 30. 27. 33 n. 61. 120 n. 7.
Greiderer 143.
Grentrup 13 n. 3. 14 n. 4. 120 n. 8, 9.
Grgur IX 120 n. 7.
Grgur XI 142 i n. 40. 143.
Grgur XIII 34. 35. 47. 132.
Guillelmus a S. Amore 25 n. 31. 26 i n. 32.

Hagen 23 n. 19, 29 n. 44; 30 n. 47; 40 n. 1. 47 n. 26. 68. 74 n. 150. 76 n. 2, 4. 77 n. 7.
Hefele 25 n. 28.
Heimbucher 13 n. 2, 3. 14 n. 4, 5 (bis) 26 n. 31.
Herman 112 n. 49.
Hilling 24 n. 25. 29 n. 46. 47 n. 26. 66 n. 115. 71 n. 143. 101. 102 n. 10. 105 n. 20. 121 n. 12.
Hinschius 47 n. 26.
Hohenlohe 41 i n. 2, 4, 6. 42 n. 8.
Holzapfel 13 n. 1.
Hufner 16 n. 14.
Hus 23.

Inocent III 27. 33.
Inocent IV. 25 n. 31. 26 n. 31.
Ivan XXII 26 n. 34. 134. 143.

Janzenije, janzenisti 23, 26, 27.
Jelenić 44 n. 18. 121 n. 11. 134 n. 4. 135 n. 7, 11. 136 n. 14, 15. 141 n. 32. 142 n. 40, 42. 143 n. 45, 47, 48.
Jeličić 17. 25 n. 28. 33 n. 62, 63. 42 n. 7. 45 n. 21. 111. n. 46-48. 112 n. 49. 113 n. 50. 115 n. 52. 136 n. 17. 139 n. 22.
Julije II 143.

Kalvin 23.
Kašić 143 n. 46.
Kramer 94 n. 85.
Klement X 35.
Klement XI. 62.
Kušej 85 n. 36-40.

Larraona 80 n. 16.
Lemmens 135 n. 11.
Lemmeyer 77 n. 6.
Leon X 34. 90. 91. 92.
Leon XII 57.
Leon XIII 36, 37, 52, 58, 60, 73. 136 n. 16. 138. 140 n. 29.
Luter 23.

Mandić 135 n. 11.
Many 80 n. 18. 81 n. 19. 89 n. 56. 91 n. 65, 67.
Marković 17 n. 15. 47 n. 24. 83 n. 28. 141 n. 33-35. 142 n. 36, 38.
Maroto 79 n. 13. 86 n. 42.
Mayer 49 n. 32, 33, 35. 50 n. 38. 67 n. 119, 120. 74 n. 152. 77 n. 6, 7. 79, 13. 87 n. 45-47. 88 n. 49, 51.
Melo 16 n. 14. 36 n. 80. 80 n. 16. 91 n. 69. 92 n. 70, 71. 96 n. 90, 96. 125 n. 28.
Mercati 15 n. 5.
Michiels 29 n. 46. 58 n. 84. 68. 71 n. 143. 77 n. 5. 81 n. 20.
Migne 25 n. 29.
Moccheggiani 36 n. 79. 38 n. 86. 58 n. 83. 64 n. 110. 91 n. 69. 92 n. 70, 71.
Monacelli 34 n. 67. 35 n. 71, 72. 47 n. 24.
Morsdorf 30 n. 47. 22 n. 16. 47 n. 26. 48 n. 27. 70 n. 138. 117 n. 59.

Nebreda 78 n. 12. 79 n. 13. 87 n. 46.
Nedić 121 n. 11. 134 n. 6. 135 n. 7-9. 136 n. 15. 137 n. 18. 138 n. 20. 142 n. 40. 143 n. 43.

Odar 13 n. 1. 15 n. 5. 16 n. 14. 120 n. 5.
Othmer 134 n. 4.

Pallottini 84 n. 32, 33.
Pastrić 44 n. 18.
Pijo V 63. 102 n. 11.
Pijo VI 27. 56.
Pijo X 62.
Pistocchi 32 n. 57. 36 n. 81. 44 n. 17. 45 n. 20.
Poliaco Ioannes de —, 26 n. 34.
Prummer 88.
Poschl 40 n. 2, 41 i n. 4, 6. 47 n. 26.

Raia 27 n. 35.
Reiffenstuel 23 n. 20. 32 n. 57. 44 n. 17. 47 n. 24. 50 n. 42. 58 n. 89. 59 n. 91. 61 n. 97. 73. 74 n. 149. 81 n. 19. 83 n. 25. 84 n. 35. 91 n. 65. 109 n. 40. 125 n. 34. 132 n. 19.
Rossi 30 n. 49. 21 n. 5. 22 n. 12. 47 n. 26. 48 n. 29. 58 n. 89. 60 n. 93. 63 n. 106, 107.
Rupčić 17.

Sagmuller 41 n. 4. 42 n. 9. 92 n. 72.
Sartori 102 n. 11. 104 n. 18.
Schafer 13 n. 2. 47 n. 26. 80 n. 16.
Seredi 92 n. 71.
Siksto IV 143.
Simenon 88.
Sipos 63 n. 104.
Stadler 136. 137. 138.
Stocchiero 105 n. 20, 21. 106 n. 22, 23.
Stutz Ul. 17. 40 i n. 2. 41 i n. 2, 4.

Talija 145.
Theiner 135 n. 10. 142 n. 41. 143 n. 43.
Thiers I. B. 27.
Thomassinus 13 n. 1. 33 n. 60. 42 n. 8, 12.
Toma Akvinski 26 n. 32.

Van Espen 27.
Vermeersch - Creusen 37 n. 84. 44 n. 16. 46 n. 22. 48. n. 30. 51. 53 n. 59. 66 n. 115. 68 n. 122. 75 n. 153, 155. 78 n. 10. 79 n. 13. 80 n. 16. 88, 90 n. 60. 99 n. 5. 103 n. 14. 105 n. 20. 106 n. 24. 110 n. 42. 111 n. 48. 115 n. 52. 120 n. 2. 125 n. 34.
De Vietri 143.
Vigor Simon 27.
Viklif 23.
Vromant 49 n. 32. 51 n. 50. 53 n. 59. 72, 78 n. 12. 79 n. 13. 87 n. 45. 111 n. 48.

Waddingus 134. n. 6. 135 n. 11.
Werminghoff 17.
Wernz 28 n. 42, 43. 29 n. 45. 50 n. 64 n. 110. 42. 76 n. 1. 77 m. 8.
Wernz - Vidal 21 n. 6, 7, 10. 23 n. 24. 24 n. 25. 32 n. 59. 37 n. 84. 40 n. 1. 44 n. 17. 47 n. 26. 50 n. 41. 51 n. 47. 52 n. 56. 17. n. 81. 59 n. 90. 77 n. 9. 94 n. 85-87. 96 n. 92. 103 n. 14. 105 n. 20. 109 n. 41. 121 n. 12.

Zodinek W. 17.

Kazalo kanona

Kanon	Stranica
5	41, 112.
6	5
11	58
15	42
19	51, 55.
21	42
26	46.
63	46.
92	28.
99	29, 71, 77.
101	98.
102	81.
105	58, 111.
131	124, 127.
145	23, 100, 102, 112, 113.
147	63.
148	62, 63.
154	20, 63.
155	100.
156	38.
177	62.
183	101, 106.
196	20.
197	24, 100, 113.
198	110.
209	106.
210	91.
216	23, 24, 28, 29, 30, 58 76, 77.
255	38.
296	15, 119, 124.
297	39.
344	94.
350	107.
366	107.
415	67, 70, 72, 79, 128, 129, 130, 131.
451	22, 24, 30, 38, 48, 63, 98, 100, 104, 116.
452	22, 30, 43, 45, 46, 64, 98, 100.
453	30, 63.
454	22, 30, 31, 32, 36, 48, 49, 68, 99, 102, 106, 108.
455	30.
456	15, 31, 37, 49, 62, 63, 101.
458	30, 38, 100.
459	30, 62, 64, 99, 107.
460	22, 28.
461	64.
462	28, 125, 128, 130.
463	125.
464	28, 100, 115, 117.
465	76, 104, 105, 106, 109, 131.
467	23, 57, 76.
468	28.
469	28, 62.
470	68.
471	22, 24, 31, 32, 36, 48, 62, 63, 98, 99. 100, 101, 102, 107, 108.
472	24, 31, 38, 49, 64, 100, 101, 102, 103, 104, 108, 109.
473	24, 100, 103.
474	38, 103, 104, 105, 106, 109.

Kanon	Stranica
475	24, 31, 49. 107, 108, 109.
476	24, 28, 29, 54, 57, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 126.
477	24, 102, 106, 110, 112 114.
479	24, 125.
480	24, 114.
481	24, 114.
482	114, 115.
483	24, 115.
486	24, 115.
487	14, 132.
497	10, 60, 80, 81, 114.
488	14, 36.
491	14.
498	81, 83.
499	114.
501	114, 120.
505	
512	94.
514	24, 114, 116, 117, 128, 129.
516	54, 65.
525	116.
528	24.
529	24, 116.
531	54, 66.
532	54, 65, 86, 115.
533	30, 68-69, 71, 74, 88.
535	54, 71, 74, 88.
582	54, 66, 86.
590	127.
591	127.
592	132.
594	132.
608	15, 38, 102, 104. 113, 128.
609	79, 114, 128, 129, 131,
610	132.
612	93.
615	14, 54, 94, 95.
618	54, 87.
626	37-39.
630	15, 30, 31, 32, 37, 49, 50, 65, 66, 67, 69,
	70, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 82, 86, 88, 93, 99, 114, 119, 122, 124, 126, 127, 129. 131, 132.
631	12, 15, 31, 32, 49, 50, 67, 69, 74, 88, 94, 95, 96, 97, 111, 122, 123, 124. 126.
640	12.
644	116.
696	
698	24, 79, 117, 118.
716	118.
717	118.
804	116.
831	
838	
842	97, 115.
843	115.
848	128.
874	106.
876	116.
938	116, 128.
939	128.
979	22.
980	22.
981	22.
982	22.
989	
1096	113.
1147	89.
1148	89.
1149	72.
1150	89.
1154	77.
1155	89, 90.
1156	90, 91.
1157	90, 91.
1161	76.
1162	79, 80, 81.
1163	92.
1164	82.
1165	89.
1168	22.
1169	92, 93.
1170	91.

Kanon	Stranica
1172	91.
1173	91.
1176	91.
1178	77.
1179	77.
1181	30, 77.
1182	28, 30, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 77. 86, 88, 114, 115.
1183	77, 78, 89.
1184	70, 72, 74, 78, 89, 93.
1185	78.
1186	70, 72, 79, 81, 82, 83, 84, 91.
1187	79, 82, 83.
1191	
1208	30, 68, 70.
1209	30, 68, 70.
1216	117.
1217	117.
1218	117.
1221	117.
1230	117.
1234	125.
1236	29.
1247	130.
1261	94, 95.
1279	92.
1297	70, 72.
1304	91.
1334	115.
1337	116, 118.
1338	116, 118.
1339	118.
1340	118.
1341	118.
1342	118.
1345	115.
1350	
1355	125.
1356	30, 125.
1406	64.
1409	23, 37.
1410	53, 65, 66, 67.
1411	24, 31, 37, 40.
1412	70, 72, 102, 112.
1417	45.
1418	23, 37.
1419	59, 61, 66.
1240	61, 66.
1421	50, 55.
1422	50, 51, 52, 55, 59, 60, 61, 83, 99.
1423	30, 43, 45, 60, 61.
1424	60.
1425	15, 30, 31, 43, 44, 47, 48, 63, 65. 66, 67, 88, 98, 123, 124
1426	61, 79, 83.
1427	30, 45, 51, 52, 53, 55, 56, 58, 80.
1428	57, 58, 60, 61, 81.
1429	30, 59.
1430	61.
1439	38.
1442	33, 34, 37, 38, 62, 102, 112.
1444	64.
1463	62.
1465	62.
1469	70, 72.
1473	65, 66, 67, 70.
1476	67.
1481	103.
1489	29, 72, 73.
1490	73.
1491	73.
1992	73.
1493	73.
1494	73.
1495	74.
1496	84.
1500	69, 72.
1503	125.
1504	126.
1505	125.
1506	70, 72.
1507	125, 126.
1509	46, 67.
1511	32, 46.
1512	46.
1515	75, 88.
1516	72, 75.
1519	115.

Kanon	Stranica	Kanon	Stranica
1520	67, 115.	1553	53
1521	67, 115.	1676	81.
1522	67, 115.	1911	92.
1523	67, 115.	1923	104.
1524	67, 115.	2150	30.
1525	67, 87, 115.	2157	100.
1526	67, 115.	2158	100.
1527	67, 115.	2159	100.
1528	67, 115.	2160	100
1530	50.	2161	100.
1533	71.	2256	114.
1536	74.	2269	29.
1544	96, 126.	2292	61.
1550	80, 88, 96, 126, 139.	2393	63.
1551	51.	2394	63.

Sadržaj:

Str.

Kratki životopis pisca 3
Predgovor 5
Bibliografija 7
Uvod 13

Prvo poglavlje

Odnos dušobrižničke službe prema redovničkim staležu

§ 1 Pojam dušobrižništva i dušobrižničke službe 19
§ 2 Spojivost dušobrižničke službe s redovničkim staležom 25
§ 3 Pojam župe uopće, redovničke župe napose 28
§ 4 Stanovište kan. prava u stvari primanja i vršenja župske službe sa strane redovnika 33

Drugo poglavlje

Redovničke župe

§ 1 Na koji način župa postaje redovničkom 40
§ 2 Župe imovinski ujedinjene sa samostanom i župe povjerene redovnicima 47
§ 3 Dioba i razgraničavanje redovničkih župa 50
§ 4 Ujedinjenje redovničkih župa odnosno župskih nadarbina 58
§ 5 Prenos sijela redovničke župe 60
§ 6 Ukidanje i pretvaranje redovn. župskih nadarbina 61
§ 7 Podjeljivanje redovničkih župa 61
§ 8 Imovina redovničke župe i njezina uprava 65

Treće poglavlje

Redovničke župske crkve

§ 1 Pojam i pravni značaj župske i redovničke crkve 76
§ 2 Gradnja, obnova i popravljanje redovničke župske crkve 79
§ 3 Uprava imovine redovničke župske crkve 86
§ 4 Posveta i blagoslov redovničke župske crkve 89
§ 5 Zvona redovničke župske crkve 92
§ 6 Vizitacija redovn. župskih crkava sa strane mjesnog ordinarija . . . 94

Četvrto poglavlje

Vrste dušobrižničkih služba

§ 1 Redovnik kao župnik i kao župnički zamjenik 98
§ 2 Redovnik kao privremeni upravitelj ispražnjene župe 100
§ 3 Redovnik kao zastupnik otsutnog župnika 104
§ 4 Redovnik kao pomoćnik nemoćnog župnika 107
§ 5 Redovnik kao pomoćnik prezaposlenog župnika 110
§ 6 Redovnik kao upravitelj nežupske crkve 114
§ 7 Redovnik kao kapelan raznih lajičkih ustanova 115

Peto poglavlje

Pravni položaj redovnika u dušobrižničkoj Službi

§ 1 Dvostruka vlast nad redovnicima - dušobrižnicima 119
§ 2 Podvrženost redovnika - dušobrižnika mjesnom ordinariju 122
§ 3 Podvrženost redovnika - dušobrižnika redovničkom poglavaru . . 126

Šesto poglavlje

Posebne dužnosti i prava redovnika - dušobrižnika

§ 1 Podjeljivanje sakramenata 128
§ 2 Služba Božja u župskoj crkvi 129
§ 3 Zakon rezidencije 131
§ 4 Redovnička disciplina 131

Dodatak

Redovničke župe u biskupijama Jugoslavije

§ 1 Župe u Provinciji Bosne Srebrene 134
§ 2 Župe u hercegovačkoj provinciji 140
§ 3 Župe u provinciji Presv. Otkupitelja u Dalmaciji 141
§ 4 Župe u hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda 142
§ 5 Župe u slovenačkoj provinciji sv. Križa 144
§ 6 Župe u provinciji Sv. Jeronima u Dalmaciji 145

Kazalo imena 147

Kazalo kanona 151

TISKARA „NARODNE PROSVJETE", ZAGREB, TRENKOVA ULICA 1